

მ მ ა მ ბ ე

თვიური ჟურნალი

წელიწადი მეათე

№ XI

ნოემბერი, 1903

ფილისი

საბჭოთავი რუსეთის ბიბლიოთეკის გამომცემი

1903

186

Дозв. ценз. 17 Декабря 1903 г., Тифлисъ.

3.19

შინაარსი

	38•
I— ბრძოლის ველზე. —მოთხრობა ოკტავ შინაარსი, თარგმანი თ. ს. (გაგრძელება)	1
II— მსხვერპლი. —კომედია სამ მოქმედებად, ალფ. დოდუ-სი, თარგმანი ინ-ანისა. (დასასრული)	13
III— გლახი კაცი. —რომანი ვილჰელმ ფონ-შოლენცისა, თარგმანი ივ. ზალუქოვსკისა (გაგრძელება)	43
IV— მეფე სოლომონ დიდი და როსტომ, რაჭის ერის-თავი. —დრამატიული პოემა ხალხური თქმულები-დან, სევესტი მ. განჩილაძისა	89
V— ღალატი. —დრამატიული ლეგენდა ხუთ-მოქმედებად საქართველოს წარსულიდან, თსზ. თავ. ა. სუმბათ-შვილისა, თარგმანი კ. მესხისა	121
VI— მთიულეში ქართულის ლიტერატურიდან. —წერი-ლი მეშვიდე, კიტა აბაშიძისა.	1
VII— უცხოეთის მიმოსილვა. —1. ახალი რესპუბლიკა.— 2. ერთი პროცესი	21

ბრძოლის ველზე

მოთხრობა

აქტავ მარბოხა

(ფრანგულით)

(შემდეგი *)

დილაზე, არც კი მოველოდი ისე, ბედმა გამიღიმა. ჩემს სასიხარულოდ, საქმე არაფერი გაუკეთებინებიათ. ჩემი თოფი, წვიმისაგან დაქანგული, გავფერე და რამდენისამე საათის განმავლობაში ტკბილად მოვისვენე. საბანზე გაშხლართული, სამომო ბურანში ვიყავ; მკაფიოდ მესმოდა ბანაკში ატეხილი ხმაურობა; ღოროტოტოს ხმა, შორს კიდევ ცხენის ჭიხვინი. ამ ბურანში მყოფი ვოცნებობდი. ჩემის ოცნების საგანნი იყვნენ უკვე შორს დატოვებულნი არსებანი და ადგილნი. ნაცნობთა სახემ, ნაცნობმა სურათებმა თვალწინ გამირბინეს ელვის სიმაღლეზე... წარმომიდგა ჩემი სახლი, ჩემი მკვდარი დედა, მამა-ჩემი, მისის განიერ ტოტებიან ჩალის ქუდით; წარმომიდგა პატარა მათხოვარა თმა-აწეწილი, წარმომიდგა ჩვენი მებაღე ფელიქსი, ბოსტანში მოკუზული თხუნველას რომ სდარაჯობდა ხოლმე. გამითვალისწინდა ჩემი ოთახი სტუდენტობის დროისა, ჩემი ტოლ-ამხანაგნი. თვალწინ გამირბინა ბულიემ**),

*) იხ. „მოამბე“ № VIII,

**) ბულიე — დროს გასატარებელი სახლია პარიზში.

ჩემმა სატროფომ ნინიმ, დამთვრალმა და თმა-აწეწილმა, ვუყუ-
 რებდი მის ალისფერ ტუჩებს, მისს წითელს თმას, მისს ვარ-
 დისფერ წინდებს, თამაშობისაგან აფრიალებულ კაბის ქვეში-
 დან რომ უჩანდა. მერე წარმომიდგა სახე ერთის უცნობის
 ქალისა, ყავისფერ კაბაში რომ იყო და თეატრის ლოჯის ჩრდილ-
 ში რომ დავინახე. ამ სახემ გულში ტკბილად, სულ ტკბილად
 მილიტინა.

ამასობაში ჩემი ამხანაგები, ვინც უფრო კარგად მყოფი
 იყო, სოფელში სათარეშოდ წავიდნენ. უკან მხიარულად
 ბრუნდებოდნენ: ვის ჩაღის კონები მოჰქონდა, ვის ქათმები
 მოჰყავდა, ვის ინდოური და ვის იხვი. ერთს დიდი ღორი გა-
 მოეგდო წინ და ფეხის ცემით მოერეკებოდა, ისიც ღრუტუ-
 ნით მოძუნძულებდა; მეორეს კიდევ მხარზე ცხვარი შემოეგდო:
 მესამე თოკით ხბოს მოათრევდა, საცოდავი პირუტყვი ადამიანს
 სიცილსა ჰგვრიდა, ტუჩს იქით-აქით აწყვეტდა და ბლაოდა.
 ბანაკში გლეხებმაც მოირბინეს და ჩივილი დაიწყეს, — დაგვარ-
 ბიეს ჯარისკაცებმაო; ყველა მხრიდან ყიჟინა დასცეს და კინ-
 წის კვრით გაავდეს.

შუადღისას გენერალმა დაგვათვალისწინა. თან ახლდა ჩვე-
 ნი ლეიტენანტი, გაშეშებული, თვალზე გადმოკარკლული.
 წამოქარხლებულ სახეზე მოელვარე თვალები გენერლისა, მისი
 გატყლარქული ხმა ამტკიცებდა, რომ საუზმეზე არაფერი და-
 ჰკლებია. პირში გამქრალ სიგარის ნამწვი ეჩარა და ღექდა,
 იფურთხებოდა, ქშინავდა, იღანძვლებოდა, არავინ კი იცოდა.
 თუ ვისა ლანძვავდა, რადგან სახელდობ არავის ელაპარაკებო-
 და. ჩვენს რაზმთან რომ მოვიდა, ლეიტენანტს მკაცრად შეხე-
 და და ყური მოვკარ, როგორ დაიბურტყუნა:

— ერა ნაყარ ნუყარი ხალხი გყოლიათ, ფუი, შეგარცხვი-
 ნათ ღმერთმა!

ესა სთქვა და მოგვემორდა კიდევ. გოდორსავით გამო-
 გდებულ ღიპის სიმძიმე მისს მოკლე ფეხებს აწვეებოდა. ყვითე
 ლი წაღები ეცვა, წითელი ძიქვა კაბასავით ებერებოდა და
 უნაოქდებოდა.

ნაშუადღევიდან საღამომდე ჯარისკაცები ბელომერის სამი-
კიტნოებში დაეხტებოდნენ. ყველგან საშინელი ღრიანცელი
და ორონტრიალი იყო ატეხილი; ვიცოდი, რა ხასიათისა იქნე-
ბოდა ეს იერიშით აღება სამიკიტნოებისა, ვიცოდი, როგორ
აირეოდა მონასტერი ამდენის მაგარ სასმელების დაღევის შემ-
დეგ, და აქ გარევა ჩემი საქმე არ არის მეთქი, გავიყოლიე
რამდენიმე უფრო დიხჯი ამხანაგი და გზას დავადექით, ამ არეუ-
ლობის მოსარიდებლად. სწორედ ამ დროს გამოიღარა, ღრუბ-
ლებ-გადაყრილ ციდან ცოტათი ფერმკრთალმა მზემ გადმოგვა-
შუქა. ერთს ფერდობზე ჩამოვსხედით, ზურგი მზის გამათბო-
ბელ სხივებს შევეშვიროეთ, კატასავით, როცა კაცი ეფერება,
მისს ხელს ზურგს რომ უშვერს ხოლმე. დაუსრულებლივ ერთი-
მეორეს მისდევდა დატვირთული ურმები, დიდი თუ პატარა.
ყველა ეს გლეხებისა იყო, — შარტრის მიდამოდან პრუსიელთ
გაურბოდნენ. სოფლებს საზარელი ამბები ჰქონდა მოდებული:
პრუსიელებმა აქ ესა და ეს სოფელი აიკლეს, იქ ყველაფერი
გადაბუგეს, მესამე ალაგას გლეხები სულ გაეუყესო. ამათაც,
თავზარდაცემულთ, თუ რამ გააჩნდათ ძვირფასი, საჩქაროზე წა-
მოუღიათ და სახლ კარისა და ყანებისათვის კი თავა დაუნებე-
ბიათ. შიშისაგან გონება-დაკარგულები მიდიოდნენ წინ და
თვითონაც არ იცოდნენ, სად მიდიოდნენ. ღამით გზაზედვე
ჩერდებოდნენ ალაღბედზე, რომლისაშე სოფლის მახლობლად
ან კიდევ ტრიალ მინდორზე. ცხენები, ურმებიდან გამოშვე-
ბულნი, ფეხებ შებორკილნი, გზის პირას ამოსულ ბალახსა
სწიწკნიდნენ, გლეხები ღვთისანაბარა მიეყრებოდნენ, საცა
მოხედებოდათ, იმას-ლა სკამდნენ, რასაც იშოვიდნენ; მცველე-
ბად ძაღლები ჰყავდათ; ქარისა, წვიმისა და ჯანყ-ბურუსიან
ღამეთა სიცივისაგან არაფერი იფარავდათ. მეორე დილას ისევ
გაუდგებოდნენ გზას. საქონლის ჯოგი და გლეხთა გროვა ერთი-
მეორეს მისდევდნენ. ყვითელ შარა-გზაზე ბაწარსავით გაბმით
ხედავდით ცის დასავლამდე ამ ლტოლვილთა რაზმებს, შავად-
ასე იტყოდით, მთელი ხალხი სადღაც იხევწებაო. ერთი მო-
ხუცი გლეხი ღირ-შებმულ ურემს მიუძღვოდა. ამ ურემში ეყარა

ცხვირსახოცებში გამოხვეწილი რამე-რუმე, სტაფილო, კომბოსტო. ჩაღაზე ერთი პაჭუა დედაკაცი მობუზულიყო, იქვე ორი ღორი ღრუტუნებდა, ორ დედალ-მამალისათვის ფეხები შეეკრა და გვერდით დაესვა. გლეხი შევაჩერე და ამბავი ვკითხე.

— მაშ პრუსიელნი თქვენს სოფელში მოვიდნენ?

— აი ის ავაზაკები!..— მიპასუხა მოხუცმა...— ნუ მკითხავთ, ნუ!.. დილით მოვიდნენ, მთელი ხროვა იყო, ქუდებზე ფრთები ჰქონდათ გაკეთებული... აგვიკლეს! ოჰ, ღმერთო ჩემო, ამ დღეს რად შევესწარ! ყველაფერი წაგვართვეს... ჯერ მეგონა პრუსიელნი იყვნენ... მაგრამ მერე გავიგე, რომ ფრანგთა მსროლელი რაზმი ყოფილა...

— მაშ პრუსიელნი არ მოსულან?

— პრუსიელნი?... ისინი ჯერ არ მინახავს, არც-კი ვიცი, როგორები არიან... ჩვენთან ახლა იქნებიან მისულნი.. ჩემმა ქალმა ჟაკელინამ მითხრა, იმ დღეს ერთი პრუსიელი ღობის უკანა ვნახეო!.. თურმე მაღალი, სულ მაღალი, აყლაყულდა და თანაც წითელი, ეშმაკივით წითელი რამ ყოფილა... ცოფიანი, მხეცი, ალქაჯის მსგავსი!.. ჰო, მე და ჩემმა ღმერთმა!...

— ესენი პრუსიელნი არიან, მამიღო, ისე როგორც ჩვენ ფრანგები ვართ.

— პრუსიელნი?... ვინც უნდათ, ის იყვნენ, მაგრამ ჩვენ რაღას გვერჩიან ეს წყეულის შვილები?.. როგორც იყო, მოვასწარი წამომეყვანა ორი ღორი, ჩემი ქალი და ორი დედალ-მამალიც ეს არის და ეს... ღმერთო მაღალო!

გლეხი გზას გაუდგა და თან იმეორებდა:

— პრუსიელნი! პრუსიელნი! აი, კენესა და ოხვრა არ გამოეღიოს მათს ოჯახსა!.. არა, რო შემოგვესივნენ, რას გვერჩიან, რა დავუშავეთ!...

იმ საღამოს მთელის ბანაკის სიგრძეზე ცეცხლი გააჩაღეს და ახალ ხორციით სავსე ქვაბებმა, მიწისა და რიყის ქვებისაგან სახელდახელოდ გაკეთებულ კირაზე შემოდგმულებმა, მხიარული სიმღერა გააბეს. ეს საათი მოსვენებისა და ტანჯვის დავიწყებისა მეტად საამო იყო ჩვენთვის. თითქო შვება-ლხენა მოგვევლინა

გაბადრულ მთვარისაგან გაშუქებულ და მოციმციმე ვარსკვლავებით მოკირწყლულ ციდანაო. შორს დაყოლებულ ყანებს რაღაც ნაზი სიტკბოება ეფინებოდა და ეს სიტკბოება გულში გვწვდებოდა, დატანჯულ სხეულში უფრო მსუბუქ სისხლს გვიტარებდა, ახალ ძალ-ღონეს გვმატებდა. ცოტ-ცოტათი გვიქარწყლდებოდა ხსოვნა ჩვენის სასოწარკვეთისა, სულით დაცემისა, ჩვენის ტანჯვისა, ვითვალისწინებდით ჩვენს მოვალეობას და იმავე დროს ხელახლა გვეღვიძებოდა სურვილი მოქმედებისა. მთელი ბანაკი გამოცოცხლდა. ყველანი სცდილობდნენ სხვის უთქმელად გაეკეთებინათ რამე. ზოგს მუგუზალი ეჭირა ხელში და მირბოდა, რომ ჩამქრალი ცეცხლი ხელახლა გაეჩაღებინა, ზოგი გაპარულს ცეცხლს სულს უბერავდა, სხვანი მიწა-ვაშლას ფტკვნინდნენ ან კიდევ ხორცსა სჭრიდნენ.

მეორე დღეს ყველა დაგვთვალეს და როდესაც უკანასკნელმა ჯარისკაცმა დაიძახა: „აქა ვარ“-ო, პატარა ლეიტენანტმა გვიბრძანა:

— გამწყრივდით!

წაგვიკითხეს გენერალის შედგენილი ბრძანების ქალაღდი. ნათქვამი იყო ამ ქალაღდში, რომ ერთი კორპუსი პრუსიელთა ჯარისა, დამშეული, ტანისამოს შემოგლეჯილი, უიარაღო ჩქარის ნაბიჯით ჩვენსკენ მოდისო. აქ ჩვენ გზა უნდა გადავუღობოთ, რომ იძულებულ იქმნენ პარიზის კედლებისაკენ წავიდნენ, იქ ჩვენი ლომ-გმირი დუკლო ჩვენის დახმარებით საბოლოოდ უკუაგდებს მტრებსაო. გენერალი გვეუბნებოდა, მოიგონეთ, რა მამაცად იბრძოდნენ ჩვენნი წინაპარნი რევოლიუციის დროს, ეგვიპტეში, აუსტერლიცთან, ბოროდინოში. იმედი მაქვს ახლა თქვენც გამოიჩინთ მხნეობას და დაამტკიცებთ, რომ ღირსეულნი შთამომავალნი ხართ სახელოვან წინაპართაო. ბოლოს დარიგებას გვაძლევდა, თუ როგორ უნდა გავვემაგრებინა, ეს მხარე. საჭირო იყო სოფლის აღმოსავლეთით ჯებირები აგვემართა, მეორე ჯებირი, უფრო მკვიდრი, შარტრის გზაზე უნდა გავვეკეთებინა, სასაფლაოს კედლებზე კბილები გავვეკე-

თებინა, რაც შეიძლებოდა, მეტი ხეები წამოგვექცია და დაგვე^წ ხორგებინა გზაზე, რომ ცხენოსან ჯარს მტრისას მისი გადა-
 ლახვა არ შესძლებოდა; უნდა თვალ-ყური დაგვექირა ჯაშუ-
 შებზე; ერთის სიტყვით, მარაგად უნდა ვყოფილიყავით... სამ-
 შობლოს თქვენი იმედი აქვს... გაუმარჯოს საფრანგეთსაო!..

სუყველამ ხმა გატრუნა. პატარა ლეიტენანტი გარშემო
 გვივლიდა, ზურგზე ხელებშემოწყობილი. თვალები წაღების
 წვერისათვის მიეჩერებინა და თავი არც კი აუღია მაღლა. ჩვენ-
 კი ერთიმორეს ვეუყურებდით, შეშინებულნი. გული ნაღვლით
 გვევსებოდა — პრუსიელნი სულ ახლოს არიან და დღეს თუ ხვალ
 ომი არ აგვცდებოა. ერთბაშად თვალწინ წარმომიდგა სიკვდილი,
 წითლად მოსილი სიკვდილი: ცელის ქნევით ჩვენსკენ მოდიოდა.
 სანამ ბრძოლა შორს იყო, გვენატრებოდა, გვწყუროდა მისი
 დაწყება, რადგან ჯერ პატრიოტულის გრძობით ვყავით გატა-
 ცებულნი, მერე თავი მოგვებზრდა, მოგვალა ამდენმა ლოდინმა,
 ტანჯვამ, ვამბობდით — ამ ტანჯვას მაინც მოედება ბოლოო.
 და ახლა-კი, როდესაც მოგვიახლოვდა წამი ბრძოლისა, შევე-
 შინდა, მარტოდენ მისის სახელის გაგონებაზე კანკალი გვი-
 ტანდა. ჩემდა უნებურად ცის კიდურისაკენ, შარტრის მხარეს
 მივიხედე. წარმომიდგა ომი, რაღაც მიუწლომელით აღსავსე,
 შესაზარი, ყოველსავე ნივთს ახალი ფერი, ახალი სახე ედ-
 ბოდა, ფერი ულმობელობისა, სახე საშინელებისა. შორს, სა-
 დაც ლაქვარდი ფერი მოსჩანდა ხეებისა, წარმომიდგა, ვითომ
 ჯარი გამოჩნდა, ხიშტები აპრიალდა, ზარბაზნების ტუჩები გა-
 წითლდა. ყანები, მზეზე წითლად მოელვარე, სისხლის გუბედ
 მეჩვენა; ღობეები ირღვევოდა, ისევ იკვროდა, ერთიმეორეში
 იხლართებოდა; თითქო საომრად გამზადებულ ჯარის ხიშტები
 და ბაირალებიაო. მეჩვენა, ვაშლის ხეებს თავზარი დაეცათ და
 იქით-აქეთ გარბიან, თითქო გზა აბნეული ჯარია ცხენოსანთაო.

— დამალენით! — გვიბრძანა ლეიტენანტმა.

დიდს ხანს ვიდექით ერთსა და იმავე ადგილას პირუტ-
 ყვივით, ხელებ დაკიდებულნი, თითქო რაღაც ავადმყოფობამ,
 გამოურკვეველმა ავადმყოფობამ აგვიტანაო. ვცდილობდით

გონების თვალთ შეგვეხედნა ცის კიღურის ამ საშინელ ხაზი-სათვის, რომლის იქით უნდა გადაწყვეტილიყო საიდუმლო ბედ-იღბალი ჩვენი. საზარელი ღუმილი იყო გამეფებული, ყველა-ნი გაუნძრევლად იდგნენ, საშინლად. და ამ დროს მხოლოდ ურმები და საქონლის ჯოგი მიდიოდა გზაზე გამწყარივებული, მათს რიცხვს თანდა-თან ემატებოდა, უფრო მეტი აჩქარება, უფრო მეტი სისწრაფე ეტყობოდათ. გამოჩნდა მთელი გუნდი ყვავთა, შავად, თითქო მოწინავე რაზმიოა, შავ ლაქად დააჩნდა ცას, ჯერ შეიკუმშა, მერე ზოლად გადაიქცა, დატრიალდა ჰაერში, ჩვენს ზემოდან წრე შემოავლო, თითქო შავი, სამ-გლოვიარო სულარა გადაგვაფარაო, შემდეგ მუხებს შორის თვალ-თავან მიგვეფარა.

— ნეტავ ერთი მალე ვნახოთ ეს პრუსიელინი! — წამოი-ძახა გაუბედავის ხმით ერთმა ფერწასულმა ჯარისკაცმა და თა-ვის-თავის გასამხნევებლად ქუდი უფრო ჩამოიფხატა თვალეზზე. პასუხი არავინ გასცა და რამდენიმე ამხანაგი ჩამოეცალა.

ერთი ნაწილი ჩვენის ჯარისა სოფლის ბოლოსკენ წავი-და „მიუღვამელ ჯებირების“ ასაგებად, ხოლო დანარჩენი ტყე-ში შევედით, რომ „რაც შეიძლებოდა მეტი ხეები წამოგვექცია“. სოფელში რაც რამ საქრელი იარაღი ჰქონდათ, ყველა გამო-ვართვით: გლეხებს: ყველაფერი უნდა გამოგვეყენებინა იარაღი: ცელი, ცული, ხელეჩო და სხ. მთელის დღის განმავლობაში ვსკრიდით და ძირს ვაწვენდით ხეებს. რომ უფრო წავექე-ზებინეთ, თვითონ გენერალი დაესწრო ამ ტყის ჩეხვას.

— აბა, ბიჭებო, ყოჩაღად, ყოჩაღად, წააქციეთ, წააქციეთ ყველაფერი, მოუტრელი არაფერი დასტოვოთ!.. აბა, ჰა.

თვითონ არჩევდა უფრო მაღალს, უფრო სწორ ხეებს, ტაძრის სვეტებივით ცათამდე ამართულებს. მხეცური მხი-არულება იყო გამეფებული ამ ბარბაროსულ განადგურების დროს, როცა უზარმაზარი ხეები საშინელის ხმაურობით ერთი-მეორეს აწვებოდა, ძირში მტარვალურად მოქრილი. ტყეს სი-ნათლე გადაეფინა: ასე იტყოდით, უზარმაზარის და არაჩვეუ-

ლებრივის ცელით გაუსწორებით აქაურობაო. ერთმა მუხამ ორი კაცი ქვეშ დაიტნია და იქვე სული გააფრთხოვინა.

— მარდად, ბიჭებო!

ზეზე რამდენიმე ხე-ლა დარჩა. დაღეწილი ტოტები ძირს დაწოლილ ხეთა ზეზე მდგომარე ხეებისაკენ იყო ამართული, თითქო ხელებია ადამიანისა და შველასა სთხოვენო, თითქო უჩვენებენ ღრმა ჭრილობას, საიდანაც წვენი სდიოდათ, ადამიანის ცრემლივით.

ტყის დარაჯს მეტყვევსათვის შეეტყობინებია და ისიც საჩქაროზე მოიქრა და დაინახა განადგურებული ტყე. მე გენერალს გვერდით ვუდექი. მოუახლოვდა მოწიწებით. ქული ხელში ეჭირა და მოახსენა:

— უკაცრავად, ბატონო გენერალო. გზის პირას ხეების მოქრა ჯებირების გასაკეთებლად შევიძლიათ... მაგრამ ტყის შუაგულს რაღას ემართლებით? ეს, მე მგონია, ცოტა არ იყოს...

გენერალმა სიტყვა გააწყვეტინა.

— რაო, რაო, რა მგონიაო?... აქ რაღა გნებაეთ?... რაც მინდა, იმას ჩავდივარ!.. მბრძანებელი თქვენა ხართ, თუ მე?

— მინც...—წაილულლულა მეტყვევმ.

— არც მინც და აღარც მაგრამ... გესმისთ? თავიდან მომწყდით, ხელს ნუ მიშლით. გესმის, თუ არა? ახლა წაბრძანდით, საიდანაც მობრძანებულხართ, თორემ ამ ხეებს თქვენც მიგაყოლებთ!.. აბა მარჯვედ, ბიჭებო!

გენერალმა სახტად დარჩენილ მოხელეს ზურგი შეაქცია და წავიდა. თან ჯოხით გზაზე დაქუჩებულ ფოთლებს და ხის ნაფოტებს მიყრა-მოყრა დაუწყო.

სანამ ჩვენ ტყეს ვაჩანაგებდით, ჩვენი ამხანაგებიც მარჯვედ აგებდნენ ჯებირებს. ისეთი მაღალი ჯებირები აეყვანათ, რომ სოფლის ბოლოზე გზა სრულიად მოექრათ. მართალია არც თუ დაუბრკოლებლივ აღასრულეს თავიანთი საქმე, მაგრამ თანაც იმხიარულეს კიდევ. გამოქცეულს გლეხებს წინ თხრილი რომ დახვდათ, ჩივილი დაიწყეს. საქონლის ჯოგი და დატვირთული ურმები სწორედ ამ ალიგას მოაწვა და ერთი ენით გა-

მოუთქმელი ორონ-ტრიალი ასტყდა. გლეხები ჩივოდნენ, ქალები კვნესოდნენ, ხარები ბლაოდნენ, ხოლო ჯარისკაცები, ხალხისა და საქონლის შეშინებულ სახეებს რომ უყურებდნენ, სიცილით მუცელს ვერ იჭერდნენ. ხოლო ამ რაზმის კაპიტანმა არ იცოდა რა ექმნა, რა გზას დასდგომოდა. ჯარისკაცებმა რამდენჯერმე მოინდომეს ხიშტებით უკან დაეხევინებინათ გლეხებისათვის, მაგრამ ესენი უფრო აწვებოდნენ, გაჯიუტებულნი, შექველად უნდა გაგვიშვათ, ფრანგები ვართ, საფრანგეთის შვილინიო. ტყის გაჩეხვას რომ მოარჩა, გენერალი ჯებირების დასათვალიერებლად მივიდა. იკითხა, ვინ არიან ეს ნაგლეჯუები და ან რა უნდათო. ყველაფერი მოახსენეს.

— მაშ კარგი!—წამოიძახა გენერალმა.—ხელი მოხვიეთ ყველა ამ ურმებს და ამ ჯებირებზე დაჰყარეთ. აბა, ჩქარა! აბა, მარჯვეთ, ბიჭებო!..

ჯარისკაცი მეტად გაახარა გენერლის ამგვარმა უტიფარმა ბრძანებამ და გამხეცებულნი ეძგერნენ თავში მდგარ ურმებს, პატრონებისაგან საჩქაროზე თავშინებებულებს, და ბარებით თვალის დახამხამებაზე დამტვრის... გლეხებს თავხარი დაეცათ. გზა ისე შეეკრათ, რომ აღარც წინ შეეძლოთ წაწევა და აღარც უკან დახევა. ცხენებს მათრახებსა სცემდნენ, რომ გახირული ურმები როგორმე გამოეტანათ, ყვიროდნენ, იგინებოდნენ, ერთმანერთს აწვებოდნენ, მაგრამ აღგილიდან ვეღარ იჭეროდნენ. ბოლოს მოსულებმა გზას აუხვიეს და ყურთა-სმენის წამლებ ყვირილისაგან დამფრთხალმა ცხენებმა უგზო უკვლოდ გააქანეს; სხვებმა კი, რაკი დაინახეს, ურმებს და სურსათს ვერ გადავარჩინთო, ჯებირები გადალახეს და ყანებისაკენ გაიქცნენ.. ილანძღებოდნენ, იწყევლებოდნენ, ხოლო უკანიდან სალდათები მიწის გაროხებს ესროდნენ. დამტვრეული ურმები ერთი მეორეზე აახუხულავეს, ცარიელი აღგილები ქერის ტომრებით, წაღებით, ტანისამოსის ბოხჩებით და ქვებით ამოავსეს. ჯებირის თავზე ერთს ჯარისკაცს ბაირალსავით ჯოხზე წამოეცო ნეფე-დეღოფლის თაიგული, ერთ-ერთ ურმეში ნაპოვნია.

სალამო ჟამზე შარტრიდან ფრანგის ჯარი მოვიდა, არეულ-დარეული, უწეს-რიგოდ და ერთი ნაწილი სოფლად და ზოგიც ბანაკში დაბინავდა. საშინელება რამ გვიამბეს. პრუსიელნი ასიათასზე მეტნი არიანო, მთელი ჯარიაო. ჩვენკი ორიათასიც ძლივას ვიყავით, არც ცხენები გვყავდა, აღარც ზარბაზანი გვქონდა და იძულებულნი შევიქმენით უკან დაგვეხია. ქალაქ მარტს ცეცხლი უკიდია, გარშემო სოფლებს ბოლი ასდის, გლეხთა სახლები დანგრეულია. საფრანგეთის მთავარი ჯარი დაუყოვნებლივ უნდა მოგვეშველოსო. გამოქცეულს ეკითხებოდნენ, პრუსიელნი ხომ არ გინახავსთ, როგორები არიან ან როგორი ტანისამოსი აცვიათო. ყოველ მეოთხედ საათში ახალ-ახალი რაზმები მოდიოდა სამ-სამ, ოთხ-ოთხ კაცისაგან შემდგარი, ფერწასულნი, დაქანცულნი. ზოგს ჩანთაც არა ჰქონდა, ზოგი უთოფოდაც იყო. ერთი-მეორეზე უარეს ამბებს ამბობდნენ. დაჭრილი კი არც ერთი არ არის. გადასწყვიტეს, ახალი მისულები ეკკლესიაში დაებინავენინათ. მღვდელმა კინადამ თავი მოიკლა, ზეცად ხელი აღაპყრო და წამოიძახა:

— ღვთის მშობელო!.. ჩემს ეკკლესიაში ჯარს რა უნდა!..
 ოხ, ღმერთო მალალო!..

გენერალი აქამდე იმას-ლა სცდილობდა, რომ ყველაფერი დაეღეწნა, ყველაფერი გაენადგურებინა, ბანაკის დასაცველად კი ერთი მცირედი რაზმი დააყენა ბელომერიდან ერთის კილომეტრის მოშორებით, შარტრის გზაზე. ამ რაზმს უფროსად უნტერ-ოფიცერი ჰყავდა. განკარგულება კი არავითარი არ მიუციათ მისთვის. ჯარისკაცები იქით-აქეთ დაეხეტებოდნენ, სვამდნენ და ეძინათ. ის კი იყო, ერთმა მორიგმა ჯარისკაცმა სამიკიტნოს წინ ერთი ამ სოფლის ექიმი დაიჭირა. მისა ქერა წვერი და ლურჯი სათვალეები საეჭვოდ ეჩვენა და უთუოდ პრუსიელი ჯაშუში უნდა იყოსო. უნტერ-ოფიცერი კი ღობეებს უკან ყურდღლებს დასდევდა.

ამ რაზმების მისვლამ, პრუსიელთა მოახლოვების ხმამ ძალიან შეგვაშინა. წამ და უწუმ მირბოდნენ ცხენოსანი შიკრიკები, მოჰქონდათ დაბეჭდილი კონვერტები, რომელშიაც ეწერა — ეს ასე ჰქენით, ეს ისეო. ოფიცრები თავ-ტან დაკარგულე-

ბი იქით-აქეთ დარჩებოდნენ, თვითონაც არ გაეგებოდათ, რას შვებოდნენ ან რა უნდა ექნათ. სამჯერ ავღაღებინეს ბანაკი და სამჯერვე ისევ დაგადგმევინეს კარვები. მთელი ღამე საყვირების ხმა ისმოდა, უშველებელი კოცონი გიზგიზებდა და ამ კოცონის გარშემო ტრიალებდნენ აღელვებულნი აჩრდილნი მემართა, აჩრდილნი ჯოჯოხეთური. დარაჯნი მინდვრად დაძწოდნენ ხან იქით და ხან აქეთ, შინჯავდნენ ტყეს. არტილერია, სოფლის ბოლოს რომ იყო, წინ უნდა წამოწეულიყო, მაგრამ გზაზე ჯებირებმა არ გაუშვა. რომ გზა გაეწმინდათ, საკირო შეიქმნა ჯებირები დაენგრიათ ნაწილ-ნაწილ თხრილები გაეცათ, რომ ზედ ზარბაზნები გადაეტანათ.

რიკრაქზე ჩემი რაზმი სადარაჯოდ წავიდა წინ შემოგვხედა გამოქცეული რაზმები. გული საცოდავად გვეწურებოდა, რომ ვუყურებდით, როგორ მოათრევდნენ ფეხებს. შორს გენერალი არტილერიის მანევრს უყურებდა. ცხენის კისერზე ბრძოლის ველის რუკა გადაეფარებინა და შიგ ამოდ ეძებდა ერთის სოფლის წისქვილის ადგილს. ცხენი რამდენიც კისერს დაანძრევდა, იმდენი რუკაც დაიკეცებოდა, და გენერალიც ყვიროდა:

— სად ჯანაბაში დაიკარგა ეს გასატიალებელი წისქვილი!.. არა, ის ოხრები, ნუ თუ ფიქრობენ, რომ თუ სადმე წისქვილია, ყველა უნდა ვიცოდე?

გენერალმა გვიბრძანა, გაჩერდითო და გვკითხა:

— იქნებ ვინმე აქაური გირევიათ? იქნება ვინმემ იცით, სად არის ეს გასაოხრებელი წისქვილი?!.

ხმა არავინ გასცა.

— არა?.. ჯანდაბას მისი თავი!..

ეს იყო და რუკა თავის ადიუტანტს გადაუგდო. იმანაც ფრთხილად დაჭკეცა. ჩვენ კიდევ ჩვენი გზა განვაგრძეთ.

ერთს სახლთან გავჩერდით. მე დარაჯად დამაყანეს, გზის მახლობლად. დავინახე ტრიალ მინდორი, თვალუწვდენელი, ზღვასავით. აქა-იქ ამ ხმელეთის ოკეანეზე თავი აეღოთ პატარა ტყეებს, კუნძულთა მსგავსად; სოფლის სამრეკლონი, სახლები, ბურუსში გახვეულიყვნენ, თავები-ღა უჩანდათ, აფრებ-

სავით. ამ თვალუწვდენელს სივრცეს საზარელი სიჩუმე, საშინელი სიმატოვე გადასწოლოდა, სულ უმნიშვნელო საგნის შენძრევა, სულ მცირედი ხმაურობა ამ სივრცეზე გულს უსაზღვრო ნაღვლით გივსებდათ. სულ მალა ცას ყვავების ფრენა შავს წინწყლებს აჩნევდნენ, ძირს-კი, მიწაზე, გამოქცეულთა რაზმები ინძრეოდნენ, იკუმშებოდნენ და მეორე შავ წერტილებად ესენი სჩანდნენ; ჭამით-ჭამამდე გაისმოდა ძაღლთა ყეფა, მათი ხმა ეფინებოდა დასავლით-აღმოსავლეთით, სამხრეთით-ჩრდილოეთით, და ეს ყეფა თითქო კვნესა იყო გავერანებულ მინდორ-ქალათა. დარაჯნი ყოველ ოთხ საათში უნდა გამოცვლილიყვნენ, მაგრამ მთელი საათები გადიოდა, ნელა, ზოზინით, დაუსრულებლივ და ძე-ხორციელი არ მოდიოდა ჩემ გამოსაცვლელად. უეჭველია, დავავიწყდით - მეთქი. გული მწუხარებით ამევსო, ვეკითხებოდი ცისკიდურს, პრუსიელთა მხარეს რომ იყო, ვეკითხებოდი ცისკიდურს, ფრანგთა მხარეს რომ იყო, — რას მიშვრებიან-მეთქი, მაგრამ არსით ხმა, არსით პასუხი; ვერასა ვხედავდი, ვხედავდი მხოლოდ ამ უღმობელს, ამ სამძიმო გზას, გარშემო პირქუშ ცას რომ მახვევდა. ყვავებმა დიდის ხნიდანვე ფრენა შესწყვიტეს, გამოქცეულნიც არსადა სჩანდნენ. ერთბაშად თვალი მოვკარ ერთს ურემს, ჯერ ტყისაკენ მიემართებოდა, მაგრამ მერე გზას უქცია... ნეტავ ვიცოდე, რად დამტოვეს აქ? მშოიოდა, მცივოდა; მუცელი ვალადას მაყრიდა, თითები დამიბუხდა... ვცადე, რამდენიმე ნაბიჯი გადამედგა წინ, რამდენჯერმე დავიყვირე კიდევც... ხმა არავინ გამცა, არაფერი შენძრეულა... მარტო, სულ მარტო ვიყავ ამ ველზე, ამ განმარტოებულ და დაცარიელებულ ველზე... ტანში გამაჟრიალა და თვალეზეც ცრემლები მომადგა... კიდევ დავიყვირე... ხმა არავინ გამცა... შევედი ტყეში და ერთ მუხის ძირას ჩამოვჯექე, თოფი მუხლებზე დავიდე და ყურები ვცქვიტე, იქნება რამე გავიგონო-მეთქი... ვაგლოახ!... დღე თან-და-თან იწურებოდა; ცას ჯერ ყვითელმა ფერმა გადაჰკრა, მერე ოდნავ ალისფრად შეიღება, ბოლოს გარშემო გამეფებულ სამარისებურ სიჩუმეში შთაინთქა. ბნელი, უმთვარო და უვარსკვლავო, ღამე გადააწვა ველს და იმავ დროს ჯანყ-ბურუსი ცივი, ყინულსავით ცივი, დედამიწას აუვიდა.

თ. ს.

(დასასრული იქნება)

მ ს ხ ვ მ რ კ ლ ი

კომედია სამ მოქმედებად

აღფ. დოდესი.

მოქმედება მესამე

სენ-ჟაკის მიდამოებში, მარგაროსას.

მსატრის დარბაზში დიდი სიმუშაო მაგიდა სდგას. აქა-
იქ უჯვილებით სავსე ვაზები და ჟარდინორკები მოსჩანან. ერთს
კუთხეში, ტერიდგან იატაკამდე შმაღურებია გასაშრობად ჩამო-
კიდული. უკან კედელი მთლად შუშისა აქვს: შუა ადგილას
განიერი კარები აქვს, რომელიც ხეხილიანს ეზოში გადის. ეზოს
ბოლოში ფაბრიკა მოსჩანს მრავალის ფანჯრებითა და აგურის
მაღალ ბუხრებით. მარჯვნივ კარია. მარცხნივ მაღალი და გა-
ნიერი, ნახევრად ღია ფანჯარაა. მარცხნივე, ავანსცენის მსგო-
ბლად, განიერი დივანი სდგას და ზედ ვიღაცა წევს, ძველს
ფარდაში გახეუული.

გამოსვლა პირველი

ჟურდეილი-მამა, ქ-ნი ჟურდეილი, ლუიზა, მარგარო,— შერე
ნამუნი. ფარდა რომ ახსდება, უკელანი ფეხზე დგანან: ეს არის
შემოსულები. დარბაზის შუაგულ მარგარო სდგას ზღანტატორის
შხკავსად ჩანმული: ზიჟაკის გულზე ვარდი აქვს გაკეთებული,
ხელში თეთრი ჩაღის შლახა უჭირავს. ჟურდეილი-მამა მაგიდას

*) იხ. „მოამბე“ № 10.

მიჭერდნობია და ამაყა და ცოტა აბუჩა და სდგას: შლამა გვერდზე ჰსურავს, ოდნავ უსტვენს და ჯოხს ათამაშებს.—ღუიზა კარებში სდგას, ქაღვასა ჰკეცავს.

მანგარო (სასეღასნოზე უჩვენებს სეღას შემოტარებით). ჩიტი, ქალბატონო, გაფრენილა, მაგრამ შეგიძლიანთ თვითონ გალია მიინცა ნახოთ!

ქ-ნი ჟურდეილა. გაფრენილა!

ღუიზა (მიუახლოვდება). ნეტავი, სად?

მანგარო. უთუოდ აქ ახლო სადმე იქმნება... იქნება ბაღში გავიდა ციგარის მოსაწევად, ვიდრე ჯერ ზარი არ დაურეკიათ... აი, ჰხედავთ, გასაღებიც კარებშია... (შარცხენს კარებზე უჩვენებს).

ღუიზა. მაშასადამე, სჩანს აქვე მუშაობს?

მანგარო. დიახ, ქალბატონო, აგრე გახლავთ: აი, იმისი მაგიდა, იმისი სკამი, ყარანდაშები და (ჩამოკიდულს შმაღერებზე უჩვენებს) მისი ნაწარმოებიც.

ჟურდეილა-ძამა (კბილებს დრწიალით). კარგი რამაცა! ფუჰ!..

ქ-ნი ჟურდეილა (ჩუმაღ მუღარის კიღოთი). ჩემო მეგობარო...

ჟურდეილა-ძამა (ჩუმაღვე). რა ვქმნა? ბრაზი მძღვეს (ისევ განაგრძობს სტვენას).

მანგარო (შმაღერებ წინ). მაგრამ უნდა ვსთქვა, რომ ორის კვირის განმავლობაში, რაც ჩემთან ვადმოვიდა, უსაქმოდ არა ყოფილა... ისე სცდილობს, ისე მუშაობს!.. რომ ბაზარში უკვე თხოულობენ ჟურდეილის ნამუშავარსა!

ჟურდეილა-ძამა (გაბრაზებულად). ბაზარშიო!.. თხოულობენო!..
ო-ო!

ქ-ნი ჟურდეილა (ჩუმაღ). გეთაყვა...

ჟურდეილა ძამა (ჩუმაღვე). გეუბნები, შერცხვენაა-მეთქი ესა, სხვა არაფერი... (გაჯავრებული უფრო ძღეურად უსტვენს).

მანგარო. განსაკუთრებით საგანგებოდ გამოიყვანა საბილიარდე დარბაზებისათვის ჩინური ფარდულები... პირდაპირ საუცხოვეო რამაა... (ჩინურ ფარდულებზე უჩვენებს და

თითუბზე იკატინის). (ჟურდეილი-მამა მოთმინებსა ჭკარ-
გავს და ანიშებს, რომ უგეჯაფერს მამტერეკდა).

ქ-ნი ჟურდეილი (სანქაროდ მავა მარგაროსთან). მაშ, თქვენის
აზრით, ანრი ახლა ბალში იქნება?

მარგარო. ო, რა საჭიროა, ქალობატონო, რომ თქვენ არ შე-
სწუბდეთ... ახლავ მე თვითონ გავგზავნი ვისმე მზე-
ქდავსა... (მიხედ-მიხედავს). უთუოდ იქნება ვინმე. .
აჰა! აგერა. (მდივანთან მივა და რაღაც გახუეულს ფესს
წაჭკრავს). შენ, ეი გამქვარტლულო!.. წადი, m-er
ანრი მოსძებნე... (ფარდავი მძიმედ გადისსნება და ქვე-
შიდაგან გამოსერება პატარა, გამსდარი ფეს-შიშუეკა, ლურჯ
ხალათიანი აჩსება. თვალები უეჯავს, თმებო აჭბურძკვნი
და მწვანე მატედი და რქრს მტეერი აერია ზედა).

ლუიზა (მიუახლოვდება). როგორ?.. (იღინის). ხა-ხა-ხა! აი,
სასაცილო ამბავი!.. ხა-ხა-ხა-ხა!.. რა სასაცილო სა-
ნახავია ამ ხალათში... აბა, ერთი მიბრუნდი... (შე-
მოატრიალებს).

ქ-ნი ჟურდეილი (შორიდაგან). ლუიზა, მავას რას შერები?

ლუიზა. დედი, ნამუნია, ანრის ნამუნი!

ქ-ნი ჟურდეილი. როგორ თუ ნამუნი?

ლუიზა. რასაკერელია, ნამუნია. გამარჯვება ნამუნ!

ნამუნია (ნამძინარევი). გამარჯობა.

ქ-ნი ჟურდეილი. შენც ფაბრიკაში მუშაობ?

ნამუნია (ამაუდაჰ. ი-ი). ნამუნი ახლა დაბეკდა (ახუელებს).

მარგარო. დიახ, დიახ!.. არაფრის გულისათვის ანრისათვის თა-
ვის დანებება არ უნდოდა. ავიღეთ ჩვენცა და უნე-
ბურად ფაბრიკაში ავიყვანვეით.

ჟურდეილი-მამა (იქით, რისიანად). ამის შემდეგ აფრიკის უდაბ-
ნოში დაბადება რალა საჭირო იყო!

მარგარო. უცნაური რამ მხეცია! როგორც კი თავისუფალს
დროს მოიხელებს, მაშინვე აქ, თავისს პატრონის
გვერდით, წამოწვება გაყინული ძაღლივითა...

ლუიზა (დედას). შეჭხედე ერთი!... ჰხედავ ამ ახალს ტანისა-

- მოსში რა ლამაზია... ეს მწვანე მატყლის ბევრები და ოქროს მტვერიც როგორ უხდება თმებსა!
- ყურდელია-ჰამა (მიუხადადებს). დიახ, თმებს კი უხდება, მაგრამ ფილტვებს როგორ-ღა უხდება, რატომ ამას არ იკითხავთ! (ნამუნი ახველებს). აი, შედეგიც.
- ლუიზა (თანაგრძნობით). ახველებ, ნამუნ?
- ნამუნა. ეჰა, ბუმ-ბუმ ხველა! როგორც დოლი-ლაკდარი (ამაყად). ფაბრიკა დაახველა.
- ქნა ყურდელია (შეშინებული). მართლა? მერე, ანრის კი არ ავენებს?
- მანგარა (ზაყავის გულში ახადს ვარდს გაიკეთებს). არა, ქალბატონო, აქ შიში არაფრისაა!.. იქ, ფაბრიკაში კი, სულ სხვა საქმეა... ათასნაირი მტვერი, საღებავები, ლაქი, ქვის ნახშირი და გაზია... (მხარულად) წადი, არაბო, გაიქე, მუსი ანრი მოძებნე.
- ყურდელია-ჰამა (ჩუმაღ ნამუნს, რომელიც გვერდით გაუფაის). უენს ადგილას ვიყო, ახლავე სამშობლო უდაბნოებისაკენ მოვუსვამდი!.. (ნამუნა ანტ კი შეჭხუდავს, ისე გაუფაის და მარჯვენა კარებით გარეთ გაუა).

გამოსვლა მმორა

იგინივე, ნამუნას კარდა.

- ლუიზა. საბრალო ნამუნი!.. რა საზარლობაა...
 მანგარა. ეჰ, ქალბატონო, მრეწველობასაც აქვს თავისი ბრძოლის ველი. ჩვენს ხელობას კიდევ რა უჭირს, იმდენად მავნებელი არ არის... და მოწყობილობაც ჰიგიენური გვაქვს... სახელოსნოები ფართო, დიდი ბალი, თითქმის რომ ფილანტროპიული დაწესებულებაა... იქნება ინებოთ და ვიდრე ანრის მოსძებნიან, ფაბრიკაში გაისეირნოთ?.. შეგიძლიანთ თქვენის თვალითა ნახოთ და დარწმუნდეთ...

ჟურდელია-მამა (ცოფს). აქედან ფეხსაც არ მოვიცვლი... იცოდებოდა ქ-ნი ჟურდელია. უკაცრაოდ, გეთაყვათ, ჩემი ქმარი ჯერ ისევ უქეიფობს და მეშინიან, ვაი-თუ მანქანების ხმაურობამ...

მარგარო. არა, ბ-ნო, ამ ჟამად ქარხანაში აღარავინ არის, მუშები სასაუზმედ არიან წასულები... ესთქვათ, იქნება სახელოსნოები დაათვალიეროთ - მეთქი, თორემ... დარწმუნებული გახლავართ, ბ-ნ ჟურდელის ყურადღებასაც უთუოდ მიიპყრობდა...

ჟურდელია-მამა. ოჰ! სრულიადაც არა, პირ-იქით... ყოველივე საქარხნო მოწყობილობა და მანქანა ისე მოქმედებს, რომ... ერთი სიტყვით, ისიცა კმარა, რომ ემა წითელი აგურით აშენებულს უშველებელს ბუხრებს აქედან ვუყურებ.

მარგარო (გუფნატკენი). ძალიან სასიამოვნოა მრჩება, ბატონო, რომ თქვენი შვილი თქვენის გემოვნებისა არ არის.

ჟურდელია-მამა (ამყად). ჩემი შვილი არტისტი არ არის.

ლუაზა. როგორ, მამა?..

ჟურდელია-მამა. არა. არტისტი არ არის! წინადაც აკი ყოველთვის ვამბობდი ხოლმე, მაგრამ ახლა თავისის მოქმედებით დამტკიცა, რომ დასთანხმდა და მუშაობს ამ...

ქ-ნი ჟურდელია. ო-ო, ჩემო შეგობარო!

ჟურდელია-მამა. თავი დამანებე, გეთაყვა!.. უნდა იცოდეს ზუ არა ამ ვაჟბატონმა, რომ ყველა ჟურდელი რენევატი არ არის.

მარგარო. რენევატი?

ჟურდელია-მამა. დიახ, ბატონო, რენევატი!.. ხელოვნებაც იგივე სარწმუნოებაა. მაშასადამე, თუ აქ შემოსულა, უარ-უყვია იგი... მაშასადამე, რენევატია!

მარგარო. რასაკვრელია, რასაკვრელია... მაგრამ იცით... ჩვენს დროში რა ძნელია...

ჟურადკალი-ძაძა. ეჰ, ღმერთო, ჩემო, მერე ეს ბრძოლა სთვის არსებობს? უნდა ვიბრძოლოთ! ყველა ნამდვილი და ქეშმარიტი მხატვრები იბრძოდნენ... მერე, განა, ქეშმარიტი მხატვრობა უბრძოლველად შესაძლებელია?.. არა, შეუძლებელია!.. იცი, რას გეტყვით? ყველა დღევანდელს მთხუპუნელებს მხოლოდ და მხოლოდ ფული აქვთ გაღმერთებული!.. აღარც საკუთარი ღირსება, აღარც სინიდისი აღარ შერჩენიათ,—მარტო სარგებლობით ხელმძღვანელობენ. ჩინურს ფარდულებში, რასაკერეღია, ფულს კარგს იძლევიან; მაშასადამე, კარგიც არის... ეეჰ, ახალგაზრდებო! ჩვენს გრძელს თემებსა და განიერს შლაპებს დასცინოდით; უარ ჰყავით ჩვენი უბრალო და საღმრთო კურტკა, რომელიც ადამიანს მართლა ღარიბათ აჩენს: საყოველთაოდ მიღებულს ბურჟუაზულ ტანისამოსში გამოწყობა მოინდომევეთ... და ის-კი არ წარმოიდგინეთ, რომ დაუსჯელად ეგ არ მოხერხდება: თუ გარეგნობით ბურჟუებს დაეგვანეთ,—შინაგანი ბუნებაც უთუოდ უნდა დაგემზგავსებინათ... დაგემზგავსებინათ-კი არა, უფრო მეტად უნდა გაგჯდომოდათ ძვალსა და რბილში ბურჟუაზობა!

ქნი ჟურადკალი. კარგი, საცოდავო, გეყოფა, დამშვიდდი. აბა, ეგრე მღელვარება რა საჭიროა? რაც მოხდა, მოხდა.

მარგარა. დიახ, და მტკიცეთაც მოხდა: პირობა ათი წლითა გვაქვს შეკრული... პირობის დამრღვეველმა 20 ათასი ფრანკი უნდა გადაიხადოს... და ისე მაგრა ვყვეართ ამ პირობას ორივენი დაქერილნი, რომ ვერავითარი მქვერმეტყველობა ჩვენს კავშირს ვერ დაარღვევს... მაგრამ უნდა გითხრათ, თქვენი ანრი ახალს ცხოვრებას კარგად შეეწყო: დასამტკიცებლად ისიცა კმარა, რომ თავისს ძველ მეგობრების ნახვა აღარც-კი ჰსურს... მაგალითად, იქნება იცნობდეთ კიდევ?.. ერთი მეგობარი ჰყავს... აის, მარსელოელი ტუტრუკანა...

ქ-ნა ჟურდელია. ფრანკეიროლი?

მარგარო. დიახ, დიახ... ფრანკეიროლი... ეს სამი დღეა, ზედი-ზედ მოდის, ანრის ნახვა უნდა, მაგრამ ანრი არ იღებს...

ლუაზა (ახლანქო მისა). მაშასადამე, m-er პიერს შეუტყვია, რომ ანრი აქა მსახურობს?.. ნეტა, ვინ ეტყოდა?

ჟურდელია-მამა. ვინა-და, მე!

ლუაზა. ო, მამი... ისე იხვეწებოდა ანრი, არავის უთხრა-თო...

ჟურდელია-მამა. მით უარესი. თუ სცხვენთან კიდევ აქ ყოფ-ნისა, ნუ შემოვიდოდა-რა... და მეორეც. ნუ-თუ დარწმუნებული იყავით, რომ მრავალ რიგად გამო-ცდილი პიერი მისს ასე მოულოდნელად მოგზა-ურობას დაიჯერებდა?..

ქ-ნა ჟურდელია (რბილად). მაინც ანრი დიდად უკმაყოფილო იქნება, ჩემო კარგო

ჟურდელია-მამა. კარგია! უკმაყოფილო იქნებაო... მერე, მე-კი კმაყოფილი ვარ, როგორ გგონიათ? რომ წარმო-ვიდგენ, რომ ორმოცი წელიწადია აგერ ვმუ-შაობ, მთელი ჩემი საცხოვრებელი შეეკვამე და ძალა და ღონე გამომელია, რომ, რა არის? ჩემს შვილისა-თვის სამკვიდროდ სახელი და ჩემი ძვირფასი პალი-ტრა დამეტოვებინა!.. და ის-კი ამ სამკვიდროს რო-გორ მოეპყრა?.. ოჰ, შვილებო, შვილებო!

მარგარო (ქ-ნი ჟურდელიას). როგორც მიგზვდი, ბ-ნი ჟურდე-ილიც უთუოდ მხატვრობას უნდა მისდევდეს?..

ჟურდელია-მამა. მე?.. ჰხედავთ, რა არის; კითხულობენ,— მხატვრობას უნდა მისდევდესო?.. ოო!..

მარგარო. უკაცრავად, ჩემს სიცოცხლეში, ვგონებ, ეს პირ-ველათა გხედავთ და ანრის-კი თქვენ შესახებ მისს დღეში არა უთქვამს-რა...

ჟურდელია-მამა (ხაღვლიანად). მაშ, მაშ... ვიცო, აგრე იქნე ბოდა! (ამაყად). თქვენ წინა სდგას, ბ-ნო, ჟურდე-

ილი-უფროსი! გაიგეთ, ჟურდელილი-უფროსი... (მარგარა). თქვენ-კი, მეგობარო, ვინ გეგონევით? მარგარა (გაშტერებული). ჟურდელილი-უფროსი?.. ჟურდელილი-მამა ამბობენ ჩემზე, რომ ახალმა თაობამ უარ-მყო...

მარგარა (იქით). აი, უცნაური ადამიანი..

ჟურდელილი-მამა. მაგრამ, ჩემდა საბედნიეროდ, ვიდრე შთამომავლობა დამდებდა მსჯავრსა, სულ უცხო და შორეულმა ერმა შიმეგობრა, დამაფასა, მცა პატივი და ამით გადუხადა მაგიერი ჩემს თანამემამულეებს, რომლებმაც ასე აბუჩად ამიგდეს... ჰკითხეთ, ბ-ნო, ამერიკელებსა და ისინი მოგახსენებენ, „პროზერპინის ქორწინებისა“, „სნეულ ცენტავრისა“, „ადონისის სიკვდილისა“ და სხ. ავტორი ჟურდელილი-უფროსი რის ღირსი არის..

მარგარა (ცოცხლად). „სნეული ცენტავრი“... თითქოს მეცნობა! ე... ფუ, ეშმაკს!.. როგორ არა, ვიცი!

ჟურდელილი-მამა. მაშ, იცნობთ ჩემს ცენტავრსა?

მარგარა (სიცილს იმეგრებს). როგორ არ ვიცნობ!

ჟურდელილი-მამა (ცოლს). გესმის, ჩემი ცენტავრი სცნობია! (მარგარას). სადა ნახევით? იქნება ნიუ-ორკში?

მარგარა. დიახ, დიახ... ნიუ-ორკში...

ჟურდელილი-მამა (აღტაცებული). ჯაქსონთანა, არა?

მარგარა. დიახ, დიახ... ჯაქსონთან!

ჟურდელილი-მამა (ცოლს). ჰხედავ?.. იქ თურმე ცნობილი ყოფილა ეს ჯაქსონი... უნდა ფრანკეიროლისავით ბუზი-ყლაპია იყოს ადამიანი, რომ!.. (მარგარას). მითხარით, გეთაყვათ, მეგობარო, ამერიკაში საკმაოდ მაფასებენ, არა?..

მარგარა. ო-ო! ექვი არ არის..

ჟურდელილი-მამა. ძან მოხერხებული კაცი-კი უნდა იყოს ეს ჯაქსონი! ფულებს უთუოდ ბლომდა ჰხეტავს... ოჰ, რა კარგი იქნებოდა, რომ ჩემის ოჯახობით უცბად

ამერიკაში გადასახლებულიყავი და ერთი იმისთვის პირში ჩაღა გამომეელო.

ქ-ნა ჟურდეალი (შეშინებული). ო, ღმერთო!

ჟურდეალი-მამა. ფრანკეიროლი უცბად მიგყაფრენდა თავისის გემით!

ღუაზა (შხიარულად). ო, რა კარგი იქნებოდა!

ჟურდეალი-მამა. კარგი-კი არა, ძალიან კარგი იქნებოდა.. მასთან, თუ ერთი ოც-და-ათოდე წელიწადიც შე- მომეფუცქვენებოდა... მაინც სასიამოვნოა, რა წარ- მოიდგენ, რომ იქ, სადღაც შორს, დაფაფასეს, შენი ღირსება გაიგეს.. (ცოფს მოეხვევა). როგორღაც გულს მითბობს.. (მარჯარს). თქვენ, თქვენ უბატო- ცემულესო, თქვენ რაღას ფიქრობთ? უთუოდ თქვენც მოგწონებიათ ი ჩემი ნაჩხაპნი, რომ აქამდის არ დ- გვიწყებიათ?

მარჯარა. როგორ, ბ-ნო, ვინც-კი ერთხელ თვალს დაჰკრავს, განა დაივიწყებს-ღა ამ სურათებსა?

ჟურდეალი-მამა (გახარებული, ცოფს). გემისი?.. ვინ იფიქრებ- და, აბა?.. მერე, ისიც უბრალო მეფაბრიკე!.. (ხელს გაუწვდის). მოიტათ, მარგარო, თქვენი ხელი, შევრი- გდეთ! თქვენ წინააღმდეგ აღარა მაქვს-რა... რაკი ჩემი შვილი თავს კარგადა ჰგრძნობს აქა, დეე, დარ- ჩეს... რას იზამთ, საღმრთო ნაბერწკალი მემკვიდრეო- ბით არ გადიცემა!.. და მეორეც, საბრალოს თავისი მიზეზებოცა ჰქონდა... ამ ბოლოს დროს, ეტყობა, დიდ ხარჯებში ჩაფარდა... (ნღობის კიფითი). დედის აზრით, ვინმე ქალბატონის კლანქებში უნდა იყოს გაბმული...

მარჯარა (მოურთიდეულის, მოუხუშავის ხარხარით). აბა! გგონიათ, ვითომ სულიკო უნდა იყოს მიზეზი?..

ქ-ნა ჟურდეალი (ღუაზაზე ანიშნებს, რამეჯიფ მათ უახლოუდება). ჩჩუ-უ!

მარჯარა. მეც აგრე ვფიქრობდი.

ლუიზა. ანრი მაინც ჯერ არსადა სჩანს... მოდიოთ, წავიდეთ, მოგძებნოთ!

ჟურდეილა-მამა (მარგაროს ხელს გაუყურის). არა, არა! სჯობს, წავიდეთ, ფაბრიკა დავათვალიეროთ.

მარგარო. მართლა?.. კარგი იქნება!..

ჟურდეილა-მამა. რატომ, რატომ? ურიგო არ იქნება, თვალი გადავაგლო... პირ-იქით, იქნება ეს ჩემთვის საყურადღებოც იყოს! წავიდეთ!

ლუიზა. მერე, ანრი?

ჟურდეილა-მამა. მოგვეწვევა.

მარგარო (დამებს ხელს გაუწვივს). ქალბატონებო...

ჟურდეილა-მამა (მოუჩივებლად მაჭყავს). მითხარით ერთი, მეგობარო, ეს ჯაქსონი... (შიდიან და მისუბრძობენ. ქალები წინ წავლენ. ისინი რომ თან-და-თან მოჭშორდებიან, მარცხენა ფანჯარაში ხელი კამოჩნდება, მერე მხარც. ფანჯრის ჩასწრაში მოტრიალდება, ფანჯარა გაიღება და კადმოვა ფრანკეიროლი.

გამოსვლა მისამე

ფრანკეიროლი მარტო.

ფრანკეიროლი (ფანჯარაში სდგას და სახელსნოს ათვადიერებს). არის ვინმე, ნეტა, თუ არა?.. არაინა სჩანს... მე-კითხვის ხმაურობა შემომესმა... მაგრამ სულ ერთია! გაბედულ ობაც კაი საქმეა!.. (ათასში გადახტება). მართალია, სამთავა ძალღები ჰყარაულობენ, მაგრამ მაინც შემოვედი!.. მაშ, როგორ მექნა! როცა ადამიანი კარებს ჩაიკეტავს და თავის მოკვლას განიზრახავს, ყოველგვარი საშუალება ნებადართულად უნდა იქმნას ჩათვლილი, ოღონდ შეუვიდეს როგორმე ადამიანი. ჩემებურად მეც მართალი ვარ. პირ-იქით, შემეძლო პოლიციელიც მომეყვანა... აბა, მაშ, მოვისაზროთ,

რა ამბები ხდება აქა... თუ რომ სწორედ მანიშნეს... და თუ ფანჯარამ არ მომატყუა... არა, სწორედ ისე უნდა იყოს; სახატავი დარბაზი უნდა იყოს... (შაგიდას უტყქერის). ე-ე, რასაკვრელია აგრეთა! ავერ, იმისი ჩიბუხიც! ამ ჩიბუხს კი კარგად ვიცნობ: მარსელიდან მე თვითონ მოვუტანე... გამარჯობა, ჩვენებურო. მაშასადამე, მეტი არა დამრჩენია-რა, რომ როგორმე მოსვენებით ჩამოვჯდე სადმე და ზარის დარეკვას უცადო. (სკამს შეაჯდება). თუ რომ ეს იმისი სამუშაო ოთახია, უთუოდ მოვა. (ჩიბუხს დაუწევებს მზადებას).

გამოსვლა მეოთხე

ფრანკეირალი, ანრა და ნამუნი.

- ანრა (მარჯვენა კარებიდან შემოვა). დიდი ხანია მიცდით?..
 ფრანკეირალი (ღიმილით). არა.
- ანრა (კაკვირეუბული). როგორ?.. (ნამუნს) ეს რასა პნიშნავს?
 ნამუნი. ეჰა! არა გავიგე... აქა ეხლა ი-სხვა იყო... მერე-და ეს... ეს ეშმაკი!.. (შივა მდივანთან, ფარდაკვი გახვევა და დაწვება).
- ანრა (გბილების დრტყენით). კარგი, კარგი!.. მოგაგონებ.
 ფრანკეირალი. მე არ შეძებდი, მაშა?
- ანრა (შდეღვარებით). არა... საიდან შემოხვედი?
 ფრანკეირალი (ფანჯარაზე ანიშნებს). აიმ ფანჯარიდანა... რას ვიზამდი, მეტი გზა აღარ იყო.
- ანრა (თრთის). რალა იქნება... მერე, რა გინდა, რისთვის მოხვედი?
- ფრანკეირალი. რასაკვრელია, შენთვის. ან იქნება გგონია, რომ აქ დაგტოვებ? წამო, წავიდეთ...
- ანრა. ტყუილად გარჯილხარ, პიერ!.. ბევრად უკეთესი იქმნებოდა ჩემთვის, თუ... მაგრამ, ხუმრობა იქით

იყოს, და მეც ჩემი მიზეზები მქონდა, რომ არა გჩვენებოდი.

ფრანკეარძლი. მიზეზები? ჰო, მაგრამ, ამ მიზეზებს გზა-გზა მიაშობ. ახლა კი, დავიძრათ! გესმის?

ანრა. როგორ, წავიდეთ? მერე, პატარა ბავშვი ვარ, თუ რა არის?

ფრანკეარძლი. რასაკერძოდა, რომ ბავშვი ხარ, წავიდეთ!

ანრა. კარგი ერთი, ხუმრობას თავი დაანებე!

ფრანკეარძლი. ჰხედავთ, ერთი! ნეტავი, გამაგებინა, ჩვენგანი ვინ ხუმრობს, მე—თუ შენ?.. არა, იქნება მართლა ექვე ამ კაცსა და აქ აპირებ სამსახურსა?

ანრა. დიახ, ავრეა.

ფრანკეარძლი. მერე, მხატვრობა უარ-ჰყავ?

ანრა. დიახ.

ფრანკეარძლი. მერე, რა უფლება გაქვს, შე საძაგელო!

ანრა. ჰო, დიახ! ხელოვნება... სახელი. . მამული... მესმის, მესმის, სულ მამიჩემის სიტყვებია.

ფრანკეარძლი. მამული აქ არაფერს შუაშია! იცოდე, თუ რომ ვინმე პიერ ფრანკეარძლია შენის გულისათვის აღ-რიათიკის ზღვაში შესცურა და თავს ზღვაში ავდებ-და, იმიტომ მართო, რომ დარჩობას მხატვარი გა-დაერჩინა, თორემ ვილაცა მეშვალერესათვის, გარ-წმუნებ, ზღვის ძირში არ ჩავეშვებოდი სახიფათოდა!.. რადგან ეს ვაჟბატონები უიმისოდაც ძალთ უმრავ-ლე ნი არიან... აი, გეცინება! მაგრამ, იცი, რას გე-ტყვი? თუ მართლა მხატვრობას თავს ანებებ, სრუ-ლი უფლება მაქვს, კისერში ხელი ჩაგქიდო, წავი-ყვანო და ისევ ისრე აღრიათიკის ზღვაში ჩავიძახო, სწორედ იმ ადგილასა და ისე, როგორც გიპოვნე-ვი. . მაშინ შენთან საქმე აღარ მექნება...

ანრა. ვჰ, უმჯობესი იქმნებოდა, მაშინაც არ ჩარეულიყავი საქმეში... იქ, ქვიშაზედ, ზღვის ძირად წოლა

- უთუოდ რომ კარგი უნდა იყოს... აღარაფერზედ აღარ იფიქრებ მაინც... (სიჩუმე).
- ფრანკეიროლია (უფრო ახლო მივა). როგორც გეტყობა, უთუოდ დიდი რამ დარდი უნდა გქონდეს.
- ანრა (თავს აიღებს). დარდი?.. საიდან მოიგონა!.. პირიქით, დიდად კმაყოფილი ვარ... მშვენიერს ადგილზე ვარ .. დიდი ჯამაგირი მაქვს..
- ფრანკეიროლია. მაშასადამე, საქმე ფული ყოფილა, ჰა!.. იმიტომ მოხვედი, რომ მეტი ფული იშოვო?
- ანრა. დიას!
- ფრანკეიროლია. მაგრამ... შე ბოროტო, შენა! მითხარი ერთი, საიდან შეგიყვარდა ე ფული?!.. ან რისთვის გინდა? ნუ-თუ-ლა იმდენს ვერ იღებდი, რომ შენის თავის შესანახადა გყოფნოდა?!.. ან, იქნება ცოდვები რამ გაგიჩნდა?!.. ქალღმერთს თამაშობ?!.. დოღში აგებ?!.. არა! მაშ, რაღათ გინდა? რაო, შეიღებები გყავს?!.. არა!.. მაშასადამე, მამაშენი მართალს ამბობს, რომ ახალის დროის მხატვრები, ყველანი...
- ანრა (დინჯად). ეჰ, ჩემო მეგობარო, ვერაფერი სასიამოვნოა, ვგონებ, რომ მთელი შენი სიცოცხლე ციგნურად, გაქირვებით გაატარო. ეს არტისტული ციგნობა-მაწანწალობა, უნდა მოგახსენო, ვერაფრად მიმზიდველია. კვი ადგილი, უზრუნველი ყოფა, გადაჭრილი შემოსავალი, ეს კი, შესმის, კარგია, ვერა შეედრება-რა...
- ფრანკეიროლია. არა!.. არა .. შეუძლებელია... ამას ვერ იტყვი... მართალს ამბობს კლემანსი, სხვისა კილოზე მღერისო...
- ანრა (ადეკვებუდა). კლემანსი!.. როგორ, ნახევი?!.. (ჩუ-უ). რასა იქმს?!.. რა გითხრა?
- ფრანკეიროლია (ხელს მაგრა მოჭხუვს). ამბობს, რომ ყველაფერში სტყუი; რომ საძაგელი და სასტიკი წერილი

მიგიწერია, რომელშიაც, ერთი სიტყვა რა არის, ერთი მართალი სიტყვა არ არის! რომ, როგორც უნდა იყოს საქმე, მეგობრებს მაინც უნდა უყვარდე და არ გილალატონ, რადგან ყოველი შენი ნაბიჯი გმირობითა და კეთილშობილებით აღსავსე, დიდებულია... აი, რა მითხრა საცოდავმა! მეუბნებოდა ამასა და მშვენიერ თვალებიდან ღაპა-ღუპით ცრემლები სცვიოდა! (ანჩი, შემკრთალი, ზინს იქით მიიბრუნებს). და მეც... მეც დავრწმუნდი ახლა, რომ კლემანსი მართალს ამბობდა.

ანჩი. რაო, მერე! მართალია... მიყვარს კლემანსი, გულით მიყვარს! ჩემი ხელოვნებაც გაგიყვებით მიყვარს!.. მაგრამ... იძულებული ვარ ერთიც და მეორეც უარეყო, თუნდაც ვერ ავიტანო კიდევცა და სიკვდილმა მისწროს... იცი, რა არის პიერ... თავი დამანებე... წადი!.. არ იცი... აღამიანს ზოგჯერ საზარელი მოვალეობა აქვს ხოლმე...

ფრანკეირალი. მითხარი მაინც, რომელ უცნაურ მოვალეობასა ჰგულისხმობ?

ანჩი. არ შეიძლება! ეგ ჩემის სიცოცხლის საიდუმლოა... ვერავის ვეტყვი.

ფრანკეირალი. ეჰ, შენცა!. მე კი ბედნიერი ვიქნებოდი, ჩემი საიდუმლო რომ შენთვის გამემჟღავნებინა!.. აგერ, მეც გამიჩინდა საიდუმლო და მასთან სერიოზული საიდუმლო, რომელსაც დიდი სიამოვნებით გავუზიარებდი ვისმე. მაგრამ ვის, ვის გავუზიარო? ერთად-ერთი მეგობარი მყავდა და ხომ ჰხედავ, იმანაც ზურგი შემომამკცია... (ხელს გაუწრის). მითხარი რამე! თუნდ ერთი სიტყვა... არ გინდა? გასწი, მაშ, ბ-ნო პიერ-გადირბინე მინდორო და ისევ სადმე შორს გადაიკარგე! ეტყოდა, მთელი სიცოცხლე ასე ძაღლმადურად წანწალში უნდა გავატარო .. (გარეებისკენ მიდის).

ანრი. პიერ!.. (ფრანკეირალი შედგება)—მილიხარ?

ფრანკეირალი. მივდივარ, სამუდამოდ...

ანრი. სამუდამოდ? მართალს ამბობ?.. იცოდე და დაიხსომე, მაშ, რომ მხოლოდ ამითი მაძილებ საიდუმლო გაგიმელაენო და სამუდამოდ გაგშორდე.. (ხელს დაუჭერს და აუნსტენაზე გამოიყვანს. მდივანზე ფარდაცი გადაიშლება, ნამუნი თავს გამოჰყოფს, უკრებს ატჰეიტს და ეფერე თვალბს მფაზარაკეთ შაშტერებს, უურს უგდებს). ეს იყო, მეკითხებოდი, შვილები ხომ არა გყავსო; დიახ, მყავს!

ფრანკეირალი. აი, ტუტუცი!..

ანრი. დიახ, მყავს და ერთის მაგივრად სამი, რომელთაც კმევა და შენახვა უნდათ.

ფრანკეირალი. სამი!!!...

ანრი. დიახ, სამი... თორემ შენც კარგად იცნობ! მამა, დე-და და და.

ფრანკეირალი. როგორ! მამაშენი... მე-კი მეგონა... მაგრამ, შენ არ შეუბნებოდი ხოლმე, განა; შშობლები..

ანრი (დამიჯით). პატარა შემოსავლითა სცხოვრობენო? დიახ აგრეა, მაგრამ ამ შემოსავალს ჩემგან იღებდნენ.

ფრანკეირალი. აჰა... ახლა-კი მესმის.

ანრი (ხმას დაუდაბლებს). ექვსის წლის წინად რომ იტალიიდან დაებრუნდი, ოჯახი მთლად გალატაკებულნი დამხვდა: მამა დაბერებულიყო, ველარ საქმობდა და ავადმყოფობდა, დედა კიდევ გვერდთ უჯდა და დღე და დამ ჰკერავდა, რომ ლუკმა პური როგორმე ეშოვა... ერთი სიტყვით, სილატაკე შემეგება... შეგიძლიან წარმოიდგინო: პოეტურ მოგზაურობიდან იმედითა და სიცოცხლით სავსე დაებრუნდი, ილიაში სამხატვრო წამლების ყუთითა და აქ-კი უცბად სილარიბე შემეგება, სრულიად ახალი მოვალეობა აღმიჩნდა... რასაკერვლია, ტვირთი ჩემი მძიმე იყო!.. ცხრამეტის წლისას, ხელში კონა სამ-

ხატვრო ფრთებით, მთელი ოჯახი უნდა გამოემგვება... ჩემი მხატვრობა მაშინვე დაეწყებოდა... ბევრად მერჩინა, უბრალო ბარგის მზიდველი და მარბენალი ვყოფილიყავ, ერთის სიტყვით, თუნდ ამაზე უარესიც რამ, ოღონდ ყოველ დღე გადაჭრილი ორმოც-და-ათი სუ მქონოდა... მაინც საქმეს ერთგულად შევუდექი, ტილო ნისიათ ავიღე და პირველი სურათი ისე დავხატე... პირველადვე გავიმარჯვე; სურათი ძაან კაი ფასში გავყიდე, მოიწონეს, საზოგადოება აღაპარაკდა; მაშინვე სხვა სურათებიც შემომიკვეთეს. საბრალო დედა ლუკმა პურისათვის შრომას მორჩა. დღე და ღამ ერთთავად ვმუშაობდი, მაგრამ არაფრათ ვაგდებდი... ბედნიერი ვიყავ იმითი, რომ ჩემმა შრომამ მშობლებს მშვიდობიანი, ტკბილი ცხოვრება მიანიჭა. სამი თუ ოთხი წელიწადი საქმე ასე კარგად მიდიოდა; — მაგრამ ერთს მშვენიერს დილას სულ სხვა ნიამა დაჰბერა. ოჰ, საზარლობაა სწორედ ეს მოდისაკენ პარიჟის უცბად პირის ბრუნება! იმ დროს სწორედ, როცა თვითონაც ვიგრძენ ნამდვილი ნიჭი... მასთან ნიჭი საფუძვლიანი, პირველის ცდის შემდეგ რომ თავს იჩენს ხოლმე... სწორედ ამ დროს დამეცარა საქმე. მართო რომ ვყოფილიყავი, გამეცინდებოდა, ისე სულელურად მოხდა ესა! მაგრამ რას იზამ, რომ სამი ბავშვი მყავდა შესანახი?... აქ სიცილი აღარ გამოდგებოდა... საბედნიეროდ, სწორედ იმ დროს სოფლად გადავსახლე ჩვენები, ასე რომ ჩემის მდგომარეობის შესახებ არა იცოდნენ-რა... უნდა გითხრა, ესკი ნამდვილი გამარჯვება იყო ჩემის პოლიტიკისა! ორი წელიწადი ზედი-ზედ სწორედ კატორგის ცხოვრებას ვატარებდი: დავრბოდი მალაზიებში, ბევრჯელ უარი, ბევრჯელ შეურაცხყოფა გამოვიარე, ვსესხულობდი, ვაგირავებდი... დამიწყეს მერე ვექსილებით

ჩივილი, ქონება ამიწერეს... ერთი სიტყვით, სრული სილატაკე გამოვცადე; მაგრამ იმათ არა დაჰკლებიათ-რა, ისევე ისრე მშვიდობიანადა და ნებივრათა სცხოვრობდნენ: თეთრი პური არ შემოჰკლებიათ, სახლის ქირა მუდამ წინადვე გადახდილი ჰქონდათ... საკმაოდ ჰქონდათ საცოდავს ბებრებს სიღარიბე ნაცადი, ახლა ველარას გაუეჭირვებდი... მაგრამ ჩემთვის მეტად მძიმე და აუტანელი იყო ესა!.. საიდგანაც იქნებოდა თუ არა, ფული მაინც ყოველ-თვე უთუოდ უნდა მეშოვნა... მისთან იქ, სახლში, გაფრთხილება ფულისა სრულიად არ იცოდნენ. თავს ისე ვაჩვენებდი, რომ ეგონათ, აღარ იცის, ფულს რა უყოსო... სხვა-და-სხვა გვარს საჩუქრებსა და სურპრიზებს მიკეთებდნენ... მიხვალ ხუთშაბათობით, მთელის დღე-ღამის უკმელ-უსმელი, — ჰხედავ, იქ ნამდვილი მეჯლიშია გამართული, ჩემს მისვლას დღესასწაულობენ. ხან-და ხან ვცდიდი ხოლმე კიდევ და ვუსაყვედურებდი — ჩემის გულისათვის აგრეთს ხარჯს რათ ეწევი-მეთქი, მაგრამ ყურს ვინ მიგდებდა, დამეხვეოდნენ და გამწეწდნენ ხოლმე. მამაჩემი ხომ გულუბრყვილოდ მისაყვედურებდა ხოლმე სარდაფიდგანა: „მაშ, როდისღა ეიქეიფოთ, თუ არ მაშინ, როცა შენ აქა ხარო!“ მოდი და უთხარ-ღა რამე?.. მეც უნებურად მხიარულად მოგუჯდებოდი ხოლმე სუფრასა და ვცდილობდი არა მეგრძნობინებინარა, რადგან საბრალო დედა მაშინვე გულს შემოიყრიდა და, ვინ იცის, რას არ წარმოიდგენდა. მიმიყვანდა რომელსამე კუთხეში და თავის ქნევით დაიწყებდა ხოლმე წუწუნს, უთუოდ ცუდათა სცხოვრობ, რომ აგრე ხარო!.. ამის შემდეგ, აბა, სხვაფრივ როგორღა მოვიქცეოდი?

ფრანკეინი. გამოგიტყდები, არ ვიცი.

ანრა.

ასე, ჩემო მეგობარო! ასე გავატარე მთელი წელიწადი და თან იმედს არა ვკარგავდი, ვიმედინობდი... მაგრამ ცდა ვერას ვახდა და საზარელმა სიღარიბემ საბოლოოდ თავში ჩამიკაკუნა; ვხედავდი, რომ ვიღუპებოდი, მაგრამ მარტოდ მე-კი არა, ჩემ გამო ისინიც... აქ-კი ველარ ვიმაგრე და შევშინდი. რასაკვრელია, მიჰხვდები, რომ ჩემის თავისათვის-კი არა, ისევ იმათთვის. თუ ორ წელიწადს გავუძელ, შემეძლო ათიც სხვა გამეძლო, თუნდაც მთელი ჩემი სიცოცხლე ისე გამეტარებინა, თუ-კი საჭიროება მოითხოვდა... მაგრამ ის-კი, რომ ერთხელ ნანახი ჩვენის ოჯახის სილატაკე ისევ აღმედგინა: დასაკვეთილებისათვის აქა-იქ ერბინა, საბრალო მოხუცს დედას კიდევ დღე და ღამე საკერავზე თვალები ეწყალებინა... გესმის, იმ კუწუბების გამოყვანაზე, მანქანის თვლების კბილებს რომ წააგავან და თვალთა სინათლეს უკარგავენ ადამიანსა... არა! ეს არ შემეძლო შექმნა. ვიდრე ცოცხალი ვარ, ამ გვარს ველარას ვერ გამოვაცდენებ... აი, ამისთვის ვიკისრე ფაბრიკაში სამსახური.

ფრანკეარაღია. საბრალო ახალგაზღვ (დუმიჯია.—მწიფარე ნამუნა მუშტით თვალებს იწმენდავს). მერე, მამას... მამას, ვანა, არ შეეძლო ეშველა?... ისაც ხომ თურმე სადღაც ასაღებს თავისს საზარელს სურათებსა?... თუმცა... შეიძლება მოგტყუვდი კიდევ, რომ დავუჯერე, ვითომ იმასაც ეყიდება სურათები! მითხარი ერთი, ე ჯაქსონი რა კაცია, ვინ არის. უთუოდ შენივე შეთხზული იქმნება?... აკი ვთქვი!— მაშასადამე, ყველა მისი უკვდავი ნაწარმოებნი...

ანრა

(დაბაჯის სმით). იქ, ჩარდანში, ყრია... აბა, რას ვუზამდი! საბრალო მოხუცსაც უთუოდ თავისი გროშები უნდა ჰქონოდა, რომ საყვარელი ჭიანისის ნივ-

თები ეყიდნა ხოლმე .. ამიტომაც ცალკე შემოსავალი გავუჩინე.

ფრანკეარტლი (ხაღვლიანად). ეჰე, ძმაო! რომ ვხედავ, ოჯახის ბედნიერება ძლიერ ძვირად დაგჯდომია! ხელოვნება, გულის სატრფო, მთლად ძალ-ღონე, მთელი სიცოცხლე იმათთვის შეგიწირავს...

ანრა. ყოველივე... მაგრამ არა ვწუხვარ... მართალია, დღია ეს ჩემი მსხვერპლი, მაგრამ მაინც მოხარული ვარ, რომ მათ შეეწირათ იგი... ეს აზრი-კი, ჩემო მეგობარო, მეტად...

ფრანკეარტლი (ცხარედ). ჩუმი!.. არა, საზარლობა!.. წარმოსადგენდაც-კი საზარელია, რომ ხალხმა, რომელიც ასე გაღმერთებს, ამდენი ბოროტი მოგაყენა!.. ღმერთო ჩემო! აი, თურმე რა არის ოჯახი! ნუ თუ მოსიყვარულე ხალხს მხოლოდ ასეთი ვნება შეუძლიან?..

ანრა. პიერ...

ფრანკეარტლი. ოჰ! ეს ბიბლიური ლეგენდა აბრაამის შესახებ, შეიღოს რომა ჰკლავს... რა მკაცრია და იმავე დროს რა მართალი რამ არის!.. გახსოვს, ვენეციაში სომხების მონასტერში ვნახეთ ასეთი სურათი და მაშინვე საშინლად იმოქმედა ჩვენზედ... ეგრედ წოდებული აბრაამის მსხვერპლის შეწირვა იყო გამოყვანილი... თუმცა მე უფრო ისააკისას ვუწოდებდი. უცნაური სურათი იყო... აგერ, თითქოს ეხლაც თვალითა ვხედავ!.. ისააკი შუაში სდგას, სამსხვერპლოს მიჰყრდნობია; სრულიად ჯანსაღი 16 წლის ახალგაზრდაა, ყელ-შიშველი, ხელ-ფეხი შეკრული არა აქვს; შეეძლო თავის დახსნაც, გაქცევაც, მაგრამ, არა! ნებაყოფლობის მსხვერპლია: სიკვდილს ღიმილით ელის. მარცხნივ აბრაამი სდგას, — მშვიდობიანი, წყნარი სახე აქვს და თმები ჟურდელისავეთ გრძლად მოშვებული; პრტყელს დანას ერთგულათა ჰკლავს,

რომ საქმეს შეუდგეს... შორს მოსჩანს გარეული ვაზები და იქვე ვერძი... ყოველივე ეს მეტად მოუხეშავდა და გულუბრყვილოდ არის გამოყვანილი; მაგრამ ისეთს შთაბეჭდილებას ახდენს, რომ სიცილს აქ აღგილი აღარა აქვს... მამა სრულიად დამშვიდებული უპირებს შვილს ყელის გამოქრასა; შვილმა კიდევ იცის, რომ ახლავ სიცოცხლე გამოეწირება, მაგრამ არა სწუხს და წყნარადა სდგას, ბავშვურის თვალთა გამომეტყველებით თითქოს ეუბნება: მიიღე, მამავ, სიცოცხლე ჩემი, რადგან შენგანვე მაქვს მონიჭებულიო... შენი ბედი, ჩემო კარგო, მთლად ამ სურათზეა გამოყვანილი: შენც, ისაკივით, მორჩილებითა და წყნარად გაგიშვერია დანისათვის ყელი, შენც, მისებრ, ოჯახის მსხვერპლი ხარ... იმ განსხვავებით მხოლოდ, რომ ღმერთს შენთვის კრავი არ გაუჩენია, რომელიც შენ მაგიერად უნდა შეწირულიყო და აბრაამს დანა მედგრად (სეფით ანიშნებს) დაუქერია.

ნამუნია (საშინლად გაბრაზებული წამოიწვეს და მუშტებს აჭნევს).
 ვერა კარკი აბრამი! უალოოპ! ვერა კარკი! (გადმოგორდება დივანიდანა და გაცოფებული შუა კარებიდან გარეთ გაფარდება).

ფრანკეირლდი (შიახედავს). ვინ არის? რა ხმაურობაა!

ანწი. არაფერი. ნამუნია, გაიღვიძა და სამუშაოზე გაიქცა... დროა! (სამეშად მოშწვენი წაბრკევს. მოსჩანს, ფაბრიკის ეზო რკორ მუშებით ივსება, აწრი მიძიდ წამოდეგება). დროა! (მაგდასთან მივა).

ფრანკეირლდი. შენ საით-ლა?

ანწი. სამუშაოდ. მეც ისრეთივე ხელოსანი ვარ, როგორც სხვები... დრო მე არ მეკუთვნის... მშვიდობით, პიერ. მართალია, სასტიკია ეგ შენი შედარება, მაგრამ მიზატივბია; დედა არა გყავს. ბევრი რამა ისეთი, ჩემო კარგო, რის აზრიც შენ სრულიად არ გესმის.

ფრანკეირფლდი (შივა და გრძნობა წატატებთ დაუჭერს ორსაფ სე-
ლქებს). არა, სცდები, ჩემო კარგო, მესმის!.. მესმის,
რა დიდი და წმიდა რამ უნდა იყოს ოჯახის მნიშვნე-
ლობა, რომ ასეთ უმაგალითო თავგანწირვასა და
მსხვერპლსა თხოულობს... ვინ იცის? იქნება, იმი-
ტომაცა ვარ ასე გულ-ნაკლული, შეწუხებული, რომ
თვითონ ოჯახი არა მაქვს. მაგრამ, ყური დამიდგე!
მეც მაქვს უფლება მცირე უსამართლობისა, იმი-
ტომ რომ მეტად ცუდად მომეპყარი!.. არა, მითხა-
რი, როგორ მოგიხდა ეგა, რომ იცოდი მე მდიდა-
რი ვარ და მასთან შენს მეტი შეგობაჩი სხვა ამ ქვეყნად
არავინ გამაჩნდა... და...

ანრა (ზარზე ხელს მიაფარებს). ჩუმათ, პიერ! იმიტომ ჩამო-
გართვი სიტყვა წასვლისა, რომ რის თქმაც გინდა,
სწორედ ეგ არ გამეგონა, და უნდა წახვიდე კიდევ...
აკი სიტყვაც მომეცი!..

ფრანკეირფლდი. ო, ანრი! რა სიამაყეა... ჩვენ შორის...

ანრა. დიახ, სწორედ სიამაყეა... მათით ვამაყობ... (ღიწხე-
ბით). გმადლობ!.. ვიდრე ცოცხალი ვარ... ჩემის
ოჯახის შენახვა და გამოკვება მხოლოდ მე შემე-
ხება.

ფრანკეირფლდი. მერე, მე, მე კი შენს ოჯახს არ ვეკუთვნი?
განა, მე შენი ძმა არა ვარ?

ანრა. ჩემი-კი ძმა ხარ, მაგრამ იმათი შვილი არა ხარ!

ფრანკეირფლდი. ეჰ, ღმერთო ჩემო! რა ვუყოთ; რომ შვილი
არა ვარ; ეს კიდევ იმას არ ამტკიცებს, რომ არა
მსურდეს... მე კი მხოლოდ მაგას ვვოცნებობ, რომ
შვილი მიწოდონ.

ანრა. როგორ?

ფრანკეირფლდი. რა ვიცი, თუნდ აი, ისე, რომ... შენი და შე-
ვირთო...

ანრა (გაკვირვებულა). ლუიზა?

- ფრანკეირლდი. და თუ ეს მოხდებოდა, მაშინ მშობლებს ჩვენ წავიყვანდით და მათი შენახვა შენ აღარ შეგეხებოდა.
- ანრი. რას მიჰქარავ, რასა!
- ფრანკეირლდი. რაც გესმის. მე შენი და მიყვარს... ჩემი საიდუმლოც ეგ არის, წელან რომ გეუბნებოდი.
- ანრი. როგორ, მაშ, შენ გეუბნები ამასა, პიერ გაღირბინე-მინდორო?...
- ფრანკეირლდი. ე, ჩემო კარგო, მეც არ ვიცი, რა შემართება... (ხელოთ ანიშნებს, ვითომ ნადებსა სთქვეფეს). უთუოდ იმ პატარა ჯადოქარმა მომხიბლა, მომაჯადოვა... საქმე ის არის, რომ პიერ გაღირბინე-მინდორი ამ ჟამად მხოლოდ იმას-ლა ფიქრობს, რომ მკვიდრად სადმე მოიკიდოს ფეხი... აი, თუნდაც ვილ დ'ავრეს ქალებში
- ანრი (ღიმილით). მერე, პატარა ჯადოქარი რაღა აზრისაა? იმასაც უყვარხარ?
- ფრანკეირლდი (დაფიქრებული). იმასა?.. ფუ, ეშმაკსა!.. იცი, რა არის, მეგობარო, იქამდის მიყვარს, რომ ამის შესახებ ერთხელაც არსად არ მიფიქრია...
- ანრი. მერე, უმთავრესი-კი ხომ ეგ არის...
- ფრანკეირლდი. არა, მართალი-კი რო ვსთქვავთ, რა უნდა იყოს ახალგაზრდა პარიზელისათვის მიმზიდველი ასეთს მოუხეშავს ბებერს ზღვაოსანში?.. მაგრამ, შენ-კი რომ მოგენდომა, ერთი სიტყვის მეტი საჭირო არა იქნებოდა-რა...
- ანრი. არაფრის გულისათვის მაგას არ ვიკისრებ! ვინ იცის, იქნება იმასაც თვისი საიდუმლო აქვს?.. ვუთხრა და ჩემმა სიტყვამ მისი ოცნება დაარღვიოს, მისი ქალწულებრივი ტრფიალი იმსხვერპლოს?... არა! ისევ ისააკათ ყოფნა მირჩევნია და უდანაშაულოდ-კი კრავს ვერ ვიმსხვერპლებ...

ფრანკეირალი. მაშასადამე, არა კისრულობ მაქანკლობა გამიწიო?

ანრი. რატომ? ვკისრულობ, მაგრამ წინაღვე გატყობინებ, რომ ისევე ვილაპარაკებ შენზედაც, როგორც ყველა სხვაზე და როგორც-კი მცირეოდენს რასმე შევნიშნავ...

ფრანკეირალი. მაშ, ეხლავე მოელაპარაკე... აგერ, აქეთ მოდის.

ანრი (ეზრში მოშვავს ქალებს დინახვს). როგორ, მართლა ესენიც აქა ყოფილან?... მე-კი მეგონა ნამუნმა... (ფრანკეირალს). ჩქარა, აქედან დაიკარგე!

ფრანკეირალი (კუთხეში მიიმადება, ჩამოკიდულ შხაქებებს უკან). მოიცა! აი, აქ დავიმალეები!

ანრი. მაგრამ უფრთხილდი! ვაი თუ ისეთი რამაც გაიგონო, რაც შენთვის არაფრად...

ფრანკეირალი (თავს გამოჭყოფს და თითს ჰიართან მიიტანს). ჩუ-უ!..

გამოსვლა მხუთე

აგინივე, ლუიზა და ქ-ნი ჟურდეალი.

ლუიზა. ოჰო, აგრე უნდა? აგრე გენატრება ჩვენი ნახვა?

ანრი (ჭკონის). არ ვიცოდი, თუ აქ იყავით... მცირე რამ გამოურკვეველობა მოხდა... გამარჯობა, ლუიზა.. ნამუნია მთლად დამნაშავე, იმან დამაბნია... გამარჯვება, დედი!...

ქ-ნი ჟურდეალი. გამარჯვება, საძაგელო!

ანრი. მამა ჩემი სადლაა?... თქვენთან არ მოვიდა, განა?

ლუიზა. როგორ არა, მოვიდა... აქ არის!.. მხოლოდ ეს არის ნამუნმა წაიყვანა... ფაბრიკაში რალსაც აჩვენებს... მე და დედას-კი მოგვწყინდა კიდევ... მარგაროცა და იმისი მანქანებიც... უჰ!..

ქ-ნი ჟურდელია (შეიჯს). სხვა, ხომ ჯანსაღათა ხარ?.. ვინ იცის, რამდენი რამ შეიცვალა მას შემდეგ, რაც ერთმა ნერთი აღარ გვინახავს!

ანრა. ჰო, მართლა. . ერთი ახალი ამბავი კიდევ უნდა გაგაგებინოთ!

ქ-ნი ჟურდელია. ღმერთო! ნეტა, რა არის?..

ანრა. მხოლოდ ამ ჟამად იგი მე არ შემეხება. საქმე ის არის, რომ... (ღუიზსაჟენ გასწევს, რამედიც კუთხეში მივა და შხაჯრებს ათუჯიურებს). შენ ეი, აქ მოდი... მოდი აქა... საქმე ის არის, რომ ლუიზას საქმრო აღმოუჩნდა.

ღუიზს. მე-ე?

ქ-ნი ჟურდელია. მართალს ამბობ?

ანრა. სრულიად მართალს!

ღუიზს (ხარხარებს). ოჰ, ღმერთო! მერე, ვინ არის ეგ უბედური? ვილ დ'ავრელი ბიძია ბორნიში ან m-er პიპეტი ხომ არ არის?!.. მაგრამ, არა, პიპეტი არ იქნება, გაგვექცა.

ანრა. როგორ, კიდევ დაწყვიტა?

ქ-ნი ჟურდელია. ჰო, ერთი კვირაა აგერ... აღარსადა სჩანს, გაქრა...

ანრა. არა, ლუიზა, არა, არც პიპეტია, არც ბიძია ბორნიში... ეს გახლავთ... აბა, პირდაპირ მიყურე... გახლავთ ფრანკვიროლი.

ღუიზს. ფრანკვიროლი!.. ოჰ, ბედნიერებაე!..

ქ-ნი ჟურდელია. არა, ლუიზაჯან... (ღუიზს დაწესუნაილი ჰარზე ჟელებს მიიფარებს).

ანრა იცინის). გმადლობ, გმადლობ!.. შენთან საქმის დაქერა, რო ვხედავ, უბრალო რამა ყოფილა: უცბად გაიგებ მიინც, რას ფიქრობ, ან რა გწადიან.

ღუიზს (ჰირიდან ჟელებს ჩამოადებს). მერე, რა არის, რო?.. ბედნიერებაა-მეთქი... ვთქვი და არც თუ ვუარობ. ბედნიერება არ არის, განა, რომ ჩემის ძმის მხსნელ-

მა, ამისთანა მამაცმა და საუცხოვო კაცმა ასეთს გოგოს, როგორიც მე ვარ, ყურადღება მიაქცია! აი, ჩემი პასუხი: პიერ ფრანკეიროლი გულით მიყვარს და—თუ თქვენც თანახმანი იქნებით—მზა ვარ ერთ-გულობითა და სიყვარულით მივუწყა სამაგიერო იმისა, რითაც ჩვენი ოჯახი იმისაგან არის დავალებული.

ქ-ნა ჟურდეილა. იცი მხოლოდ რა არის, შვილო: ფრანკეიროლი მდიდარია,

ლუიზა (შემკრთალი). მდიდარი?

ანნა. არა, დედი! საქმე სიმდიდრე არ არის... და თუნდ აგრეც იყოს, მითხარ, რა სიმდიდრეს შეუძლიან ანა-ზლაურება ამ წმინდა სულისა და მშვენიერ, მხიარულ თვალებისა, რომლებიც ფულის ხსენებაზედ წამს ცრემლებით ავესო?... არა, სიმდიდრეზე აქ არა ითქმის-რა... მე სულ სხვას ვფიქრობ და მინდა უთუოდ გამოვარკვიო კიდევ, აი, რა... არ მინდა ლუიზა ვალდებულადა სთვლიდეს თავისს თავსს მისთხოვდეს ფრანკეიროლს მხოლოდ იმიტომ, რომ მე და ის მეგობრები ვართ... (ლუიზას). მოითმინე, არა, როგორ მოხდა... ჯერ ხომ თვეც არ არის, რაც ერთმანერთი გაიცანით...

ლუიზა. როგორ თუ თვე არ არის?... აგერ, ექვსი წელიწადია, რაც ფიქრით მუდამ მასთანა ვარ...

ანნა. მართლა!.. (იჭქირება კუთხასკენ, სადაც ზაქარია ღამა-ლუა). მაგრამ იქნება იმის ნახვამდე სხვისა ვისსამე სახელს ატარებდი გულით?

ლუიზა. ჩემს გულში მხოლოდ და მხოლოდ ერთად-ერთი ფრანკეიროლის სახელია ჩაწერილი.

ანნა (წამოხვევა). საშინლათ მინდა შევხედო ერთი, რას დაეგვანა, ნეტა, ამ ლაპარაკის დროს! (შმაჯერებისკენ შიდას კუთხეში).

ქ-ნა ჟურდეილა. როგორ, განა...

ლუიზა. უი, დედი! აქა ყოფილა... (თავს დედას გულზე მისდებს, დაიმაჯება).

- ანრა. რასაკვრელია, აქ იყო... ასეთ შემთხვევაში სხვათრიგ არ იქცევიან (ფრანკეიროლი შხაჯუნს ასწევს). გამოლი რალას უცდი!
- ფრანკეიროლი (შემკრთალი, გადაფითრებული გამოვა; ფესზე ძლივს სდგას). ოჰ, მეგობარო!
- ანრა (ხელს მიაშველებს). რა დაგემართა! გული-კი არ შე-გიღონდეს!.. ეჭვ, ჰხედავთ, როგორ შეიცვალნენ! (ლუიზასთან მიიყვანს). აბა უყურე: ეს შენზე მაგრაა.
- ლუიზა (ცალი თვალით გამაჭხედავს). ო-ო, საძაგელო ძამიავ, მახე დამიგე, განა?..
- ანრა. კარგი, კარგი... ეხლა ხომ ყველაფერი ვიცი!..
- ფრანკეიროლი (ძლიერ აღეგებულება, იღიმება). M-lle ლუიზა, თქვენი ოჯახი ამიერიდგან აღარასფრით მოვალე არ არის. ის, რაც ამ ორის წამის წინად გავიგონე, ყოველსავე საზღაურსა სკარბობს... (ხელზე აკოცებს. შემდეგ დედას მიჭმართავს). დღემდისაც ხომ თითქოს რალაც ნათესავადა მთვლიდით... ნება მომეცით, ამიერიდგან თქვენი ნამდვილი შვილი ვიყო...
- ქ-ნი ჟურდეილი. როგორ... ჯერ უნდა მამასაც ვკითხოთ...
- ლუიზა. აგერ, მამაც მოდის!
- ქ-ნი ჟურდეილი. ახლავე იმასაც ვკითხავთ... ყური დამიგდე, მეგობარო.

გამოსვლა მეთხმე

ივინივე, ჟურდეილი-მამა მთლად გადაფითრებული და არეულები.

- ჟურდეილი-მამა (ცოლს მოირიდებს). მოიცა... ანრი სად არის?
- ქ-ნი ჟურდეილი. რა დაგემართა, რა არის?
- ჟურდეილი-მამა (შვილისკენ მიდის). ანრი, შეილო... ჩემო ძვირფასო... მე... მე... სწორედ რომ საზიზლარი რამა ვყოფილვარ... მაპატიე.

ანდა. ღმერთო ჩემო, რა დაგემართა?

ჟურდეილი-მამა. არა, არა.. ტყუილად ნულარ ეცდები მო-
ტყუებასა... ეს არის ეხლა... ჩარდახში ვიყავი... და...
ფრანკეირი. აი აი-აი!..

ჟურდეილი-მამა. ყოველისფერი გავიგე... ნამუნმა მიამბო.

ქ-ნი ჟურდეილი. ნამუნმაო!..

ანდა. ოხ, ის საძაგელი ბიჭი, ისა!

ჟურდეილი-მამა. მე-კი გამტყუნებდი ხოლმე!.. განდგომილს,
რენეგატს გიწოდებდი! წარმოიდგინე, აბა, — რენეგატს!
(იციხის და თან ცახცახებს, თრთის). ხა-ხა-ხა-ხა! ვინ
იცის, ი მარგაროც როგორ დამცინოდა!..

ქ-ნი ჟურდეილი. მაინც, რა არის, რა?..

ჟურდეილი-მამა. ისა, რომ ბებერი ვირი, ბანჯღვლიანი ყურ
ყუტი ვარ... ჟურდეილი-უფროსი!.. მეთქი, ვამბობ-
დი ხოლმე!.. ესაც შენი ჟურდეილი-უფროსი, თავგა-
მოდებულო პირუტყვი!.. შენ მხოლოდ ბებერი ჟურ-
დეილი ხარ, თვითმოყვარე, ავადმყოფი, სხვა არაფერი...
დაიჩოქე, შე მხეცო და ნადირო, საკუთარის შვილის
წინ და პატიება სთხოვე...

ანდა (მიჭვარდება). არა, არა! ეგ შეუძლებელია...

ქ-ნი ჟურდეილი. მაინც, საქმე რაშია, ღმერთო ჩემო?.. არ
მეტყვით?..

ანდა (ძალათი მიჭყავს მამა მარცხნივ). არაფერა, უბრალო
საქმეა!.. ნამუნს რაღაცა მოუჩმახავს... იმ საძაგელ-
სა!..

ჟურდეილი-მამა. არა, არა... (ანდა ზიარზე ხედას აფარებს და
შუაში ჩაუდგება, დედას არ უშეგებს).

ქ-ნი ჟურდეილი. აკი მუდამ ვამბობდი ხოლმე, ე საძაგელი
აფრიკელი ერთხელაც არის ცუდს რასმე შეგვამთ-
ხვეეს-მეთქი! (ქმართან მივს). მითხარი, აღამიანო, რა
მოჩმახა?..

ანდა (მამას). ჩუ-უ! (დედას). ერთს წამს მოითმინე, დედი,
რა არის?

ფრანკეირლი (დედას წაიუყანს შერე მხარეს). ჰო-და, რა არის...

თავი დაანებეთ... მოლაპარაკება უნდათ...

ანრი (მამას). ხომ გიყვარვარ, არა, მამი!

ჟურდეილი-მამა. შენ-და არ მიყვარდე?

ანრი. მაშ, თუ აგრეა... ღედასთან ამის შესახებ ნულარას იტყვი... გესმის?.. რომ ვერა გაიგოს-რა... არა-სოდეს!..

ჟურდეილი-მამა. მესმის... გეშინიან, ვაი თუ ჩემი პატივის-ცემა აღარა ჰქონდეს?

ანრი. არა, — გეშინიან, რომ ცუდად იმოქმედებს.

ქ-ნი ჟურდეილი. რა იყო.. რაო?..

ჟურდეილი-მამა. არაფერი... არაფერი, საცოდავო, სულ უბრა-ლო რამ... პირველათ ხომ არა ჰხედავ შენს ქმარ-სა... არ იცი, რა ხასიათიცა აქვს?.. სიცხე მაქვს... ვბოლავ... ცეცხლივით ავენთები და — მერე... ისევ...

ფრანკეირლი (მიუხედავად). ლუიზაჲ მუჟღუგუნს სცემს). M-er ჟურდეილ...

ჟურდეილი-მამა. ა-ა, შენა ხარ?.. საიდან გაჩნდი?

ქ-ნი ჟურდეილი. ჰო, მართლა! ჯერ ხომ არ იცი... მთელი ისტორია მოხდა..

ფრანკეირლი. M-er ჟურდეილ, ნება მომეცით, თქვენი ქალი ვითხოვო ცოლად... ერთის თქვენის მახლობელ მეგობრისათვის... პატიოსანი კაცია... სახელად ფრანკე-იროლს უწოდებენ...

ჟურდეილი-მამა (ცოლს). როგორ?

ქ-ნი ჟურდეილი. აი, ასე... თურმე ერთმანეთს აღმერთებენ.

ჟურდეილი-მამა. ჰხედავთ ამ ყაჩაღსა! კიდევ ამიტომ მოდიო-დი ხოლმე, ვითომ-და ჩემის ნათხუპნით დესატკობ-ბადა... განა, არა, უნდა მივხვედრილიყავით, რომ იმი-ტომ არ მოდიოდით... და ანას გარდა, უნდა იცოდეთ, რომ ჩემის სახელოსნოს ნაწარმოებთაგან ამ ორის გარდა, სხვა (შვილსა და ქალზე უჩვენებს) არა შემოქ-მნია-რა რივიანი.

ქ-ნა ჟურდელი (ხაწევი). ეჰ, მეგობარო, როგორ... მაშ, შენი მეღალი რაღაა?..

ჟურდელი მამა. მეღალი .. (იქით). საბრალო დედაკაცი!

ანრი. კარგი, მაგრამ ქორწილი როდის-ღა გადავიხადოთ? ჟურდელი-მამა. როცა გნებავდეთ. მაგრამ ჯერ უნდა უთუოდ შენ დაანებო თავი ამ საზარელს ფაბრიკასა.

ფანჯკერელი. ო, ეგ, რასაკერელია, აგრე იქნება!

ქ-ნა ჟურდელი. არა, რათ გინდათ, რომ აქედგან გაავლოთ უთუოდ... მე-კი მიხაროდა, ასე კარგად მოეწყობეთქი...

ჟურდელი მამა. არა, ამის აქ დარჩენა შეუძლებელია.

ქ-ნა ჟურდელი. მერე, იმოდენა „ნეუსტოიკა“ რომ აწევს!.. ოცი ათასი ფრანკი საიდგან უნდა მისცეს...

ჟურდელი-მამა. ოცი ათასი?..

ანრი. ღიახ...

ფანჯკერელი. ეგ არასფერი! ფრანკეიროლი საკმაოდ მდიდარია, რომ ..

ჟურდელი-მამა. არა, არა... ჩემს მეტს ეგ არავის არ შეეხება... ჩემი საქმეა! ხვალ შეუადლისას „ნეუსტოიკა“ გადახდილი იქნება.

ქ-ნა ჟურდელი. საიდამო, მემკვიდრეობა მიიღე, თუ რა არი?

ჟურდელი-მამა. სრულიადაც არა... ეს... ჰო, მართლა! დამეფიწყდა მეთქვა... ახლის გამოგონების წყალობით ჰიპეტმა თავისი ქონება გამოაბრუნა და .. ჩემს ფულს მიბრუნებს...

ეგელანი. ჰიპეტი!..

ჟურდელი-მამა (სიცილით შეჭყურებს). ხარია! არა? ..

ანრი (მამას ჩუმად). შენ უთუოდ შენის კოლექციის გასყიდვა გინდა... არა, მაგისი თანახმა არა ვარ.

ჟურდელი-მამა. არა, შეილო, ნება მომეცი, ეს მცირე მსხვერპლი მაინც შეგწირო... დროა, ახლა მაინც მამობა გაგიწიო!

ლუიზა (ნაშუნი კუთხიდან გამოუთრევა და მუჯღუგუნსა სცემს). ნუ გეშინიან, ქაჯო... ხომ არ შეგკამენ!

ანრი. ა-ჰა, შენც აქა ხარ, საძაგელო!

ქ-ნი ჟურდეილი. ბიჭო, ის რა ჩაიდინე, ჰა?

ნამუნა (მივა ანრისთანა და ჟურდეილის ჯოხს მიუტანს). ნამუნი
 ენა არა დაიჭირა... ნამუნი ჯოხი ქამა...

ანრი (გაიღიმებს). არა, ეხლა არა! დღეს მეტად ბედნიერი
 ვარ... (მარჯვნივ გადის და დედის წინ დაიჩქებს).

ჟურდეილი-მამა. საბრალო ჩემი თეთშები!.. რა ვუყო.. კვირაო-
 ბით მუდამ კლიუნის მუზეუმში ვივლი... რომ ცქე-
 რით მაინც არის დავტკბე... (სცენის შუა-გულ გავი-
 ლის და ქ-ნ ჟურდეილთან მივა, რომელსაც გარს მთელი
 ოჯახი შემოჰხევეთ. ნამუნი შუა გზაზედ შეაყენებს, ხელს
 გამოართმევს და აკოცებს). რასა შერები, ყაჩაღო, ჰა?

ნამუნა. შენა კარქი აბრამი! კეთილი აბრამი!

ან-ანი.

გ ლ ე ხ ი კ ა ც ი

(რომანი *)

ვილჰელმ ფონ-ზოდენცას

ლევ. ტოლსტოის წინასიტყვაობით

VI

კანერის ქვრივი და მისი ქალი პაულინა სახლს უვლიდნენ. პაულინას დედა სისუფთავის დიდი მოყვარული იყო და სახლს სამაგალითო სისუფთავით ინახავდა. მებატონის სახლში მოსამსახურედ ყოფნის დროს ბევრი კარგი ჩვეულება შეითვისა, რასაც გალბენაუში „კარგ ქცევას“ ეძახდნენ და რითაც კანერის ქვრივი სოფლის ყველა დედაკაცებისაგან შესამჩნევად განსხვავდებოდა. კედელზე, საპატიო ადგილზე, თავისი ძველი ქალბატონის, აწ გარდაცვალებული გრაფის მეუღლის, სურათი ჰქონდა ჩამოკიდებული.

მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ კანერის ქვრივი უკეთეს ცხოვრებას იყო შეჩვეული, სოფლის სხვა დედაკაცებთან შედარებით, მაინც არაფერს თაკილობდა და რაც კი შეხვდებოდა ოჯახში გასაკეთებელი, ყველაფერს ერთგვარი სიყვარულითა და ნდომით ჰკიდებდა ხელსა. ეს დღე შაბათი იყო, როცა ყოველ ოჯახში დიასახლისები მოვლა-გასუფთავებაში არიან ხოლმე გართულნი. მოხუცსა და პაულინას ქვედა-ტანი მალლა აეწიათ, მკლავები დაეკარწახებინათ და იატაკს გულმოდგინედ

*) იხ. «მოამბე» № 10, 1903 წლისა.

რეცხავდნენ. მოხუცი ჩვრით ამშრალეზდა დასველებულ იატაკს და ქალი ცოცხით რეცხავდა. შუა ოთახში წყლით საესე თაბახი იდგა. დოსაფით გათეთრებულ წყალს ეტყობოდა, იატაკიდან ცოტა ქუჭყი არ იყო დღეს აკლილი. პაულინა წელში გაიმართა, რომ ქვების ცხელი წყალი მოეტანა და თაბახის მოსვრილი წყალი გამოეცვალა, მაგრამ შემთხვევით ფანჯარაში გაიხედა და გაკვირვებული ერთ ადგილს გაშეშდა.

— დედილო, შეხე! შიგ ბოსტანში ვილაცის ეტლი მოდის, ღმერთო, მგონი გრაფის ქალები არიან.

კანერის ქვრივი ფანჯარას მივარდა.

— ღმერთო ჩემო! მართლა ისინი არიან! აბა, გოგო, დატრიალდი!

ქვრივმა ფიცხლავ ქვედა-ტანი გაისწორა, სახელოები ჩამოიწია, იატაკზე ადგილ-ადგილ დამდგარი წყლის გუბეები მიშხვიზ-მოშხვიზა და თაბახი ფეხზე შესდგა. ყველა ამას ერთი წუთიც კი არ მოანდომა მოხუცმა. ამასობაში ფანჯრის შუშაც დააკაუნეს. სახლის წინ დაწნული პატარა ეტლი იდგა და შიგ ორი ახალგაზდა ქალი იჯდა. ფანჯარაც ერთმა იმათ განმა დააკაუნა შოლტის ტარით.

— არის ვინმე სახლში თუ არა? — გაისმა ქალის სუფთა და წკრიალა ხმა.

— მე გავალ, პაულინა! — მიუბრუნდა ქალს დედა. — და შენ გადაიცივი რამე, ეგრე ხომ ვერ დაენახვები? ჩულქები ჩაიცივი და ყელზე სუფთა ხელსახოცი მოიხვიე, გესმის? მე კი ცოტა ხანს შევაჩერებ კარში. აბა, შენ იცი, როგორც ჩქარა ჩაიცივამ!

პაულინამ, რომელიც ისედაც გადიროა, დაინახა თუ არა გრაფების ეტლი, ხმაამოუღებლივ დაუჯერა დედას და, თავდაგლეჯილი, თავის ოთახისაკენ გაიქცა. მოხუცმა ფანჯარა გააღო და შეკვივლებით თავისი სიამოვნება და გაკვირვება გამოხატა.

— ღმერთო ჩემო! ამას რასა ვხედავ? გრაფის ქალები მევწივნენ! ამ წუთსვე გამოვალ, ამ წუთსვე!

ამ ლაპარაკში ქალებიც გადმოვიდნენ ეტლიდან. ერთმა იმათგანმა აღვირის თასმები უკან მჯდომ მოსამსახურეს გადუყარა. ორთავე ქალს ღია ფერის კაბები ერთნაირად ჰქონდათ შეკერილი და ჩაღის განიერი შლიაპები ფერად-ფერადი ლენტებით მორთულ მოკაზმულები ჰქონდათ. უმცროსი, ვანდა უფროსზე მაღალი ტანისა იყო, შეფგვრემანი და თავადური ამაცობითა და კეთილშობილებით ჰქონდა სახე საესე. უფროსი, იდა კი, შუა ტანის თეთრი ქალი იყო და ოქროს ფერი ხუჭუქა თმა ფაქიზათ ეყარა თავზედ. მისი მშვიდი, მაგრამ დიდრონი, თვალები და ფაქიზათ შემოხაზული ბაგე თითქოს რაღაც იდუმალი და ფარულ ნაღველს მოასწავებდნენ.

ბოლოს მოხუციც გამოჩნდა კარებში და, როგორც ბატონის სახლში ჰქონდა უწინ ნანახი, მდაბალი სალამით ოდნავ ჩაიჩოქა ზრდილობიანად.

— რამდენი ხანია შენ ნახვას ვაპირებდით, ბერტა! — დაუყვირა ვანდამ და მოსამსახურის თანდახმარებით ცხენს გამოსხნა დაუბირა. — რა საძაგელი გზა გაქვთ, ღმერთო. კინალამ ეტლი გადაგვიბრუნდა. შეიძლება „ბონი“ ბალახზე გავუშვათ? — დაეკითხა კაჩნერის ქვრივს ვანდა.

კაჩნერის ქვრივი წამ-და-უწუმ ჩაჩოქებით არწმუნებდა ძვირფას სტუმრებს, რომ იმის სახლში ყველაფერი იმათ ბრწყინვალეობას ეკუთვნის და ბერტა დიდ ბედნიერებათა და პატივით ჩასთვლის, თუ იმათი ცხენი კაჩნერების ბოსტანში საძოვარს რამეს იშოვნის. მერე მიუახლოვდა, რომ ახალგაზდა ქალე-ბოსთვის ხელები დაეკოცნა, მაგრამ სტუმრებმა ნება არ მისცეს.

— პაულინა შინ არა გყავს, ბერტა? — დაეკითხა უფროსი და.

— შინ გახლავთ, იდა, შინ. იქნება გაგვაბედნიეროთ და სახლში შემობრძანდეთ, თქვენო ბრწყინვალეობა... თუცა ჯერ მოუვლელი გვაქვს სახლი.

— ეგ პირველად არ მესმის შენგან, ბერტა! შენი ბოდიშების ამბავი კაი ხანია ვიცით! — შეაწყვეტინა უმცროსმა დამ. — შენ სულ იმას ჩივი, სახლი მოუვლელი და დაულაგებელი

მაქვსო, მაგრამ კოპწია კოლოფსავით კი გამოიყურება ხოლმე თქვენი სახლი. ნეტა ჩვენც მუდამ ეგრეთი რიგი და ყველაფერი თავის ადგილზედ გვქონდეს, როგორც თქვენა! შენ რაღას იტყვი, ილა, ამაზედ?

— ღმერთო ჩემო, რასა ბრძანებთ, თქვენო ბრწყინვალე-ბავ? იმედი მაქვს, არ გაგვიცხავთ, რავექნათ. წესი და სისუფთავე კი ძვირად არ გვიჯდება, — მე სულ ამას გავიძახი მუდამ. რაღა ლაპარაკი უნდა, რომ თქვენ ბრწყინვალეების ოჯახში ყოფნის დროს უკეთა ვცხოვრობდი, მაგრამ მაშინ სულ სხვა დრო იყო.

— ჰოო, ჰხედავ? ეგ ყველაფერი კი იმიტომ დაჰკარგე, რომ გათხოვდი! — მიუგო ვანდამ, რომელსაც ყოველთვის მოუ-რიდებელი ბლოდ ლაპარაკი უყვარდა და რაც მოადგებოდა ენაზედ, დაუყოვნებლივ იტყოდა ხოლმე.

— დიად, თქვენო ბრწყინვალეებავ! ნამდვილ ჭეშმარიტე-ბასა ბრძანებთ. გათხოვება ყოველთვის არ არის კარგი, თუმცა პირადათ მე საჩივლეელი არა მაქვს-რა. მართალია, ქმარი მომიკვდა, ღმერთმა აცხონოს, მაგრამ ცოლქმრობაში ბევრი დარ-დი და უსიამოვნება აქვს ხოლმე ადამიანს! არა, თქვენ მარ-თალსა ბრძანებთ, თქვენო ბრწყინვალეებავ, ვისაც ჭკუა აქვს, არასოდეს არ გათხოვდება. ამ ლაპარაკით ოთახშიც შევიდნენ. დერეფანში, პატარა მოაჯირს იქით კურდღლის ორი პატარა ბაქია დახტოდა. ვანდამ ერთი იმათგანის დაჭერა მოინდომა, მაგრამ კურდღელი უფრო მარდი და ფიცხი გამოდგა. მოხუ-ცმა კაჩნერმა ამ შემთხვევითაც ისარგებლა, რომ სტუმრები უფრო მეტი ხანი დაეჭირა დერეფანში, და პაულინასთვის ტანთ ჩასაცემელი დრო მეტი მიეცა. ქვრივმა მოაჯირის კარი გააღო. ბნელ კუთხეში ახლად მოჩიტებული ბარტყები მოგრო-ვილიყვნენ.

— ფუ, რა საძაგლათა ჰყარს აქაურობა! — შესძახა ვან-დამ და ცხვირი მალლა აიბზიკა, მაგრამ მიუხედავათ ამისა მა-ინც შევიდა მოაჯირს იქით, კურდღლის ბაქიებს ყურში ჰკი-

დებდა ხელსა და აქეთ იქით ათრევდა. კაჩნერის ქვრივი კიდევ უხსნიდა, რომელი დედალი იყო და რომელი მამალი.

ქალებს როცა კურდღლების ყურება და თრევა მოსწყინდათ, ქვრივმა იფიქრა, ეხლა კი დროა შინაც შევიწვიოო. ამ დროს პაულინაც გამოვიდა თავის ოთახიდან, თავ ჩაღუნული, სახე საშინლათ დასწითლებოდა და, როგორც ეტყობოდა, ეხლა უფრო მეტად იყო დარცხვენილი, ვიდრე პირველად, როცა კარებზედ მდგომილმა სტუმრებმა თავის ოთახისაკენ გააქციეს.

უწინ პაულინა მებატონის სახლშიაც კი დაიარებოდა ხოლმე და თავის ხნის იდასთან თამაშობასა და ცეკვობაში აღამებდა დღეებსა. მაშინ პაულინა და გრაფის ასული დიდი მეგობრები იყვნენ, რადგან ბავშვობაში როგორღაც შეუმჩნევლათ რჩება ხოლმე საზოგადოებრივი და წოდებრივი განსხვავება. მიუხედავად იმისა, რომ მოხუცი კაჩნერი თავის ქალს მუდამ ამ განსხვავებაზედ ეჩიჩინებოდა, ბავშვები მაინც ხშირათ გადააბიჯებდნენ ხოლმე ეტიკეტით შექმნილ საზღვარსა. მერე ორთავე დანი კეთილშობილთა პანსიონში მისცეს, საიდანაც ორთავენი მოზდილი ქალები დაბრუნდნენ. პანსიონიდან გამოსვლის შემდეგ პირველ ზამთარს გრაფის ქალებმა ბერლინის საზოგადოებაში დაიწყეს სიარული, ასე რომ ძველ მეგობრებს რამდენიმე წელიწადი არ ენახათ ერთმანეთი.

იდაც ქარხალსავით გაწითლდა, პაულინას ხელს როცა ართმევდა პირველ წუთს უნდოდა ძველებურათ გადახვეოდა, მაგრამ შეეშინდა, — ძალდატანებული არ ეგონათო და ხელის ჩამორთმევას დაკმაყოფილდა ისევ. ვანდა კი გაჩერდა პაულინას პირდაპირ და თავიდან ფეხებამდინ ათვალიერებდა.

— უყურებ პაულინასა! — შესძახა ცოტა ხნის დაკვირვების შემდეგ ვანდამ: — როგორ გაზრდილა და დასრულებულა! ძალიან დადედაკაცებულა, ღმერთმანი, გასათხოვრობა აღარ ეტყობა.

კისერი, ლოყები და შუბლი აღისფერად შეედებნენ პაულინას. ვანდამ არ იცოდა და ვერც მიხვდებოდა, იმის სიტყვებში რა აზრი იფარებოდა.

ამისთანა გასაქირ მდგომარეობაში ქვრივის დიპლომატიურმა ხერხმა ძლიერ გასჭრა.—მოხუცი განუწყვეტლივ ლაპარაკობდა, რაღაცეებს ეკითხებოდა სტუმრებს, ხან რას მიაქცევდა იმათ ყურადღებას და ხან რასა. უამბობდა წარსულისა თუ აწმყოს ამბებს და ყველგან და ყოველ შემთხვევაში ბატონებისადმი პატივისცემისა და სიყვარულს მოხერხებულათ უსვამდა ხაზსა. თან მაინც უკვირდა, რომ ქალბატონებმა იკადრეს და იმასთან მიბრძანება ისურვეს. ქვრივმა მშფენივრათ იცოდა, ბატონებთან ლაპარაკი და თავის დაქერა როგორ უნდოდა სხვა და სხვა ხერხებით და მოსწრებული ლაპარაკით იქამდის მიიყვანა სტუმრები, რომ მაინც აალაპარაკა და რის გაგებაც უნდოდა, ყველაფერი ათქმევინა.

პაულინა კი ხმა ამოუღებლივ იჯდა და არც კი ინძრეოდა. ეტყობოდა, გულზედ რაღაც აწვა მძიმე ლოდსავით და მეტად მწუხებდა.

—ღმერთო, რა კარგია აქ ყოფნა!—შეჰკივლა ვანდამ.—მართალი რომა სთქვას კაცმა, ეგრეთ წოდებული, ღარიბი ხალხი სრულიადაც არა ცხოვრობს ისე ცუდათ, როგორც ლაპარაკობენ მუდამ.

ამ დროს მეზობელ ოთახიდან საბრალო კნავილი მოისმა. პაულინა ძალიან შეკრთა და არც თუ კაჩნერის ქვრივს დაეყარა ხეირი.

—რა გყავთ იქით ოთახში? კატის კნუტები ხომ არ არიან? —დაეკითხა ვანდა.

ხმაზედ ეტყობოდა ვანდას კნავილის მიზეზის შეტყობა ეჩქარებოდა.

—ბავშვია!—მშვიდათ მიუგო მოხუცმა კაჩნერმა.—უკაცრავათ, თქვენო ბრწყინვალებავ!

—როგორ, განა წვრილი ყმაწვილება კიდევა გყავთ?

პაულინას თვალები ძირს დაეხარა და სისხლი სახეში მოსწოლოდა.

—ჩვენც არ ვიცით როგორ გაჩნდა ჩვენსა ეს ბავშვი,—სთქვა კაჩნერის ქვრივმა.—ერთი ქვრივი და მყავს, რომელმაც

თავისი ერთად-ერთი ქალი როგორც იყო გაათხოვა უბედურ-
მა, მაგრამ ერთი წლის შემდეგ სიძე საღლაც დაგვეკარგა. იმ
სათოკეს ქალს ვინ მისცემდა? მე უწინაც ბევრი ვეჩიჩინე ჩემ
დას მაგრამ გამგონი სადა მყავდა?. ჰო და იმის შვილია ეგ
ბავშვი. რა მეტი ჩარა გვქონდა, დროებით ჩვენ ავიყვანეთ.
რავქნათ, ჯერ თითონაც უადგილოთ არის მაგის დედა და აბა
მაგას საღლა შეინახავდა?

პაულინას გაუკვირდა, რომ იმის დედა ასე სცრუობდა,
თვალეზ დაქვეტილი შესცქეროდა და გადაფითრებულ სა-
ხეზედ ეტყობოდა, რომ დიდ ღელვაში უნდა ყოფილიყო სა-
წყალი. კიდევ კარგი, რომ ვანდა ებაასებოდა პაულინას დედას
და კაი მცოდნესავით ვაჟების უსინიღისობაზედ და პატარა ყმა-
წვილებზედ ლაპარაკობდა. ამასობაში პაულინა შეუმჩნევლათ
გავიდა ოთახიდან. ამას შემდეგ მეზობელ ოთახში მისი ჩუმი,
მაგრამ აღერსიანი, ხმა გაისმა, პაულინა სცდილობდა ბავშვი
დაემშვიდებინა.

— ჰხედავთ, — განაგრძო წათამამებულმა ქვრივმა: — რა ქა-
ლი მყავს? თავის საკუთარ შვილსავით შეუყვარდა ბავშვი. მეორე
დედა გაუჩნდა ბავშვსა სწორედ.

— არ შეიძლება ბავშვი გვანახვით? დაეკითხა ილა.

მოხუცი კაჩნერი გავარდა მეორე ოთახში და ჩურჩულით
პაულინას რაღაც უთხრა. ცოტა ხნის შემდეგ ქვრივიც და პაუ-
ლინაც პირველ ოთახში გამოვიდნენ, პაულინას ხელში ბავშვი
ეჭირა.

ბავშვი მარტო პერანგში იყო გამოხვეული; ცალი ხელი
დედისთვის მოეხვია კისერზედ, მეორე ხელი პირში ჩაედო და
გაკვირვებული უცნობ პირებს ცნობის მოყვარეობით შესცქე-
როდა. ბავშვი ჩასუქებული, მაგარი და ჯანსაღი ბიჭი იყო.
ვისაც ერთხელ მაინც ენახა გუსტავ ბიუტნერი, ყველა თავი-
სუფლად იტყოდა, თვალეზი ნამდვილი გუსტავისა აქვსო; და-
ნარჩენ ყველაფერში ბავშვი ზედ გამოქრილი პაულინა იყო.

გრაფის ქალები ერთნაირათ არ მოექცნენ ბავშვს. ვანდამ
ძალიან ბევრი ილაპარაკა, აქო, ბევრი რამე დაუწუნა და სხვა-

თა შორის ბავშვის მოკაცვული ფეხები არ მოეწონა: ეს ინგლისური ავადმყოფობის ნამდვილი ნიშანიაო — გადაწყვეტით გამოაცხადა ვანდამ. კაჩნერის ქვრივს თუმცა პირველად ესმოდა ამ ავადმყოფობის სახელი და, რასაკვირელია, არც იცოდა რა სენზედ ლაპარაკობდნენ, მაგრამ, ვანდას სასიამოვნოთ მიიწი ისე აჩვენა თავი, ვითომ ძალიან სჯეროდა სტუმრის აზრი და დაეკითხა კიდევ, რა ზომები უნდა მიიღოს აღდამიანმა მაგ სენის წინააღმდეგაო.

— ყველაფერს ისევ ტალახები სჯობია!

ამათ სჯასა და ბაასის დროს იღა დაფიქრებულის თვალე-ბით შესცქეროდა ბავშვსა. ქალმა ჯერ გაუღიმა ბიჭუნას, მერე ხელი გამოართვა და სცდილობდა თავის მხარეს გადებირებინა. იმ დროს, როცა ვანდა ინგლისურ ავადმყოფობაზედ ელაპარაკებოდა კაჩნერის ქვრივსა, იღა ბავშვის ხასიათსა და ჩვეულებებს გამოჰკითხავდა პაულინას. ამ ლაპარაკში პაულინა სიამოვნებით სდნებოდა. ეხლა, როდესაც თავის ერთადერთ განძზედ და უძვირფასეს რამეზედ ელაპარაკებოდნენ, პაულინა კვლავ გამოცოცხლდა და ისევ დაუბრუნდა თავისი ჩვეულებრივი გულანდილობა. ყინული გატყდა. იმის წინ გრაფის ქალი კი არა, იმისთანავე ქალი იდგა, როგორც თითონ იყო და, მაშასადამე, თავისუფლად შეეძლო სული და გული გადაეწალა. იღამ ძალიან მალე გაიგო ბავშვის ზნე-ჩვეულებები და ყველაფერი, რაც ბავშვს ცოტათ თუ ბევრათ უყვარდა. პატარა გუსტავს მოსთხოვეს, რამდენიმე სიტყვა ეთქვა, მით უმეტეს, რომ დედა არწმუნებდა—ზოგიერთა სიტყვებს მკაფიოდ ამბობსო. მაგრამ ვერას გზით ვერ ათქმევინეს ვერაფერი. ალბათ, იმიტომ რომ უცხო ხალხისა რცხვენოდა.

ბოლოს ვანდას სტუმრათ ყოფნა მოსწყინდა და დას მკლავი მოსწია: დროა წავიდეთ, ერთი ორი „ღარიბი ოჯახიც“ გვაქვს სანახავი.

გამოთხოვების დროს იღამ პაულინას სთხოვა, რაც შეიძლება, მალე მისულიყო იმათსა. მერე ხელზედ აკოცა ბავშვსა

და თვალები ისე გაუბრწყინდა, როგორც ბავშვების მოყვარე ქალს შეჭფეროდა.

ცხენსაც მოჰძოვა კაჩნერების ბოსტანში ბალახი. ვანდა თითონა შეეცალა მოსამსახურეს ცხენის შებმას. როცა ეტლი მზათ იყო, გრაფის ქალები ჩასხდნენ. ვანდამ აღვირის თასმები და წვრილი შოლტი აიღო ხელში, მოსამსახურებ ქალბატონების ზურგს უკან დაიჭირა ადგილი და ვიწრო გზით სოფლის ქუჩისაკენ გაემგზავრნენ.

პაულინამ ბავშვი თავის ოთახში გაიყვანა, ხმამაღულბლივ აიწია კაბა და ისევ იატაკის წმენდას მიჰყო ხელი. მოხუცი აღარ მიეშველა ეხლა. იმან ვახშმის მზადებას მიჰყო ხელი, მაგრამ დრო გამოშვებით მაინც ჩუმად გადახედავდა ხოლმე ქალსა და, ეტყობოდა, ქალის გამოლაპარაკებას ელოდა. პაულინა კი ისეთის გატაცებით ხეხავდა იატაკს, თითქოს სულის ცხონებაც კი იატაკის სისუფთავეზედ არის დამოკიდებულიო.

ეტყობოდა, დედასა და ქალს შორის რაღაც გამოურკვეველი და საყვედურსავით მძიმე უნდა ყოფილიყო დაფარული.

— არ გინდა ივანშმო, პაულინა? — ბოლოს ველარ მოითმინა და დაეკითხა დედა. — მე რაღაცეები დევამზადე.

— არა მინდა-რა, დედავ! სრულიად არა მშინან, — მიუგო ქალმა და სცდილობდა უწინდებურად არც კი ეყურნა დედისათვის.

კაჩნერის ქვრივი მაგიდას მისჯდომოდა, პურის ნაჭრისთვის ხაჭო დაედო და გემრიელად ილუკმებოდა. პაულინა კი მისულიყო ფეხთან და, გაშტერებული, რალსაც ჰფიქრობდა.

— შენ როგორა გგონია, პაულინა? — დაიწყა ისევ კაჩნერის ქვრივმა, — მართალი რომ გვეთქვა შენი ბიჭის შესახებ, როგორ დაედრიჯებოდათ გრაფის ქალებს სახე?

— რა ვიცი, დედაჩემო! — მოკლეთ მუჟგო პაულინამ. მას ზურგი მიკშვირა დედისთვის და რაც ძალიდა ღონე ჰქონდა, იატაკის სარეცხ ტილოს სწურავდა.

— არა, შვილო, გრაფის ქალებს ამისთანა საქმეებში ცოტას უნდა ვერიდებოდეთ. იმათ ჭირივითა სძულთ მაგისთანა

საქმეები. მე კარგათ ვიცი მაგათი ხასიათი. თითონ მაგათი დედა შესანიშნავი სილამაზის პატრონი იყო, მაგრამ თუ რომელამე გოგოს შეატყობდა რამეს, მშვიდობით მაშინ! იმ საათ-შივე დაითხოვდა! გრაფების სასახლეში მაგისთანა საქმე ვერ მოხდებოდა. არამც თუ თქმა, ისედაც კი არ უნდა შევამჩნევინოთ.

— იღა მუდამ კეთილის მსურველი იყო ჩემთვის.. — წაილაპარაკა გაუბედავად პაულინამ და თვალეზზე ცრემლები შეუთამაშდნენ. — რაები არ უთხარით, რაები არ შესთხზეთ, დედავ! მე შემრცხვებოდა სწორედ მაგდენი სიცრუისა. ღმერთო, ღმერთო! მე ვერც კი მოვახერხებდი! მით უმეტეს იდას, იდას როგორ მოვატყუილებდი? არა, დედაჩემო, ცუდათ მოიქეციოთ, ცუდათ!

ამ სიტყვებზედ პაულინამ ცრემლები ველარ შეიმაგრა. იქვე, ფეჩთან მდგარ ტახტზე, ჩამოჯდა, თავი იდაყვებზე დააყრდნო და სახეზე ხელები მიიფარა.

კაჩნერის ქვრივი გაჯავრდა და დაუყვირა, ხომ არ გიყებულხარო? ნუ თუ გინდოდა ყველაფერი დაწვრილებით გემებნა და თავს ლაფი დაგესხა ოჯახისათვის? ჰო, კარგი ხერხია იდასთანა ქალების სიყვარულის მოსაპოვებლად: იდამ თუმცა არა სთქვა-რა, მაინც შეეტყო, რომ ბავშვი ძალიან მოეწონა, მაგრამ თუ ვინიცობაა პაულინა ამ დღეებში გრაფის სასახლეში წავა, ფრთხილად უნდა იყოს, რომ არა წამოსცდეს-რა.

პაულინა თითქმის არც კი უგდებდა ყურს დედის დარიგებას. ბოლოს ველარ მოითმინა — შევარდა თავის ოთახში, ჩაიკეტა კარები, დასტაცა თავის ბავშვს ხელი და თვალ-ცრემლიანმა გულში ჩაიკრა.

V II

გალბენაუს სამიკიტნოს ვილაციის ეტლი მიადგა. მეეტლეს ტანთსაცმელზე ეტყობოდა, რომ ეტლი ქალაქიდან უნდა ყო-

ფილიყო მოსული. ეტლიდან ვიღაც წითელ-წვერა, ლეგა პალტოში და ქროლა შალვარში გამოწყობილი, შუა ხნის კაცი გადმოხტა, მეეტლეს ცხენის გამოხსნა უხრძანა და თითონ სამიკიტნოში შევიდა.

სამიკიტნოს დიდ დარბაზში მხოლოდ კაშელის ქალი ოტილია იყო იმ ჟამად. ახლად შესულმა თვალები დააშტერა ქალსა, როგორც ყველა კარგსა თუ გონჯს ქალს უყურებდა ხოლმე.

— მამა შინ არ არის? — დაეკითხა უცბად ახლად შესული. — თქვენ, თუ არა ვცდები, ამ სამიკიტნოს პატრონის ქალი უნდა იყოთ. მე სამუილ გარასსოვიცი ვახლავართ, ქალაქიდან ჩამოსული. მამა თქვენი კარგად მიცნობს.

ოტილიამ, როგორღაც საოცრად მოიღრცა პირი, რასაც ყოველთვის დარცხვენის დროს სჩადიოდა ხოლმე, და დაჰპირდა ამ საათშივე გავგზავნი კაცსა და მამას დაუუძახებო. მერე სარდაფში ჩავიდა, სადაც მისი ძმა რიხარდი ღვინოსა და სხვა მაგარ სასმელებს ბოთლებში ასხამდა, და გამოუცხადა ვინც ეწვიათ.

— ოჰ, სამი მოვიდა? — შეჰყვირა რიხარდმა.

— რა იყო? შეეკითხა ცნობის მოყვარეობით გატაცებული ოტილია.

— სამი სამია, ამას რაღა ბევრი ლაპარაკი უნდა? — აუხსნა რიხარდმა.

— რა ვქნა, მითხარი რაღა ვინ არის? რაღას მაწვალებ?

— წადი შე სულელიო, თითონ იმას დაეკითხე, მე რას ჩამციებინარ? — უზრდელათ მიუგო ძმამ და თან ენა გამოუყუო. მერე მოაგონდა, რომ მამა დასაძახებელი იყო და ფიცხლავ აირბინა სარდაფის რამდენიმე საფეხური.

ოტილია ისევ დარბაზში დაბრუნდა. ეხლა უფრო ძლიერ მოედო ცნობის მოყვარეობის ცეცხლი და უნდოდა გაეგო ეს უცნობი კაცი ვინ უნდა ყოფილიყო. გოგო სხვის საქმეებში ჩხრეკის მეტს არაფერს აკეთებდა, მთელი დღე გულ-ხელ და-

კრფილი იჯდა და, რასაკვირველია, თავისი სულელური აზრებისათვის საკმაო დროსა და მოცალეობას ჰპოულობდა.

ოტილია მაღალი ტანის, გამხდარი და მკერდ ჩაფარდნილი, მაგრამ განიერ თეძოებიანი გოგო იყო. მას ქალური სისრულე და სხეულის მოყვანილობა სრულიად არ ჰქონდა, მაგრამ პრანქილიმილზედ, თავის ფაქიზათ გვერდზედ გადახრახედ და თვალთა მრავალ მნიშვნელოვან ელვაზედ ეტყობოდა, რომ, მიუხედავად თავის მოუხეშავ და ულამაზო მოყვანილობისა, მას გულითა და სულით უნდოდა ყველას მოსწონებოდა და ყველას ყურადღება მიექცია. ბიუტნერების სისხლი თითქმის სულ არც კი სჩქეფდა ოტილიას ძარღვებში. უსუფთაო სახე, თავის მსხლის მაგვარი მოყვანილობა და წინ გამოწეული ნიკაპი ნათლათ მოწმობდნენ, რომ ოტილია კაშელერნსტის მეორე გამოცემა იყო.

ოტილია დახლს მოუდგა და რიდაცის ფუსფუსს შეუდგა. იქნება უცნობი გამომელაპარაკოს, ჰფიქრობდა გულში ქალი. მაინც ოტილიას იმედი არ გაუცრუვდა და გარრასსოვიცი მართლა გამოელაპარაკა.

— ხომ არ ინებებთ პატარა ხანს ჩემთან დაბრძანებას, ქალბატონო?

— მე სულ თავისუფალი გახლავართ, — მიუგო ქალმა და გარრასსოვიცის მაგიდას მიუჯდა.

სამუილიმა დაურიდებლათ ათვალღიერ-ჩაათვალღიერა ქალის მთელი სხეული. ოტილიას კი ამ დროს თუმცა თავი მორცხვით ჩაექინდრა, მაინც ჩუმად გარრასსოვიცს ადევნებდა თვალსა.

— ნება მიბოძეთ ერთი კითხვა მოგცეთ, — მიუბრუნდა ბოლოს მეგობრულის ღიმილით სამუილი: — თქვენ ხომ ჯერ გათხოვილი არა ბრძანდებით?

— რასა ბრძანებთ, ბატონო! — შესძახა ქალმა და იმნიერი ღიმილით დაიხია უკან, რომ ცხადათ ეტყობოდა, ეს კითხვა ესიამოვნა.

— ეგ მე ძალიან მაკვირვებს! — დაიწყო ისევ გარრასსოვიცმა. — ეგრეთი მშვენღიერება რამ დღემდის გაუთხოვარი ბრძა-

ნებულხართ, კაშელერნსტის ქალი! მე რამდენსამე ახალგაზდა
 კაცს ვიცნობ...

მაგრამ ამ დროს, ოტილიას საუბედუროთ, კაშელი შემო-
 ვიდა და ლაპარაკი საუკეთესო ადგილზედ შესწყვიტა.

— გამარჯობათ, ბ. გარრასსოვიც!

— გაგიმარჯოთ, ჩემო ძვირფასო მეგობარო კაშელი!

და კარგ ნაცნობებსავით ერთმანეთს გაუღიმეს და მაგრა
 ჩამოართვეს ერთმანეთს ხელი.

— რად დაიგვიანეთ ვერე, ბ. გარრასსოვიც?

ვაჭარმა პირდაპირ ეშმაკურ თვალეებში შეხედა და გამო-
 უცხადა, რომ „წლკვანდელ მოსავლის დასათვალღიერებლად“
 ჩამოველიო.

კაშელერნსტმა ისე გულიანად გაღიხარხარა ამ სიტყვებზედ,
 რომ კაცს ეგონებოდა გარრასსოვიცმა უსათუოდ დიდად იო-
 ხუნჯაო. მიკიტანმა ოტილია ჭიქებისათვის გაპგზაუნა და თითონ
 ბოთლი მოიტანა. გარრასსოვიცმა უეჭველად უნდა დალიოს
 მიკიტნის გაკეთებული სასმელი, რადგან ამისთანა კარგ რამეს
 სხვაგან ვერსად შეჭხედება ძვირფასი სტუმარი. იმ სიტყვებზედ
 კაშელმა ჭიქებიც ააესო.

ამას მოსავალზედ, ამინდზედ და საქონლის სენზედ მოპ-
 ყვა ლაპარაკი. მაგრამ ყველა ეს მხოლოდ შესავალი იყო.
 ორთავენი მშვენივრათ იცნობდნენ ერთი მეორეს და ჯერო-
 ვანათაც აუფასებდნენ. კაშელერნსტმა მშვენივრად იცოდა, რომ
 ვაჭარი სალაყბოთ არ იყო გულბენაუში ჩამოსული. მაგრამ
 საქმის მოლოდინში ორთავეს ძალიან მოსწყინდათ ესეთი კეკე-
 მალუღას თამაშობა.

ბოლოს, როგორც გარრასსოვიცს ხმის დადაბლებაზედ
 და ოთახის ყოველი კუთხის მითვალღიერებაზედ შეეტყო, საჭირ-
 ბოროტო საგანსაც მალე შეეხებოდნენ. კაშელერნსტმა ქალი
 დარბაზიდან გაისტუმრა და ამ ორ ღირსეულ ვაჟს ძლივს შეძ-
 ლება მიეცათ „ჭკვიანური ლაპარაკი“ გაებათ.

ვაჭარი ეკითხებოდა, როგორ მიდის საზოგადოთ გაღბენა-
 უში მცხოვრებლების საქმეო - გლეხებისა, მებატონეებისა თუ

ხელოსნებისაო. კაშელერნსტი კიდევ სიამოვნებით და სხვის უბედურებით დამტკბარ ადამიანსავეთ მოგროვილ ცნობებს ეუბნებოდა. კაცს უნდა ეცქირნა, რა სიამოვნებითა და სიხარულით ლაპარაკობდა კაშელერნსტი სხვის უბედურებაზედ, შეცდომებზედ და სულელურ საქმეებზედ.

ერთის გაკოტრებულ გლეხის ამბავს რომ უამბობდა, სიამოვნებით იღიმებოდა. იღიმებოდა აგრეთვე, როცა თავის ბედელის დაწვის ამბავს მოუთხრობდა და მაშინ კი, როცა ერთი გლეხის თავგადასავალს უამბობდა, რომელმაც ვალში ძროხის გაყიდვა ველარ აიტანა და თავი ჩამოიხრჩო, სიცილით კვდებოდა.

როგორც ეტყობოდა, კაშელერნსტმა ყველას ამბავი იცოდა და გარრასსოვიციც დიდის ყურადაღებით და თითქმის მოწიწებით უსმენდა ყველაფერს, თითქო მიკიტანი ქორებს კი არ ეუბნება, სახარებას უკითხავსო. როცა ვისმეზედ იტყოდა, ესა და ეს გლეხი ორ წელიწადზედ მეტს ველარ გასძღებსო ან და ამასა და ამას თავისუფლად შეგვიძლიან ფული ვასესხოთ, რადგან მალე დიდ სამკვიდროს მიიღებსო, გარრასსოვიციც სმენათ გადაიქცეოდა ხოლმე.

ამ ლაპარაკსა და ბაასში ბევრი ჭიქა გამოსცალღეს; ალბათ, გარრასსოვიცმაც ეგემა მიკიტნის სასმელი, რომ სიამოვნებით პირს აწკლავუნებდა.

ბოლოს, როცა იგრძნო გარრასსოვიცმა, რომ საკმარისი ცოდნა შევიძინეო, წამოდგა და მიკიტანს გამოუცხადა, გაღბენაუში სხვა ვინმეებიცა მყავს სანახავიო.

— კი, მაგრამ გაღბენაუში ეხლა რომ არაფერი საქმეა.

— როგორ არ არის, არის! მინდა ერთი გლეხის მამული დავათვალიერო.

კაშელერნსტმა ყურები დასცქკიტა, მაგრამ არ უნდოდა ამ ამბის გაგების სურვილი გამოეხატა და, მითომც აქ არაფერიოა, დაეკითხა:

— ვისი მამულია?

სამუილმა ყური მოიყრუა, თითქოს მიკიტნის კითხვა არც კი გაუგონიაო.

— უსათუდ კარგი მამული იქნება, — განაგრძო გარასსოვიცმა. — სახნავ სათესი მიწები, შენობები, ყველაფერი ჩინებულნი უნდა იყვეს. მართალია იმათ პატრონს დიდი ფულები აქვს, მაგრამ ესლა რომელი გლეხია უფულო? აი, სწორედ ის მამული მინდა დავათვალიერო.

ამ სიტყვებთან ერთად სამუილმა წასვლა დააპირა, მაგრამ მიკიტანმა გააჩერა:

— ფრთხილად კი იყავით, გზა არ დაგეკარგოთ. გაღმენაუში ჩვენ ბევრი მამულები გვაქვს. თქვენ რომლის ნახვა გინდათ?

— ბიუტნერისა.

კაშელერნტმა ამ სახელის გაგონებაზედ წარბიც კი არ შეიხარა. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, გარასსოვიცმა მინც ექვის თვალით შეხედა მიკიტანს.

— არაფერი იცით ამ მამულის შესახებ? — დაეკითხა ვაჭარი. — მე ძალიან მინდა იმ მამულის გაცნობა.

მიკიტანმა მხრები შეიშმუშნა და რალაც იღუმალი გამომეტყველება მისცა თავის სახეს. ის ვერაფერს იტყვის ამ მამულის შესახებ, რადგან მისი პატრონი — ბიუტნერი მისი ცოლის ძმა არის.

— თქვენი ცოლის ძმისაა! — შესძახა ვითომ და გაკვირვებულმა და განცვიფრებულმა გარასსოვიცმა. — ეგ ჩემთვის, გეფიცებით, ახალი ამბავია! მე ამას წინად დავებმარე ბიუტნერს, ფული, ვუშოვნე ძალიან მიხარიან, რომ თქვენი ნათესავი გამოდგა, ძალიან, მედა ჩემმა ღმერთმა! ესლა კი უფრო ძვირფასი იქნება ის ჩემთვის! რალა თქმა უნდა, თქვენს ცოლის ძმას გაჭირვებიდან გამოიყვანთ.

ამ სიტყვებზე კაშელერნტმა ისეთი სულელური გამომეტყველება მისცა თავის სახეს, რომ ეშმაკობა იმ საათშივე შეეტყო. ვაჭარმა ხმა-მაღლა გადინხარხარა და კაშელმაც მალე მისცა პასუხი. ორივე „პატიოსანი კაცი“ მალე მიუხედნენ ერთი მეორეს ეშმაკობას.

— ეხლა კი წავალ და თქვენი ცოლის ძმის მამულსა ვნახავ. — უთხრა გარდასსოვიცმა, მერე სთხოვა, გზა მაჩვენეო და დიდის ნაბიჯით სოფლის გზისაკენ გასწია.

*
* *

სამუილი ბიუტნერის მამულს რომ მიუახლოვდა, ჯერ შენობები დაათვალიერა დაწვრილებით. — საცხოვრებელ სახლს კრამიტი ჰხურავს, — გაიფიქრა გულში გარდასსოვიცმა. საჯინი-ბოსა და სარაიას — ჩალა. საერთოთ ყველაფერს რიგი და კარგი პატრონობა ეტყობა. მაშასადამე, ჯერ სრულიად არ დაცემულა გლეხი.

ვაჭარი პირდაპირ დერეფანში შევიდა, რადგან კარები ღია დახვდა, და ოთახის კარები დააკაკუნა. ოთახში ბებერი დედაკაცი იყო მარტო, რომელიც თავის შვილის - შვილს აარწევდა.

ბიუტნერის მეუღლემ გაკვირვებით პირი დააღო, უცნობი კაცი რომ დაინახა. სამუილი ღიმილით მიუახლოვდა, გამოუცხადა თავისი გვარი და უთხრა, რომ ბატონ ბიუტნერის კარგი მეგობარი და ნაცნობი ვარო. ბიუტნერთან საქმე მაქვს და, სხვათა შორის, მინდა თქვენი მამულების მიდამოები დავათვალიეროო.

დედაკაცმა, დაინახა თუ არა უცნობის ტანთსაცმელი და, მით უმეტესად, ყელსახვევში გარქობილი ბრწყინვალე ქინძისთავი, დიდი პატივისცემა და მოკრძალება იგრძნო უცნობისადმი. საბრალომ ყალბი ბრილიანტებისა არა იცოდა რა, ჰხედავ, რა ნაცნობები ჰყოლია იმის კაცს ქალაქში?! გაიფიქრა გულში და იმ წუთსვე სკამის მისათავაზებლად გაიქცა, თუმცა ქარები ისაგან ძალიან კოჭლობდა და დიდ ტკივილებსაც გრძნობდა. მაგრამ ვაჭარი ზრდილობიანიც გამოდგა. ის თითონ დასწვდა სკამსა და შეეხვეწა, რომ იმისთვის სრულიად არ შეწუხებულ იყვნენ და თუ ვინცობაა ქმარი მინდორში ჰყავს ქალბატონს, ნურავის გაჰზავნის, რადგან ის თითონ წავა იმის სანახავათ, ოღონდ აქ არავინ არ შეაწუხოს.

ღიასახლისმა გამოუტახადა— სახლში მართლა არაფინაა, ყვე-
ლანი სამუშაოთ არიან გასულნიო: ქალები ჭარხალსა სთოხ-
ნიან, კარლი კართოფილსა ზიდავს და იმისი კაცი კი შორს
ტყისაკენ წავიდა სათესადაო.

უცნობმა მიათვალევრ-მოათვალევრა ოთახი და სისუფთა-
ვე და მყუდროება ძალიან მოუწონა ღიასახლისს. მერე კედე-
ლიც გასინჯა, ასე გასინჯეთ, რამდენიმე ადგილსაც კი დააკა-
კუნა ჯოხით და გამოაცხადა, ძალიან მიყვარს, როცა კედლებს
შიგნიდან ფიცრები აქვს აკრულიო, რადგან ზამთარში ამის-
თანა სახლებში ძალიანა თბილა ხოლმეო. მერე კედლის გან-
ჯინასაც გადახედა, სადაც სხვა და სხვანაირი ჭურჭელი ელაგა;
უკეთესად რომ გაესინჯა ჭურჭელი, რამდენიმე თევში და მათ-
ლაფა ხელშიც კი აიღო და გადააბრუნ-გადმოაბრუნა, ისეთი
აღარაფერი დარჩა ოთახში, რომ სამუილს მუშტრის თვალით
არ გაესინჯა.

— ღმერთო, რა კარგათა სცხოვრობთ, — ეუბნებოდა დედა-
კაცს კეთილის ღიმილით სტუმარი. — სწორედ მამაპაპურად
ხართ მოწყობილი. მე ძალიან მიყვარს ასეთი ცხოვრება. ქა-
ლაქში კი ამისთანა სიმშვენევრეს ვერსადა ნახავთ.

დედაკაცს ამ ქებამ თავბრუ დაახვია. მაგრამ მაინც თავი
დარცხვენილად აჩვენა. ის არწმუნებდა, ჩვენ კარგი არაფერი
გვაქვს და ქალაქიდან მობრძანებული სტუმარი უსათუოდ სულ
სხვა, კარგ ცხოვრებას იქნება შეჩვეულიო. გარრასსოვიცი-კი
ეფიცებოდა, ჩემთვის გლეხის მყუდრო სახლისთანა კარგი არა-
ფერია ქვეყნათ და ამნაირ სახლს მე ბევრით ვამჯობინებ ჩემ
კანტორასაო.

მერე აკვანსაც მიუახლოვდა და სანამ ბავში არ გააცინა
და სიამოვნების ნიშნად ფეხები არ გააპარტყუნა, აღარ მოეშვა:
ხან ნესტოებში ულიტინებდა, ხან ტუჩებზედ უცაცუნებდა თითსა
და მოყვარულ დედასავით აღუ-აღუს ეუბნებოდა. მერე ბავ-
შვის სისაღე შეაქო და უამბო გლეხის დედაკაცს, რომ დიდი
ხანი არ არის, რაც მეც გავათხოვე ქალიო.

დედაკაცი სულ გადაირია სტუმრის გულკეთილობით. იმას ვეღარ გაეგო, როგორ შეიძლება ასეთი დიდი, საპატიო პირი იყო და ესე კარგათ კი ექცეოდნენ ვილაც ტეტებსაო.

ბოლოს, როცა სამუილმა გამოაცხადა—ენლა კი თქვენი ქმრის სანახავათ წავალ მინდორშიო, დედაკაცმა კოკლობით ქისკრამდინ გააცილა და შეეხვეწა, დაბრუნებისას ისევ ჩვენკენ შემოიარეთო.

მინდორში ჯერ დედაკაცები დაინახა გარრასოვიცმა, რომელნიც ერთ რიგში ჩამწკრივებულნიყვნენ და თოხებით მიწას აყრიდნენ ქარხალსა. თოხების თამაშობაზედ ნათლად ეტყობოდათ ქალებს, რომ მუყაითად შესდგომოდნენ საქმეს და დაზარებისა არა იცოდნენ-რა. უკნიდან სამი წახრილი ზურგი მოსჩანდა მხოლოდ და მოკლე ქვედა-ტანების ქვეიდან სამი წყვილი ტიტლიკანა კანჭები.

სამთავენი გაჭიმულ ძაფსავით გამწკრივებულნიყვნენ.

რბილ ბილიკით სრულიად შეუმჩნევლად და უხმაუროდ მივიდა სამუილი ქალებთან და როცა საკმაოთ მიუახლოვდა, გაჩერდა და მიიხედ-მოიხედა: ერთის გადახედვით მთელ მანდერებს გადაავლო თვალი.

ბოლოს ჩაახველა. აქ კი სამივე თოხი ძირს დაეშვა და უცბაა სამი თავი გარრასოვიცისაკენ მობრუნდა. სამუილს ერთი ფეხი წინ წაედგა და სახეზედ შეჩერებულის ღიმილით კატასავით შეჰყურებდა ქალებს.

— გამარჯობათ, ჩემო მშვენიერებო! — მიესალმა სამუილი და დაუმატა: დღეს ძალიან ცხელია და აგრე თავის შეწუხება არ გარგებთო.

ტერეზამ, რომელიც ყველაზედ უფროსიც იყო და მხვილი ენის პატრონიც, მიახალა: მაგ ლაპარაკს, შენც რომ თოხი აიღო და გვიშველო, ძალიან კარგი იქნებოდაო; მაშინ იქნება ღიბიც დაგპატარავებოდა, მაგრამ არა მგონია, რომ შენ ხეირიანი მუშაობა მოახერხოო.

ტონიმ და ერნესტინამ რძლის მოსწრებულ პასუხზედ გადიკისკისეს, მაგრამ, როგორცა სჩანდა, სამუილს სრულიადაც

არ ეწყინა ქალის ამგვარი პასუხი; იმან მიუგო—ქარხლის თოხნა ჩემი საქმე არ არის და მე სულ სხვა ხელობა მაქვს ჩემთვის არჩეულიო. მერე დინჯათ დაეკითხა, ამ მამულის პატრონი სად არისო.

ქალები დიდის ცნობის-მოყვარეობით სინჯავდნენ უცნობის ტანთსაცმელს. დღის სინათლეზედ ცხადათა სჩანდა, რომ საყელო მინც ძალიან სუფთა არა ჰქონდა და თეთრი ჟილეტკა რამდენსამე ადგილას იყო დალაქავებული. ტონი მეტად გულუბრყვილო, უხალისო ადამიანი იყო და, რასაკვირველია, უცნობის ტანსაცმელისა და ქცევის ჩხრეკაში არ შედიოდა. მაგრამ სანაცვლოთ ტერეზა და პატარა ერნესტინა უფრო დაკვირვებულები იყვნენ. ჯერ ხერიიანათ არც კი ჩამოშორებულ იყო სამუილი, რომ ამ ორმა ქალმა გასჭორეს, გაასამართლეს კიდევ უცნობი კაცი და ათასი რამე დაუწუნეს, მაგალითად, პირის ბაგე, რომელიც ჰერა წვერსა და უღვაშებს სრულიად ვერ დაეფარათ, ბევრს აცინებდა ქალებ, ასე გასინჯეთ, იმის მსუნაგობა და ქალების სიყვარულიც კი არ გამოეპარათ ქალებს.

ამ დროს კარლიც მოვიდა, რომელიც იქვე შორი-ახლო კართოფილს ეზიდებოდა. მამა აქვე, ტყის ბოლოში მუშაობს, აუსხნა კარლმა უცნობსა და სახრით უჩვენა, საითკენაც უნდა წასულიყო სამუილი. სამუილმა ჯერ აათვალ-ჩათვალა მალაღობის ტანის უცნობი ვაჟი, მერე ჰკითხა—ბიუტნერის შვილი ხომ არა ხარო—და სთხოვა გაეცილებინა და მინდორზედ ბილიკი ეჩვენებინა.

კარლმა ცოლს დაუყვირა, ცხენებს მიხედვ პატარა ხანსაო და თითონ უცნობ კაცს გაჰყვა.

ზოგიერთ საქციევს ირგვლივ შემოუარა სამუილმა და ჯოხის რკინის წვერით მიწაც კი გასინჯა. გზაში თავის თანამგზავრს მამულის საზღვრებზედ, გზებზედ, არხებზედ და შემოსავალზედ ელაპარაკებოდა, ოჯახური ცხოვრებაც კი აინტერესებდა სამუილს, თუმცა კარლს უყვირდა უცნობი კაცის ამგვარი ცნობის მოყვარეობა და ჰფიქრობდა კიდევ, ამდენი

კითხვები რას მომეყარაო, მაგრამ აზრადაც კი არ მოუვიდა, რომ ცოტა ენა დაეჭირა და გულდახურული ყოფილიყო. იმას არაფრის ეჭვი არა ჰქონდა და დაუფიქრებლივ სხაპა-სხუპით უგებდა ყოველ კითხვაზედ პასუხსა.

ასე ლაპარაკით ტყესაც მიუახლოვდნენ. მოხუც ბიუტნერს შორიდანვე მოჰკრავდა კაცი თვალსა, რადგან პატარა გორაკის ფერდოზედ ასულიყო და, წინ ტომარა-აკრული, აქეთ-იქით თესლს აპნევდა.

ეს უპატრონოთ მიგდებული ქცევა, რომელიც სიშორის გამო ტყის პირად ითვლებოდა და აგერ ორი წელიწადი იქნებოდა, რაც არც გუთანი მოხვედროდა და არც ბარი, მოხუც ბიუტნერს მოსვენებას არ აძლევდა. როცა სხვა ქცევებს მოუარა და ყველგან გაათავა საქმე, ბოლოს ამ ქცევასაც მიხედა და იმის შემუშავებასაც შეუდგა. მან თითონ მოხნა და დასათესათ მოამზადა. მაგრამ სიგვიანისა გაწო, რაკი პურის დათესის დრო აღარ იყო, საქონლის საკვები ბალახი დასთესა.

ბიუტნერმა პირველად სრულიად ვერ იცნო გარრასსოვიცი, ისე რომ სამუილს თავის ვინაობის თქმა დასჭირდა. ბოლოს კი, როცა იცნო, მოხუცს სახე გაუბრწყინდა და ხელი გულიანათ ჩამოართვა.

რა დამეპართა, ბ. გარრასსოვიცი, სულ ვერ გიცანით. რა ყოჩაღათ მოქცეულხართ, რომ ჩვენსკენ გამომგზავრებულხართ. აი, ეგ ძალიან მომწონს!

მოხუცი არა სტყუოდა; მას მართლა ძალიან უხაროდა გარრასსოვიცის ნახვა. ქალაქიდან მოსული სტუმარი არა თუ სასიამოთ, საამაყოთაც კი მიაჩნდა ბიუტნერს.

გლეხმა ჩამოისხნა ტომარა, კარლს მიაწოდა და სამივემ დინჯათ გასწიეს სახლისკენ. კარლი საპატო მანძილზედ ჩამორჩა მამასა და სტუმარს.

გარრასსოვიცი, რასაც კი თვალს მოჰკრავდა, ყველაფერს აქებდა. იმას აზრით, ნიადაგი ჩინებული იყო და ყანები ხომ ღვთის მადლითა და კურთხევით იყენენ სავსე. ბიუტნერს ვაქრის გადაქარბებული ქება-დიდება თავბრუს ახვევდა და თაფლზედ უტკბესად ეჩვენებოდა.

— ჩინებული მოსავალი მოგვლით, ჩემო კეთილო მეგობარო! — უთხრა გარასსოვიცმა. — ამას მე წმინდის გულით გისურვებთ, რადგან ვხედავ, რომ ცოტა შრომა და დრო არ არის აქ დამარხული.

— ლეერთმა ჰქნას, გაგიგონოს და თავისი მადლი ნუ მოგვაკლოს! — მიუგო გლეხმა და თან პირჯვარი გადაიწერა. სწორედ რომ სთქვას კაცმა, გლეხს სტუმრის წინასწარმეტყველური არც კი ლაპარაკი მოსწონდა. წინდაწინვე კაცმა როდი უნდა სთქვას ამისთანა რამეები. ნათქვამია, კაცი ბჭობდა და ლმერთი იცინოდაო.

— თუ იქნება კარგი მოსავალი, ღვთის მადლით მოვუვლით კია, მო'ავლამდის ვინ იცის რა მოხდება და რა დაგვატყდება თავსა. — მიუგო გლეხმა და ღრმით ამოიოხრა.

მობუც ბიუტნერს სწორედ ამ უკანასკნელ დღეებში შემოაწვა გულზედ ჯავრი, რადგან სადარდელიც და სანაღვლოც ბევრი მიეძატა.

ბიუტნერის სიძეს — კაშელს დაზღვეული წერილი გამოეგზავნა, რომლითაც ათას შვიდას მარკის გადახდას თხოულობდა. ეს წერილი მეხსაივთ დაეცა თავზედ და ისე იმოქმედა საწყალზედ, როგორც მზის სხივებით გაჩაღებულ დღეში ელვა-ქუხილი იმოქმედებდა ადამიანზედ. სად უნდა ეშოვნა ფული, რომ ეს უკანასკნელი გირაოს ქაღალდი გამოეხსნა მაგრამ ბიუტნერს ის უფრო სწყინდა, რომ კაშელმა ასე დაზღვეული წერილით მომართვა არჩია. დაზღვეული წერილი! სად გაგონილა! ამაში სიძის სიმდაბლეს და უსინიდისობას ჰხედავდა ბიუტნერი. დაზღვეული წერილი! მერე წერილის მომტანმა ხელიც მოაწერინა რაღაც წიგნში იმდროს, როცა სულ ასი თუ ორასი ნაბიჯის მოშორებაზედ სცხოვრობს სიძე! ეზოში, რომ გავიდეს და ხმა-მალლა დაიყვიროს, სამიკიტროში ყველა გაიგონებს ამ ხმასა და ის კი დაზღვეულ წერილებსა ჰგზავნის!

თუ ჩაუვარდებოდა იმ დღეს სიძე ხელში, აჩვენებდა სეირსა! თქმა არ უნდა, უბედურება რამე დატრიალდებოდა.

მაგრამ მარტო ამაში არ იხატებოდა ბიუტნერის უბედურება. საცოდავ გლეხს ყველა მხრიდან აწუხებდნენ. უკანასკნე-

ლად ნაყიდი ძროხის ფულიც არა ჰქონდა ჯერ გადახდილი და საქონლით მოვაჭრეც ყოველ დღე აწუხებდა. გადასახადებიც ჯერ ისევ შესატანი ჰქონდა. ბიუტნერს მგონი ათჯერ ჰქონდა თავისი ნაღდი ფული გადათვლილი და კარგათ იცოდა, რომ ფული კიდევ იყო საჭირო და თუმცა თავს იხეთქდა, მაინც ფულის საშოვნელი წყარო ვერ ეპოვნა. შინ ფული არ მოეპოვებოდა, არც თუ სხვაგან ეგულებოდა და მომავალში მამულის საშინელი აღწერა ელანდებოდა.

— აბა, როგორ არ უნდა სთქვას ადამიანი, რომ მიწის ეს ნაგლეჯი ღვთისგან ნაკურთხიაო?— შეჰყვირა სამუილმა და ჰვავის ყანასთან გაჩერდა.— აქ პირდაპირ ოქრო ამოდენილა მიწიდან, ოქრო!

ამ სიტყვებმა ბიუტნერს თუმცა ენა გაუსხნეს, მაგრამ მაინც პირდაპირ არ დაიწყო საჭირბოროტო საგანზე ლაპარაკი. გულ-ჩახურულმა და ყველა გლეხსავით ურწმუნო ბიუტნერმა ჯერ შორს გადუკრა სიტყვა და მერე თან-და-თან მიუახლოვდა თავის ვარამსა.

ვაჭარი სიტყვას არ აწყვეტინებდა და მახე ნამდვილის თანაგრძობის სხივებით ჰქონდა გაბრწყინებული. ბოლოს, როცა გლეხმა გულ-ახდით სუყველაფერი აუწყა და თავის ვაჭირვებული მდგომარეობა ნათლად დაუსახა სამუილს, ვაჭარმა შუბლი შეიკრა, დარდიანათაც კი აჩვენა თავი და გამოუცხადა, სულით და გულით მებრალეებით და შევდივარ თქვენს მდგომარეობაშიო.

— ახლა რაღას აპირებთ, ჩემო მეგობარო? მოვალეებს ცარიელი სიტყვებით ხომ ვერ დამშვიდებთ, რის იმედი გაქვთ?

— იქნება თქვენ მირჩიოთ რამე, ბ. გარარასსოვიც?

— მე რა რჩევის მოცემა შემიძლიან, ჩემო ძვირფასო ბიუტნერ? არ დაგავიწყდეთ, მე ვაჭარი ვარ და სოფლის საქმეებისა არა გამეგება-რა.

— მე მეგონა ფულის შესახებ რამე დახმარებას გამიწევთ მეთქი.

— მერე ვინა გგონივართ, მეგობარო?

— რა კი ერთხელ დამეხმარეთ, მე მეგონა ეხლაც...

— ჰო, შენბერგერზედ ამბობთ? მართალია, მაგრამ მაშინ თქვენ თითონ კი მდგომარეობაში იყავით. მაშინ საქმე მართო მოვალეს გამოცვლაზე იყო დამყარებული და ისიც საიმედო გირაოს ქალაღდით... ეხლა კი... ესეთი საქმეა, რომელსაც ქვეიანი კაცი ხელს არასოდეს არ ძოჰკიდებს!

ამ სიტყვების შემდეგ კი ხანი ხმა აღარ ამოუღიათ. მოხუცს იმედი გადაუწყდა. ყველა უბედურებასა და დაქირვებაში გარრასსოვიცის დახმარების იმედი მუდამ უღვიოდა ხოლმე გულში. თუ საქმე ძალიან გაუქირდებოდა, გარრასსოვიცისთვის უნდა მიემართნა: ის უსათუოდ გამოიყვანდა დაქირვებიდგან. მაგრამ ეხლა ეს იმედიც დაეკარგა!

ისინი სახლს მიუახლოვდნენ კიდევ და ის იყო ბედელის უკანა მხარესთვის უნდა ჩაეარათ, რომ უცებ ვაჰარი შეჩერდა.

— ბიუტნერ! — მიჰმართა ვაჰარმა, — მგონი რალსაც მოვახერხებ, უსათუოდ უნდა გიშველოთ თქვენ, ეგრე დატოვება არ შეიძლება. თქვენისთანა პატროსანი მუშაქისა და ოჯახის პატრონის დაღუპვას მე ვერ ავიტან, არ შემიძლიან! უსათუოდ გაშოვით ფულსა, თუმც ჯერაც არ მომიზარებია, როგორ უნდა მოვიხერხოთ. ჩემი ფული, რაც მქონდა, სულ ერთ საქმეს დაეყარე. ჩვენი ვაჰარიც ყოველთვის არ არის თავის და გარემოების მბრძანებელი. ჯერ წვრილი მოვაღლები უნდა მოვაშოროთ და მერე გირაოს ქალაღდზედაც ვიფიქრებთ. აბა, მითხარით, სულ რამდენი გაქვთ წვრილი ვალი?

მოულოდნელი სიხარულით მოხუცს ხელები აუკანკალდა. ბედნიერება უცბათ ეწვია და თავი და ტანი დაუკარგა, გონება გადურია. ბიუტნერმა რამდენიმე მოვალე ჩამოსთვალა, მაგრამ მალე გადირია თვლაში და ახლად დაიწყა.

სამუილმა ნუგეშის საცემლად მხარზედ ხელი დაჰკრა და უთხრა:

— ნუ კი ჰღელავთ, ჩემო მეგობარო! ან არა და მერე დავთვალთ, როცა ცოტას დამშვიდდებით. ჯერ ჯერობით კი თქვენი შენობები შიგნიდან დამათვალიერებინეთ.

სტუმარი და მასპინძელი საქონლის ეზოში შევიდნენ. ვაჭარი მუშტრის თვალით ათვალიერებდა საქონელს. ერთ ძროხას მუცელი გაჰბეროდა. სამუილმა ურჩია რითიც უნდა ერჩინა გლეხსა და რა ზომები მიეღო ძროხის მოსარჩენათ. ვაჭარმა ბელელიც დაათვალიერა, ზოგიერთა ბოძები და ფაცრები ხელითაც კი გასინჯა. მერე ბალშიც გავიდა, გავლით ნარგიზი მოსწყვიტა, გულში გაიჭკო და დიდ ვაშლის ქვეშ სკამხედ ჩამოჯდა.

—სოფლის მშვიდ და მყუდრო ცხოვრებისთანა კარგი ქვეყნად არაფერია, —გამოაცხადა სამუილმა და სტუმართ მოყვარე ძველ სახლს გრძნობით გადახედა; —ყველაფრისთვის თავი რომ დამენებებინა და მეც უბრალო გლეხათ გადაეჭკეულებოდა, მე და ჩემმა ღმერთმა, ძალიან კარგი იქნებოდა.

ამასობაში ბიუტნერის მეუღლემ ისეთი ყავა გააკეთა, როგორც ბიუტნერების ოჯახში არასოდეს არ გაკეთებულყო. მერე მოხუცი დედაკაცი თითონ მივიდა ბალში და ღრმა სალამით სტუმარი სახლში შეიწვია.

მაგიდაზედ ქრაქი, ხაქო, შავი პური და თაფლი ელაგა. სამუილმა ყველას გემო გაუსინჯა და რაკი არაფერი დაუწუნა, დისახლისის პატივისცემა და სიყვარული უფრო დაიმსახურა, როცა კარგათ გამოძღა სამუილი, სავარძელში გადაწვა, უბის ჯიბიდან სათუთუნე ამოიღო და პაპიროზი ჩაიღო პირში.

— ხომ ნებას მიბოძებთ, რომ მოვწიო? —დაეკითხა სამუილი ღიმილით. —ყავის შემდეგ თუთუნისთანა კარგი არაფერია.

მერე სერთუკის ჯიბიდან სქელი, გაჭუკვნილი პორტმანი ამოიღო, წინ მაგიდაზედ დაიდო და ბიუტნერს მიჰმართა:

— თუ თქვენი ნებაც იქნება, ეხლა კი საქმეს შევეუდგეთ, ბ. ბიუტნერ!

ამ დროს გლეხი ოთახის კუნჭულში ცარცის პატარა ნაჭრით გამქვარტლულ კედელზედ რაღაც ციფრებსა სწერდა, მაგრამ გაიგონა თუ არა ვაჭრის ხმა, სერთუკის მაჯით სულ ერთიანად წაშალა დანაწერი და სამუილს მიუახლოვდა.

— მარტო წვრილი მოვალეების მოსაშორებლათ სამასი მარკა მჭირდება ამ ეამათ, —ყრუ ხმით მაჰმართა ბიუტნერმა.

ვაქარმა პორტმანი გასხნა და ქალაღდის ფულები გაღდმო-
ლაღა.

— მოითმინეთ, ქალები გავიღდნენ:— მიუბრუნღა მოხუცი როცა შენიშნა, რომ ტერეზამა და ერნესტინამ კისრები გაღდმოიღძღელეს და რაღაცაზეღდ ზურჩული ასტეხეს:— შენა და კარლი დარჩით, მიუბრუნღა მოხუცი თავის ღეღაკაცს

სამთავ ახალგაზღდა ქალმა გავიღონეს თუ არა ეს სიტყვები, წამოღდგნენ და კარში გავიღდნენ

სამუიღმა ლურჯი ქალღდის ფულები ამოიღო.

— თქვენი ბეღნიერება, რომ სწორეღდ ღღეს მივიღე ფული. ჩეუღლებრივ ამღენ ფულს მე არასოღდეს არ ვატარებ თანა, — თუბრა სამუიღმა და სამი ას მარკიანი ქალღდი გაღდმოაწყო მაგიღაზეღდ. დანარჩენი კი ჯერ ისეღვ ხელში ექირა.

— ეგ თქვენი წვერიღლი მოვალეღების მოსაშორებელი სამასი მარკა. იქნება ერთი ასიანი კიღვე მოგიმატოთ, ბარემ ფული თანა მაქვს?..

გღეხს თვალები დეეკუტა და ხმა ამოუღღებლივ ფულეღს შესტქეროღა.

— რამღენსაც მეტყვით, მე სიამოვნებით გენღობით. თქვენისთანა ჩინებულ მესაკუთრეს, რომელსაც ეგრეთი ჩინებული მოსაღვაღლი მოგელით, კაცი არ ენღოს, ეს ზომ უსამართღობა იქნებოღდა! თქვენი ხელის მოწერა ჩემთვის იგივე ფულია.

მოხუცს სულ ერთიანად აუქრიაღღდა თვალები. ის ხან ვაქარს შეხეღაღვღა და ხან ცოღსა. რა ჰქნას, დაუჯეროს თავის თვალეღს თუ არა? იქნება ეხუმრებიაღ? აგერ, აქ მაგიღაზეღდ იმღენი ფული აწყვია, რაც არამც თუ წვერიღლი მოვალეღებს მოაშორებს, სხვა საქიროებასაც გაუღღღეღვა. აგერ აქ კაცი ზის, რომელიც თითქმის ძალათ აჩეჩებს საქირო ფულს, თითქმის თითონვე ეხვეწება. რა ჰქნას, დაიჯეროს თუ არა?

ამ გაქირვების ღღროს უნღოღდა თავის უფროს შეიღღისთვის მიემართნა და იმისთვის ეკითხნა რჩეღვა, მაგრამ კარლი ისეთის უაზრო თვალებით შეჰყურებღდა ყვეღა ამ ამბავს, რომ მოხუტმა იმ წუთსვე მიანება თავის განზრახვას თავი. მაშინ

ისევ თავის მეუღლეს მიხედა. დედაკაცმა გასამხნევებლად თავი დაუქნია.

— აიღე, კაცო, აიღე! ვერა ჰხედავ, ბატონს ჩვენთვის სიკეთე უნდა?

მოხუცმა ხელი გააწოდა ფულებისკენ, მაგრამ სამუილმა ვააჩრა.

— მოითმინეთ! აქ პატარა ფორმალური მხარეა კიდევ შესასრულებელი, — უთხრა გარრასსოვიცმა ღიმილით და ფულებს პორტმანი დაადო. — ყოველ შემთხვევისთვის! ყველანი ღეთის შვილები ვართ, დღეს რა მოაქვს და ღამეს რა, არ ვიცით. ვინ იცის, ვინ როდის მოკვდება! სიკვდილის შემდეგ არაფერი საბუთები გვექნება. ასეთი უსაბუთობა ხომ თქვენც არ გინდათ, არა?

ამ სიტყვებით ჯიბიდან ვიწრო პორტმანი ამოიღო, რომელზედაც რაღაც ეწერა, და დაეკითხა მოხუცს:

— სახლში უთუოთ კალამი და მელანი გექნებათ.

კაბლს კალმისა და მელნის მოტანა უბრძანეს.

— ყველაფერში რიგია საჭირო. ჭკვიანი კაცი მოვალეც კი არის, რომ რიგი ყველაფერში დაიცვას.

კალმის რამდენიმე მოსმით სამუილმა ქალაღლის სუფთა ნაწილები შეავსო.

— ოთხას მარკასა ვწერ, იცოდეთ, აი!

პასუხი არავინ მიუგო. მოხუცი ისე მძიმედ ქშინავდა, რომ ოთახში მარტო იმისი სუნთქვა-ღა ისმოდა.

— ეხლა ხელის მოწერის მეტი აღარა დაგრჩენიათ-რა, — უთხრა ვაქარმა და მოხუცს კალამი მიაწოდა.

ბიუტნერი რამდენსამე წუთს იდგა გარინდებული და ხელში ქალაღლს ატრიალებდა; ის ხან ქალს შეჰხედავდა, ხან ვაქარს და ხან კარლსა.

— ჯერ წაიკითხეთ, ბ. ბიუტნერ! — ურჩევდა გარრასსოვიცი. — წაუკითხავათ ხელის მოწერა არასოდეს არ უნდა გაჰბედოთ ხოლმე.

მოხუცს აცახცახებულ ხელში ქალღმერთი ეჭირა და გაშტე-
 რებული დასცქეროდა.

— თქვენ ნურაფერზედ შესწუხდებით, ჩემო კარგო. რაც
 საჭიროა, ყველაფერი სწერია, — ხუმრობდა სამუილი. — ყველა-
 ფერი თავის ადგილზე არის დაწერილი. მე თქვენთვის ვირჯე-
 ბი, დამერწმუნეთ, ამაზედ მეტი აღარა შემიძლიან — რა. აი, თქვე-
 ნი ფულები! ხელი მოაწერეთ, რომ ნაღდათ მიიღეთ ჩემგან
 ფული და მოვალე ხართ ამ წლის პირველ ღვინობისთვის და-
 მიბრუნოთ. პირველი ღვინობისთვის მკის შემდეგ არის, არ და-
 გავიწყდეთ. მე საუკეთესო პირობებს ვიძებთ. ეს ქალღმერთი
 საწინდარი იქნება ჩემი და თუმცა ფორმალურ მხარეს შეად-
 გენს, უამისობა მაინც არ შეიძლება. აბა მაშ მოაწერეთ.

მაგრამ მოხუცი მაინც ვერა ჰბედავდა ხელის მოწერას.
 კაპებდად შეკრულ შუბლზედ ეტყობოდა, რომ ამ კითხვის გა-
 დაწვევტა გლეხისთვის ადვილი არ იყო.

სამუილი მოიღუშა.

— როგორცა სჩანს, ბ. ბიუტნერი არ მენდობა! — მიუბ-
 რუნდა ვაჭარი ბიუტნერის დედაკაცს. — მაგ შემთხვევაში მი-
 ჯობს ჩემი ფული მევე წავიღო. სახვეწური მე რა მაქვს? მე
 შემებრალეთ და მინდოდა შემწეობა გამეწია, გაქირვებიდან
 გამოშვებანეთ, და თუ თქვენ თითონ არ გინდათ ჩემი დახმა-
 რების მიღება... — ამ სიტყვებით მოავლო კიდევ კაბანჯგვნი-
 ლი ხელი ფულებს...

— ტრაუგოტტ! — დაიყვირა დედაკაცმა და ბიუტნერს
 გვერდში მუჯლუგუნნი წაჰკრა. — რა დაგემართა, ხომ არ გა-
 გიჟდი? მოუწერე, რაღა, ხელი!

მერე სახელოში მოჰკიდა ხელი, კალამი მიაწოდა და ყურში
 წასჩურჩულა:

— გაჯავრდება, თუ ეგრე დაუყოვნებ.

— აი, აქ, ამ ადგილზედ მოაწერეთ!.. მარჯვნივ... მარტო
 სახელი და გვარი მეტი არაფერი!

ვაჭარმა თითი დაუღო, საცა უნდა მოეწერა ბიუტნერს
 თავისი გვარი.

ასე ამ რიგად ბიუტნერმა ვაქარს თამასუქზედ ხელი მოუწერა.

VIII

ორ კვირაზედ მეტი გავიდა, სანამ პაულინამ იდას მიწვევით გრაფების სახლში წასვლა გაჰხედა. უსათუოდ თითონ სულაც ვერ გაჰხედავდა წასვლას, დედას რომ ილაჯი არ გაეწყვიტა—წადი, წადიო,—დღე და ღამე სულ წასვლაზე ჩასჩიინებლა.

ერთ დღეს, კანწერიანთ სადილი რომ გაათავეს, პაულინამ თავისი ერთად-ერთი სადღესასწაულო კაბა ჩაიცვა, გუსტავის ფულით ნაყიდი შლიაპა დაიხურა და ასე მორთულ-მოკაზმულმა მებატონეების სახლისკენ გასწია.

მებატონეთა მამული „სალანდი“ გაღბენაუზზედ ასე ნახევარი საათის მანძილით იყო დაშორებული. „სალანდი“ თუმცა სოფლისგან ასე იყო დაშორებული, მაინც მარტო თავისი შენობებით პატარა ქალაქს წააგავდა. თითონ სასახლეს მშვენივრად გაჩეხილი და მოვლილი ბაღი ერტყა გარშემო, რომელშიც ჩინებულად და კოპწიად შეკრეჭილი ბუჩქები, ღამაზ ჯგუფებად მიყრილი ნერგები, კოხტად დაგუბებული წყლები და ღამაზი ხიდები თვალის წარმტაც სურათს წარმოადგენდნენ. ამ ვეებერთელა ბაღის ნამდვილ საზღვრებს ძნელად იპოვნიდა კაცი, რადგან მებატონეების ტყეს უერთდებოდა და სად იწყებოდა ტყე და ბაღი სად თავდებოდა, კაცი ძნელად მიხვდებოდა.

პაულინა დიდ შარა გზით მიდიოდა, რომელსაც მებატონეების კოშკისკენ მიჰყავდა. შარა გზიდან პაულინამ მალე გადუხვია მეორეს, რომელიც ბაღში იკლავებოდა და სასახლის კარებთან თავდებოდა. პაულინამ გრაფის ოჯახის ზნე-ჩვეულებები ჩინებულად იცოდა და, რასაკვირველია, მშვენივრად ახსოვდა, რომ პაულინასთან სტუმრებისთვის უკანა კარები იყო გაკეთებული და ასეც რომ არ ყოფილიყო, იმ კარებისკენ იმი-

ტომ გასწია პაულინამ, რომ ეკონომკა ბუმილეს ნახვა უნდოდა, რომელიც იმის დედას და თითონ პაულინასაც კარგად იცნობდა. იმას უნდოდა ჯერ ბუმილე ენახა და გაეგო ქალბატონი იდა შინ ბრძანდება და სტუმრები ხომ არა ჰყავსო. პაულინას ჯერ არც კი გადაეწყვიტა გრაფის ასულიც ენახა თუ მარტო ბუმილეს ნახვა ეკმარა.

აგერ პატარა ბილიკმა მიიყვანა კიდევც პაულინა მებატონეების სასახლესთან, რომელიც უზარმაზარ და სულ უბრალო მოურთავი კედლებით ზეცისკენ ამართულიყო და ერთ მხარეზედ წამოდგმული კოშკი თითქმის ზეცისთვის მიეზღინა, რაც ყარაულად დაყენებულ მდეგ-გმირს აგონებდა ადამიანსა. სასახლის წვრილი ფანჯრები თეთრად იყვნენ შეღებილი და სახლს არაფერ შნოს არ აძლევდნენ. ისე ნაწილ-ნაწილ რომ გაესინჯა ადამიანს შენობა, ღირს-შესანიშნავს არაფერს შენიშნავდა, მაგრამ საერთოთ კი თავის უზარმაზარობითა და სიმაგრით ყველას განცვიფრებაში მოიყვანდა.

პაულინას გულმა ფანცქალი დაიწყო. ამ საოცარ გულის ფანცქალს პაულინა ყოველთვის გამოსცდიდა ხოლმე, როცა კი ამ შენობას შეჰხედავდა; იმას ეგონა, ეს სასახლე გულზედ დამწოლია და სულსა და გულს მიხუთავსო. და ის აზრი, რომ ეს შენობაც თავიანთ ქოხსავით ადამიანის ხელით ხალხისვე საცხოვრებლად არის აშენებული და თუ რითიმე განსხვავდება კაჩნერების ქოხისაგან, მხოლოდ სიდიდით და სიმაგრით—ეს აზრი არასოდეს არ მოუვიდოდა ხოლმე პაულინას თავში. კოშკი კოშკათვე რჩებოდა ქალის გონებაში და იმის აზრით სხვა ამ გვარი შენობა დედამიწის ზურგზედ ვეღარსად მოიძებნებოდა და შიგ მცხოვრებნი ხომ უკვდავ არსებათ ჰყავდა წარმოდგენილი.

ქისკარი ღია იყო და თალით გადატანილ კარებში პაულინა დაუფიქრებლად შევიდა. ეზო ნათალი კლდის ვეებერთელა ნაქრებით იყო მოფენილი, შენობის უმთავრესი კედელი მესამე სართულამდინ ასი წლის ზმილოთ იყო დაფარული. მის მუქ ფოთოლოთა და ტოტებისაგან მარტო ფანჯრები განთავისუფ-

ლებულიყვნენ, თორემ სხვაგან ყველაფერი ხელთ ეგდოთ და ყველაფრისთვის კლანჭები ჩაეელოთ. ზმილის უმთავრესი ღერი კედლის ძირში მაჯის სიმსხო იყო. კარებსა და ფანჯრებზედ ჯიხვების დახლართული რქები მიემაგრებინათ. შესავალთან ორი სვეტი იყო ამართული, რომლებზედაც ქვის გამოქანდაკებული ლომი ამაყათ დამდგარიყო უკანა ფეხებზედ და დაღრქენილ კბილებში გრაფების ღერბი ეჭირა.

პაულინამ ეზო, როგორც იყო, გაიარა. საცოდავს ვერც მარჯვნივ ზ ვერც მარცხნივ ვერ გადაეხედნა, იმას ეგონა, ჩემთვის და ჩემისთანებისთვის აქ სიარული აღკრძალულიაო. მადლობა ღმერთსა, არაფერ შეჰხვდა. ბოლოს ერთ პატარა კარებს მიადგა, რომელსაც სამზარეულოს დერეფანში მიჰყავდა და რომელიც პაულინამ კარგათ იცოდა. პაულინას გული ისე უფრთხიალებდა, თითქოს საგულედან გადმოვარდნას უპირებსო, და თუშკა შევიდა კარებში, წინ მაინც ველარ გადაედგა ფეხი და ერთ ადგილს გაჩერებული ელოდა, იქნება რომელიმე მოსამსახურემ შემნიშნა და გამომელაპარაკოსო.

მართლაც ამ დროს სამზარეულოდან ვიღაც მოახლე გამოვიდა და, მოჰკრა თუ არა უცნობ ადამიანს თვალი, მიუახლოვდა და ჰკითხა, ვინ გინდაო. პაულინამ ენის დაბმით ჰკითხა—არ შეიძლება „მამზელ ბუმილე“ ვნახოო. მოახლე მიბრუნდა და იქვე ერთი კარები დაარახუნა.

—ვიღაცა გახლავთ და თქვენა გკითხულობთ, „მამზელ“! ეკონომკა გამოვიდა კარებში და თავისი სრული სხეულით თითქმის სულ მთლად გამოავსო კარები.

—პაულინა კანერი!—შესძახა ეკონომკამ.—ძლივს არ გაგიბედნია ჩვენსა მოსვლა!.. გუშინ თუ, არ ვიცი, გუშინ წინ ვლაპარაკობდი შენზედ—რავქნა, რა დაეპართა პაულინას, რომ აღარა სჩანს მეთქი. ქაღობატონმა იდამაც ბრძანა, მოვა თუ არა პაულინა, იმ წუთსვე მე მომგვარეთო. აბა, შემო ჩემ ოთახში!

ამ სიტყვებით ბუმილემ არც კი დააცალა პაულინას, რომ თავის ნებით შესულიყო, მხარში წაავლო ხელი და თითქმის

ძალით შეავდო ოთახში. ამ ოთახს პაულინა კარგად იცნობდა და ისიც იცოდა, რომ მთელ სასახლეში ყველა „მამზელის ოთახს“ ეძახდა. პაულინა იძულებული იყო დამჯდარიყო და ახალი ამბები ეამბნა. „მამზელ ბუმილესათვის“ ქორები არსებით საგანს წარმოადგენდნენ. ალბათ ძალიან კეთილი გული უნდა ჰქონოდა, რომ ყველას ცხოვრება და გულის იღუმალი მოძრაობანიც კი „მამზელ ბუმილესათვის“ დიდათ საინტერესონი იყვნენ ხოლმე; რასაკვირველია, სიყვარულის ამბებს უფრო მეტის სიამოვნებით და გულდასმით ისმენდა ხოლმე.

მებატონეთა სამზარეულოში დილიდან მოყოლებული შუალამემდის განუწყვეტლივ ყავადანი იღვა ცეცხლზე და ყავა დულდა. „მამზელმა“ მშვენივრად იცოდა, რომ ეს სასმელი ყველას და მით უმეტეს ქალებს აალაპარაკებს ხოლმე. ეხლა პაულინასაც ეს ყავადანი და ტკბილი კუპატები მოუტანეს. და „მამზელ ბუმილემ“ გამოკითხვა დაუწყო. უპირველეს ყოვლისა „მამზელმა“ გუსტავის ამბავი ჰკითხა, რომელსაც „პაულინას საქმროს“ ეძახდა, როგორ არის და ხშირათა გწერს წერილებსა თუ არა? ამასთან იმოდენი თანაგრძობა გამოუცხადა პაულინას, რომ დაეკითხა, თან ხომ არა გაქვს იმის წერილებიო და როცა ვაიგო, რომ პაულინას წერილები შინ დაეტოვებინა, როგორც შეეტყო, ძალიან ეწყინა და დიდი სინანული გამოაცხადა. ხომ დარწმუნებულია პაულინა, რომ გუსტავი უსათუოდ ჯვარს დაიწერს? გაწითლებულმა პაულინამ ძლივს წაილულლულა, რომ იმედი მაქვსო.

„მამზელ ბუმილემ“ მაღალი და მოყვანილი ტანისა იყო. გაქალარავებულ თავზედ ლურჯი ლენტებით მორთული თავსახურავი ჰქონდა ჩამოფხატული. ამ ლენტებით დაწყობილი ყველაფერი როგორღაც ჩამოჰშვებოდა ამ დედაკაცს და ძირს იწვედა; თვალების ქვეშ პატარა პარკები, ჩამოშვებული ლაბაბი და მკერდი, — ერთი სიტყვით ამ ქალში ყველაფერი ქვეით იწვედა და ძირს დაშვებას აპირებდა.

მაგრამ თვალები კი ნამდვილ გულწრფელობისა და გულკეთილობის გამომხატავი ჰქონდა. მიუხედავად იმისა, რომ

დინჯი ლაპარაკი იცოდა, მინც ყბელათ იყო გადაქცეული და ლაპარაკზედ ძლიერ ქვეყნად არაფერი უყვარდა. ალბათ, დიდი მესხიერების პატრონი იყო, რომ სრულიად უმნიშვნელო და წვრილმანი რამეები შესანიშნავათ ახსოვდა და ამასთან ძნელად თუ სხვა ვინმე იქნებოდა სხვების საიდუმლოებით ასე გატაცებული.

როცა ყველაფერი გამოსტყუა პაულინას, რის გაგებაც დიდი ხანია უნდოდა, სამზარეულოდან მოსამსახურე დაიბარა.

— წადი, ტკბილეულობა მოიტანე! ნუში, ქიშმიში და შოკოლადი, — უბრძანა მოსამსახურეს. — არაფერი დაგავიწყდეს, რომ პატარა გუსტავს საწუწნი და საკმელი რამე ჰქონდეს, — დაუმატა ალერსიანათ ბუმილემ.

„მამზელ ბუმილე“ თავისი გულუხვობით მთელ სოფელში იყო განთქმული. მათხოვართათვის და მაწანწალა ხალხისთვის „სალანდი“ ნამდვილი ელდორადო იყო, რომელსაც მაწანწალანთი თავიანთ ენით „ჩინებულ მალლა ასასვლელ მანქანას“ ეძახდნენ, სადაც ადვილად შეიძლება კუჭის გაძლობაო. „მამზელ ბუმილეს“ სხვის გაკითხვა ჩვეულებათ ჰქონდა გადაქცეული, რადგან ამას ოჯახის პატივი მოითხოვდა: სხვის გაკითხვით კაცი არ გაღარიბდება“ — იტყოდა ხოლმე ბუმილე: რაკი ბატონების ჯიბიდან და ოჯახიდან უმასპინძლდებოდა ყველას და თავისი გულუხვობით თავისი არა ეხარჯებოდა-რა, „მამზელ ბუმილე“ ეს ანდაზა მართლა არ უცრუვდებოდა.

პაულინასაც ქალაქში გამოუკრა ტკბილეულობა და ურჩია ჯიბეში ჩაეღო, რომ „ბატონებს არ დაენახათ“. ამასთან დედასთან მოკითხვა დააბარა და შეუთვალა, როგორმე შემოიარე და დამათვალიერეო. ერთ მოსამსახურეს, რომელთა რიცხვი, როგორც ეტყობოდა, ცოტა არ უნდა ყოფილიყო ამ სახლში, „მამზელ ბუმილემ“ უბრძანა პაულინა ქალბატონთან გააცილეო. მამზელის ოთახი ქვედა სართულში იყო.

პაულინამა და მოსამსახურემ ჯერ გრძელი დერეფანი გაიარეს, რომელიც იარაღითა და სანადირო ნივთებით და ჯი-

ხვის რქებით იყო შორთული; მერე კიბესაც შეუღდნენ, სადაც პაულინამ მალე შეამჩნია, რომ ფეხები ძვირფას საფეხებში ეფლობოდა. რბილათ და ფაქიზათ სიარულმა წარსული დღეები მოაგონა პაულინას, როცა ერთხელ და ორჯერ არ აურბენია ეს კიბეები და მის შემდეგ კი ეს სიამოვნება აღარსად გამოუცდია.

ბოლოს ქალბატონის ოთახშიც გაჩნდა პაულინა, მაგრამ თითონაც ვერ გეტყობათ—როგორ ამოჰყო აქ თავი. იდასაწერ მაგიდას მოსჯდომოდა და რაღასაც ჰკითხულობდა, მაგრამ მოჰკრა თუ არა პაულინას თვალი, იმ წამსვე წამოხტა და სტუმარს მიეგება. ეხლა, როდესაც იმათ მეტი აღარავინ იყო ოთახში, იდა გადაეხვია უწინდელ მეგობარს და გულიანათ გადაჰკოცნა. მერე დაწნული სავარძელი მოსწია, ჩასვა პაულინა და თითონაც იქვე გვერდით მოუჯდა.

პაულინა წითლდებოდა და იდას თვალს ვერც-კი უშტერებდა, ალბათ, იდას მეგობრულმა მოგებებამ თუ დაუკარგა დავთარი.

უწინ, როდესაც ორივენი ბავშვები იყვნენ, ერთად დარბოდნენ და თვალ-ხუჭუნას თამაშობდნენ, პაულინა ძალღონით, სიმარდით და ჭკუა მახვილობით ყოველთვის სჯობნიდა ხოლმე გრაფის ქალს იდას. სოფლის გოგომ, რომელსაც იდასავით არ უმაღავედნენ ბუნების საიდუმლოებას, ყველაფერი იდაზედ აღრე გაიგო და, რასაკვირველია, იდაზედ უფრო მიხედრილი და დაკვირვებულიც იყო პირველ ხანებში. სწორედ ეს გარემოება აძლევდა პაულინას გრძობათა იმ სიმახვილეს და ინსტიკტებს, რომლებითაც ველური კაცი ყოველთვის სჯობნის ხოლმე განათლებულს. მაგრამ ამ ბოლოს დროს კი უპირატესობა იდას ერგო და პაულინა ბევრით ჩამორჩა თავის მეგობარს.

ვისაც უნდა შეეხებინა ამ ორი ქალისთვის—პაულინასთვის, რომელიც კონფირმაციის კაბაში, ტლანქ ფეხსაცმლებში და შეუხამებლათ აქრელებულ შლიაბაში იყო გამოწყობილი და რომელსაც ვერც ხელები ეჭირა ხეირიანათ და ვერც საზოგა

დოთ სხეული, აღბათ ვიწრო კორსეტი თუ უზღუდავდა თავისუფლებას, — და სოფლის ამ ლამაზ გოგოს გვერდით მეორესთვისაც, რომელსაც კეთილშობილური სიამაყითა და გრძნობით ჰქონდა სახე სავესე და რომელიც არც კი ჰგრძნობდა თავის ღიმილის თუ საზოგადოთ სახის გამომეტყველების უპირატესობას, ის კაცი შეადარებდა თუ არა ამ ორ ქალს, ადვილათ მიხვდებოდა, რომ ძველი კულტურა არისტოკრატებს ბუნებრივ უპირატესობას აძლევს ხალხის წარმომადგენლებთან შედარებით.

გრაფის ასულ იდას მშვენივრად შეჭფეროდა ოთახის მოწყობილებაც. ამ მოწყობილებას ცხადად დასტყობოდა ქალის ხასიათი. ოთახში თუმცა არაფერს ეტყობოდა მედიდურობა, ქარაფეშუტობა და სიფუქსავატე, მაინც ცხადათა სჩანდა, რომ ახალგაზდა ქალისა უნდა ყოფილიყო, ყვაველებით დატვირთული და გაქუკენილი მაგიდა, კედლებზედ სურათები და საწერ მაგიდაზედ ფოტოგრაფიული სურათები, ყველა ეს ცხადათა ჰყოფდა პატრონის გემოვნებას და იმ სიყვარულს, რომლითაც ქალი ყველაფერს, რაც კი მას ეკუთვნოდა და რასაც კი რაიმე დამოკიდებულობა ჰქონდა მასთან, აჯილდოვებდა და ეპყრობოდა. მასპინძლის გულისა და სულის სიმშვიდემ და სითბომ, ცოტა არ იყოს, ჰაულინაზედაც იმოქმედეს და ისიც დაამშვიდეს. გრაფის ასული დიდის თანაგრძნობით და სიყვარულით გამოჰკითხავდა ყველაფერს. ამან, ცოტა არ იყოს, ჰაულინას ენა გაუხსნა და ალაპარაკა. კაცს ეგონებოდა, თავისი სიტყვებით, რომლებშიც გადამეტებული და ძალდატანებული არაფერი სჩანდა, იდა უფრო ბევრს ამბობს, ვიდრე სხვანო, რადგან ყოველ სიტყვას და ხმის ამოდებას სახის ალერსიანი, მაგრამ წრფელი გამომეტყველება თანა სდევდა ხოლმე. ჰაულინას ეგონა, პირველად რომ აღსარება მათქმევინა, იმ მღვდელთანა ვზივარდა ის მელაპარაკებო. იმისთვისაც იცევ, როგორც დღეს, გინდოდა თუ არ გინდოდა, ყველაფერი უნდა გეამბნა.

ქალებმა ჯერ თავიანთი სიყმაწვილე მოიგონეს, რა მოხდენოდათ, რა ენახათ და რა გამოველოთ სხვა მეგობარ გოგოებთან ერთად. იღას არავინ დაჰვიწყებოდა. ყველა მეგობარი მოიგონა და დაწვრილებით გამოჰკითხა ჰაულინას მათი თავგადასავალი და აწყო მდგომარეობა. თითქმის ყველა იმათგანი უკვე გათხოვილიც იყვნენ და შვილებიც ჰყავდათ.

მერე ისევ ჰაულინას ცხოვრებას შეეხო. ჰაულინამ ბედნიერათ უნდა ჩასთვალოს თავი, რომ დეიდას ბავშვს უფლის ამ ჟამათ. ეს ისეთი ბედნიერებაა, რომ იღას შურს კიდევ ჰაულინას ამგვარი იღბალი. პატარა ბავშვებს უფლიდეს ადამიანი, ნეტა ამაზედ კარგს რაღას ინატრებდა ქალი? რასაკვირველია, ეს ბედნიერება იშვიათად თუ ერგება ხოლმე წილად გასათხოვარ ქალებსა.

ჩამოვარდა თუ არა ბავშვზედ ლაპარაკი, ჰაულინას გულზედ ბოღმა შემოაწვა და რაღაცნაირად ცუდათ იგრძნო თავი. გრაფის ასულმა ხომ არც კი იცის, ვის ელაპარაკება! რომ გაიგოს, უსათუოდ იმ წუთსვე წამოხტება და კარში გამოიხანებს, რადგან ამ უმანკო და სუფთა ქალმა უსათუოდ არც კი იცის-რა ამგვარი ამბების შესახებ და ვერც წამოიდგენს რაები ხდება ქვეყნათ. ამას ჰფიქრობდა ჰაულინა, მაგრამ საიდუმლო კი გულსა და სულს უთუთქავდა, მოსვენებას არ აძლევდა. განა ათასჯერ უფრო ცუდი არ იქნება, რომ ასე იტყუონ ამისთანა გულკეთილ ადამიანთან? ეგეც რომ არ იყოს, რა არის ამაში ცუდი? ბიჭი ჩემი შვილია, მერე რა? განა ცუდათ უნდა ჩაითვალოს ის, რაც სიყვარულს შეუქნია ქვეყნად? ის, რამაც ამდენი ბედნიერება მიანიჭა, განა შეიძლება დასაშალი და დამამცირებელი იყოს ადამიანისთვის? იღაც ისეთივე ქალი არის, როგორც ჰაულინა, და მაშასადამე, არ გაუძნელდება მის მდგომარეობაში შესვლა, მიუხედავად იმისა, რომ გრაფის ასული ცნობილი და დიდი გვარ-ტომობის პატრონი ადამიანია. იღას ისეთი კეთილი თვალები და თანამგრძნობი ხმა აქვს, რომ ვერც კი წარმოიდგენს ჰაულინა მის გაჯავრებასა და გაცხარებას.

მაგრამ როგორ დაეწყო და როგორც გამოტეხილიყო, — ჰაულინას ვერას გზით ვერ გადაეწყვიტა. ამ გვარ საქმეში გამოტეხა საშინელებათ ეჩვენებოდა ჰაულინას. ის ყოველ წუთს აპირებდა ამ საგანზედ ლაპარაკს, თითქმის ყოველ წუთს ჰფიქრობდა: „აი გაჩუმდება თუ არა იღა, მე იმაზედ დავიწყებ ლაპარაკსაო“, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მაინც ვერ ახერხებდა. ასე რამდენმაზე ხანმა გაიარა და ჰაულინამ გადასწყვიტა: როგორც მეტყობა, მე ვერაფერში გამოვტყდები და ისე წავალო.

იღამ უთხრა, არ მესმის, როგორ შეუძლიან დედას თავისი შვილი სხვას მიაბაროს გასაზრდელათ და თითონ კიდევ მოსვენოსო? მერე დაეკითხა, ვანა რა ქალია, შენი დეიდა, რომ ბავშვის მოშორება გაუბედნიაო?

აქ კი მიხვდა ჰაულინა, რომ ამაზედ კარგი შემთხვევა აღარ მიეცემოდა. მიყრუებულის, ძლივს გასაგონი ხმით ჰაულინამ რამდენიმე სიტყვა წარმოსთქვა, მაგრამ გრაფის ასულს მაინც ყველაფერი აუსხნა და გააგებინა.

პირველ წუთს იღამ მღელვარება ვერ დაჰფარა. ეხლა აშკარათ გამოჩნდა კარგ აღზრდის გარეგნობაში რა მძლავრი და ღრმა გრძნობა იმალებოდა. იღა წამოხტა და მომაკვდავსავით გადაფითრებული მაგიდას დაეყრდნო; აღელვებული ძლივს-ღა სუნთქავდა და მარმარილოსავით თეთრი ხელი უცახცახებდა.

არც ერთი და არც მეორე ხმას აღარ იღებდა. ჰაულინას თავი ჩაექინდრა და ძირს იყურებოდა. იღა კი, თვალების რალაც საოცარი და არაჩვეულებრივი ბრწყინვით, დაჰყურებდა ჰაულინას დარცხვენილ ფიგურას. იყო ისეთი წუთი, როდესაც იღას თვალებმა სასტიკი და უგულო გამომეტყველება მიიღეს, გამომეტყველება, რომელშიაც თავისი საკუთარი უმანკოების რწმენა ცხადათ მოსჩანდა. ნესტოები დაებრუნნ და ტუჩები ზიზლით მოეკუმშნენ. იმ წუთს იღა გაფუჭებულ და დაცემულ ქალის გამკიცხავ ამაყ არისტოკრატს წარმოადგენდა.

მაგრამ მალე გაუქრა ეს გამომეტყველება. თვალებზე ცრემლები გამოუჩნდნენ და ტუჩები შეუთამამდნენ. ეხლა სახის

ყოველი ხაზი თანაგრძობას და სიბრალულს გამოჰხატავდა, სიბრალულს პაულინასადმი, საკუთარი თავისადმი და, საერთოთ, მთლად თავიანთ სქესისადმი.

იღა კიდევ რამდენსამე წუთს იღვა უნძრევლივ და მხოლოდ გული აუდ-ჩაუდიოდა. მაგრამ მალე შეიკავა თავი, ისევ ჩამოჯდა სკამზედ, ლამაზი ხელი პაულინას მზე-მოკიდებულ და უხეშ ხელს დაადო და უთხრა:

— ხომ ბედნიერებათა სთვლი შენ ბიჭსა, პაულინა?

პაულინამ პასუხის მიცემა ვერ მოახერხა და ხმა ამოუღებლივ თავი დაუქნია.

* * *

პაულინამ ქალაქიდან გუსტავის გამოგზავნილი წერილი მიიღო. უნტერ-ოფიცერი სწერდა, სამსახური შევასრულე და თუმცა უფროსები ძალიან მეხვეწებიან, მე არასგზით არ დავრჩები და უსათუოდ გალბენაუში ჩამოვალ. საშინლად შემშიზლდა სალდათობის „თამაშობა“. აღლუმების შემდეგ სამსახურს თავს დაგანებებ და ჩემ სამშობლო სოფელს სამუდამოდ დავუბრუნდები. გუსტავი სთხოვდა, მიდი ჩვენებთან და ჩემი გადაწყვეტილება გადაეცო.

პაულინა მეტად ბედნიერადა ჰგრძობდა თავსა. რა კეთილი გულის არის გუსტავი.

ქალი წერილს არც დღე და არც ღამე აღარ შორდებოდა. იმისთანა წუთებში, როცა არავინ უყურებდა და იცოდა ვერავინ შემნიშნავსო, წაიკითხავდა და კვლავ დაუბრუნდებოდა ხოლმე. ის მზათ იყო ათჯერ და ათასჯერ გადაეკითხა საყვარლის წერილი, მით უმეტეს, რომ გუსტავის ხელით გამოყვანილი ყოველი ასოც კი ბედნიერებად და ძვირფას განძად მიაჩნდა.

მაშასადამე არ მოტყუებულა გუსტავში. როგორ ჩამციებოდა დედაჩემი, დაანებე თავი შენს გუსტავს და ნურც კი გაიხსენებ ხოლმეო, რადგან გუსტავი ფუქსავატი კაცია და უსათუოდ თავს დაგანებებსო. სხვებიც ბევრს ეჩიჩინებოდნენ.

პირველად გუსტავიც ისე ექცეოდა, რომ დედისა და მეგობრების სიტყვები თითქმის გამართლებულად უნდა ჩათვლილიყვნენ, გუსტავზედ ათას საშინელ რამეებს უამბობდნენ, მაგრამ პაულინა მაინც იმედს არა ჰკარგავდა. როგორ დაანებებს თავსა, როცა ეს ბავშვი შვილია იმისი?

აი, ეხლა უფრო საიმედო და პატიოსან კაცად ეჩვენა გუსტავი. თუმცა ჯვრისწერაზედ არაფერს იწერებოდა, სტრიქონსა და სტრიქონს შუა კი მაინც ნათლად გამოსჭვიოდა ეს აზრი. ძვირფას გუსტავის წერილებში სტრიქონსა და სტრიქონს შუა აზრების ამოკითხვა პაულინამ მშვენიერად იცოდა. ამ გაუნათლებელ და გაუნვითარებელ ქალს ბუნებით ჰქონდა მინიჭებული ის საოცარი თვისება, რომლითაც თითქმის ყველა ქალი განსხვავდება მამაკაცისაგან და რომლის წყალობით ის წინაგრძობით იგებს იმას, რასაც ჭკუა აღარ უწვდება ხოლმე.

გუსტავს შემოდგომას უთავდებდა სამსახური და გაღებნაუში ბრუნდება. ეს იმას ნიშნავს, რომ პაულინა იმისი ცოლი შეიქმნება. ეს თითქმის ცხადზე უცხადესი იყო ქალისთვის. ამაზე ფიქრი და დარდიც კი ძეტია დღესა. ეს ნამდვილია!

ეხლა ის-ღა დარჩენია, რომ ბიუტნერებსაც ახაროს გუსტავის დაბრუნების ამბავი. გუსტავმა პირველად იმას გაუზიარა თავის აზრი. მარტო ეს გარემოება ბევრს რასმეს ეუბნებოდა პაულინას. ბიუტნერებიც უსათუოდ მალე მიხვდებიან, რა ძვირფასი არსება უნდა იყოს პაულინა გუსტავისათვის.

შემდეგ კვირას პაულინა სადილს შემდეგ ბიუტნერიანთსა წავიდა.

სახლში მარტო დედაკაცები დახვდნენ; მოხუცი ბიუტნერი და კარლი სადღაც წასულიყვნენ. ბიუტნერის მეუღლეს ქმრის შინ არ ყოფნით ესარგებლნა და ჩუმად ყვა მოეხარა. ყავის სმას ფულებს ფლანგვას უძახდა ბიუტნერი და სამუდამოდ აუკრძალა შინაურებს ეს „სულელური ხარჯი“. საუზმეთაც მარტო რძისა და ფქვილით შეზავებულ წვნის მეტს არაფერს მოატანინებდა ხოლმე სუფრაზედ—რძე და ეს წვენი ის

საქმელები იყვნენ, რომლებსაც მისი პაპა, პაპის პაპა და მთლად მისი წინაპარი შეექცეოდნენ ხოლმე.

დედაკაცები ბედნიერად ჰგრძნობდნენ თავსა, რომ დაშლილ ხილს შეექცეოდნენ და ფრთხილად იყვნენ. სწორედ ეს სიფრთხილე იყო იმის მიზეზი, რომ პაულინა გზაშივე შენიშნეს და ეზოში შევიდა თუ არა, ფანჯარაში ოთახა დედაკაცმა გადმოჰყო თავი.

— კაჩერიანთ პაულინა! — მოჰკრა ყური პაულინამ და შემდეგ რამდენიმე ქალის ხმაურობა გაიგონა.

ამ წუთამდის არა უშავდა რა პაულინას, დინჯათ და მშვიდათ მიდიოდა, რადგან ჰგრძნობდა გუსტავის ბრძანებას ასრულებდა, მაგრამ დაინახა თუ არა ქალების ცნობის მოყვარეობით გატაცებული სახეები, ცოტა არ იყოს, შეკრთა. პაულინა სწორედ ეხლა მიხვდა, რომ ამ სახლში მტრებთან და მოქიშპეებთან ექნებოდა საქმე.

მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ პაულინას გული საშინლად უცემდა და ხელებმაც კი ცახცახი დაუწყეს, კარები მაინც დააკაკუნა, რადგან უკან დახვეის დრო აღარ იყო. კარები ტერეზამ გაუღო. ულაშაზო და გამხდარი ტერეზა, დატიტვლებული ხელებით და კისრით შიგ კარებში გაჩერებულიყო და მტრულად უყურებდა პაულინას.

— ჩვენ გვეწვიე?! — უხეშად დაეკითხა ტერეზა.

პაულინამ ენის დაბმით გამოუცხადა, თქვენი დედაშთილი მინდა ვნახოო.

— თქვენი ნახვა სდომებია, დედა! — დაუყვირა კისერ მიბრუნებულმა ტერეზამ.

— მოდი, მანდ რაღას გაჩერებულხარ, პაულინა! — გამოეხმაურა მოხუცი დედაკაცი, რომელშიაც გულის სიკეთე და სიწრფელე ქალურ შუღლსა და მტრობას მუდამ სჭარბობდა ხოლმე.

თავჩალუნული პაულინა გაუბედავით შევიდა ოთახში. რაღა სწორედ ტერეზამ გაუღო კარები?! პაულინა და ბიუტნერიანთ რძალი ერთი ხნისანი და სკოლის ამხანაგები იყვნენ. პაულინა სკოლაშივე ერჩეოდა ნიჭით და სწავლის, თუ სისუფთავის სიყვარულით. ამხანაგებს ეს ღირსებებიც ხომ შურდათ, მაგრამ პაულინასა და გრაფის ასულის მეგობრობა ხომ მოსვენებას აღარ აძლევდა. ენა ჭაპარტელა და ფიზიკური ღონის პატრონი ტერეზა ხომ პაულინას დაუძინებელი მტერი იყო. ამგვარი დამოკიდებულება არა თუ არ გაუმჯობესდა, როცა ტერეზა ბიუტნერიანთ უფროს ვაჟს მისთხოვდა და პაულინა კი უმცროსის საყვარელი შეიქნა, პირიქით, უფრო გამწვავდა. ტერეზამ ცოტა სიტყვა არ დახარჯა, რომ თავისი ქმრის ნათესაობისთვის პაულინა შეეძულებინა და არას გზით არ დაეშვა მათი დაახლოვება.

პაულინა ჯერ მოხუცს მიუახლოვდა, რომელიც იმ ქამად ყავას შეექცეოდა მაგიდასთან, და-ხელი ჩამოართვა.

— გამარჯობათ, დედილო!

— გაგიმარჯოს, პაულინა, გაგიმარჯოს!

მერე გუსტავის დებს მიესალმა და ორთავეს ხელი ჩამოართვა.

— გამარჯობა, ტონი, გამარჯობა, ერნესტინა!

ორივე გოგონები გაკვირვებულნი შესცქეროდნენ პაულინას და ხმა ამოუღებლივ თითქოს რაღაცას ელოდნენ. ტონის არაფერი ჰქონდა პაულინას წინააღმდეგი, ეს უწყინარია და გულჩახურული ქალი არავითარ მონაწილეობას არ იღებდა ამ საქმეში. პატარა ერნესტინა კი ძმის საყვარელს დაცინვით და ცნობის მოყვარეობით შესცქეროდა.

მიუხედავად იმისა, რომ პაულინას ეხლა სხვა რამეებისთვის არა სცხელოდა, როგორც ამ გვარ საქმეებში გამოცდილმა დედაკაცმა, მალე შენიშნა, რომ სოფელში ტონის ორსულობის შესახებ გავრცელებული ხმები მართალი უნდა ყოფილიყო.

პაულინას თუმცა სრულიად არ ექაშნიკებოდა სოფლის ქორები და, ღვთის წინაშე, არც კი მისდევდა მათ - იმ დღის შემდეგ რაც ბავშვი ეყოლა საცეკვაო საღამოებზედაც აღარ დაიარებოდა, მინც ღრო გამოშვებით ამასაც ეტყოდნენ ხოლმე სოფლის ქორებსა. აი, სწორედ ამ გვარად გაიგო პაულინამ ეს ახალი ამბავი.

რაკი დასაჯდომათ არავინ მიიწვია სტუმარი, პაულინა ისევ ფეხზედ იდგა. ქალები მოუთმენლად ელოდნენ რას იტყვის ჩვენი იშვიათი სტუმარიო; იმათ მშვენივრათ იცოდნენ, რომ თუ პაულინამ ბიუტნერიანთსა მოსვლა გადასწყვიტა, უსათუოდ რამე მიზეზი ექნებოდა.

სტუმარს მარცხენა ხელი წინსაფარის ქვეშ ეჭირა. იქ, იმ ადგილს ის წერილი ჰქონდა პაულინას, რომელიც უკანასკნელ დამამტკიცებელ საბუთად ეგულებოდა, თუ ვინიცობაა მასპინძლები ახალ ამბავს არ დაუჯერებდნენ. მეტი ლოდინი აღარ შეიძლებოდა, ბოლოს ხომ მინც უნდა ეთქვა, რაც სათქმელი ჰქონდა? ამ ფიქრთან ერთად პაულინამ ნელის ხმით დაიწყო.

— მოკითხვა გუსტავისაგან!

გუსტავის მოკითხვას ქალებმა ჯერ არაფერი ყურადღება მიაქციეს.

— მალე აპირებს ჩამოსვლას, — განაგრძო პაულინამ.

— ჰო, სადღესასწაულოთ აპირებდა, მაგრამ ისიც მხოლოდ იმ პირობით, თუ დაითხოვდნენ! — შენიშნა მოხუცმა.

— არა, სადღესასწაულოთ კი არა, სულ ჩამოვა გაღბენაუში.

— გუსტავი? რას ლაპარაკობ?

— აი, თითონა მწერს. — და ამ სიტყვებით წინსაფარიდან წერილი ამოიღო და გამარჯვებულმა მალლა ასწია.

— არ მჯერა! გუსტავი სამსახურს თავს ანებებს?!

— ვახმისტრთან ჩხუბი მოსვლია და ეხლა სალდათობაზედ ფიქრიც კი აღარ უნდა. ალღუმების გათავების შემდეგ უსათუოდ ჩამოვა.

ამ ახალმა ამბავმა კი ჯეროვანი შთაბეჭდილება მოახდინა ქალებზედ. მოხუცს სულ დაავიწყდა, რომ პაულინას როგორც უზნეო ქალს ისე უყურებდნენ ოჯახში, მიიყვანა და გვერდით მოისვა. იმის საყვარელი შვილი გუსტავი სამუდამოთ ბრუნდება შინა! იმას უნდოდა ამ ამბის შესახებ ყველაფერი დაწვრილებით გაეგონა. პაულინამ ყველაფერი უნდა უ.მბოს.

ამ დროს ტერეზა და მისი ორი მული ოთახის მეორე კუთხეში იდგნენ. ტერეზა როგორღაც მტრულად შეჭყურებდა პაულინას და რალაცას ბუზღუნებდა. იმას არც თუ გუსტავის დაბრუნება ესიამოვნა, პირიქით, ძალიან ეწყინა კადეც. ტერეზას დიდი ხანია სძულდა თავისი მახლი, იმიტომ რომ ის კარლს ბევრითა სჯობდა.

პაულინამ წერილის ერთი ნაწყვეტი წაუკითხა მოხუცს. უნტერ-ოფიცერი იწერებოდა—მამას, რასაკვირველია, გაეხარდება, რომ შემოდგომისთვის ერთი წყვილი მუშა ხელი კიდევ მოემატებაო.

აქ კი ტერეზამ ვეღარ მოითმინა.

— რათაო?—შეჭყვირა იმან და მაგიდას მიუახლოვდა.— გუსტავს ჩვენთან ცხოვრება სურს? აქ ბატონობას და ბრძანებლობას დაიწყებს ეხლა, ჰა? ჩვენ სადღა წავიდეთ? მშვენიერი ცხოვრება გვექნება, რაღა ლაპარაკი უნდა? მე და კარლი მაშინ უნდა საღმე გადავიკარგოთ, აქ აღარ დაგვედგომინება. მერე ეს ნათრევ-ნაწოწი გომბიოც...—ამ სიტყვებთან პაულინას მიუბრუნდა მუშტების ქნევით—ღარწმუნებულთა, რომ რაკი იმისგან ბიჭი გააგდო, ესეც ჩვენ ოჯახში შემოგჩხირება. უკაცრავათ, ნუ აჩქარდები! გუსტავის ყველა საყვარელი ოჯახში რომ შემოგვეყვანა, სახლში ხომ ადგილი ცოტას დარჩებოდა. აბა ქალაქშიც იკითხე, იქაც რამდენიმე საყვარელი

ეყოლება. იქნება შენა გგონია, შენზედ ჯვარი დაიწეროს, მანამ ნურასა სკამ! ის ისეთი სულელი არ გახლავთ. შეერთავს ნაბიჯკრიან ქალს, დიაღ! გუსტავს მე შენზედ კარგათ ვიცნობ! შენ და იმას აქ ბინა არა გაქვთ, ეხლავე გეუბნებით. სანამ მე ცოცხალი ვარ, აქ ბინა არ გექნებათ თქვენა, არა!

ბრაზისა და ცოფებისაგან ტერეზას სუნთქვა შეეკრა. უკანასკნელი სიტყვები როგორღაც ხრინწიანი ხმით ზე ხნავილით წამოისროლა.

პაულინა მომაცდევს-ვით გაფითრებულიყო და თვალემ დაქუცტილი ტერეზას შეჰყურებდა, გულითაც რომ სდომებოდა, მაინც ვერაფერს ეტყოდა საბრალო. პაულინა ყოველთვის ასეთი იყო. უსამართლობისა და უგვანი ქცევის წინ მუდამ უბრალო და უსახსრო რჩებოდა ხოლმე.

მაგრამ პაულინას მალე დაეხმარნენ. მოხუცსაც მოთმინება გაუწყდა. ყველაზედ ძლიერ მოხუცს ის ეწყინა, რომ ტერეზამ გაბედა და იმისი საყვარელი შვილი გუსტავი ცუდათ მოიხსენია. გაჩუმდა თუ არა ტერეზა, იმ საათშივე დედამთილმა შეჰყვირა... ნუ ჰგონია ტერეზას, რომ ის დიდი ვინმე იყვეს ოჯახში, სახლიცა და მამულებიც ჩემი კაცისაა და არა შვილებისა. სანამ ჩვენ ცოცხლები ვართ, ან ჩვენი ნებაყოფლობით არ გადმოგცემთ მამულს, ცოტა ენაც მოჰკრილი უნდა გქონდეთ და სურვილებიცა.

არც თუ ტერეზა უჩემდებოდა დედამთილს. მაგრამ თუ მოთმინებიდან გამოიყვანდა რამე მოხუცს, დათმობა და შებრალება არც იმან იცოდა. ეხლანდელმა და მომავალმა. დიასახლისებმა ისეთი ყვირილი და ღრიანცელი ასტეხეს, რომ იმათი ხმაურობა, მგონი, მთელ სოფელს ესმოდა. ამ გაცხარებულ ჩხუბში და დავიდარაბაში, რასაკვირველია, ფანჯარასთან ყარაულობაც დაავიწყდათ.

უცბათ დერეფანში ვილაცის მძიმე ფეხის ხმა გაისმა. შეშინებულმა ქალებმა ერთმანეთს გადახედეს. ენლა გვიანდა იყო

ყავის ალაგება. კარებში მოხუცი ბიუტნერი გამოჩნდა, რომელსაც უკან კარლი მოსდევდა.

მოხუცი ბიუტნერი ცუდ გუნებაზედ იყო, რადგან მამასახლისთან დიდი ლაპარაკი მოსვლოდა. მოავრობის მთხოვნით ბიუტნერს ქვიშის ორმოსთვის მოაჯირი უნდა შემოეგლოდა და თუ მალე არ შეასრულებდა მთავრობის ბრძანებას, დაჯარიმებას უპირებდნენ. ამ უკანასკნელმა შემთხვევაში ერთხელ კიდევ დაუმტკიცა ბიუტნერს, რომ უფროსები სოფელში გლეხების დასაღუპავად და იმათ ცხოვრების მოსაწამლავად არიან დაყენებულნი. გაშმაგებული ეცა მამასახლისს და ნახევარ საათზედ მეტი უყვირა, ილანძღა, ისე რომ ეხლა, შინ რომ მოვიდა, ჯერ კიდევ დამშვიდებული არ იყო.

შესდგა თუ არა ბიუტნერმა ოთახში ფეხი, მაგიდაზე ყავადანი დაინახა. ქალების შემკრთალ სახეზე დანარჩენიც გაიგო.

მერე ჰაულინასაც მოჰკრა თვალი. ამან ხომ სულ გააკვირვა მოხუცი. ამას რაღა უნდა ჩვენსაო? მოხუცი მოიღუშა. სწორედ ეს-ღა აკლდა, რომ გუსტავის კავშირიც მოეგონებინა!

ბიუტნერის ცოლი მიხვდა, რომ საქმე ცუდად იყო. ტონის ორსულობაც ამ რამდენიმე დღის წინად გაიგო ბიუტნერმა და ჯერ ეს ახალი ვარამიც არა ჰქონდა მოანელებული. ქალებს ეხლაც ჟრუანტელი უგლიდათ სხეულში, ამ ამბის გამო ატეხილ აურ-ზაურს რომ წარმოიდგენდნენ ხოლმე. ბიუტნერის ხასიათი ცოლმა მშვენივრად იცოდა. შუბლის დაქიმულ ძარღვებზე შეატყო ცოლმა, რომ ქექა-ქუხილი მალე უნდა დაწყებულიყო. ეხლა კი ყველა ხერხი უნდა ეღონათ, რომ როგორმე ეს ვაი-ვაგლახი თავიდან აეცდინათ.

ცოლი კოქლობით მიუახლოვდა ბიუტნერს და მხარზედ ხელი დაადო.

— ტრაუგოტტ! — მიჰმართა ტკბილის და ალერსიანი ხმით შეუღღემ. — ცოტა ყავა მოვიხარშეთ. თუ ღმერთი გწამს, ნუ გაჯავრდები. ერთი ჭიქა ყავა არ გაგვალარიბებს და საიმისო ფულს კიდევ ვიშოვნით!

მოხუცმა ჩაახველა. ცოლმა იცოდა, რომ ეს ჩახველება გაჯავრების წინამორბედი იყო. მაგრამ თუ გაჯავრდებოდა, მხეცს დაემსგავსებოდა და მაშინ ველარაფერი უშველიდა დედა-კაცს. გამოცდილი დიასახლისი მიხვდა, რომ ეხლა კი უკანასკნელი ღონე უნდა ეღონა.

— იცი! — განაგრძო ცოლმა: — ჩვენ ერთი ახალი ამბავი გვაქვს შენთვის გუსტავის შესახებ. ძალიან კარგი და სასიამოვნო ამბავი. წარმოიდგინე, თურმე სამსახურს თავს ანებებს და შემოდგომაზედ გალბენაუში მოსვლას აპირებს. არა, რას იტყვი ამაზედ, კაცო? არ გიხარიათ განა? ჩვენი გუსტავი ისევ შინ დაგვიბრუნდება.

დედაკაცმა კარგათ მოიფიქრა. ამ ამბავმა ძალიან ასიამოვნა მოხუცს. გუსტავი შინ დაბრუნდება! ის იმედი, რომელსაც მოხუცი მუდამ ატარებდა ხოლმე გულში და რომელიც არ უსრულდებოდა, რადგან სამხედრო აქრელებულ ტანთსაცმელს გუსტავი მეტად ძვირად აფასებდა, ეს იმედი დღეს უხოორციელდება. გუსტავისთანა მუშაკი და გონიერი ადამიანი თუ დატარილდებოდა ოჯახში, ოჯახს რაღა უშავდა? ამ უკანასკნელ დროს დაკარგული იმედები კვლავ გაუცხოვლდნენ მოხუცს.

მართალია მოხუცმა შუბლი შეიკრა და რაღაც წაიბუტბუტა, მაგრამ ამას მნიშვნელობა ვერ მიეცემოდა. ბიუტნერს არ უნდოდა თავისი იღუმალლი და ძვირფასი გრძნობები შინაურებისთვისაც გაეზიარებინა. ამ მიზეზით ოთახშიც კი აღარ ღარჩა. იქვე კუთხეში ვითომ რაღასაც ძებნა დაუ-

წყო. მალე კარში გავიდა და სადღაც გასწია. მოხუცს უნდოდა თავის სიხარულს იალაღზედ, თავისუფალ ადგილზედ მისცემოდა.

ივ. ზელუმოზდვინოვი.

(შემდეგი იქნება)

მეფე სოლომონ დიდი

და

როსტომ, რაჭის ერისთავი

(დრამატული პოემა ხალხური თქმულებიდან *) .

პ ი რ ნ ი

- 1, სოლომონ—მეფე იმერეთისა.
- 2, მაკრინე—დედოფალი.
- 3, ელენე—მათი ასული.
- 4, აჩილ-გივი—მეფის უმცროსი ძმა.
- 5, ვაპუნა წერეთელი—იმერეთის ზედრობის სარდალი, სახლთ-უზუ-
ცესი და ვეზირი მეფისა.
- 6, ბერი ლორთქიფანიძე—ნაფაცი თავადი, სარდალი ნაფიც-ყმათა.
- 7, ზურაბ მიქელაძე—სარდალი.
- 8, ბერი წულუკიძე—ჭვეითი ჯარის სარდალი.
- 9, გიორგი აბაშიძე—სარდალი.
- 10, ქაიხარა აკიაშვილი—ციხის თავი.
- 11, მამუკა—მეფის მდივანი.
- 12, პაატა აბაშიძე - დარბაისიელი.

*) აქ აღებული ხალხურ თქმულებას სარწმუნოდ უდევს ნამდვილი ისტორიული ფაქტი—ბრძოლა სოლომონ მეფისა და როსტომ, რაჭის ერისთავისა და უკანასკნელის დამარცხება და დასჯა. იგივე ფაქტი სარწმუნოდ უდევს ერთ ნიქიერ პოეტურ ნაწარმოებს, თუმცა პრაზით დაწერილს, რომელიც დაიბეჭდა 1895 წ. სათაურით: „იმერეთის მეფე სოლომონ დიდი“.

რედ.

- 13, ოტია ჩხეიძე
 14, თამაზა მესხი
 15, პაპუნა
 16, ქაიხოსრო } აბულაძეები } დარბაისელნი.
 17, თანდარუზ იოსელიანი }
 18, ბასილა { იამანიძეები, მეციხოვნენი.
 19, კვირიკა {
 20, გ.გელა თევდორაძე—მესხეთელი გლეხი.
 21, ჯარის-კაცი—ხრესილზე ხეზე შესული.
 22, მამა და { ჯარის კაცი.
 23, შვილი {
 24, ლევან აბაშიძე—მეფის დედის ძმა.
 25, როსტომ დიდი—რაჭას ერისთავი.
 26. თამარი—მისი მეუღლე.
 27, მეთოდე
 28, გიორგი
 29, ანტონი } როსტომის შვილები.
 30, ცაგუნა და სხვა {
 31, ქალიაშვილი—მესტიერე
 32, შიკრიკები, ჯარის-კაცები, კარის-კაცები და ქალები და სხვ.

მოკმედება ბარის იმერეთში და რაჭაში, იმერეთის
 ერთ კუთხეში.

პირველი სურათი

(ბარაკონის სასახლის დარბაზში აღესილი არიან როსტომზე მისი შვილები და არცულ-დარცული ხვამალალი ჯღლამუნნი აქვსთ. როსტომი არ არის მათ შორის).

ცაგუნა. და რომ ჩვენ ბრიყნი აღარ ვართ, რომ შესული ვართ ქუეში, ის გაუსწოროთ თვით მამას, რაც აღარ მოგვდის ყუათში.

შეთოდუ. აბა, როგორ გსურთ? იქნება ამ გვარი შეურაცხ-ყოფა, ცოლ-ქმრობის საიდუმლოის წარბ-შეუხრელად დაგმობა? თუ ჩვენ ვუყვარდით, ვუნდოდით, ვერ გაგვიგდებდა მშობელსა! თუ დედა გვიყვარს, დავაკვდეთ მის ერთგულებას ცხოველსა.

გაბარგი. ბრაზი მომაწვა გულზედა, ვერ ვანძრევ საწყალ ენასა; ველარ ავიტან, ღმერთმანი, მე ამ უსამზღვრო წყენასა. თუ მამას ხელს ვერ შევახებ— ვინ გაგვაბარა დედაი? იმ ორგულ, არამზადასა დაგმართო უნდა ბნედაი!

(გაიღება კარი და შემოვა როსტომ ერისთავი მრისხანე სახით).

როსტომ (შვილებს). რა ხორხოზი გაქვთ და ჯანყი, დიდგულა ლომის ლეკვებო?! თქვენს მშობელ მამა-ლომზედა კბილებს ილესავთ გებო? ჰგავს, იმ დროში ვართ, როდესაც

მტრობაა მამა-შვილობა,
 როდესაც მამის დიდებით
 შვილს დაჰკარგვია მშვილობა;
 პატივის მიღევრობასა
 როცა ჯვარს უცვამს მოყვრობა,
 წაუღეკია ქვეყნისგან
 ნდობა და თანატომობა!
 არ გავიკვირვებ, თუ თქვენაც
 აჰყვევით ქვეყნის ბრუნვასა:
 თუ თქვენაც სისხლით უპირებთ
 დახრჩობას მამის ზრუნვასა!..

(შვილები თავ-დახრილნი მღუმარებენ)

გოაზგი (რილი). ის დაგვიჩაგრეს, განწირეს—
 ვართ გულ-ნატყენი მით ჩვენა,
 ვინც ტყბილი ძუძუ გვაწოვა,
 ვინც მზის ნათელი გვაჩვენა!..

რასტკამ. უკანასკნელი იმედი
 უფრო მიბედავს წყენასა,
 უფრო ურიდლად მიყვფავს,
 მიბირობს მშობელს კბენასა.
 ყოველი ზრუნვა და ალერსი,
 ყოველი სიყვარულია
 სადაც მიბუნდავს, მინახავს
 იქ გველიც თურმე კრულია!
 ეგ გველი მისხავს სისხლში შხამს
 უკურნებელსა დამხრწნელსა.
 აქ ამას მმართებ, ღვნურო,
 რას ეუბნები იქ ღმერთსა!

გოაზგი (რილი). ანგარიშს ვითხოვთ...

რასტკამ. ვისგან ვინ?

აი, ეგ საკვირველია!
 მე შვილი გავხდი, თქვენ მამა —
 განკითხვაც ხელ-და-ხელია!

აბა, დავიწყოთ, რადგან გსურსთ.
 — თქვენს დედას განვშორებივარ...
 შვიდი ძე მყაეხართ, შვიდ ბიჯზე
 მტერს მაღლა შევცოცებივარ;
 შვიდიც რომ კიდევ მეყოლოს,
 მტერს ავუტირებ დედასა:
 გმირების ჯარით ერთ-სულით
 ქარებს ავუტეხ, ბნელასა!
 ის მეფის კარის-კაცები
 სხვა და სხვა გვარის, კუთხისა
 სხვა და სხვა მიზანს იჭერენ—
 მეფეს მეფობა უჭირსა.
 ასეც დღეს თქვენსა ხორხოზში
 გაისმის მთისა და ბრისა
 და მეტიც რაღა უნდ იყოს
 ნატვრა და ლხენა ავ. მტრისა?
 პათიოსანი დედა გყავსთ—
 ჩემს მიზანს მაინც ხელს უშლის:
 არ ყოლებოდა მეტი ძე,
 ბრძანება იყო თვით უფლის!..

გიორგი. ამბობს ქვეყნის ყმა: ეგ ნება
 თქვენია, თქვენით ქმნილია;
 ჯადო რამ გინმარებიათ,
 რომ არ გყოლოდათ შვილია

რუსტამ. თუნდ სიყალბეა ქვეყნის ყმა,
 ვთქვათ, რომ ეგ აგრეც ყოფილა...
 როს დადიანი მეფემა
 დათოკვა—დაიმორჩილა,
 შეჯდომის წამს ცხენს უჭერს,
 მთავარი მონად უბყრია,—
 მე ზევით ვდგვერ მთავარზე—
 მეფის სწორი ვარ, ტყუპია.
 და რომ მე ზევით ვიჭერ თავს,

ვუბრუნე მთავარს ასული.
 უნდ გაეახსენო ქვეყანას
 ჩემი დიდება წარსული:
 შვილი-ბილობა ეკადრა
 თამარს დიდებას ერისა
 ჩემი დიადი ღვთაების
 წინაპრის კახაბერისა!
 ვითომ რა არის, რომ ბრწყინავს
 ბაგრატიონი ტახტზედა,
 როს ნაშთი კახაბერისა
 სუნთქავს ამ ქვეყანაზედა?
 რას იტყვით? ნუ თუ ეს ნაშთი
 არ არის როსტომ ბატონი?
 ნუ თუ ქუთაისს სატახტოდ
 არა სჯობს მის ბარაკონი?

ქეთოდუ.

დიდი ფიქრების მშობელო,
 დიდი წადილის მამაო!
 ეგ გამოტყდომა მგონია,
 არის იმისთვის საკმაო,
 რომ შვიდი ვაჟი როსტომის
 გაუხდეს შენს ფიქრს კვარცხლ-ბეკად
 და ჩვენი ღვაწლიც ჩავთვალოთ
 საშვილიშვილო სახელად.

გაოღრგა.

ბაგრატიონის გმირობა
 ცხებული არის სატახტოდ,
 როს ნაშთი კახაბერისა
 ჯერ არ ცნობილა სამთავროდ.
 რგებია თუნდა თამარის
 კახაბერს მამობილობა;
 კანონით თამარის ნაშთსა
 ეკუთვნის კვერთხის მის პყრობა.
 რა შუაშია ნეტავი
 როსტომ ბატონის მეფობა,

როს სოლომონის სვე-ბედი
დღე-დღეზე უფრო ემკობა?

დასტავი. ვაგლახ-მე, თუ რომ სოლომონ
ურიის ნაშიერია,
ღირსია კვერთხის, გვირგვინის,
როსტომ-კი მისი მტვერია!

შეთადე. მეფე არ არის, ვინც მტერსა
შემოხიზნულსა ხარჯს აძლევს,
ვინც თავის ერსა უგნური
სხვის უღელ ქვეშე ატარებს.
კიკიან ვაშას ქუთაისს,
ალიფაშასა ხრესილზე,
უსეინ ფაშას ბაღდათში,
ახმედს — შორაპნის ტეხილზე,
გაფაციცებით უქირავსთ
თვალეები იმერლებზედა:
სწოვენ ხალხს, მეფეს-კი სძინავს
წამოგდებულსა გვერდზედა!
ნიაფ-ღვარივით ჩაუნთქავს
ოსმალთ ჯარს იმერეთია,
როდესაც რაჭის მხარესა
მადლის თვალით ქვრეტს ღმერთია.
ვითა სვანეთი, ჩერქეზი
თავისუფლებით მკული ვართ,
მიუღვამელი კოშკებით
ვართ და გარს შემორტყმული ვართ.
ნებიერ ქვეყნის შეფარდნებს,
ნეშიერს კახაბერისა
შეშვენის კვერთხი, გვირგვინი
და ბატონობა ერისა.

დასტავი. დიად! როდესაც გვიღიმებს
ბედი პირცისკროვანებით,
ნუ თუ ჩვენს ბედსა ვუმიუხილებთ

კარზე მომდგარსა თვის ნებით?

ეგ შთამომავლის ლაჩრობა

კახაბერს ძრახსა დასდებდა,

გარეშე მისა, რომ თვის თავს

ლანძღვაში დაიმარხებდა.

ხუთასი გმირი ჩამსხდარი

თოფ-იარაღში თავს გვადგას,

თითო ხმა ჩემის ბრძანებრს

ააკანკალეებს მთლად რაქას.

ჩხოლოდ არ მიბრის ჯერედ თავს

ჯაფარა ჯაფარაშვილი.

მის დაჯაბნასთან გვირგვინი

არ მედგას—არის სირცხვილი!

გიორგი.

ჯაფარს სულის შებერვა

წამოგიჩოქებს მონურად;

მაგრამ გვირგვინს ქვეშ ვერ შეხვალ

ოსმალის ჯართან მოყვრულად,

თუ რომ თავს მდაბლად არ უხზი

მფლობელსა ოსმაღეთისა

და არ უკუგდებ ტიხტიდგან

მეფესა იმერეთისა.

რასტვამ

(დაჯდება. შვილები ვარს შამოჯსხეებიან .

როდესაც გულზე მოგეცხოთ

მამის თქვენისა წადილი,

მომეცით ნება, დაეხზო

თქვენ წინ მის ყოველი გზა-წვრილი.

საიდუმლოა ყოველი

და პირმშო ხვაშიადისა;

შემფიცეთ აზრი არ გასთქვათ

თქვენი მშობელი მამისა.

შვიდივე ვაჟა.

(დაიდევენ ხრმლვაზე ხელს)

გფიცაეთ ამ ხმალზე გულ-წრფელად

კეთილ-შობლური სისხლისა:

ვინც გასთქვას საიდუმლება,
 მოლალატეა თვით ღვთისა!

მეთოდე. ვინც უღალატოს მამის აზრს
 და მისსა ღირსსა წადილსა,
 საშიშარ მდგომარებაში
 მოუტყდეს ვადა ხრმალისა!

ყველა შვილები. ამინ!

რასტომი. მაშ სული განაბეთ

და გამოჰიმეთ ყურები:—
 გახსოვთ, წინაზე გვეწვიენ
 იმერეთიდგან სტუმრები?

ყველა. გვახსოვს.

რასტომი. არგვეთის თავადი

ლევანი მეფის ბიძაა;
 აბაშიძეა განთქმული,
 მაზღ ძლიერი ვინღაა?
 მან განაზრახა დისწულის
 ტახტიდგან გადაბრძანება
 და ნახევარი სამეფოს
 გვირგვინის დავით ტარება.

ყველა: ნახევარისაც?

რასტომი: ნახევარს

სამეფოს როსტომს პირდება:
 იმისი ხელი, სარჩლობა
 და მოხმარება ქირდება.
 იმ სტუმრებშია უფროსი
 იყო მფლობელი არგვეთის,
 დისწულს ის შებმას უპირობს
 ჩვენ არ გვაქვს ნება გაბედვის?

ყველა. გვაქვს! გვაქვს! გაგბედოთ!

რასტომი. მაშ კარგი!

ერთ პირზე დადგომილი ვართ.

ჯერ აქ სახელი გავიგდოთ,

რომ თავ გასული გმირნი ვართ.
 ვის გავატანო ორასი
 რჩეულ-რჩეული მხედრები,
 რომ ჯაფარ-ჯაფარაშვილის
 გადმოგვცეს ტყე და ველები.
 საკალმახო წყლებს უქებენ,
 უქებენ მთავე წყალსაცა,
 ვინ ახდის გროლას და ონსა
 და დასთხრის ჯაფარს თვალსაცა?

გაორგი. (დასწრებს ყველას) მე!

რასტამი. შენგან მაგას ველოდი,
 მამისა ღირსი შვილი ხარ...
 იაშვილს ცოლსა უქებენ;
 იმასთან ვინლა მიდიხარ? (ღუმილი)
 გეგუთში იაშვილია,
 ნათესავია მაგისა;
 მეფე სოლომონს იმასთან
 სიყვარული აქვს მამისა.
 წავართვათ ამას თამარი
 ასული წულუკიძისა;
 ბერ წულუკიძეს სარდალსა
 ნათერავს ედემს რგულისა
 ლახვარი გულში მოხვდება
 და მათთან მეფე სოლომონს;
 შიშის ზარს მათზე დაფენილს
 ჩვენც ავუმართავთ ჩვენს ბომონს
 და გავუხდებით მოშიშართ
 საქებარ-სალოცავადა;
 ველარ გაბედვენ ჩვენს შებმას,
 ველარც ხსენებას ავადა.
 ვინ ბედავს? ასი მხედარი
 თან გაიყოლოს რაზმათა
 და თამარ ტურფა მოგვეგაროს

ჩვენს სასახლეში ჩქარათა.

ცაგუნა. მე წავალ.

რუსტამ. ბოლოს მეც დამრჩა

სასაქმებელი ძნელია.

სახლთ უხუცესი, ვეზირი,

სარდალი წერეთელია;

იმის დუღუკზე ცუნდრუკობს

მეფე სოლომონ ჯარადა;

ხვადაბუნებსა გაფუხდი,

რომ აღარ ღირდეს თარადა.

გადავალ საწერეთლოში,

ვფარცხავ საჩხერის ქალებსა;

სატირლად გავანადგურებ,

სულ ახალ-ახალ ყანებსა.

მე დავიმისებ მის მიწებს,

მის ციხეს „მოღინახე“-სა;

უცრემლოდ გაუხეთქ ტირილით

მეფეს პაპუნას მნახველსა.

მეთოდე. ავიყაყანებთ დიდებულთ;

ძრახს დავედებს თვითან რჯულთა.

რუსტამ. შიში შეიქმსო სიყვარულს—

ეს მოციქულის თქმულია...

ას უღელ ხარსა, ას მხედარს

მე გავირეკავ ჩემთანა,

რა ჩემს ენგიჩარს გავაფრენ

ოსმალოს ჯარის შეფთანა.

მეთოდე. განა ოსმალოც გვკირდება?!

რუსტამ. გვინდა, რა საკვირველია,

და გამარჯვებაც განზრახვის

ჩვენთვის მით უეჭველია.

მე და ლევანს გვაქვს ხვანთქართან

დღეს მორიგება მაზედა,

თუ რა საზღაურს მოითხოვს—

გვირგვინი დაგვდგას თავზედა.
 ჩვენ მას ვპირღებთ იმ ჟამად
 იმერთა გამაჰმადებას
 და იმერეთში თერთმეტი
 დიდი მეჩეთის აგებას.

ვეკლბ.

უჰ!

წასვლამ.

მოიხსომეთ, გახდებით
 გვირგვინოსანი გმირები
 და იმერეთის ნახევარს
 იფლობენ თქვენი შვილები.
 გამოწყებული ოსეთით
 გურიელ-დადიანამდე,
 მარჯვენა მხარე, აქეთა—
 გასწვრივ რიონის პირამდე
 საშვილისშვილოდ თქვენია
 სახნავე-სათესით, საძოვრით,
 ხალხით—გლებ-თავად-აზნაურ
 მრავალი რიცხვის თავ-მოყრით.
 შეფია შუა-მავალი,
 კარგი ხანია, ამაზე;
 თუ დაგვდასტურდა სულთანნი —
 მეფე დაებმის ბაგაზე.
 ბაგრატიონის ჯილაგი
 აღმოიფხვრება ტახტისთვის
 და სკიპტრა-პორფის-გვირგვინში
 ვიბრწყინებთ მომავალისთვის.
 მაშ ენგიჩარი ვაახლოთ
 კიკიანს ამბის საცნობლად.
 იმ ენგიჩარის მოგვრილ ძაღლს
 ყელ ქვეშ წერილი ამოვკრათ
 და ჩვეულებრივ გავაგდოთ
 ჩვენს ლევან აბაშიძესთან,
 დეე, იმანაც იუწყოს,

რაც ვითათბირეთ შეილებთან.
წამოდით! რაღას დამდგარხართ?
ბევრი გვაქვს სასაქმებელი
კახაბერისა წინაშე
ლამპარად ასანთებელი!

მეორე სურათი

(ვარციხეში, სათათბირო და რბაზი მეფის სასახლეში. სარდლები:
ციხის თავი ქაიხოსრო აგიაშვილი, ბერი წულუკიძე ქვეითი ჯარის
გიორგი აბაშიძე და პაპუნა წერეთელი ცხენოსანი ჯარისა, არჩილ-
გივი),

არჩილ-გივი. რას ფიქრობს ნეტა სოლომონ?

წაგვთქირეს ოსმალოებმა,
თუ გული გვიცემს საგულეს,
ეგ დაგვიმტკიცოს ომებმა.
მონის უღელში გაბმასა
გმირის სიკვდილი სჯობია,
კარგი სიკვდილი ვაშკაცის
სახელის შემამკობია.

პაპუნა.

ბატონიშვილო! მღელვარე
ზღვა არის ჩვენი ქვეყანა.
შიგნით და გარეთ ყველა ძრწის,
ღალატი არის ყველგანა.
თქვენი მშობელი ხელმწიფე,
ბატონი იმერთისა
აწ ნეტარ განსვენებული,
მოამე კაცის, ღმერთისა
მაგ ქვეყნის ღელვას გადაყვა,
გალარიბებას ხალხისა.
სხვა და სხვა დიდმა პირებმა
თავის სამშობლო წყალს მისცა!
ნიაღვარივით გადმოსკდა

მათ წინამძღვრობით ოსმალნი.
 სობორო გახდა თოფხანად,—
 შეიქნა დიდი დომხალი.
 რაღა ოტია, როსტომი,
 ლევან, დისწულის სისხლ-მსმელი,
 როცა თამარმაც აწრუპა
 გერს ალექსანდრეს ნადველი!
 იმ დღის ჩამოღმა არა აქვსთ
 თავადებს გული წმინდადა,
 როსტომს და ლევანს ცა ქუდად,
 დედა მიწა სურსთ წინდადა
 როსტომი კანში ვერ დგება,
 თავ-გასულია, ლომია,
 იმისი ნატვრა-წადილი
 ზვიადობა და ომია.
 ამხობს და აქცევს იმერეთს,
 გრიგალი ნებიერია:
 თვისი კანონი და წესი
 ხმლის წვერზე დაუწერია!
 შვიდი არწივი შვილი ჰყავს,
 ვაი მას, ვისაც მიუსევს:
 ხვადაბუნების ცოდვის ხმა
 მაღალ ღმერთამდი მიუწევს.
 გულზე გადევლო წერეთელს,
 დაწიხლა დადიანიცა:
 თავსლაფ დასხმული ყოყორით
 უკუ უქცია, რაც მისცა;
 მოსთხარა თვალი იაშვილს,
 დაუფსო ჯათარაშვილსა...
 არვინ ჰყავს რაჭის მოცილე,—
 სრული მეფეა რაჭისა!..

ანჩილ-გაყი. ჰმ! ჰმ!

ზაზუნა.

თუ ტყვილი შეგკადროთ,

ეს თავი წამაგდებინეთ;
ამ ორი ქვეყნის ორგულის
ალაგმვა შემაძლებინეთ
და მაშინ ჯარი ოსმალის
ვერ გაგვიბედავს იმასა,
რაც დღე და ღამე თვალიდგან
დღეს ვღვრით ცრემლების წვიმასა.
უეჭველია, კავშირი
იღუმალია მათშია:
მათ ეგულებათ იმედ-
ზვიადის ოსმალთ ჯარშია.

ანჩილ-გაჟია. შესაძლო არის. მაგრამ ეგ
არ გვაძლევს არც ერთს საბუთსა,
თუ არ ავყებით მიხვდებით
პირადი გრძნობის წმაწურსა.
ჩვენ საქმე გვინდა. სად არის
საგანი ბრალის მდებელი,
რომ დამნაშავე იმ ბრალით
გახდეს პასუხის მგებელი?
რითი ჩანს,—ჩვენი თავადნი
ყელზე ხელს ხვევენ თათრებსა?
მეც-კი მგონია,—არ ვიცი,
თუნდ ვაფაციცებ თვალებსა.
ჯერ დამაჯერეთ, რომ ვეჭობ,
ღალატზე წამასწრებინეთ;
რა სურსთ, რა უნდათ, პირ-ახლით
თვალ და თვალ გამაგებინეთ;
ამოვიოხებ მაშინ სულს,
კბილებს დავკრეჭავ მტრებზედა:
ან მათი სისხლით გავძლები,
ან ჩემს სისხლს ვასხავ მკერდზედა.
(შემოდის მრისხნე მკვე)

სოლომონ. ღმერთია მისი მოწამე,

დიდხანს ვიყრუე ყურები,
 თუნდა დღე და ღამ სასთუმლის
 ქვეშ მიყმოდენ ტურები.
 მაგრამ დღეს გადამღახეს მთლად,
 არ მომირიდეს სრულიათ:
 ჩემს სასახლეში ოსმალოს
 ჯარის-კაცთ როდის უვლიათ?
 ეგ ჯარის კაცის მოსევა
 ცხვრის კანქის შესაქმელადა
 სულ განძრახ იყო — და ჩვენაც
 პასუხი მივსცეთ ერთხმადა.
 კმარა ამდენი მოთმენა,
 თავაზი, ტკბობა, მონობა
 და რომ ეგ ჩვენ მხრივ არ იყო
 ზარმაცის დაუდევრობა;
 არ იყო ბრალი სიმხდალის,
 დაცემულობა სულისა,
 მე მინდა, მტერსა ვაჩვენო
 სიმხნე ქართველის გულისა,
 მის გრძნობა თავისუფების,
 ღირსების, თავის-ნდობისა,
 მტრისათვის მტრული სიმკაცრის,
 მოყვრისთვის კმევა ძმობისა!
 ამინ!

ჟგელა.

აჩილ-გაჟა. ან გავსწყდეთ, ან ბარემ
 ვაღირსოთ ჩვენსა მხარესა,
 რომ არ სტაცებდეს ოსმალო
 ოფლ-ნადენ ლუკმას მწარესა.

სიღამონ.

დიად, ეგ მტერი-ოსმალო
 სკლის, ანადგურებს იმერეთს:
 წყობ-წყობად ჰგზავნის მონებსა,
 ქვეყნის დამცველსა იმედებს.
 მე აღვუდგვი მაგას წინ,

შევრისხე ერისთავები,
რომელთაც ფაშებს აძლიეს
ფეშქეშად ყმების თავები.
და კიკიანმა ფაშამაც,
აღბათ, იწყინა ეგ ქცევა!
ეგ წყენა, იმედი მაქვს, რომ
ქლექადაც გადაექცევა!..
ღმერთი ინებებს!

ეგეკლ⁵.

სოლომონ.

მაშ კიდევ
ვახსენოთ ღმერთი ძლიერი
და მტერზე ისე ავმხედრდეთ,
ვით ცხვარზე ლომი მშვიერი.
მართალი არის, დიდ-ძალი
ჯარი ჰყავსთ ოსმალთ ფაშებსა,
მაგრამ დაეწიგნოთ, ძაღლებიც
არ ქამდენ ნაფარფაშებსა.
ჩვენ დავკრათ ოთხსავე ერთბაშად,
წამოვაცუნოთ ქვეყანა,
პატარა-კახი გაიქნევს
ხმალს, თუ დაგვიქირდა, ჩვენთანა.
თვით დადიანიც, რომლისა
მამას ოსმალოს მფლობლისთვის
ფოთი ეძღვნა, რომ ბატონად
ყოლოდა ჩემი მშობლისთვის,
სიძისგან გამწარებული
ჩვენს ყმობას შოიწადინებს.
სხვამ, რაც რომ სურდეს, ისა ქნას—
ვერც გვავენებს, თავსაც იგინებს.
წამოესარჩლოს ლევენი,
გაუტანელი სისხლისა;
ფეხქვეშ შეუძვრეს როსტომი,
მატარებელი რისხვისა;
წამოიხმარონ აფხაზი,

ლეკი, ოსეთი, გურია,—
 ყველას მოგვიქცევს ღმერთი ქვეშ,
 წაწყდება მათი შურია.

ჩვენ ვიბრძვით სამართლისათვის,—
 სამშობლოს ბედი გვწყურია,
 ეს აზრი გამხნევებელი
 საგრძნობლად საამურია.

ზახუნა.

ჩვენ ვიბრძვით მტრისგან სამშობლოს
 განსათავისუფლებლად,
 ჩვენ ნებას არვის არ ვაძლევთ
 მონის გასასყიდველად,—
 ეს ორპირობა მიზნისა
 მკედრისაც გამაღვიძებელი,
 იქნება მტრისა სინდისის
 მბლალავი, მამხილებელი:
 წინ დაუდგება სიყალბე
 თვის საქმის ბოჩად ქცეული
 და დაემხოზა თავ-დაღმა,
 ვით ავი-სული წყეული!

ქახვასრა. იქნება ვსცდებით, იქნება
 მტერს დარჩეს გამარჯვებაი,
 მაგრამ მართალი საქმისთვის
 მსხვერპლები არის შევებაი.
 დარიჯანიდგან ჩვენს ღრომდი
 იმერეთს სისხლი უღვრია
 და მისთვის მქრალი ღიმილიც
 ერთ მეფეს არ მოუგვრია.
 სწყურია მხარეს მშვიდობა
 ხალხს უშიშრობა სწყურია;
 დიდებულების ქიშპებში
 ცრემლებად განაწურია.
 საცადი კეთილი საქმის
 უფლის წინ გამარჯვებაა;

- პატიოსანსა ზრახვებზე
სიკვდილი უკვდავებაა!
- სოლომ. შენ, ჩემო ბერო, რას იტყვი?
მიძრახავ აჩქარებასა?
გიორგი მაშინ აუგს-ჰყოფს
მეფისა მოთმინებასა.
- ბერი წულაკიძე. მეფეს ღვთისაგან წილად ხვდა
უფლება ერის ბედისა:
პასუხს ის აგებს მარტო ღმერთს,
მირონ ცხებული ღმერთისა.
მე იარაღად ვებოძე,
მტრის სამუსრავად ველზედა!
ნეტავი თავისუფლებას
ქვეყნისას მხვია წელზედა!
ნეტავი სატრფოს საძებრად
ბრძოლის ველს დამრჩეს ძვალები,
ყორანმა მკორტნოს მისაგან
დაბრმავებული თვალები!
დაჰბეროს მკაცრმა გრივალმა,
ზარი სთქვას შენაზარები,
მომგვაროს თავისუფლება
სისხლ-ნადენ, ნაკანკალები;
მიტროს თავისუფლებამ,
ცრემლის მადინოს ღვარები,—
მაშინ ვცხონდები, მეფეო,
გამეხსნის ზეცის კარები!
- სოლომონ. მომწონხარ, ბერო მოხუცო,
მაგ მქვერმეტყველი გრძნობითა,
მეც უნდა დავტკბე ბრძოლის დროს
შენის სატრფოის ძმობითა.
ვშიშობ, გიორგიმ რომ ჩემი
უარ ჰყოს, რასაც ველოდი
და დაიჩემოს, რისთვისაც

ბერზე მე წელან ვწყრებოდი?

გაფრგა. დარბაისლების კრებაში
 ვერ დავიჩემებ ენასა,
 მაგრამ უყურეთ ტკბილი ხმა
 ჩემის ხმლის წვერის დენასა,
 როცა ჩვენს სახლში, საყდარში
 ურჯულო მტრები გვქელოვენ
 და ჩვენის ოქრო-ვერცხლითა
 ნაირ-ნაირად ელავენ.
 ჩვენ მივაჩნივართ მძოვრებად,
 სვაებად დაგვეტრიალობენ;
 ჩვენ გვატირებენ და თვითონ
 „აღ-ი-აღაის“ გალობენ...

სალამონ. ამ გვარ სიცოცხლეს სიკვდილი
 კაცურ კაცისთვის სჯობია.
 თათრის ხელ ქვეითს მეორე
 აღდგომაც ნულა გვხდომია!
 მე ქუთაისსა გავცილდი,
 მოვშორდი ოქროს ჩაღდაყსა,
 სადაც ოსმალნი უზრდელად
 შევბოდენ ჩემ წინ მალაყსა;
 ნულარც შევსულვარ იქ კვალად,
 თუ ქუთაისის სობორო
 არ გამოვწმინდე, მიწა მე,
 თუ რაც ვსთქვი, უქმად მოვექორო;
 სხვა რომ არ იყოს, რუსეთის
 ჯარი აღვია მოსვლაზე;
 არ გვძინებია, როდესაც
 სამშობლო გვიჯდა ცივ-ქვაზე.
 წიგნი მაქვს, — მოდი ვაღია
 ტოტლებენ დენერალისა,
 თავზარი ესმის ოსმალეთს,
 ვიცი, რუსეთის ჯარისა.

ირგვლივ და ყველგან დრო შეგვეწევს
 მტრისგან სამშობლოს დახსნისა.
 ბურთი და მოედანი აქვს
 თვალ-წინ ჩემს გიჟსა არჩილსა.
 თუ რომ როსტომი დიდგულობს
 შვიდი შვილისა გმირობით,
 ჩვენ დავიქადნებთ არჩილის
 ერთად ერთისა გიჟობით!
 მის გრძელსა მკლავსა, მამაცსა
 ხმალი არ გაუბრუნდდება;
 ხმლის წვერსა, წანაწვადარსა
 მტერი ვერ გაუბრუნდება;
 ხმლის ყუას ფართეს კატუნა
 გადუცანცალებს თამამად;—
 ასეთსა ვეშაპს გვერდში ვგრძნობთ,
 ვინლა შეგვაფრთხობს ანაზლად?
 იოსებ ჩემი გენათში
 ღვთის მშობელს შეგვავედრებსა.
 შინ, გარეთ, ღმერთი და კაცი
 დაგვაცემინებს მტერებსა!
 ხმაა ღრისა ხმა ღვთისა,
 მეფისა გულსა რგულია;
 ბაგრატიონის გვირგვინი
 ქართველის სიყვარულია.
 გული ხალხისა მტკიცება,
 სხვა ყველა წარმავალია;—
 დიდი ხანია, სოლომონს
 შეჭყურებს ხალხის თვალია.
 შეჭყურებს, ცრემლი გადმოსდის,
 შეჭვედრის ქირში შეველასა,
 შეჭვედრის, ნება ებოდოს,
 მშვიდი ცხოვრების ყველასა.
 სოლომონ მეფეც სისხლ-ღვიძლი

ზაზუნა.

ვახტანგ, დავითის, თამარის
 თავს არ დაზოგავს იმისთვის,
 ისეთი ძუნწი არ არის.
 მხვედრია მხოლოდ რჩეულთა,
 თავს შემოვლება ერზედა;
 დაეწერება ხსენება
 მათი ხალხს გულის-წვერზედა.

ახილ-გიჟი. რაღა ჭოქმანი გვჭირდება?
 დრო გვიწვევს საწამებლად.
 თუ გული გვიცემს, აზრი გვაქვს,
 უნდ ჩავეყვით დროსა მედგრადა.
 რაღაა ჩვენი სიცოცხლე?
 ალია, მასთან კვამლია!
 ალი უნათებს მოყვასსა,
 კვამლი გაჰქრება, მყარალია!
 დავენტოთ ჩვენს ერს ლამპარად
 თვის სალოცავის წინადა:
 სანატრელია, სამშობლოს
 ნაცვლების რგება წილადა!

სალამი. ჩვენი აზრების შენებით
 ერთ-სულობა გვაქვს, ნაღია.
 ის სხვის ქომავად არ ვარგა,
 ვინც შინ ნაცარში აგდია.
 შემოვიბერტყოთ ფხვიერი,
 გადმონარეკი მტრებისა;
 შევაფრიალოდ ჰაერში
 დროშა ერისა ნებისა!
 და, აი, ჩემი ბრძანება
 მტკიცეა, შეურყვევლი:
 შენ, ციხის-თავო, დაგერქვას
 ბაღდათის ციხის მქცველი.
 იქ ბუდობს ალა უსენ
 და აბრიალებს თვალებსა;

ვით ქორი კოშკის წვერიდგან
 ზვერავს იმერელ ქალებსა:
 დედას შვილს სტაცებს, ძმასა დას
 ჰგზავნის სტამბოლის ბაზარზე;
 ჰყიდიან იმერ-ქრისტიანს
 თათრის ყურუშზე საზარზე.
 ახმედი უფრო წუნკალი
 ფცქენისა და აქცევს შორაპანს.
 ამ მდიდარ სოფლებს ადენს კვამლს,
 ადენს ბღღვირსა და ონავარს;
 შიგა და შიგა იპარავს,
 რჯულს უცვლის ქრისტიანებსა:
 ძმას ძმასა, დედას თვის შვილსა
 მოყიდვით უსიანებსა.
 მაგარი არის შორაპნის
 ციხე, ახმედის ბუნაგი;—
 ამ ფარნავაზის ნაღვაწში
 ვინღაც ფაშა წევს მსუნაგი!
 აუმგვრიეთ მას ეგ ბინა,
 არჩილ, გიორგი—გმირებო!
 მე იმას ვერ ვიქმ, რასაც თქვენ,
 ძალიან ბევრიც ვინებო!

ახილ-გაჟა. იმედში არ გიღალატებთ,
 ეს იქონიეთ სახეში;
 მაგრამ მეფეს რომ ჩვენ ვჯობდეთ,
 აგრე ნუ გვაბავთ მახეში.
 ხრესილი მეფის წილია,
 იქ არის ძალა მტერისა:
 ალი და მისი მხედრობა
 უნდ გახდეს დარი მტერისა.

სოლომონ. მიამა შენი თათბირი,
 მაგრამ რას ვიზამ მარტოდა?
 მე ალი ფაშა შემყლაპავს

გამოცდილებით მარწყვადა.
 მაგრამ გამოწრთენილ სარდლებსა
 ბერს და პაპუნას ვიძლოლებ
 და მტრისა სისხლში დაბანვით
 გულის ჯაერს გადავიყოლებ.
 ქუთაისისა ციხეს-კი
 მივანდობ ფიცის კაცებსა,
 გამოიჩენენ ჩვეულსა
 იგინი სიმამაცესა.
 კიკიანია იქ შეფი
 ოსმალოს ყველა სარდლების;
 კლდეს ეშინია, თვით კლდესა
 მისი ურიცხვი ჯარების!
 იქ დაიწინდონ თვის თავი
 ნაფიც-მამულის შეილებმა
 და აღადგინონ სამშობლო
 ხშირად ცნობილმა გმირებმა.
 უბრძანე, პაპუნ, ჩვენ მდივანს,
 დასწეროს ორი ბრძანება,
 ორივე ფიცხლავ თავ თავის
 მიზნისკენ გაიგზავნება.
 ერთი ვუფრინოთ შიკრიკით
 თავად ბერ ლორთქიფანიძეს:
 მყის გამოარეკოს ჯარები
 და შემოარტყას იმ ციხეს,
 რომელსაც სამასი წლისა
 ღვაწლი აყრია ბაგრატთა,
 რომელზედ ღვარად დაღვრილი
 ოფლი და ცრემლი მრავალთა;
 მეორე ფიცხლავ აახლონ
 ჩემს ზურაბ მიქელაძესა:
 შეჰყაროს ჯარი მრავალი,
 გაჰყვეს ორპირის მხარესა;

იქ სად იყრის თავს ორი გზა
 ფოთის, გურიის ერთადა,
 ეკალ-მუხურში ჩასაფრდეს
 ოსმალთა გასაელეტადა.

მესამე სურათი.

(ბარაკონში. პირველი სცენა. როსტომი, თამარი, შვილი შვილი
 როსტომისა).

როსტომი. ყოჩაღ, შვილებო! შვიდ გმირში
 თავი მეც მომაქვს თამამად;
 ჩვენი მიმბრობა ერთ ურთთან
 მერმისში ითქმის არაკად.
 განხორციელდა ყოველი
 ჩვენი სურვილი საქმედა,
 ჩვენი შერჩოლა ვერას გზით
 ვერაფერ ველარ გაბედა.
 ვლიდგულობთა და ვნებიფრობთ,
 ვეუფროსებით ყველასა:
 ხარკს ვახდევინებთ მთელ რაქას,
 არ ვაკლებთ არც სხვებს წველასა.
 მეფე ვართ,—სხვისა სჯულსა ვსდებთ,
 ჩვენთვის არ არის კანონი:
 გვირგვინი, მეფის სახელიც—
 გავხდებით მეფე-ბატონი!
 ამისთვის საქმეს არ სძინავს,
 დავიდასტურეთ სულტანი,
 ახლაც ხელ-ახლა ვაახლეთ
 კიკიანს ძღვენი მსუქანი.
 ის შუამავლობს, ის გრიხავს
 ჩემი მეფობის საქმესა;
 ველი და მეწვის ძვალ-კანი,

ველარც ვახერხებ რამესა!
 კარგა ხანია შიკრიკი
 გამიგზავნია ფაშასთან;
 მიმიქრ-მომიქრის ფიქრები,
 ექვებიც მწველნი ათასგან —
 აღარ მაქვს მოსვენებაი —
 ვინ გამიახლებს გუნებას?
 ვინ ამომირბენს ფაშისგან
 სულტნისა განკარგულებას?

გაორგა. მე.
 თამაძა.

არა. წავა მეთოდე,
 ის ნასწავლია, ბრძენია,
 ჩაყვინთავს ფაშის სულში და
 ნახავს, იქ რაცა ჰფენია.
 უხილავია ეგ სული,
 ზღვის სიღრმე, ხვაშიადია!
 სარკეში სახე ნახული
 თვალ საჩინოა, ცხადია.
 თვით სახე სულის სარკეა,
 თუ სჭვრიტავს მკვეთრი თვალია,
 და ეგ სიმკვეთრეც სწავლია,
 რაც სხვისთვის დანამალია,
 მისთვის აშკარა საგრძნობი,
 თვალ და თვალ სახილავია.
 ფრთხილად თათრებთან! დანდობა
 ორგულზე მეტად ავია!
 ორგული არის თათარი,
 შემოსეული ჩვენშია:
 უკუნით ნაწვავ-ნადაგი
 ჩვენი ჩაიგდეს ხელშია!
 სწველავენ მხარეს და ხრწნიან,
 აასკეცებენ შფოთებსა.
 ვინ იცის, იმედს გაძლევენ

და ბრმა თვალს ჯგუთვენ ჯოხებსა.
 რასტომი. მართალი ბრძანა თამარმა.

გიორგი ბრძოლის ღმერთია,
 მაგრამ სიბრძნე კი,—მეთოდე
 და მისი სიბრძნე—ერთია!
 წავა მეთოდე. ბრმა ნდობა
 გმირს გახდის ნაცარ-ქექიათ.
 საეჭვოც არის: იქ მკიან,
 სადაც არ დაუთესიათ!
 ასე ჩვევიათ თათრებსა:
 ჰქელვენ ქვეყანას ცბიერად!
 და სჯობს, რომ იმათ მოყვრობას
 მოვეპყრათ გულის-ხმიერად.
 (შემოვარდება შიკრიკი I.)

რა ამბავია? რა მოხდა?
 მტვერი გაყრია პირზედა,
 თუ პირის სახე მოგშლია
 რაღაც საშავდლო შიშზედა?

შაკრაკი I. ძიძგინობს მთელი ქვეყანა,—
 იმერეთი დგას ფეხზედა:
 კბილები აღესილი აქვს
 შემოხიზნულსა მტერზედა!

რასტომ. თათარზედ?

შაკრაკი I. დიად!

რასტომ. უგნური
 სულთა მობრძავის უფოთია,

შაკრაკი I. მოსწყვიტა მიქელაძემა
 ქუთაისზედა ფოთია...

რასტომ. სცდები, სულელო!

შაკრაკი I. თქვენს ძღვენსაც

იმან დახვია ხელია...

გიორგი. ხუმრობა საქმეს აღარ გავს!

მეთოდე. ამბავი საშინელია!

- თამარა. ამხედრებულან თათრებზე,
 გარეყვას მათსა ფიქრობენ...
- რასტომ. მეფე და მისი სარდლები
 თავზე ცას ჩამოიშობენ!
 „როს ხვანთქარი დანიძრევა,
 დედა-მიწა შეირყევა“
 ხალხს უთქვამს და მე ვამატებ:
 მისი შტერი დაიქცევა!
- შაკრაკი I. ლორთქიფანიძემ შემოკრა
 კიკიან ფაშა ჯარებით.
 შიმშილით კვდება თათარი
 და ფოთის შევლას ვერ ველით.
- რასტომ. ჰმ! ჰმ! განა თუ?! მძიმეა...
 სოლომონ გამხეცებულა...
- შაკრაკი I. თქვენი ნაძღვენი მონები
 მის კალთას შესაფრებულა,
- რასტომ. მაშ ეგ მონები წაუსხავს
 ზურაბა მიქელაძესა?
- შაკრაკი I. დიად. და ომის დაწყების
 ამ გვარად ხსნიან საქმესა:
 საბაბი ბრძოლის გამხდარა
 მონების გზავნის აღკრძალვა,
 კიკიანს ეს არ უქნია,
 არ მოუშლია გაგზავნა.
 ტურფა ქალწულნი იმერთა
 როცა მიყავდათ ფოთშია,
 რომ გაეგზავნათ სტამბოლში,
 ხვანთქარის სატახტოშია,
 თავზე დასხმიან თათრებსა,
 მოურეკიათ მეფესთან.
 კიკიანს ბნედა მოსვლია,
 მყის უფრენია ფაშებთან;
 ირგვლივ და ყველგან შეკრული

ყოფილა გზა და კვალია.
ახლა თქვენ გითვლის: „გაწყობა
ხელის დღეს თქვენი ვალია“!

წმინდა. მე და ლევანი აქა ვართ,
ჯერ შეველა ჩვენი ჯერია.
ჩვენ შევიმძრევით, მთა მთაზე
მოხვდება—ავა მტვერია!
არ შეიძლება აღგომა
მეფის, მის გალიადება.
მაშინ მზე ჩვენი ჩაეა და
სიკვდილიც დაგვიანდება.

შეკრები II (შემოვარდება). მეფემ გაახლათ მოამბე:
სტუმრად მობრძანდა თქვენთანა.

წმინდა. (გაბნეული) ეს რაღა ღვთისა ცეცხლია?!
ხომ არ ამიტყდა ქვეყანა?

(შორეული ბუკის ტაკციალი ისმის)

მარტოა თუ ახლავს ვინმე?
რას ნიშნავს მისი მოვლენა?

შეკრები II. რას ნიშნავს, რა მოგახსენოთ,
ვატყობ, არ იწვევს მოლხენა.
თან ახლავს პაპუნ სარდალი
და ჯარი წერეთელისა.

თამარა. როგორ თუ? ბარაკონში მან
შემოყო თავი გველისა?

წმინდა. როგორ თუ ჯარი? გვებრძვის თუ?
სადა მყავს ენგიჩარია,
რომ ხიდის-კარი მხედრებით
პაპუნას გაუარია?

მას მტრობა უძღვის ჩემზედა:
დაფვარცხე ხვადაბუნები;
შიმშილით ხალხი დავხოცე,—
გავუნადგურე პურები...

შეკრები II. მიბრძანეს მხოლოდ: სამოყვროდ

მოვდივართ როსტომ ბატონთან.

ნატრობენ თურმე თქვენს ნახვას
 თვითონ ხრესილის წყაროდან!

როსტომი (ყურს გამოჰქიმავს. ისმის მხედრების ხმაური, მოძრაობა, ბუკების ყვირილი. როსტომი დაათხოვს შიკრიკებს).

მე ავადა ვარ, შვილებო!

თამარო! შეხვდი მეფესა.

პატივი ეციოთ ისეთი,

უკვირდეს ცას და ხმელეთსა;

და მოჟულხინეთ იმ გვარად,

არ ჩვენებოდეს სიზმრადა.

არ წაგცდესთ ჩენნი განზრახვა,

გულის-პასუხი კრინტადა. (გავა)

თამარა. დასცალონ ჯაზაირები,

ააწკრიალონ ზარები;

წინ შეაგებონ ხუთასი

გმირით შემდგარი რაზმები:

(გავა გიორგი და თან გაჰყვება რამდენიმე ძმა სისწრაფით).

მეთოდე! მეფეს და სარდალს

საკუთრად არვინ ემსჯელოს.

ყველამ გვაცალოს მე და შენ

და ეგებ რამე გვეშველოს.

ეგებ დავუძვრეთ ხელიდან,

გავუბოდინოთ სახლშია,

რომ ვერ შევიდენ თვით ექვად

ჩვენს გულის განაძრახშია.

(ატყდება გარე ხმაური, რეკა, ჯაზაირების გრგვინვა და შემოვა მეფე სილომონ. თან შემოყვება ჰაპუნა სარდალი და მათ მოდევნ როსტომის შვილები. თამარი და მეთოდე დიდის კრძალვით და თავაზით შეეგებებიან მეფეს).

თამარა. ჩვენს ბარაკონში მოფრენილს

ველირსეთ მზეს და მთვარესა!

მზის შუქი მეტად ანათებს

რაქისა არე-მარესა.

გავლირსეულით, აცყავდით
 ამ გვარ პატივის დებითა.
 ვემთხვევი თქვენსა გზა-კვალსა
 მოწიწებით და ქებითა!

სოლომონ. გვიხარის, სძალო, მიღება
 გულ-წრფელად თქვენის სტუმრისა;
 ვერ განგვისამზღვრავს ჯერ ჯილდო
 შესხმისა საამურისა.
 მაგრამ, რადგანაც ვიჩქარით,
 ფიცხლავ ნახვა გესურს როსტომის.
 როსტომსა უნდა ატკობდეს,
 რომ გვერდს უმშვენებს გრო ლომის.

მეთოდე. ბედს არ ემდურის, მეფეო,
 თქვენის წყალობით დიდითა
 და სცხოვრობს ტკბილად, საამოდ,
 თვის ცხოვრებითა მშვიდითა.

შაბუნა (თავისთვის). ჰმ! განა მშვიდათ!? (ხმა მალლა) დილადაც
 რაღა აქვს სადარდებელი?
 ზღვის დელვას მოცილებულა
 აქვს მყუდრო საცხოვრებელი.
 სცხოვრობს ნებივრად, უშფოთრად,
 უშიშრად ბარაკონშია:
 ექვი არა აქვს სინდისში
 და შავი ფიქრი გონშია!

თამარა. რას მოგვასწარით, ბატონო?
 ველირსეთ მეფის ნახვასა!
 როგორ გაგიშვებთ, გათენდეს..
 ნულა მიბრძანებთ მაგასა.
 თქვენი ვართ,—გვიმსახურეთ ყმა,
 მაში ვგრძნობთ ნეტარებასა.
 თუ აგვამალლეთ, ნუ მოგვეკლავთ,
 დაგვეყვით ამ ერთ ნებასა!

სოლომონ. ვალი გვითითებს ბრძოლისკენ;

არა ვართ მოსვენებაში.
 როსტომი, გვინდა, რომ ვნახოთ;
 ცეცხლი გვენთება კეფაში.

თამარა. როსტომი ავად-მყოფია,
 სძინავს ჩამდნარსა ოფლშია.
 დღე და ღამ ბოდავს, ვერ მოდის
 ას ჩაკითხვაზე გონშია.
 თუ მოიხედავს, ისევე
 დილ-დილობისა ძალაზე,
 მაშინაც მადა არა აქვს
 არც სმაზე, აღარც ქამაზე...

სალამონ. მაშ მეტი ჯანი არ არის,
 დავრჩებით გათენებამდი,
 მაგრამ ჩემს ჯარსა ქირდება
 სმა-ქამა—დიდ-ძალი ხარჯი.

თამარა. დეკეულებით დავაძლებთ,
 ფეხ-ქვეშ მივუშვებთ ღვინოსა;
 ბევრი ილხინოს, დანაყრდეს,
 მიწვეს და მიიძინოსა.
 ჩვენ-კი დარბაზში ვოლხინოთ
 და გავათენოთ თეთრადა.
 იმერეთისა მპყრობელი
 გამომეცხადა ღმერთადა!
 (გერებს) უბრძანეთ ხარკა დახოცონ,
 დაჰკლან ირემი ჩქარადა.
 ვახ, რას ველირსე!!! სიკვდილი
 აწ აღარ მიჩანს ჩალადა!

(შეთოდვ განკარგულებას აძლევს ძმებს და დაფათურდებიან.
 სუფრას შლიან საჩქაროზე შინა-ყმები.)

თუ არ მიძრახავთ, ბატონო,
 მივხედავ ავადმყოფსაცა!
 თქვენმა საამო შეყრამა
 გუნება გამიმამაცა!

(ყველა გადის, მეფე და პაპუნას გარდა)

სოლომონ. ეს რა ზღვა ცხოვრება არი?

ურიცხვი ჯოჯი, ჯარები!
თვითან თამარი მზესა გავს,
მაყვალს მიუგავს თვალები.
ბედნიერია როსტომი...

ზაზუნა. მეფეა, ცხოვრებს მეფურად.
არ უღირს თქვენი გვირგვინი,
არც კვერთხი თავის ლეკურად.

სოლომონ. წამოვიქადებ, რომ ერთი
კიდე მყოლია მთავარი.

მაგისი მსგავსი გურიელ,
ან დადიანი სად არი?!

უნა. წინ დაგვიფინენ ნოხებად,
სმენა დაგვითვრეს ენითა;
ვნახოთ, რა გულმოდგინებით
შეგვეწვიან ხელითა.

სოლომონ. უნდ ვიქნინოთ იმედი,
რომ გამოგვიწვევს ჯარებსა,
რომ, თუ თვით ველარ წაგვყვება,
რაქველებს დაგვახმარებსა.

ზაზუნა. აი, ამიტომ გირჩიეთ,
რომ, მანამ ომსა ატეხდით
ხრესილზე მტრისა საქლეტად,
სჯობდა, თუ დიდ ჯარს შევკრებდით!

სოლომონ. დიდის თავაზით მიგვიღეს,
პატივს გვცემს დიდებულადა...

ზაზუნა. ეტყობა, თავი არ უჩანს
წერეთლის ვალდებულადა;
ხვადაბუნების ამბავი
დავიწყებული ჰგონიათ.
პაპუნა, ვხედავ, აბუჩათ
აღებულციკა ჰყოლიათ!

სოლომონ. პირადი ანგარიშები

მოცლილობის დროს ასწორეთ,
 ხოლო ამ ჟამად თვალ-ყური
 სოფლის ტარებას აყოლე.

(ისმის ჯარების ელრიამული, სიმღერა და ზარბაზნების სრაოა.
 შემოვლიან თამარი და როსტომის შვილები)

თამარა. აბა, დაბრძანდით, მეფეო,
 მე-კი გარს გივლი ღზენითა.
 ეს ნეტარება, არ ძალ-მიძს,
 გამოვთქვა მქრალი ენითა.

სოლომონ. არა, თამარო, დაბრძანდი
 შენის მეფისა გვერდითა:
 აღმივსე სული და გული
 მაგ აღტაცების ღზენითა.

(დასხდებიან და შეექცევიან).

თამარა. (აიღებს თასით ღვინო!)
 ვსვამ საღვებგრძელოს საყვარლის
 ჩვენი სოლომონ მეფისა;—
 ასე დასცალოს მან მტერი
 ძვირფასი იმერეთისა!

(უკანასკნელ წვეთამდე დასცლის თ.სს და გაისმის
 ზარბაზნის გრიალი).

აღავერდი ვარ პაპუნთან!
 სარდალი გმირთა გმირია:
 მეფეს სჭირია პაპუნა,
 ხატსა სანთელი სჭირია!

პაპუნა. იახშიოლ, ტურფა თამარ!
 არ ჩამოგრჩე უკან რომა,—
 დღე-გრძელ იყოს მეფე და მის
 კურთხეული იყოს შრომა!

(იგრგვინებს ზარბაზანი)

მე. ოდე. მეტი გრძნობით ვადღებგრძელებ
 მეფეს და ვსცლი სავსე კათხას:
 ვითა ლომი მოერიოს
 მტრების ურდო ცხვარსა და თხას
 შენთანა ვარ, ძმაო ჩემო,

წაუწყებინდე მტრები მეფეს!

გაორგო. ვინც რომ უმტროს, მტვერად იქცეს,
მეფეს, გრძობის მოიფებს!

(ჩვირი სროლაა ზარბაზნების და ჯარის ლხენის ხმაური
ისმ-ს. სხვანიც ადღეგრძელებენ მეფეს)

სოციალიზმი. ია ვარდის ფრად შეჰფერა

დღისუღმა აღმოსავლეთი
და მაინც გრძობას იბირავს
მეფისას ბნელი სამხრეთი...

(შემოდის უცრად, უბოდიშოდ, შინაურად ჩაცმული
ახალუხ-პოსნაშული, წითელ ჯაშფანის ნიფხვის ამარა,
ქაშებით რუსტომი).

დაბოლოს! (თუნდა შეკრთება მის ამ გვარ
საქციელზე, მაინც თავს შეიკავებს)

ნატვრა ამისდა—

ნახვა რუსტომის დიდისა.

რუსტომი. (ფლიდად) ვინ მომივლინა, მაჩუქა
მფლობელი კიდით კიდისა?..

(მიესალმებიან ერთმანეთს)

სოციალიზმი. გული და გრძობა, რომ ვხედავ,

ჩვენი ერთია, შემტყბარი.

ლხინისთვის აღარ მცალია

და არც ვარ, ვგონებ, შემტყბარი.

(ანიშნებს, ყველა გავა. რუსტომ და მეფე დარჩებიან
და ჯდებიან)

რუსტომი. რამ გაიძულათ, მეფეო
რომ დანისარჯეთ ჩვენთანა?

სოციალიზმი. იმერეთია შავ დღეში,

სწორი სჯობია ღმერთთანა.

მტრების გარეკა მწადია,

განწმენდა ჩვენის ქვეყნისა,

მწადია წამოყენება

ლაფში ჩამხრჩვალნი ერისა!

მინდა აღდგენა რჯულისა,

დაცემა ყმების სყიდვისა;

მინდა მშრომელი უშიშრად
 გამვლელი გზა და ზიდისა.
 ოთხივე ფაშის ციხენი
 შამორტყმული მაქვს ჯარებით.
 მოდი, მიშველე, დავეცეთ
 მტერს რაქის ნიავ-ღვარებით.
 გავწყვიტოთ იგი ხრესილზე,
 არვინ გავუშვათ მარცვლადა.
 იშველე, მთხოვე, რაც გინდა,
 შენს მეფეს ამის ნაცვლადა!
 იქა მყავს ბერი სარდალი
 თავის ქვეითი ჯართა,
 იქა მყავს თვითონ ჰაბუნა
 ჯართა ცხენოსანითა;
 შორაპანს არჩილ აყრის დორბლს,
 ქიხოსრო-კი ბაღდათსა,
 ფიცის კაცები ქუთაისს,
 ნურც შენ დაჰკარგავ აღდათსა.
 სადაც სხვა, იქ შენც წამოდი,
 ნუ გაერჩევი ძმანებში...
 რალაცა ეჭვი მაწვალეგს,
 რომ ვერ მიყურებ თვალებში!

როსტომ. მაშინ მოგიკვდეს როსტომი,
 მისი დევ-გმირი შველები,
 რომ თქვენ წინ მან არ დაყაროს
 მტრის დანალეწი კბილები;
 ოთხი ათას კაცს გამოვრეკ,
 მყის მიმოვაფრენ შეილეგსა;
 ოსებსაც მოვიპატიეგბ,
 იმ მოუსვენარ რწყილებსა.
 მონა ვარ თქვენი, მორჩილი,
 ერთგული, დასანდობია,
 მერწმუნეთ, ერთი როსტომი

თქვენთვის ათასს სხვას სჯობია.
სოლომონ. ეგ მჯერა, მაგას ველოდი.
ძმა ხარ, დამკოცნე ძმურადა.
ხელი-ხელ გადახვეულნი
მტერს შევხვდეთ საამურადა.

(შემოვა შიკრიკი III)

წასტომ. რა ამბავია? რას ჩქარობ?
რისთვის არ გვაცლი ბქობასა?
შეკრები III. ჩვენ რომ დღე თავზე გვადგია,
ისეთი მტრისა ყოფასა.
თუთხმეტ ათასსა თათარსა,
დამდგარსა ნაქერალაზე,
მოაქვს რისხვა და წვალება
უფსკრული ამ ქვეყანაზე.
ხრესილის ჯარზე მომწყდარა
ნახევარი და მოქშინავს.
შიში ამ ურდო ჯარისა
თვით კი სალ კლდესაც გაჰყინავს.

წასტომა. არიქა, მეფევე, უშველეთ
თქვენ საქმეს,—გაჩნდით ხრესილზე:
განახევრებულ აღის ჯარს
პიწა აყარეთ ზედ პირზე!
მე-კი აქ ახლავ გავსწმინდავ
ანგარიშს პირშავ მტერთანა
და თვით ხრესილზე ომამდე
დავიბადები თქვენთანა!

სოლომონ. არ გესალმები...

(დაწორდებიან ერთმანეთს სიყვარულით. მეფე გავა.
შემოვლიან თამარ და როსტომის შვილები)

წასტომ. ძლიეს-ძლივად
გავიტყუილე უკანა.
გაფრინდით, ჩემო შვილებო,
რაქველ შევარდნეთ გუნდთანა;
მორეკეთ ჯარი ოსეთის

ფაშების დასახმარადა.
ლევანი მიწვევს ხრესილზე,
ქუთაისს ფაშა კვალადა.
შიკრიკო! ახლავ გაეარდი,
ეს წიგნი ჩადე ქუდშია,
აცნობე კიკიან ფაშას,
რაც სოლომონის გულშია! (ფაციფუსია)

სეფსეტი გაჩეჩილაძე

(დასასრული იქნება)

ღალაბი

წინასიტყვაობა

რამდენადაც ვიცი, გარეგანი ვითარება და ყოფა-ცხოვრება საქართველოსი, სადაც სწარმოებს მოქმედება ჩემი პიესისა, რუსულს სცენას იშვიათად თუ უნახავს ოდესმე და ისიც შორეულს წარსულში. ამიტომაც აღნიშნული გარემოება საკიროდ ჰხდის ამ განმარტებასა.

რასაკერელია, უმთავრეს მხატვრობრივ იმპულსათ (მომქმედ ძარღვათ), რომელმაც პიესის შინაარსათ საქართველოს წარსული ამადებინა, შეიქმნა ის საზოგადო, ნათლად გარკვეული თვისება კერძო პირთა, ხალხურ ჩვეულებათა და ისტორიულ მოვლენათა ელფერისა, რომელიც სამხრეთის ნიშნობლივს თვისებას შეადგენს და ისტორიის გასაჭირს მომენტებში განსაკუთრებულის ძალით იჩენს ხოლმე თავსა, — როდესაც ხალხი თავს არა ჰზოგავს და იცავს მას, რაც სამართლიანად ყველაზედ უძვირფასესად მიაჩნია: სარწმუნოებას, და მოუკიდებლობას. გარდა ამისა, მეგონა, მტკიცე და მახლობელი კავშირი, რომელიც საქართველოს, აგერა ასე წელიწადია, რუსეთის სახელმწიფოებრივსა, საზოგადოებრივსა და სულიერ ცხოვრებასთანა აქვს, უნდა უფრო მეტად უუვიძებდეს-შეთქი ყურადღებასა და უახლოვებდეს რუსეთის საზოგადოებას, ვიდრე სხვა მრავალ ქვეყნებისა და ერის ცხოვრება, რუსული სცენის დრამატიულ ნაწარმოებთა საგნათ რომ შექმნილან.

თვითონ საქართველოც თავისი წარსულით ბევრად მეტის ყურადღების ღირსია, ვიდრე ამას რუსეთის მწერლობაში ვხედავთ, ვინაიდან მთლად მისი ისტორია თავისუფლად და ნებაყოფლობით რუსეთთან შეერთებამდე წარმოადგენს ისლამის წინააღმდეგ პაწია ერის განუწყვეტელსა და მძიმე ბრძოლას ქრისტიანობის კულტურისათვის. შეგნებულად თუ შეუგნებულად, მაგრამ მთელმა საქართველომ, მეფედამ მოკიდებული ვიდრე უკანასკნელ გლახამდე, სისხლის ფასად და კერძო კაცთა თუ მთელის ერის მხრივ აღურიცხველის გმირობით მტკიცედ და წმინდად შეინახა 1200 წლის განმავლობაში ის, რაც ბევრად უკეთესს გარემოებაში მყოფმა სხვა ერებმა ვერ მოახერხეს. შესანიშნავი სხვათა სარწმუნოებისადმი ქართველების შემწყნარებლობა და პატივისცემა, რომელიც, ეკვი არ არის, თავისისადმი გულგრილობით არ აიხსნება, შეიძლება დაამოწმოს ყველამ, ვინც-კი ებრაელებისა, მწვალებელთა და იმავე მაჰმადიანობისადმი ჩვენის დროის ქართველთა განწყობილებას დაჰკვირვებია, მაჰმადიანობისა, რომელმაც სულ რაღაცა ას ხუთის წლის წინად ტფილისში ქვა ქვაზედ აღარ დასტოვა და საქართველოს მკვიდრთა ნახევარი მთლად ამოსწყვიტა თითქმის. პირადი და ოჯახური თავისუფლება ქართველ ქალისა და მისი დიდი მნიშვნელობა მაღალსა თუ დაბალს წრეებში, არა მხოლოდ ოჯახში, არამედ საზოგადოებრივს ცხოვრებაშიაც, რაღაცა დაუჯერებელსა და ძნელად ასახსნელს მოვლენას წარმოადგენს, თუ ყოველსავე ამას თანამედროვე მაჰმადიანობის გავლენის ქვეშ მყოფს ქალს შევადარებთ და გავიხსენებთ იმას, რომ ათასის წლის განმავლობაში საქართველო ფეხ ქვეშა ჰქონდა ისლამს განრთხმული და მხოლოდ-ღა იშვიათად ახერხებდა ხოლმე ნამდვილის გმირულის თავგანწირვით მოკლე ხნობით მის მძიმე უღლიდამ თავის დაღწევასა. პირადი ადამიანური ღირსება თვითოეულისა, რომელსაც მის სოციალურ მდგომარეობასთანა და სიმდიდრესთან არავითარი დამოკიდებულება არა აქვს და არც თავხედობასა და თავგასულობასთანა აქვს რამე საერთო, სრული პატივისცემა როგორც თავისის თავისა, ისე სხვებისა, — შეა-

დგენს განსაკუთრებულს თვისებას ქართველ ერისას, — თვისებას, რომელიც უფლებისა და ფულის წინაშე მონობამ, ისლამის აღმსარებელ სახელმწიფოთა ამ ძლიერმა ძარღვმა, ვერ აღმოჰყვებრა. დასასრულ, საქართველოს სუსტმა კულტურამ შესძლო და შეინახა არა მარტო საწმუნოება, არამედ თავისი განსაკუთრებული ეროვნული თვისებებობაც, მაშინ როდესაც ბევრად მაღალმა და მძლავრმა სპარსთა კულტურამ თავისი ათასწლოვანი ეროვნული თვისებები ისლამის წინ ველარ დაიცვა.

ეს კულტურული ბრძოლა საქართველოსი ქრისტიანებრივის კაცთმოყვარეობისა, დედათა თავისუფლებისა, ადამიანურის ღირსებისა და ეროვნებისათვის მით უფრო კეთილშობილურია, რომ მუდამ შეგნებით და ცნობიერად არ აღიარებდნენ მას, რისთვისაც იბრძოდნენ, არამედ ინსტინქტიურად ეძვირფასებოდა იგი თვითონ ხალხსაცა და მათს წინამძღოლებსაც, — მასთან არც მუდამ ერთისა და იმავე საშუალებითა და გზით სწარმოებდა ეს ბრძოლა. ისლამის მძიმე უღლიდან მოკლე ხნით განთავისუფლების შემდეგვე სწრაფად ისევ სასტიკი სისხლის ღვრა და დამონება იწყებოდა და მეხისავით ევლინებოდათ ხოლმე მაჰმადიანობა. კაცებს ჰზოცავდნენ, ტყვეთა ჰყიდდნენ. აუარებელი სიმრავლე სპარს-ოსმალთა, თათრებს ურდოებისა და არაბებისა მაინცა სძლედა ხოლმე სამშობლოსათვის მებრძოლს ერთს მუჰა გმირებს. და იწყებოდა ისევ უსიცოცხლო, მკვდარი მყუდროება უცხო სჯულის ხალხთა მძიმე უღელქვეშ, მათის ბნელით მოცულ, შეუწყნარებელ, წეს-ადათებით სასტიკ სარწმუნოებითურთ, რომელსაც სიყვარულისა და მიტევების სითბო არაოდეს არ მიჰკარებია და სიამენი ამა სიცოცხლისანი სრულიად შეუძლებია. ყოველგვარის სიკეთით სავსე, აწყვავებული ბუნება საქართველოსი უდაბნოს გახურებულ ქვიშით გვეგონებოდათ მაშინ მთლად მოფენილი. მისწყდებოდა ხოლმე სიძღვრისა და ზარის ხმა, რომელიც გარინდებით ფიქრომოდულს გამარჯვებულს მტერს არად მოსწონდა ხოლმე, ჩადრჩამოხსნილი პირისახე ქალებისა შეურაცხყოფდა მათს პირფრობას, რომელმაც სიყვარული ავხორცობაზე გასცვალა,

ოჯახი — ჰარამხანაზე, ღვთისადმი მხურვალე სიყვარული და სარწმუნოებრივი გატაცება კიდევ ფანატიზმსა, შეუბრალებელ გარეგან წესებსა და მრისხანე ალლაჰის წინაშე შიშსა და ძრწოლაზედ. მაგრამ ქართველის ნათლით მოსილ ბუნებისათვის ისლამი მარტო სიძულვილის საგანი არა ყოფილა: ბევრი რამ დიდებული თვისებაცა ჰქონდა, მასთან მძლავრი, მრისხანე იყო; საშუალო საუკუნოების ქართველ კაცის წარმოდგენით მისი ტალღა მთელს ქვეყანასა ჰქონდა მოდებული. იერუსალიმი და ბიზანტია — ეს ორი წმიდათა-წმიდა ქრისტიანობისა მის ხელთ იყო უკვე. კავკასიის მთებიც — ეს დაუძინებელი მტრები საქართველოს მინდორ-ველისა, მას ჰპორჩილებდნენ. საქართველო ჰაწია კუნძულს-ლა წარმოადგენდა ამ ზღვაში, რომელიც გაცოფებული ეხეთქებოდა მუდამ მისს ნაპირებსა და მზად იყო სულ მთლად შთაენთქა იგი თავისს ზვირთებში. საშინლად ჰმოქმედებდა ეს საზარელი ძლიერება მაჰმადიანობისა სამხრეთის მცხოვრებთა ოცნებაზე, რომელთა მთელს ძალასაც შეუგნებელი, ინსტინქტიური სიმართლისადმი ერთგულობა შეადგენდა. იწყებოდა განდგომილება, სარწმუნოების დალატი, ძლევა-მოსილის მტრების წინაშე მონობა და სამსახური, გამყიდველობა და დაფიწყება ყოველისავე იმისა, რაც-კი უწინ თვით სიცოცხლეზე უძვირფასესად მიაჩნდათ ხოლმე. მაგრამ ეროვნულ ცნობიერების სიღრმეში, თვით უსაშინელეს და უმძიმეს დამონების დროსაც სიცოცხლობდა მუდამ სიმბოლო, რომელშიაც შეერთებულნი იყვნენ სწორედ ის ძველთაგანვე ნაანდერძევი კულტურულნი საფუძველნი, რომელთაც საქართველო ინსტინქტიურად იცავდა სისხლის ფასად, თითქოს იცოდაო, რომ აღრე თუ გვიან იგინი ამ აზიურს ჰაწია ერს ქვეყნიერების უდიდესს ერებს შეუკავშირებდნენ მკიდროდ და ეს ბრძოლა მათთვის ხელშეუვალ და საღმრთო უფლებას მიანიჭებდა, როგორც ტოლი და თანასწორი მათს ოჯახში შერიცხულიყო. სიმბოლო ესე იყო ჯვარი — და დაიცვა იგი უმთავრესად ქართველმა ქალმა, თითქოს ისრევე ინსტინქტიურად, მაგრამ უფრო კი სრულის შეგნებით, რადგან თავისს ერთად-ერთს სასოგ-

ზასა და ხსნას მხოლოდ და მხოლოდ მასში ჰხედავდა. საქართველოს ყუთა-ცხოვრების ყველა მკვლევარნი და ისტორიკოსნი აღიარებენ ერთხმად, რომ განათლების შენახვის საქმეში საქართველოში ქართველს ქალს მეტად დიდი შრომა და დეაწლი მიუძღვის. ზებირად სწავლობდა იგი საღმრთო წერილს, ლოცვებს, ქართველ მწერალთა პოეტურ ნაწარმოებთ. თითქმის თვითო-ეულმა მათგანმა იცოდა უთუოდ წერა-კითხვა და ასწავლიდა აგრეთვე თავისს ქალიშვილებსაც. იგინივე ამზადებდნენ საბრძოლად შვილებს თავისს წმინდა სიმბოლოსათვის, რომელიც შეადგენდა მთელს მათს იმედსა და სასოებას, რომ ჰარამხანის მონაობისაგან თავს ითავისუფლებდნენ და განამტკიცებდნენ ოჯახს, სადაც მცველ და მფარველად ისრევე დედაკაცი იქმნებოდა და არა საქურისი, — დედაკაცი პირბად-ახსნილი და არა პირშებურვილი, რომელიც ქართველს ქალს სიკვდილივით ეჯავრებოდა. და აი, განადგურება-მოოხრების შემდეგ, ისლამის მძიმე უღელ ქვეშ, განდგომილთა, საქურისთა, დიდთა და პატარა მტარვალთა ბატონობის დროს, შიშ ქვეშ მყოფ მონათა შორის, საშინელს გაჭირვებაში იწყებოდა აღმადგენელი მუშაობა ქართველის ქალისა. ერთნი განთავისუფლების საგმირო საქმეები სათვის ამზადებდნენ შვალებს; ესენი უმღერდნენ მშობლიურს სიმღერებსა, უამბობდნენ მამა-პაპათა საგმირო საქმეებსა და თავგანწირვასა, უსახავდნენ პირჯვარსა და ყოველსავე ამას დიდის სიფრთხილითა და რიდით სჩადიოდნენ, რადგან შიში ჰქონდათ წამებისა და სიკვდილისა არა მარტო თვითონ, არამედ უმთავრესად მათს შვილებს, რომლებიც ახლა სისხლთან ერთად გაერთებულნი იყვნენ მათთან სულიერადაც, მთელის თავისის მომავალის იმედით. ასეთი დედები გაჟჟაჯებს ამზადებდნენ. სხვები ამზადებდნენ გარემოებას, ისრევე ფრთხილად და ხანგრძლივად, იმავე მუდმივის შიშით, რომ მთელს მათს წლობით ნამოღვაწევს ერთის თავხედად შეხებით ობობას ქსელივით ჩაშლიდნენ. ამათი დანიშნულება ბევრად უფრო რთული და ძნელი იყო. ესენი იყვნენ ჰარამხანაში მყოფი ქალები, სხვათა ჟინის მოსაკლავად რომ ფრინველივით ასუქებდნენ. თავის მბრ-

ძანებლების ბილწ გრძნობათა და გულის თქმათა დაკმაყოფილებისა გარდა სხვა არაფითარი უფლება და მოვალეობა ამათ არ გააჩნდათ. თუ რომ ჰარამხანაში მოჰხვდებოდა ხოლმე იმ მისწრაფებისა და ბუნების ქალი, რომელიც ზემოდ დავასახელეთ პირველი ტიპის ქალისათვის, მაშინ ბედი მისი სწორედ რომ საზარელი რამა ხდებოდა. მთელი ჰარამხანა მის სულიერ მისწრაფებათა წინააღმდეგი ხდებოდა და იწყებოდა ბრძოლა, რომელიც ითხოვდა მისგან არა მარტო მხნეობასა და თავგანწირვას, არამედ მრავალს ზნეობრივს თმენადათმობასაც. თავისის მიზნის მისაღწევად იძულებული ხდებოდა იგი შეჰრჩებოდა ყოველგვარს სიმდაბლეს, პატიოსნებისა და ადამიანურ ღირსების შელახვას, თუმცა, რასაკვირელია, მისის სულიერ ვინაობისათვის ყოველივე ეს კვალ დაუჩინებლად არა რჩებოდა. მესამე ტიპს ქალებისას წამებულნი შეადგენდნენ. აუარებელიც იყო მათი რიცხვი. არის ცნობა, მაგალითად, რომ 1226 წელს ხორასნის სულთანს ჯალალ-ედინს 50,000 დედაკაცი უწამებია სარწმუნოებისათვის. ესენი ხალხის, ერის სუულს ამზადებდნენ ისრევე, როგორც პირველნი ამზადებდნენ ვაჟკაცებსა, ხოლო მეორენი — გაჩემოებას.

ამ რიგად, ვხედავთ, რომ საზოგადო ტაში ქართველთა მრავალ-საუკუნოვან ბრძოლისა ჯვარისათვის, როგორც ნაანდერძვე საფუძველთა განხორციელებულ სიმბოლოსათვის, ყოფილა შემდეგი: მოხრება-განადგურების დროს მებრძოლნი და მეომარნი მთლად სწყდებიან, ილტვიან, ბოლოს მტერს უმორჩილდებიან. ხალხი სულიერად დაცემულია. მაშინ იწყებს თავისს აღმადგენელს მუშაობას ქალი და მომავალს ბავშვივითა ჰზრდის დიდხნის ზრუნვით და სიყვარულითა და თავისს თავს მხოლოდ ამ უმაღლეს სიკეთის მცველ ქურქლადა ჰრაცხს.

როგორც სამშობლოსათვის მებრძოლ ვაჟაკთა წინააღმდეგ გამოჰყვანდა მაჰმადიანობას თავისი ძლევა-მოსილი, მძლავრი მეომრები, რომლებსაც, მიუხედავად სხვა-და-სხვა გვარ შავ-ბნელ თვისებათა, მაინცა ჰქონდათ თავისი მომხიბლველი ძალა და

დიდება, ისე ჰარამხანამ შეიმუშავა ქართველ მებრძოლ ქალთა წინააღმდეგი ტიპი დედაკაცისა, რომელიც, მართალია, შედარებით ნაკლებს სიწმინდისა იყო, მაგრამ ძალით-კი არა ნაკლებ მძლავრი. მართალია, მისს ძალას მხოლოდ დროებით შეეძლო გამარჯვება მიენიჭებინა, რადგან სულიერობისა არა ეცხო-რა და მთლად ნივთიერს ნიადაგზე იყო აღმოცენებული. მაგრამ მაინც ძალა იყო იგი მგრძობელობისა და სილაძახისა, რომელსაც ისტორიამ მარტო ოდენ მაჰმადიანობას არ გაუწია ანგარიში. ჰარამხანამ ეს ტიპი ღვარძლ-მთესველ და ავხორც დედაკაცისა უმაღლეს წერტილამდე განავითარა. მოხერხებულადა და თან და თანობით, მოუკლა თავისს წარმომადგენლებს ყოველგარი მაღალი ზნეობრივი მისწრაფება, რომელსაც-კი ღვარძლ-მთესველობისა და დანაშაულობის შემაგრება შეეძლო და სამაგიეროდ მიანიჭა შესანიშნავი ძლიერება და გავლენა ფუფუნება მგრძობელობაზედ. როგორც საშუალებას მიჰმართავდა ხოლმე დებალსა და ქვენა გრძობების სადარს, ისე თვითონ მიზანი და აზრი ჰქონდა ხოლმე ჰარამხანის დედაკაცს დებალი და სამარცხვინო.

მაგრამ მათდა მისაღწევად მაღალ კულტურისა და ზნეობრივ მისწრაფებათა ქალებზე ნაკლებ არ იყო იგი თავგამოდებით მებრძოლი და შეიარაღებული. ამიტომაც ბუნებრივი იყო სრულიად ის ინსტინქტიური ქიშპობა და სიძულვილი ამ ორის სხვადა-სხვა კულტურის დედაკაცისა, სიძულვილი შეურიგებელი, როცა კი გარემოება ორთავეს ერთს ბრძოლის ველზე შეჰყრიდა, როგორც ეს საზოგადოდ ხდებოდა ხოლმე მაჰმადიანობასთან საქართველოს მხრივ დაუსრულებელ ბრძოლის დროს.

და აი, ჩემს პიესაში ამ სხვა-და-სხვა პირებითა, გარემოებითა და ფერადებით მდიდარმა აღმოსავლეთის ქვეყანამ ბუნებრივად გამიტაცა, მსურდა, რამდენადაც-კი ძალა შემწევდა, საქართველოს ერის ისტორიული ბედი თავისის ტიპიურის თვისებებითა და ხასიათით რუსეთის საზოგადოებისათვის გაეცნო. მაგრამ არ მსურდა ჩემი შრომა რომელიმე სასტიკად გარკვეულის ისტორიულის მომენტით გამესაზღვრა, რადგან იგი მაშინ მომქმედს პირებსა და თვითონ გარემოებათაც დროებითს ბეჭედს

დაასვამდა და თავისის გარკვეულობით მეც შემზღუდავდა. ამიტომაც ფაბულა და მომქმედთა პირთა სახელები პიესისა ჩემივე შეთხზულია; ისტორიული ხანაც ნამდვილად არა მაქვს ნაჩვენები. ამ მხრივ „ლალატს“ ისტორიულის სინამდვილის პრეტენზია სრულიად არა აქვს. მაგრამ აზრი და ვითარება-კი პიესაში გამოყვანილ გარემოებათა, ხასიათი და ფსიხოლოგია მომქმედთა პირთა, როგორც ერის იდეალურ და ტიპიურ წარმომადგენელთა, აგრეთვე საზოგადო სული საქართველოს ისტორიისა ჩემის ყურადღების უმთავრესს საგანს შეადგენდა, დაწვრილებით შევიმუშავე. არა ვმაღავ რა ჩემის პიესის ზოგიერთა ნაკლს, მაინცა ვფიქრობ, რომ შინაგან ისტორიულ სიმართლისათვის, რომელიც, ჩემის აზრით, ბევრად მნიშვნელოვანია არა მეცნიერულ ნაწარმოებთათვის, ვიდრე გარეგანი ფსიხოლოგიური და ფაქტიური სინამდვილე, ამ სიმართლისათვის არ მილალატნია გზა არ ამიქცევიან.

ან-ანი.

ლ ა ლ ა ტ ი

ხუთ-მოქმედებიანი დრამატული ლეგენდა

საქართველოს წარსულიდან.

თხზულება თავ. ა. სუმბათაშვილისა.

მომკვდენი პირნი

სულეიმან-ხანი, შაჰის ჯარების სპასალარი, მთავარ-მართებელი საქართველოსი.

ზეინაბი, ამის უმოავრესი ცოლი, ქვრივი მეფე თეიმურაზისა, 40 წ.

რუქია, ხანის მხვეალი, 25 წლ.

ისახარ, ზეინაბის გამძელი, ანანია გლახას ცოლი.

ოთარ-ბეი, ქართლის მართველი, 50 წლ.

გაიანე, ამისი ქალი, 18 წლ.

ანანია გლახა, მოხუცი გლახი, 70 წლ.

ირაკლი, ამისი ვაზდელი, 22 წლ.

დათო, ანანიას შვილი, 25 წლ.

საბა, სალოსი, 50 წლ.

ყარა-უსუფ, თბილისის მართველი.

ალ-რაზაყი, აბისინელი, საქურისი ხანისა.

ბესო, ოთარის მსახური.

მაიკო, გაიანეს ლალა.

იბნ-საადი, ჯარის უფროსი, არაბისტანელი.

გრგა, ქართველი მხედარი.

ორბელიანი } სპასალარი.

სუმბათი }

ჯარი სპარსელებისა და ქართველთა, სულეიმანის მონანი, მსახური და მსლებელი ოთარისა.

1 მოქმედება, სულეიმანის სასაზღვ, თფილისში.

2 და 3—ბალი ოთარისა, გორის ახლო.

4—თფილისის ახლო-მახლო, შღვიმეში.

5—სასაზღვ სულეიმანისა.

მოქმედება სწარმოებს XVI საუკუნეში, როდესაც საქართველო სპარსეთისგან დაპყრობილი იყო.

1 და 2 მოქმედების შორის გაივლის 5 დღე.

II და III—ერთი დღე.

III და IV—ხუთი დღე.

IV—V—ერთი ღამე.

მოქმედება ჰირველი

(ტერასა—მაჯირი სულეიმანის სასახლეში, მტკვრის ნაპირს უკან ფარდაზე მისჩანს აკლამარი, მტკვრის ციხე და საუდარი. მაჯირის სახურავს მარმარილოს სვეტები უდგა; სვეტები არაბულის წარწერებითა და ჩუქურთმით შემკობილი. უკვილოვანი და გაბამულ-მტენარე... აქეთ-იქით კარები, ჩუქურთმისა—შუა სტენაზე ოთხ-კუთხა აუზი, ოთხი ღომის ქანდაკება, შირიდან წყალი გადმოსდით... მარცხნივ დიდი ტახტი ხალებით და მუთაქებით.. იატაკი მოფენილია ხალებით—გახაფხულია.. სათლიანი სადამო მალე შეიცვლება ძალიან სინათლეკან მთვარეან დამკედ).

გამოსვლა პირველი

სულეიმან-ხანი, გამხდარი, მაღალი მოხუცი, მოშაო, შავი ჭადრა-ხარევი წვერები—მდიდარ ტანთ-საცმელში მაღალის ჩაღმით (ტიურბანი)—ბრილიანტის კაღმით—მუსჯებზე ოქროს ხმლი. ზის ტახტზე—ტახტს უკან მსლებენი. მარცხნივ აღ-რეზაყი მსხვილი სახით და მატარა თვალ-ტანადობით. მარჯვნივ ყარა-უსუვი, თხელი წვერით, მატარა ტანისა.. სულეიმანის წინა დგა ოთარი, გორის ერისთავი—მაღალია, სხარსულ ტანის-მოსში—გრძელი ჩამოშებული უფა-შეა .. დიდი წარბები, მხნე სახისა, ხან და ხან მხიარული გამხე-დულებს—შუბლზე ატყვია ნაიარევი.. ისმის მტკვრის დუღუნი... უუღლანი დგანან თავ დახრდნი: სულეიმან ქსენი მკაცრის, თან მკვდრის ფერ ყვითულ სახით—იჭქირება დაშტერებით მდღისაყენ, ხელში ფარეზის კრიაფოსანს ათამაშებს... დიდი ხნის სიჩუმი... უუღლანი სულ-განაბული დგანან).

სულეიმანი. დიდ არს ალოაჰ!

სამივე (თავ-დახრით) დიდ არს ალოაჰ! (სიჩუმე).

სულეიმანი. გურჯისტანის მბრძანებელს შაჰ-შაჰ საყვე-დურს მითვლის.. ჯერ მხოლოდ შორიდან მოგვესმის მეხის მზგავსი იმისი გმინვა! ჩვენ ყველანი მისი ფეხთა მტკვრი ვართ...

სამაგე. ჩრდილმან მისმან მთელი მსოფლიო დაჩრდილოს!!

სულეკამანა. იმერეთის ცბიერი მეფე ახალციხის ფაშის ზე-გავლენით ქართლში ფარულად მოქმედებს და ურწმუნო გაიურთა გულში იმედსა სთესავს!.

ათარა. დაე ველურ ნადირთ ამ ძაღლთა სისხლო შესევან!!

სულეკამან. მკვრეტელობა თვალთა დიადი მაქვს და მახვილი ყურთა-სმენაც!.. ოთარ-ბეი, ქართლში ჩემი ბჭე შენა ხარ! შენი სიტყვები მიტკობენ სმენას, მხოლოდ გულში კი ღალატსა ჰფარავ!!

ათარ ბეი. მეუფევე ჩემო, ვიყომცა მე მსხვერპლად შენის სიმართლისა! წყრომა შენი მეხია ჩემთვის.. ჩემი გული სპეტაკია შენსა წინაშე..

სულეკამანა. რაკი შენ უარ ჰყავ შენი ბნელი რჯული და ნათელ მოსლემინობას შეუდექე, მეც დავივიწყე შენი ჩემ უძლეველ ჯართან ბრძოლა, მოგიახლოვე და გადმოგეცი, მონას, ქართლის ბატონობა!

ათარ. მამადის მახვილის მპყრობელო! რა წყალობა შენი ჩემზე მოიღე—მეც გავანადგურე ის ტაძარი, სადაც წანეთ ლოცვად ვიდექი! მამ-პაპათა სავანე გავანიავე და მგლები იმათ სასაფლაოზე ჰდმუიან!? განა მახლობელთ ან და შორეულს ვისმე მე ვზოგავდი ან ვიფარვიდი? ეს თვრამეტი წელია, რაც ქრისტიანეთა უწმინდურ სისხლით მტკვარსა და არავს ვღებავ... ვზოცდი ნათესავთ, მოძმეთ, მეგობართ!.. ოცდასამი ეკლესიისა ქვა-ქვაზე აღარ დამიტოვებია. თერთმეტი უდაბნო მიწასთან გავასწორე—მღვდლები და ბერები ფიცრის ჯვრებზე გავაკარ და წყალს გურგანის ზღვი აკენ გავატანე! მე, ქართველმა ტომით, ირანის სადიდებლად, საქართველო ფეხით გავთელე ისე, როგორც შეილი როსკობ დედასა გასთელს!—მოვათრე იგი შეზოქილი და დამონებული შენ ფერხთა წინაშე! და თუ ეს არა კმარის, არ უამეა შენსა დიდებას—მამინ ჯალათს მიეც ჩემი თავი, დიადო მეფეე! (დახრება წელში).

სულეკამან. კახეთის ერისთავი შენზე ერთგულია — მან თორმეტი ერევნელი ცოცხლად მიწაში ყელამდის ჩაფლა! შეი-

დი დღით ეგრე ბუზებ და მწერ მისეული დასტოვა — ამათაც ვერ გაუძღეს ტანჯვასა და თავიანთი სარდლის ხრიკები გასცეს. ერენის სარდალი ჩემ დასაღუპათ ისპაანში მოქმედებს, ხშირათ შაჰინ-შაჰს ნობათს უგზავნის და ყოველ ნობათს ჩემზე ახალ-ახალ ცილის წამებას თან ადევნებს!.. რით-ღა ვიმართლო თავი? ოთარ-ბეა. შენი მახვილის ძლიერებით, დიდებულო მეფევ!

სულეიმან. იგი ფებ-ქვეშ ეფინება შაჰინ-შაჰს და ჩემ გურჯის-ტანზე კბილებს აკრაქუნებს... სად იყო ამ ოცის წლის წინად ის ჯაბანი, ლაჩარი ძალი? სად იყო მაშინ, როდესაც ვინც კი იყო საქართველოში — კაცი თუ ქალი, მოხუცი თუ პატარა — ყველა გავფლიტე... განა ქართლ-კახეთის თავადობა ირანის მონებათ და მთელი ხალხი მონადირე ძაღლების საჭმელად იმან აქცია?! განა მზე გურჯისტანისა მე არ დავაბნეღე — და უკანასკნელი მეფის გული მკერდიდან ამ ხელმა არ ამოჰგლიჯა?!.. (გაიღება კარები და მოსჩანს ზეინაბი, მდიდარ საცმელში).

ვარა-უსუფ. შენს ძლიერებას ვინ არ შეუღრკება!

აღ-რაზაყა. შენ ხარ ცელი ალლაჰსი!

ოთარ. დაე შენი მტერნი დაბრმავდნენ!

სულეიმან (თავ-დახრდი). და აი კაცთა დიდება!! მე აქა ვზავარ, იქ კი ჩემ ძლიერებას ივიწყებენ და მოძულენი მუხრუქს მიჰტერენ!

ოთარ. მოიღე ჩემზე შენი ნდობა, მეუფევ ჩემო! ავყრი მთელს ქართლსა და საომრად წავასხამ, ერთისა თოკით შევკრავ იმერეთის მეფეს და ახალციხის ფაშას — და შენ ფერხთ წინაშე მოვათრევ... მიბრძანე ოღონდ — ერეკანს დავეცემი და თხის გულაში გახვეული სარდლის თავს მოვართმევ!

სულეიმან (კარკა ხანს მისჩერებდა). მოვა დრო მართლა იმათ მივასევ!! ჯერ აღრეა!.. თვით შაჰინ-შაჰის ბრძანებით სარდალს თავს გავაგდებინებ... ყარა-უსუფ!

ვარა-უსუფ (თავ-დახრით). ბრძანე, უძღვევლო!!

სულეიმან. მონური წერილი შეამზადე შაჰინ-შაჰსთან... ნობათებთან ერთად წავუღებ! ოთარ-ბეი, დღეს შუალა-

მემდი ქართლისკენ გასწევ—თერტმეტი დღის შემდეგ ერთ სა-
პალნე ოქროსა, სამ საპალნე ვერცხლსა და თორმეტ მერანს
გამომიგზავნი; პირველი თოვლივით თეთრი უნდა იყოს და
უკანასკნელი შავი, ვით ღამე!

ოთარა. მეცხრე ღღეზე ყველას გაახლები!

სულეიმან. აარჩიე ექვსი ულამაზესი ქალწული... თუ არ
მომეწონა—გერჩია არ დაბადებულიყავ... დაიცა... ქალი შენ-
ცა გყავს? (ზეინაბა კარებში გამოჩნდება).

ოთარ. (აღუღებებს ფარავს. სუმრობით). ორმოცზე მეტი! ჩემ
არამხანაში იზრდებიან! უმჯობესთა შაჰინ შაჰსთვის ამოვარჩევ...

გამოსვლა მეორე

ზეინაბ (შემოდის, ზარ-ბაჯე ახდილი). არ დაივიწყო, გაიანე
თან გამოგზავნო!!

(ოთარა კანკალით უკან გადაგება; აღუღება რომ დაფაროს, მძი-
შეთ თავს უკრავს. ზეინაბ მიდის, უჩოქებს და შეხლებაზე ჰკონის
სულეიმანს, გვერდ მოუჯდება... ისახან გამოდის იმავე კარებით
და მოშორებით დადგება).

სულეიმანა. რას ამბობ, ზეინაბ?

ზეინაბა. სხივო ქართველისავ! იყო დრო, როს ჩემთა
თვალთა შენ არ ეხილე და ჩემი გული დაფენილი შენ ფერხთ
არ იყო!! ახლა შენა ხარ ჩემი სამშობლოც, ჩემი რჯულიც,
ჩემი მეუფეც! მაგრამ სანამ შენი შე გაფხდებოდი—კარგად ვი-
ცნობდი ჩემს ხალხს, ჩემ ცბიერ მოძმეთ... ოჰ... ტყვილად
არ გვედრიდი იმთ ვასრესას, სისხლის დაღვრას და დამხობა-
სა!.. უნდა აწამო, იმათ ცბიერ გულს მხოლოდ მაშინ მოიგებ!!

სულეიმან. ოთარ-ბეი, რას ნიშნენ დედოფლის სიტყვები?

ოთარ-ბეი (დაკარგული). არ ვუწყი, მბრძანებლო! ჩემზე,
თვის მონაზე—დედოფალი რათ მრისხანებს?!

ზეინაბ (ზიზღით). მრისხანების ღირსი არის ლომი და არა
მელი! ჩემო მეუფევე, შენი მოტყვილება ამას ვერ მოუხერხებია
და სანამ ცოცხალი ვარ, ვერც სხვა ვინმე მოახერხებს! შორე
და ახლო, ყველა ვიცი, რასაც ჰფიქრობენ! ჩემი შენდამი სიყვა-

რული შენდა გუშაგად გადამიქცევია და მოტყვილებას ვერაინ გაბედავს! ოთარ-ბეი, სად არის შენი ქალი პირველი ცოლისაგან, ქრისტიანი მარიამ მოხრან-ბატონის ქალისაგან? იმ მარიამის, რომელიც ჯვრით ხელში თვის ციხე-დარბაზს იცავდა, სანამ ჩვენმა ბრძანებელმა თვისი ხელით არ მოჰკლა! სად არის მეთქი შენი ქალი? გაიანე? (ოთარა აკანკალებულის ხელებით სჭუჭუნის საცმელს, გაფათრებულად დგას—არ იღებს ხმას). გაფითრდი! გაფითრდი! დაწყევლილო მელაგ!! ის ცოცხალია, მზეო ქართველისა! მიუვალ მთებში, გაუვალ ტყეებში მიმალოლი ჰყავს! ვითა მთის ზამბახი იგი აღყვავდა და გაიფურჩქნა! ლამაზნი ამას არამხანაში უთვალავი ჰყავს, დიახ ლამაზნი, ქალის სილამაზე რომ არ მოსწონდეს—განა ასე ადვილათ ყოველივეს, რაიცა სწამდა, ფეხით გასთელიდა? მაგრამ არამხანაში არ ჰყავს გაიანე და არც მისი მზგავსი ვინმე ლამაზი! ოთარ-ბეი, ყველა შენი ქალები დააგდე იქა და გაიანე მეფეს მოჰკვარე! (დატინვათ უცქერას.. ოთარა გაფათრებულად დგას. სულებიანი ვეფხივით გამოაუფრება. ვაწა-უსუფი და აღ-რამაყი თკაჯს არ ამოარებენ.. დადი ხნის საჩუქე.. ვეკლას სასეზე თაქისებუთა აღეღვება და გრძნობა იხატება)

სულებიან. ოთარ-ბეი! რას იტყვი?

ოთარა (გონს მოვა, უბრალო კილოთი). თუ ამას დანაშაულათ ჩამითვლით, ბრალი არა მაქვს! გაიანეს შენთვის ვზრდიდი, შენ ფერხთა წინაშე მსურდა დამეგდო იგი, ვით საუმჯობესო ნობათი შენის მონისა!!

ჭეიანბა (გაკვირვებულად, უცებ). როგორ? შენ? (მოვა გონს) მერმე რათ აგვიანებ?!

სულებიან. რამდენი წლისაა?

ოთარ. თექვსმეტისა!..

ჭეიანბა. თვრამეტის!

ოთარ. შეძლება, დედოფალო! ჩემი წლოვანებაც აღარ მახსოვს და გოგოსი საიდან უნდა მახსოვდეს; ისე ნორჩია, შენინოდა შენთან მომეგვარა!!

სულებიან. ცბიერობ, ქართლელი!

ოთარა. დიდებულო გულთა-მხილაო! შენ სიბრძნესთან ჩემი ცბიერება რას გაიტანს? მართალია, პირველ ხანებში გეომებოდი, მაგრამ განა მე პირველმა საქართველოს თავადთაგან თავი არ მოვიხარე და შენის ფეხთა მტვრად არ გადავიქეცე?! მუხრან-ბატონი, ორბელიანი და სუმბათი შენს წინაშე ვინ მოათრია?. სადღა არიან ახლა ისინი? მუხრან-ბატონი იმერეთს გადაიხვეწა — სუმბათი ორბელიანს შეუერთდა და მთებში გამაგრებულან! მხოლოდ მე შევგრჩი. იმათ მიემხრენ ქრისტიანენი — მღვდელ-მონაზონნი! მხოლოდ მე და ჩემთა მხლებელთ ნამდვილ მივიღეთ მოსლემინობა და ნუ თუ ჩემის ქალის გული-სათვის ვიცბიერებ, მაშინ როდესაც სული და გული, მკლავი და ხმალი — ყოველივე შენთვის შემომიწირავს?!

ჭეიანა. მონას არ შეშვენის მფლობელის წინაშე თავსა იქებდეს. რა ხარ შენ? ფეხთა მტვერი!!.. სად შენი ძალა და სად ჩვენის არაბისტანელებისა? ან იქნებ შენი თავი საქართველოს საწყალ მეფის სამსახურში გგონია, იმ მეფისა, რომელიც თრდოდა თქვენს წინაშე და მეფედ სახლით მხოლოდ იმისთვის, რომ ამილახვარს ეშინოდა ორბელიანის გამეფება, ორბელიანს სუმბათისა!!.. თქვენის ბრაზიანის კბილებით სამეფო სუფრას გლეჯდით და მეფე კი ამ სუფრაზე ტიკინათ იჯდა!! სულეიმან მეფემ ერთი შემობერვით გაგანიავათ! იმის ხმლის ქშულილზე ვითა შემოდგომაზე ხის ფურცელნი თავები გცვივათ!!.. ფრთხილად იყვნენ!! ძრწოდნენ ისინი, ვისაც კი თავები შერჩენიათ? მწყალობელია მეფე სულეიმან... ჩემი რომ დაეჯერებინა, საქართველოს თავად-აზნაურნი აქამდის ათასჯერ ჩვენს რჯულსა და ზნე-ჩვეულებას მიიღებდნენ!.. შენა კა არამხანისთვის სინიღისი უარ-ჰყავი, და იმას გვევედრიდი — ღვინის სმის ნება დაგვეერთო. არ იცოდი კი რა გერჩივნა: არამხანა, თუ ღვინისა სმა... რით იქებ თავსა?.. განა იმითა, რომ მთვრალი და გაღეშილი, გარყვნილი და ბიწიერი უძლეველის წინ გველივით ხობავ? ოჰ რა კარგია ის მოსლემინი, რომელიც ნიადაგ ღვინით გაჟღენთილია!

ოთარა (ცდილობს ხუმრების კიჟობა). მოვხუციდი, ჩემო მბრძანებელო! ღვინო მაჰმადის სადიდებლად ძალას მმატებს!!

დაცლილი მაქვს: რასაც მეტ ღვინოს დავლევ, ჩვენის მტერი მეტ სისხლს დავაქცევ!!

სულეიმან. მზიარულათ ხარ, ოთარ-ბეი!..

ოთარ. მზიარულად, ჩემო მეუფევე! ვისაც გული წმიდა აქვს, მზიარულებაც თან ახლავს... რათ მოვიღუშო... ჩვენი სვე-ბელი ზეცას სწყდება! იმისი შეცვლა არავის ძალუძს!! თუ გამწირავთ ან შენ ან დედოფალი... პირზე ღიმილით სიკვდილს შევხვდები, რადგან სინიდისით წმიდა ვარ თქვენთან! (მხსნედ უკე-ქების).

სულეიმან (აღგება). მაშ ჩემი ბრძანება! შეასრულე (თვალებს დაუბრიალებს). და მაშინ ვნახავთ!! ყარა უსუფ! ზარის რეკა დღეს კიდევ მომესმა! თავი მომაბეზრა! გასწი კათალიკოზთან, ამის შემდეგ არც სიონში, არც ანჩისხატში და არც სხვა ეკლესიებში აღარა რეკონ...

ყარა-უსუფ. პირობაზე მიგვითითებს, ჩემო ხელმწიფევე, ხვალ მათი აღდგომა არის!!

სულეიმან. თუ კიდევ მომესმა ზარის რეკა—ყველას ზარბაზნებათ გადავადნობინებ და ეკლესიებს საჯინიბოთ გადავაქცევ! ისე როგორც მეტეხის ტაძარი თოფის წამლის სალაროდ გადავქმენი! (ყარა-უსუფა მძიმეთ თავს-უკრახს და გადას).

ოთარ-ბეი. რისთვის ეყოყმანობთ, დიდებულო მეფევე, მიბრძანე ოღონდ, დღესვე, ყველა ზარებს ჩემ მხედრებს ჩამოვახსნევენებ და ციხეში მოვაგროვებ!!

ზეინაბ. ნუ სწუხარ, ოთარ-ბეი... საქმეს თავს უშენოთაც მოეუარ... ან და იქნება ზარების ხმა შენც გაშფოთებს და გიღვიძებს იმას, რის დავიწყებასაც ცდილობ?!

ოთარ. (გაფითრდება და თავს აქნევს). არა, არა, ხელმწიფევე ჩემო, რაც დამივიწყნია, იგი მომკლარა და ზარის ხმა იმას ვერ გააღვიძებს!..

სულეიმან. აღ-რაზაყ, მიახელ! (თან კაჭუკებიან მტველებიც).

გამოსვლა მისამე

ზეინაბ (მიმავალ ოთარს). დაიცა, ოთარ-ბეი... ორბელიანის ნადიმზე ხომ არა ხარ მიწვეული. ამბობენ, თავისი მომხრე ავაზაკებით ახლო-ადგილებში იმალებოა?!.

ათარა მოლალატეებზე აღარ ვფიქრობ, დედოფალო!

ჭეიანაბ. მაშ შენ თავზე რაღათ ფიქრობ?!

ათარა. მე მოლალატე არა ვარ! რით დაგაჯერო, რომ ერთგული ვარ?..

ჭეიანაბ. ვისი?

ათარა. შენი და ჩემის მბრძანებლისა!

ჭეიანაბ. მაშ ჩემიცა და იმისიც?!

ათარა. ჩემთვის მეფეც, დედოფალიც ერთნი არიან! (უფბაღ) შენთვის კეთილი მსურდა და გაიანეს მოყვანას იმიტომ არ ვაჩქარებდი! ჩვენ, მოხუცი, ახალგაზდათა სილამაზეს უფრო შევესტრფით, მაგრამ თითონ ინებე იმის მოყვანა და მე ბრალს ნუ დამდებ!!

ჭეიანაბ. მაშ ჩემთვის სწუხდი?! გმადლობ, ჩემო ძველო მსახურო! მე კი მეგონა სინიღისა ცოტაღა მაინც შეგრჩენია და ის გაყოყმანებდა... გაიანე ხომ ქრისტიან ცოლისგან ერთად ერთი ქალია?

ათარა (გრძობაბიჯათ). ერთად ერთი!..

ჭეიანაბ. ტანადი, მაღალი, ლამაზი?

ათარა. მაღალი, ტანადი...

ჭეიანაბ. იმის თვალები მახსოვს...

ათარა (აღტაცებით). დიან, თვალები! (განს შოვა) არა, თვალები კარგი არ აქვს...

ჭეიანაბ. ცრუობ! (ათარი თავს-დახრის) იმის დედას ისეთი თვალები ჰქონდა, რომლების მზგაეღს მთელს შენს არამხანაში ვერ ეღირსები!

ათარა. მამას არ შეუძლია თვისი ქალის სილამაზე განსაჯოს... მაგრამ ხასიათი კი გაბედული და მედიდური აქვს!.. ნადირობა უყვარს და გიყვ ცხენს ქარივით დააქროლებს! მე-შინიან, განა ყველა ეგ სულიემან-ხანს სასიამოდ დაურჩება? (ვედრებით შესცქერის).

ჭეიანაბ (თვალს არ აშორებს). სულიემან-ხანი მას დაიმორჩილებს!! ოცი წელია მას აქეთ, მახსოვს, ჩვენმა მეფემ, თეიმურაზმა, ხელთ აიყვანა პატარა ჩვენი ვაჟი და ეგრე გითხრა:

„ოთარ, შენი ქალი ამის საცოლო იყოსო!“.. იქნება, ახლა გერჩინა ქალი მიგეცა პატარა საქართველოს მეფისათვის, ვიდრე ქვეყნის მპყრობელის არამხანაში გაგეგზავნა!!

ოთარ (მოწუენილი სხით). ჩვენა ვართ მონანი ალოაჰსი და ჩრდილი მისნი!

შეანაბ. აი პასუხი ნამდვილი თავისუფალის ქართველისა!..

ოთარ. ნუ-ლა მცდი, ნუ ლა მტანჯავ, იკმარე, დედოფალო, და თუ შენი მოკლული შვილის ხსოვნა ძვირფასად მიგაჩნია ..

შეანაბ. და ჩემზე ბედნიერი რატომ ხარ? რისთვის ჩემი შვილი სამარეში უნდა იწვეს და შენი კი სამშობლო ჰაერს სუნთქავდეს? ჩემი შვილი მე მალე დაევიწყე, შენც მალე დაევიწყებ... შენთვის ეგ უფრო ადვილია... სავსეა შენი ოჯახი ცოლებით, საყვარლებით, მონებით... ქეიფი და ღვინო, მხიარულება და პატივი! შენ შეიქნები მამა შაჰინ-შაჰის ხასისა—მაშინ შენს დამცირებას ვინ-ლა გაბედავს? მოიყვა, მოიყვა ჩქარა გაიანე!.. შენ გვშველიდი და ქრისტიანი სამშობლო შაჰინ-შაჰს ფეხით გავასრესინეთ და ამისათვის დაგასაჩუქრებთ... შენს ქალს ხასად მივართმევთ... ჩემი შვილი კი სამარეშია... დაევიწყე! (უცბად). რამდენი კაცი გყავს გორის ციხეში? და თვით გორში?..

ოთარ. ხუთი ათასი ცხენოსანი!

შეანაბ. ქართველები ბევრია?

ოთარა. არაბები და სპარსელები ძალიან ცოტანი არიან... თითქმის ყველა ქართველებია...

შეანაბ. ერთგულნი არიან შენი. ყველგან მოგყვებიან?

ოთარა. სადაც ვუბრძანებ... იმათ სხვა გზა არა აქვსთ!

შეანაბ. იმერეთს რომ გადავიდნენ?...

ოთარ. იქ ახლა მეფობს ახალციხის ფაშა და რითი სჯობიან თათრები სპარსს... (შეჩუდებ) მე ვამბობ... ქართველ ქრისტიანისთვის ეგ სულ ერთია...

შეანაბ (მაჯავს სიამოვნებას). კარგათ ვერ ცბიერობ—ჩემო მამაცო ოთარ-ბეი, სამაგიეროთ კარგათ მლიქვნელობ... და მით თავს შველი!.. მშვიდობით იყავ, ოთარ-ბეი!.. არ დაევიწყებ ..

იქეიფე, ვალერსე საყვარლებს, ერგული ძალლივით გვემსახურე!!.. სხვა რაღა გწადიან?!

ოთარ. დღე გრძელი იყავ, დედოფალო! (თავდახრილი გადის).

გამოსვლა მმოსხე

ჭეინაბ. ისახარ! მარჯვენა ხელი თეიმურაზ მეფისა, საქართველოს ლომი, უშიშარი ოთარი ხომ დანინახე?!

ასახან. სანამ მეომარი ცხენი აქლემივით დასაპალნებულაი... ვერსად გაექანება... ჩამოაცალე საპალნე და მაშინ ნახავ, როგორ გაქანდეს!!

ჭეინაბ. თვისი ქალის ხასობაზე უარის უთქმელად თანახმა! თვით გვეუბნება, უძველეს ტაძრების ზარებს ჩამოგვლეჯო, იმ ტაძრებისა, სადაც ლოცულობდა, სადაც ჯვარი დაიწერა!. მე მას შეურაცხვეყოფდი, ის კი, ვითა მათრახით შეშინებული ლეკვი, ჩემ ფეხთა მტვერს ლოკდა!. განა ეს ოთარია? ის მგელი ოთარი?.. განა ეს ჩვენ გამოგვადგება? როგორ დავენდოთ... გაგვეცემს ისახარ, გაგვეცემს!

ასახან. არა! თუ გამოგვეყვა—არ გაგვეცემს!..

ჭეინაბ. ლოთობისა და გარყვნილების გარდა ყველაფერი დავიწყნია, ყოველი გრძნობა გულში ჩაუკლავს!. ლაჩარი, მლიქვნელი მონათ გადაქცეულა... ნუ თუ მთელი საქართველო ასეთი გამხდარა?!.

ასახან. განა არ გაიგონე, დედოფალო? სულიმანს უბრძანებია სეიდებადის უბანში მეჩითის აგება... მოზღვავედა ხალხი, კალატოზები დახოცეს და ქვები კი წყალში გადაჰყარეს... სანამ ციხიდან სპარსელები ჩამოვიდოდნენ, ხალხი მიიფანტ-მოიფანტა... ახლა ეს დაწყევლილები მტყუანსა და მართალს მოათრევენ ყარა-უსუფთან!.. ვინც მდიდარია, ფულით თავს იხსნის... ღარიბებს კი, თუ რჯულზე ხელს არ იღებენ, სიკვდილით სჯიან!!

ჭეინაბ (აღტაცებულად). ვინ არის ეს ხალხი?

ასახან. გლეხები, მწყემსები, სომეხთ ხელოსნები, მებაღენი, ერთის სიტყვით—ხალხი!!

ზეინაბ. ისახარ! მეტის მოთმენა აღარ ძალ-მიძს! ამცნე ანანიას—მოიყვანოს იგი ოთართან, გორში მოიყვანოს!.. უნდა ვნახო! უნდა ვნახო ჩემი ნუგეში, ჩემი სისხლ-ხორცი, მხსნელი ქართველთა!..

ისახარ. დრო არის! დრო, დედოფალო!..

ზეინაბ. ოცი წელია, ოცი წელია, ისახარ, მას შემდეგ... როგორ სტიროდა, არ უნდოდა, იმ დაწყველილ ღამეს, ანანიას მიჰკარებოდა... მე იგი მკერდიდან მოვიგლიჯე და ოცი წელია იმის ნახვას ვერა ვბედავდი... ოჰ... ამ მხეცმა რომ ყოველივე შეიტყოს?.. დროა! დრო! ისახარ! ანანიას ამცნე—მოიყვანოს ოთართან.. მეც იქ გავჩნდები და თუ ოთარის გულში კიდევ რამ ღვივის, ფეხებში დაუვარდება! ძველი ლომი გაიღვიძებს და წმიდა რჯულს, საყვარელ სამშობლოს, ახალგაზდა მეფეს თავსაც შესწირავს!

ისახარ. ჩუმათ, ჩუმათ! სანამ არ იქუხებს, მღუმარება უნდა სუფევდეს! სანამ დრო არ დამდგარა, ბაგენიც სდუმდნენ! ხედავ, მთვარე კაშკაშებს, მეტეხის ზევით ღრუბელი მოსჩანს... გესმის, რა სიჩუმეა?! ამაღამ იქუხებს!

ზეინაბ. ჩქარა ამ საშინელმა, ქუხილ-მეხიანმა ღამემ განვლოს... უფლისა რისხვამ იეღვოს... (გაიღება კარები და გამოჩნდება სულეიშანი.. ისახარ კიდევ დაიწევა უკან. ზეინაბს მთვარის შუქი მთლად ანათებს).

გამოსვლა მხუთი

სულეიშანი. შენა ხარ, ზეინაბ?!
 ზეინაბ. რას მიბრძანებ, ჩემო მეუფე?

სულეიშანი. ჰაერი ტყვიასავით დამძიმდა! ოთარ-ბეი წავიდა?..

ზეინაბ. გიახლო!!

სულეიშანი. (ტახტზე დაეშვება) ზეინაბ! იმას აღარ ვერ-წმუნები! აღ-რაზაყს ვუბბძანე ცხენები და ამაღა შენთვის მზათ იყოლიოს.. გორში ოთართან უნდა წახვიდე! ასი თვალით უცქირე, ასი ყური მიაპყარ... ყოველივე გამოამეტყვენ!..

ზეინაბ. ჩემო ხელმწიფევე, ყველაფერს შევიტყობ.. სანამ თვალით ვნახვიდე ან ყურით ვისმენდე—ჩემი გული ყოველივეს მამცნობს...

სულეიმაან. ღამით საწოლთან რაღაც ხმები მომესმის!.. ვარსკვლავებს რომ ვუცქერ—თითქოს ჰქრებიან!!

ზეინაბ. ვარსკვლავნი ჰქრებიან? მე კი მინათებენ თან და თან ბრწყინვალეთ და რადგან ჩემ სულთან შესისხლ-ხორცე-ბული მყევხარ... შენთვის არ ვშიშობ!..

სულეიმაან. ოთარ-ბეის გაპყევე—და თუ მცირეოდენი რამე შეეატყო, უბრძანე დაჰკლან შენ თვალ-წინ და მოკვეთილი თავი აქ გამომიგზავნე!

ზეინაბ. (ძლივს იჭერს სისხაჯულს). ჩემ ბედნიერებას ასეთ ნდობისთვის... სამზღვარი არ აქვს. უაღრეს ჯილდოთ მიმანია შენი აღერსიანი გამოხედვა, შენი ღიმილი და შენს სამსახურს თავსაც შევსწირავ!!

სულეიმაან. ყურანი გვიბრძანებს: ვინც ერწმუნება დიაცსა, თითონვე სკრის იმ ხის ტოტს, რომელზედაც ზის! მაგრამ შენი მჯერა... იმიტომ რომ თუ მე დავიღუპე, შენც დაიღუპები!!

ზეინაბა. უშენოთ ცოცხალი თავი რათ მინდა!!

სულეიმაან. მსურს ახლა დავისვენო... იმ კოპწია მონის ზღაპრები გუშინ ძალიან მომეწონა... წადი, გამოგზავნე!

ზეინაბ. რუქია? ჩემო ხელმწიფევე?!

სულეიმაან. სახელი არ მახსოვს... ჩონგურიც მოიტანე... იქნება ზღაპარმა და ტკბილმა ხმებმა ძილი მომგვაროს... დიდი ხანია ძილი გამიფრთხა...

ზეინაბ. (ხელზე ჰკოცნის) ახლავე, დიდო მეფევე! (გაჯის, ისახარ მიზღვეს, მეორეს მხრიდან უარა-უსუფე შემოდის).

გამოსვლა მიმდევრად

უარა-უსუფე. დიდებულო, კათალიკოზმა ბრძანება შენი შეასრულა... ყველა მღვდლებსა და ბერებს ამცნო, ზარები აღარ დარეკონ!

სულეიმაან. დარაჯები თავ-თავის ადგილზე დგანან?..

ჯანა-უსუფ. დიახ, მეფეო!!

სულეიმანი. მეჩითის დანგრევისათვის კიდევ ბევრი შეიპყროთ?..

ჯანა-უსუფ. ოცდა შვიდი კაცი ციხის გალავანზე ჩამოვახრჩე... ორმოცდა ათს თავი მოვკვეთე და ოცდა თექვსმეტი ეს არის ახლა შევიპყროთ!.

სულეიმანი. დილით მოედანზე ჩამოახრჩე და ხალხს ჩემი ბრძანება გადაეცი: სადაც მეჩითს ვაშენებდით, ყველამ თითო გათლილი ქვა მიზიდოს... შვიდი დღე ვადა მიეცი!! ოთარ-ბეი წავიდა?

ჯანა-უსუფ. ეს არის ახლა... დიდებულო მეფე!!.

სულეიმანი. დედოფალსაც თან ვაყოლებ! თითქოს ვგრძნობ, რომ სადღაც ლალატი ბუღობს!. (ჯანა-უსუფ შეინძრევს) ალ-რაზაყიცი დედოფალს გაჰყვება!

ჯანა უსუფ. ალ-რაზაყი თუმცა ერთგულია, მაგრამსულელია.. დედოფალი კი ბრძენია—უფალმა მისი დღენი განაგრძოს!

სულეიმანი. რის თქმა გინდა?

ჯანა-უსუფ. თან ვავაყოლებდი ამათ კიდევ იმ ქალსა, რომელსაც სურს დიდებულ-მეფის სიყვარულის ღირსი გახდეს... ქვას ქვა გამოგაცნობინებს და ქალს—ქალი!!.

სულეიმანი (უცქერს). წადი!.. შენი რჩევა მომწონს!!.

ჯანა-უსუფ. შენი ჩრდილი მომეფინოს მე, დიდებულო ხელმწიფე! (ფეხზე ჰკოცნის, გადის).

გამოსვლა მუხილი

შეინახს შემოქყავს რუქია—ისახარ ჩონგურით.

შეინახ. მოდი, რუქია, ბედნიერება შენის თვლებით იხილე.

რუქია. მეშინიანი!. საშიშარი და მკაცრია დიდი ხელმწიფე!..

შეინახ. გაინარცხე წინაშე მბრძანებლისა და ზღაპარი მოახსენე... (სულეიმანს) სხივი სინათლისა ამისკენ მოაპყარ... ნორჩი ყვავილი მით გადაფურჩნე! (კაღახუბისკენ მიდის. ისახარ ჩონგურს შაწადის და ი'ვე დაჯდება.. სულეიმანი ჰიზბადეს

ხსნის რუქას და თმებს აუთამაშებს... რუქია გაფითრებული ზის ფეხებთან... შეშინებულია.. თქალებში ეღვარება ეტეობა).

სულეიძან. შენ სადაური ხარ?

რუქია. არ ვიცი, ჩემო მეფე! მახსოვს პატარა მიმიყვანეს ოდიშში... ზღვით მომიყვანეს.. და იქ, მთებში, ზღვის ახლოს ვიზრდებოდი...

სულეიძან. ზღაპრები ვინ დავასწავლა?!

რუქია. გამძლებმა.. ყველაფერი მასწავლეს... ცეკვა, სიმღერა.. შენდა სასიამოდ, დიდებულო ხელმწიფე, ყველაფერს შევიძლებ! თუ ინებებ—და გურიის ქალის სიყვარულზე გაიამბობ...

სულეიძან. სთქვი!! (ზეინაბ დაიწეებს ჩანგურის დაკრას).

რუქია. გურიის მეფეს ქალი ჰყვანდა, თეთრი ვით თოვლი, შავ-თმა, ლერწამ-ტანი, მისი სიტურფე ყველას ხიბლავდა! ვარდნი მის გზაზე იფურჩნებოდნენ, ბუღბუღნი მას უგალობდნენ... როს იგი ზღვაში ბანაობდა, ზღვის ტალღები ნექტარსა სუნთქმოდნენ... კაცის თვალს ის ვერ ეხილა, რადგან ასი სამთავიანი და ორასი ერთ-თვალიანი დევი დარაჯათ ჰყვანდა!.. მაგრამ ნიაფთ ამის ამბავი ზღვის მეფეს ამცნეს... და უაღრესი სიყვარული შეთაებრა მეფისა გულში!. აღიბორგა მეფე ზღვათა და ქარიშხალითა და სილა-ქვიშით დევებს თვალები დაუესო... ქეჟა-ქუხილით სატრფოსა კოშკს ერღო მოჰგლიჯა და განათა იგი ელვებით. და წარსდგა მის წინ ვნებით სავსე, აღტაცებული! მზეთ-უნახავს ტახტზედა სძინავს.. შავი ნაწნავნი მარმარილოს მზგავს სხეულს შემოხვევია და... (შოასმის ერთი, მხოლოდ ერთი ზარის ჩამორეკა. სულეიძან საშინელი მკაცრის გამოხედვით წამოიწევა რად ხელზე დაჭკენილი და დაიფერებს).

სულეიძან. ყარა-ღსუფ!! (ყარა-უსუფ ცოცხალ-მკდარი შემოაბის) ეგ რა არის?

ყარა-უსუფ. დიდებულო მეფე... მხოლოდ ერთხელ დარეკა... მხოლოდ ერთჯერ!. კათალიკოზმა მდევრები ყველგან მსწრაფლ გაჰგზავნა. უთუოდ ვინმე უვიცი არის! ხვალ იმათი აღდგომა არის!

სულეიმან (მშვიდად). ხეალ დილით კათალიკოზის თავი ვითა სააღდგომო კვერცხი შეღებილი მე მომართვან!—განაგრძე რუქია!!

ასახან. (ჩუმად ზეინახს) ეს მეოცე ასეთი აღდგომა არის!

ზეინახ. ეს უკანასკნელი ასეთი აღდგომა არის! (განაკრძობს დაკვრას).

რუქია. და მეფე ზღვისა ხელ-გაპრობით მშეთ-უნახავს მიაშურებს... და...

ფარდა

მოქმედება მეორე

(ოთარ-ბეის ბაღი გორის ახლოს, მტკვრის შირაღ. მარცხნივ სი-
დრშეში ერთი კუთხე კოშკისა მოსჩანს, კოშკიდან ბაღში ფართო
კიბე დაეშვება. რკინის კარები კიბეს ზევით—ფანჯრები რკინის ბა-
ღით. შირდაშირ მოსჩანს ტუიანი მთები—მარჯვნივ ტაღავარში შე-
სასვლელთან დიდი კაქლის ხე, ფედეუროვანი. ხის ძირში ფართო ტა-
ხტი ხალებით და მუთაქებით... სადამოხონ საათია—ძალიან ნათელი,
შინანი.

ბამოსვლა პირველი

ოთარ-ბეი (შეშფოთებული გამოდის და გაივლის რამდენჯერ-
მე სტენს, ბესო, ცუღლუტო სახე აქვს, ქუდი ახურავს) ეგ ქული რა
ამბავია, შე ძაღლის კერძო.—თავი მოგბეზრდა?

ბესო (მოხდის). სულ ამრიე, ჩემო ბატონო. როცა სპარ-
ხელი ხარ, ღმერთმა დამიფაროს ქულის მოხდა, როცა ქართვე-
ლი, ვაი ჩემი ბრალი, თუ დავინურე!!

ოთარ-ბეი. მოიტა ღვინო. (ტახტზე დაჯდება) აგრიე?.. მე
თვითონ ავირიე!! (ბესოს ვერცხლის კულა მოაქვს, ოთარს დიდ-
ხანს სვამს.—მერე გადასცემს ამოხსვრით).

ბესო (სისუმის შემდეგ). ამბობენ, კათალიკოზი ცისკრის
ღროს მოუკლავთ!..

ოთარ-ბეი. მოჰკლეს!.. სულეიმანმა ბრძანა ზარები არ
ღარეკონ... კათალიკოზმაც ყველას უბრძანა—საკუთარი კა-
რის მღვდელს კი ვერ გაეგო და იმანაც ერთხელ ჩამოჰკრა...
კათალიკოზი თვითონ აფარდა სამრეკლოზე და რეკა შეაჩერა...

ბესო. მაშ მარტო ერთხელ ჩამოჰკრა?

ოთარა (მოდუშული). ერთჯერ!

ბესა. და ამისთვის მოჰკლეს?

ოთარ (ვითომ და განრისხებულად). მაშ რა გნებავდა?!

ბესა (თავს დაჭხრის). არაფერი, მაგრამ ერთს მოგახსენებ!—თუ კი კათალიკოზი სიკვდილს მოელოდა, ბარემ სიკვდილის წინ ყველა ზარები დაექექა...

ოთარ-ბეი (ვითომ და ძალიან ჯაფრებს, უგუფოთ ჭევირის). მე შენ ვახურებულ შამფურზე წამოგაგებ და როგორც გოქს ისე შეგწვავ! ტომარაში გამოგკერავ ძაღლთან, კატასთან ერთად და წყალში გადაგიშვებ!!

ბესა. შე დალოცვილო, ჩემო დიდო ბატონო, ასე როგორ იქნება, ორში ერთი უნდა იყოს: ან ცეცხლში დამწვი, ან წყალში დამახრჩე!

ოთარ-ბეი (კაი ხანს უცქერის—შერმე დაუევირებს). ღვინო! (დიდ ხანს სვამს).

ბესა. ბატონო! ასე ამბობენ—შენს ბატონს გაუქარდება ამდენი ოქრო-ვერცხლის მოგროვებაო... ხალხს არაფერი აქვსო, და ეკლესიებიც სულ გაძარცვულიაო...

ოთარ-ბეი. მერე სურამელ ურიებს ცოტა ოქრო-ვერცხლი აქვთ?

ბესა. სამი რჯულის ხალხისთვის საკმაო მაინც არ ექნებათ...

ოთარ. რას მიეღებ-მოედები, ბრიყვო!

ბესა. კი არ მივედები—თითებზე დაგიტვლი: სანამ გავთათრდებოდით, ჩვენ ვძარცვავდით! ეს ერთი! მერე თათრები ძარცვავდნენ! ეს ორი! ახლა კი სპარსელები.—ოქრო მართლა კიტრი ხომ არ არის, ყოველ გაზაფხულზე შემოვიდეს!

ოთარი. რა დროს ხუმრობაა!.. მათრახი მოგინდა?!

ბესა. ოჰ და, ჩემი სულელის ჭკუით ასე ფიქრობ: ვსთქვათ იმათ ვძარცვავდით იმიტომ, რომ ქრისტე გვიწვალეს, თუმც ქრისტეს ახლა ჩვენ უფრო ცუდათ ვებყრობით, მაგრამ სპარსელებს რაღა უნდათ აღარ მესმის—ურიებს იმათი ხომ არავინ უწვალებიათ—ჯერ აწვალებინეთ და მერე, ი.უ უნდათ, გაძარცვონ!..

ოთარა. ვინ აწვალონ, შე ძაღლო!

ბესო. აი თუნდა სულეიმან-ხანი!

ოთარ-ბეი (შეშინებული მიჯარდება). დაჩუმდი, შე ოჯახ ქორო!! (ხელს მიაფარებს ზიარზე). არა, მე შენ ჩამოგახრჩობ!!.

ბესო. ამას დაუმატე ექვსი ლამაზი ქალწული... ლამაზები წინათ-კი გვყვანდნენ, მაგრამ მას შემდეგ, რაც მე და შენ გავურჯულდით, ყიზილბაშებს დაევუმეგობრდით და საქართველოს გურჯისტანს ვეძახით—მხოლოდ ერთი ქალწული და დაგვრჩა, ისიც ბრუციანი და ორი შეილის პატრონი!...

ოთარა. ბესო, ბესო, მე ვიცი შენ ავი საქმე მოგივა!!.

ბესო. ეჰ, კარგი რამ მქირდეს, თორემ ავი რა საკვირველია. (შემობრბის გაანე სიცილით და უვირავით. შდიდრუჯათ, სპასუჯათ აცვია).

გამოსვლა მმოკი.

გაანე. ვერ დამიქერ, მაიკო, ვერა (იღინის). მამა! (მიჯარდება და ჰქოცნის).

ოთარ. საიდან გაჩნდი! (ბესოს) დაიკარგე!.. (ბესო გადის)

გაანე. მაიკო სწორედ გაგიყდა... არ მომეშვა, პირ-ბადე ჩამოიფარეო, თითქოს თათრის ქალი ვიყო... კარებზე ვილაც გაბერილი მახინჯი მომიყენა და როდესაც ბაღში გამოსვლა დავაპირე—არ მიშვებდა—რალაცას წვრილის ხმითა ბუტბუტებდა... ვერა გავიგე!—უთუოდ სპარსულად ლაქლაქებდა... ისე სასაცილოთ იღმიკებოდა, კინალამ სიცილით მოგვვდი!!

ოთარ (ვითომ სიმკაცრათ). როგორ არა გრცხვენიან... ბავში ხომ აღარ ხარ!..

გაანე. ნეტავი შენ გენახა, მამა, მაშინ შენც... (აჯარებს საჭურისს) აბა-ლა-ბა-ლა ბა-ლა... მოდი და ნუ გაგეცინება... ქრისტეს მადლმა, ისეთი დაიღმიკა... აბა-ლა-ბა-ლა-ბა-ლა! საწამ მე ვიცინოდე—იმან კარები დაჰკეტა... აყვირიდი, გავჯავრდი... როგორ გამიბედა?! მე იმას ვაჩვენებ. ვინა ვგონივარ მე იმასა? (მკაცრად გამოაუურება, ოთარა თან მწუხარებით და თან ატყავით შესქქრის). მაიკოც მომიჯდა ფეხებთან და წუ-

წუნი დაიწყო! (აჭაჭრებს) ჩემო თვალის სინათლევ! შენ მალე დედოფალი შეიქნები—ამის შემდეგ პირ-ბადე უნდა იხმარო—მამა შენმა ასე ბრძანა... აღარ უნდა იხტუნო... სანადიროთ ველარ წაბრძანდები... შინ უნდა იჯდე... შენ უნდა... ვითმინე წუწუნი, ვითმინე და უცბად სარკმელზე აგბტი... ვადმოვიხედე—მაღალია, მაგრამ იქვე ხე იდგა, მაიკომ დაყვირებაც ველარ მოასწრო, გადმოვბტი ხის ტოტებზე და როგორც სინდიოფალა—ტოტიდან ტოტზე გადაბტომით ძირს დავეშვი, მოვქუსლე და აქ შემოვიქერ... ახლა გამაგებინე: მართლა შენ ბრძანე ჩამკეტონ და არსად გამიშვან?... შენ?... ტყუილია!.. და კიდევ... მაიკო რათ ამბობს, მალე დედოფალი შეიქმნებიო?... მართლა მალე?... მართალია თუ არა, რომ აქ შენ მეფეზე უფროსი ხარ? რას დადუმებულხარ?... რატომ არას მეტყვი?!

ათანა. მართალია, შენ დედოფალი შეიქნები... დიდებული, მთელი ქვეყნის მბრძანებელი!!

გაანუ. ოჰ.. რა კარგია და!!

ათანა. მაგრამ მე უნდა დამიჯერო!... შენ ქალი ხარ და არა ვაჟი! უნდა ზოგიერთი შენი ზნე შესცვალო... ლეკი ხომ არა ხარ—აიღებ თავს და ცხენს ვიყივით აქენებ... ნადირობ. ესენი უნდა მიატოვო!!

გაანუ. დედუფლობა მაშ რათ მინდა, თუ ნადირობაც არ შემეძლება?...

ათანა. რა სულელი ხარ, გაიანე!.. რათ გინდა? (უცბად დაუწვეებს უვირძეს). მე მამა ვარ შენი თუ არა?... ვინ გასწავლა შენ, რომ ჩემ ერთ სიტყვაზე პასუხათ ასი მომარტყა. მამა ვარ თუ არა? (გაიანე შიშით მოშორდება და გაშტკრებულად უბჭურის. ათანა თან-და-თან ხმას უმატებს). მაიკომ ჩემი ბრძანება გადმოგცა... რომ ოთახში უნდა იჯდე, პირ-ბადე დაიფარო და შენ კი სარკმელში... ეს რასა ჰგავს... ჩიტი ხომ არა ხარ, ხეებზე დაფრინავ!!

გაანუ. ჩიტი არ ვარ, მაგრამ დაკეტილში არა მსურს ვიყო... და პირ-ბადე... კი... აი... აი... შენი პირ-ბადე... (გლჟს).

ოთარბ. (აღარ იცის რა ჭქნას, მუხლებზე ხელს ირტყამს) აი, შენ-აი შენ... როგორ ბედავ?!

გაანუ. მე ხომ მკვდარი არა ვარ! პირზე მიცვალებულეს აფარებენ!..

ოთარბ. (ვითომ მკაცრობს, მაგრამ უნებლად აღტაცებით უცქერის) ხელ-ფეხს შეგიკრავ და სარდაფში თავგებთან ჩაგამწყვდევ!!

გაანუ. რათა?! ბარემ მომკალი და გაათავე! (შესცქერაინ ერთმანეთს).

ოთარბ (ცოტახნის სიჩუმის შამდეკ). ოჰ... ოჰ.. კარგი... ნულა ჯიუტობ... მოდი აქ.. გამიგონე...

გაანუ. (არ მიდის) სთქვი!

ოთარბ. აი რა... შენ წელან მეკითხებოდი, მართლა მე-ფეზე უფროსი ხარო?... უფროსი არა, მაგრამ ჩემზე მძლავრი და დიდებული თავადი კი არავინ არის... მერე რატომ? იმიტომ რომ მე ჭკვიანი ვიყავი... სულ იმას ვცდილობდი, კეთილ-განცხრომაში ვყოფილიყავ და... და... ხომ ხედავ... ახლაც განცხრომაში ვარ... გახსოვს პაპა შენი მუხრან ბატონი? სად-გადაიხვეწა?... იმერეთში! სხვისი სარჩენი გახდა! ორბელიანი, სუმბათი, გულბათი სადღა არიან?... უსახლკარონი დაეხეტებინ და მთებში ყაჩაღობენ!! სხები? ზოგს თავები დაჰკვეთეს, ზოგი სამსახურშია და ყოველ წამს შიშით ძიგძიგებენ... ვსთქვათ... მეც ხან და ხან... ეს შენი საქმე არ არის... მაგრამ... მე მინც... თუ გავჯავრდი... შემძლია ჩამოვახრჩო, დავხვრიტო ვინც კი მსურს!.. შენის ფიქრით, ამისთანა უფლება ცოტას ნიშნავს?! და ყოველი ეს ძალა იმიტომ მაქვს, რომ მეფეს და დედოფალს ვუყვარვარ... და დედოფალიც სხვებთან ხომ პირ-ბადით არის— რადგან სირცხვილია ქალმა სახე გამოაჩინოს!..

გაანუ. რატომ არის სირცხვილი? ქალები კაცებზე უფრო ლამაზები ვართ... და თქვენ რატომ არ გრცხვენინათ? მერე ზოგიერთებს რა დამანქული სახე გაქვსთ... ქრისტეს ფეიცავ!...

ოთარბ. შენ სულ ქრისტე!.. ღმერთი ყველას ერთი გვყავს, მეც, შენცა და ყველას... ალლაჰ..

გაანუ. რაო?.. ალაჰ?.. განა თათარი ვარ?!

ოთარ (იუვირებს). მაშ ბერი ხარ, რომ ამისთანა საგნებზე სჯი... როგორც მე გიბრძანებ, ისე უნდა ილოცო!!

გაანუ. არა, მამაჩემო, ეგ არ შეიძლება! ღმერთი ყველაზე ღიღია—მამაზედაც!.. აი, თუნდა მაიკოს ჰკითხე!.. შენ ძალიან მიყვარხარ... შენ მაჩუქე ცხენიც, მონადირე ძაღლე ბიც... ეს... კაბაც... ეს სამკაულიც—ყველაფერი—მაგრამ მაიკომ შენზე უკეთ იცის ღმერთის ამბავი!!

ოთარ (ყვარის). როგორ თუ უკეთ! ჩემზე უკეთ ვინ იცის!!

გაანუ (ჯაუტობით). მაიკომ! ყოველთვის ასე მეუბნება: მამაკაცთა საქმე—ომი არისო—აი .. მამაშენი ღიღი მამაცი სარდალი არისო... იმათ სალოცავად დროც არა რჩებათო... და ჩვენ, ქალები, იმათ მაგიერათაც და ჩვენთვისაც ვლოცულობთო!! კიდევ, საბა სალოსი... ის წმიდა კაცია... თუმცა მონადირეა და ძაღლიცა ჰყავს... სულ უბრალო ძაღლი,—მაგრამ ელვასავით მარდი!..

ოთარა. საბაო? ეს კიდევ ვინდა არის? საიდან გაიცანი? სად გინახავს:

გაანუ. ის სულ დადის... საკუთარი ეკლესიაც ჰქონია, ღმერთმანი... სპარსელებს დაუწვავთ... და ახლა დადის... სადაც ქრისტე ღმერთი თვალს მოაფლებს, საყდარიც იქ არისო, მაგრამ ჩვენ ვერა ვხედავთო, რადგან ცოდვილნი ვართო!.. ახლა დრო დადგაო, რომ ღმერთს ვევედროთ, ხშირად საქართველოს გადმოხედოსო... თორემ ჩვენებმა ღმერთი დაივიწყეს, ზოგმა შიშის გამო, ზოგმა ფულათ გაყიდეს სამშობლოო... მერე შენ როგორ აძლევ ამის ნებას?.. საბა სადაც კი გაჩნდება... ამოიღებს წიგნს და ლოცულობს... ძალიან მამაცია... ტყეში გზა დამებნა... ვნახოთ—უშველემელი ტახი გამოჰქანდა... ცხენი დაფრთხა—ყალყზე ადგა და ძირს გადმომაბრძანა... ვიფიქრე, დავიღუპე მეთქი... საიდანაც იყო გაჩნდა საბა—გაიეღვა ხანჯალმა და ტახი გაგორდა... პირდაპირ გული გაუბო!!.. შენი კი ეშინია.. თუმცა მე კი ვუთხარი, რომ შენ ბევრი ყვირილი გიყვარს, მაგრამ გული კეთილი გაქვს!!.

ოთარა. დაჩუმდი!! (დაღის დარცხვენიჯსავით) გამიგონე, გაიანე, ნადირობას და ყოველივე ამას ბოლო უნდა მოელოს, ხვალ-ხევით თბილისს მიმყევხარ... და თუ მეფე-დედოფალს მოეწონე.. გავაგზავნიან შაინ-შაჰეთან. მაშინ ირანის და საქართველოს დედოფალი შეიქნები და შენი მამის მბრძანებელიც!!

გაიანე. ირანის დედოფალი?... შაჰინ-შაჰს ცოლი? სად არის ირანი? ვინ არის შაჰინშა! არ მინდა!.. არ მინდა!..

ოთარა (სიჩქარით). ოქროს სასახლეში იცხოვრებ, ხავერდსა და აბრეშუმებში ვახვეული იქნები. ასი დიაცი—მონა ნიადაგ ფეხ-ქვეშ გაგებული გეყოლებოდა და ყოველს შენს ბრძანებას ავისრულებენ! შენს ბაღში მარგალიტის შადრევანები იქნება... ჩემო სულო, ჩემო თეთრო ვარდო!.

მაიკო. (კუჯისებში). გაიანე, გენაცვალე... სად ხარ, გაიანე?..

გაიანე. ვაიმე, მაიკო! ნუ ეტყვი თუ მნახე! (გაიქცევა).

ოთარა. დაიცა!.. ჩემ წინ ყველა ძრწის, მარტო ამას არ ეშინია... ოჰ.. სჯობდა, რომ მე... (შემოკბის მაიკო)

გამოსვლა მესამე

მაიკო. გაიანე, გაიანე! უი! დიდი ბატონი!

ოთარა (განკებ ჭეჭირის). მაშ ეგრე უფლი? როგორ გაბედე? როგორ გამოგექცა?!

მაიკო. უი! შე დალოცვილო, ფრთები ხომ არა მაქვს დავეწიო!.. სად არის ჩემი მტრედი?.. სად? ჩემი გუგული გალიაშა აღარ გაჩერდა... ჩემი მაისის ვარდი...

ოთარა. აი აქეთ გაიქცა, დაედევნე.—და თუ ერთხელ კიდევ... მე შენ...

მაიკო. ჩემო ზურმუხტო სადა ხარ? შენ შემოგველე!.. გაიანე!.. გაიანე!.. (შიღის. კიდეკ კაი ხანს ისმის ძახილი)

ოთარა. არა! არა! უნდა გავათავო! ბესო!

გამოსვლა მეოთხე

ოთარა. სურამიდან არ დაბრუნებულან?

ბესო. ჩათარი მოიქრა საბაღნეები მოაქვთ.... განსაცვიფრებელია! ტყუილად არ არის ნათქვამი — მაგრათ თუ მოუქერ,

ქვაც ღვინოს გამოხეთქსო.. ანანურიდან .. სამი ცხენი მოიყვანეს მერე რა ცხენები? მიკვირს სად გამოუჩხრეკიათ... ქალები კი არ მოუყვანიათ... მე მოგახსენე, ქალები გადაშენდნენ!

ათაზ. სულ ერთია... ჩქარა ურმები, ხალიჩები გადააფარებინეთ. ამაღა და ბიჭები .. განთიადისას თბილისისაკენ... ცხენები მართლა კარგებია?

ბესო. ძვირფასი!..

ათაზ. ჩაფრებმა მოიყვანეს?

ბესო. არა! ვილაც მოხუცმა თავის შვილებითა და სამი ბიჭიც თან ახლავს... მოხუცი გთხოვს ინახულო, და ცხენები-კი, როცა დაისვენებენ, მერე დახედეო! სამი ბიჭი თავლაში ცხენებს მიუყენა; მოხუცი და ორი ახალგაზდა კი შენს ბრძანებას ელოდნ!

ათაზ. აქ მომგვარე!.. (ბესო გადის. ათაზი მარტოა. ოხ-ოხ-ოხ-ოხ!..)

გამოსვლა მისუთი

(გამოდის ბესო, ანანია, ირაკლი და დათო. ანანია ელამია, მოკლე თეთრი წვერი, დიდი უღვაშები. კრეკლე სულ უმაწვილი გაცი, ქერა... დათო შავ-წვერ-უღვაშა. ანანია ქუდს მოიხდის და თავს უკრავს).

ანანია. გამარჯობა დიდ ბატონს!

ბესო. ქული დაიხურე, შე გამოტვინებულაო! არა, ქუეს რომ ვერ ისწავლიან! (მიდის.. დათო თავს გაყოფებს).

ანანია (მიამახებს). ჩემი ძველი ბატონი ყოფილიყო, თუ ქულით იქნებოდი, მაშინ ნახავდი, რა დღე დაგადგებოდა...

ათაზ. საიდან?!

ანანია. ანანურიდან, ჩემო ხელმწიფე! ანანია გლახა, ჩვენი სოფლის მამასახლისი... შენი ბრძანება მივიღეთ; სამი ცხენი და სამი ქალწული-მოგვეგვარა! ცხენები მოგგვარე და ქალწული კი აღარსად გახლავს, შარშან ყველა წაიყვანეს და ვინც დარჩა, ისინიც შენმა ჩაფრებმა ირგუნეს...

ათაზ (შკატრად). რაებს ამბობ, შენ გეგმის?!

ანანია. გამოიკითხე და მერე გაჯავრდი!! შეიღების დაქორწილება მინდოდა და ქალები კი აღარსად არის... აი, მოგიყვანე — იმსახურე.. მეც მამაშენს ვახლდი... შენთვის კი ესენი გავზარდე...

ათან (სიაშფენებით გადახედავს). შენი სახელი, შენ უფროსი ხარ?..

დათო. (ქუდს იხდის) დათო, ჩემო ბატონო!..

ათან. შენ?.. მოიცა... ესეც შენი შვილია?.

ანანია (ცაღის თვალით მიაჩერდება). ჩემი, დიდო ბატონო!..

ათანი. ეს შეუძლებელია!!

ანანია. ჰკითხე ჩემ დედაკაცს... იქნება შენ გამოგიტყდეს და მე კი მარწმუნებს, შენი არისო!

ათან. შენი სახელი, ბიჭო!.

ინაკლეა. ირაკლი, დიდო ბატონო!

ათან. რამდენი წლისა ხარ?

ინაკლეა. ოცდა ორისა..

ათან. შენ ქრისტიანი ხარ, მოხუცო!!

ანანია. მამა შენთან ერთად მომნათლეს!!

ათან. ანანურელებს კარგად გიცნობთ... უჩუმრად იქ მღვდლებიცა გყავთ!.. ბიჭებიც ქრისტიანები არიან?

ინაკლეა და დათო. ნამდვილია, შენი ჭირიმე.

ათან. რა რჯულის ბატონია, იმ რჯულისა მონანი უნდა იყვნენ.. შენისთანები— მოხუცო, მამაღს რაღათ უნდა და ამით კი დღესვე უნდა მიიღონ მაჰმადიანობა!.

ინაკლეა. არა, ბატონო!

დათო. რასა ბრძანებ, შენი ჭირიმე— რჯულს როგორ გამოვიცვლით?

ათან. რაო? მე თქვენ.

ინაკლეა და დათო. რაც გენებოს, ჩვენ არ შეგვიძლია!

ანანია. ჩუმაღ! წინააღმდეგობას როგორ ბედავთ! ბატონმა უკეთ არ იცის, რომელი რჯული სჯობია?.. თუ თვით უარ-ჰყო მამა-პაპათა და სამშობლოს რწმენა— მაშ სინიღისს ასე უმხილებია.. (ხელს იფემს გუფზე) სინიღისი?.. გესმისთ თუ არა,

თქვენ, ბრიყვებო, სინილისი რა არის?.. თუ ინებებ, დიღო ბატონო, მეც მაჭმადიანობას მივიღებ! დღესვე! მხოლოდ ერთი რამ მაფიქრებს... განსვენებულ მამა თქვენს რომ შევხვდები საიქიოს — მომიბრუნდება, თვალში მომაფურთხებს და მეტყვის: ვსწუხვარ, ანანია, რომ ცალი თვალი სპარსელებმა დაგიქრეს — თორემ იმაშიაც მოვაფურთხებდიო!.. აი რას მეტყვის მამა შენი!.. როგორ არა გრცხვენიაო... მე აქ ჯოჯოხეთში ვარო და შენ კი სამოთხეში ყიზილბაშებთან ქეიფობო! მამა-შენმა რომ ეგრე მითხრას — რათ მინდა მაშინ სამოთხე, რადგან განსვენებული მამაშენი...

ათან. რას ჩააცივდი მამა-ჩემს!.. მოშორდი!..

ანანია. მთელს მის სიცოცხლეში არ მოვშორებივარ!.. შენი ჭირიმე... როგორ მოვშორდებოდი!. იმის დროს თათრობა იყო და სადაც კი მოვასწრებდით, ღორებივით ვკლავდით... მამა-შენმა დააგდო სახლ-კარი, ბალები, ქეიფი, განცრომა და ჩვენთან ერთად მთებში — სიცივეში, მშვიერ-მწყურვალე ეგდო. რჯულს კი არ უღალატა, არამედ როგორც კი თათრები რომელსამე სოფელს მიესოდნენ — ისიც როგორც არწივი მოე-ვლებოდა თავს, იხსნიდა სოფელს, ანთავისუფლებდა ტყვეებს, ხოცდა თათრებს...

ათან. რატომ არ მახსოვხარ?

ანანია. შენა... შენი ჭირიმე, სხვა საქმეებიც ბევრი გაქვს. მეც მოვხუციდი... საიდან-ღა მიცნობ, თუმცა. — სულეიმანმა რომ დაგვამარცხა... გვერდით გიდექი...

ათან. მოიცა... მოიცა...

ანანია (აწუგუტანებს). როდესაც შენ ჩვენკენ იყავ და ამ ურჯულო ჩვენს ბატონებს ეოძებოდი... მეც შენთან ვიყავ... როდესაც იმერეთს გადადი... და სულეიმანი შენი მეუღლის ციხე-დარბაზს მიესია, მეც იქ ვიყავი... და როდესაც შენი მე-უღლე სულეიმანმა აწამა და მერე ნაჭერ-ნაჭერ დაჰკეპა...

ათანა (უვირის). კმარა, კმარა! . ყბედი, ყბედი ხარ მო-ხუციო!..

ანანია. მოვხუციდი, სიკვდილი არ მეწია, საქმესაც ველა-რას ვაკეთებ და ამიტომ ყბედათ გადავიქეც... თქვენ კი, ბრი-

ყველა, ბატონს დაუჯერეთ. ამან ორჯელ შესცვალა რჯული და უკეთ იცის რომელი სჯობიან!!

ოთარბ. ჩუმაღ! ხვალ ვნახავთ!.. ჩემ სამსახურში ვნიშნავთ.. ვნახოთ, თუ მამაცი ხართ!...

დათო. მამაცი ვარ თუ არა, ჩემო ბატონო, ამ ცხენებს კი ვერ ნახავდი—და შენ ჩაფრებს კიდევ ოცი მომატებოდა—სეირს ვაჩვენებდი—მაგრამ მამაჩემმა მიბრძანა და მეც... (ანანა შეხედავს. დათო კაღას გამაიფფის) და ჩვენც.... ერთგულათ ვემსახურებით...

ოთარ. ვნახოთ, ვნახოთ... მეც მეყვარებით, თუ. .

ანაკლა. ოლონდ, ბატონო... (მოტყუვათ).

ოთარ (ამის ხმაზე შეკრთება). რა არის?!. (განზე) ნამდვილ თემურაზს მაგონებს!.. რა გინდა, ირაკლი?..

არა ღი (ნახი ხმათ). ჩვენების ასაკლებათ ნუ ვაგვგზავნით...

ანანა დაჩუმდი, ნაძირალა!.. რა ვუყო, შენი ქირიმე ამ სულელებისთვის ათასჯერ მითქვამს.. ისწავლეთ ჩვენი დიდი ბატონისაგან ცხოვრება როგორ უნდა... იმან მეთქი სულე-იმანის და შაჰინ-შაჰს სასიამოთ თვისი ბიძა ნიკოლოზი მოჰკლა, ორი ბიძაშვილი სატუსალოში ჩააღბო, სიმამრი იმერეთში გადაჰკარგა...

ოთარ (დარცხენიდი და განრისხებული). დაჩუმდი!

ანანა. ეგ რა არის მეთქი!.. იმისი სახელით ბავშვებს აშინებენ... ყველა გაურბის, ყველაფერი თრთის იმის წინაშე მეთქი—და სულეიმიან-ხანსაც ამისთვის უყვარს... და ბატონობაც ამისთვის ხელთ აქვს... სხვები? სხვა თავადნი სადღა არიან?... ზოგი ტყეში, ზოგი მთებში—მშვიერ-წყურვალნი, უსახლ-კარონი დარჩენილან... რატომ მერე?.. იმიტომ რომ ჩვენ დიდებულ ბატონს დიდებული ჰკუა აქვს მეთქი.. ჰკუა, ჰკუა ასწავლეთ ამ ლაწირაკებს, ჩემო დიდო ხელმწიფე, ჩვენ ყველა შენი მონანი ვართ!!

ოთარბ (თითქმის სიღებ ნაკრავი უფარის). შენი მელოური მლიქვნელობით ვერ მომატყუილებ! მოიყვანე ცხენები და თუ რომელიმე არ მომეწონა, შენის დაჩრჩილულ ტყავისაგან ასალს შევეკრავ... (გადის ჩქარა).

გამოსვლა მთავრად.

ანანა (ჩქარა). აბა, შეიღებო. მიიხედ-მოიხედეთ... ყვე-
 ლათფერი დაათვალიერეთ, დათო, შენ აქეთ... ირაკლი, კოშკს
 შემოუარე .. ფრთხილად... არავინ შეგნიშნოსთ... (გადას).

გამოსვლა მთავრი

ანაკლა. დათო, გული როგორღაც მიცემს—თითქოს რა-
 ლაც უნდა მოხდეს...

დათო. აი, ჩემი ხელი და ხმალი... რის გეშინია... ვისაც
 გული ერჩის, მობრძანდეს!..

ანაკლა. კი არ მეშინია, მაგრამ წუხელის სიზმარი ვნახე,
 ვითომ წმიდა გიორგიმ მახვილით გული გამიპო!..

დათო. რაებს ბოდავ! წმიდა გიორგის რა შენთვის ცხელო!
 კოშკი შემოიარე ჩქარა... სიზმრები კი დედაკაცებს უთხარი—
 მე რა ვიცი იმათი გამოცნობა!.. წადი, წადი!..

ანაკლა. შენც მალე დაბრუნდი (გადას. დათო შეკრე მხრით
 მიდის—გაინეს შესვლება)!..

გამოსვლა მთავრი

გაანუ (უცქერას დათოს). ვინა ხარ? (დათო გაშტერებით და
 ვნებანის თვალებით უცქერას!) მუნჯი ხარ?

დათო. ოთარ-ბეის მხედარი... შენ ვინა ხარ, გოგონა?

გაანუ. მე იმისი ქალი ვარ! შენი სახელი?

დათო. დათო! შენი?

გაანუ. გაიანე!.. (სიჩუმი... ერთმანეთს უცქერან). რა გინ-
 და აქა!.. მამას ჯარი გორშია!..

დათო. მამაშენს ცხენები მოგვვარე შაჰინ-შაჰსათვის... ..

გაანუ. შაჰინ-შაჰსათვის.—ვინ არის შაჰინ შაჰ?

დათო. მე რა ვიცი!

გაანუ. არავინ იცის?!.. მეფეა?..

დათო (უცქერას). არ ვიცი!

გაიანე. არც ირანი იცი სად არის?
დათო. არა!.. ვიცი მხოლოდ, სპარსელები იქიდან შე-
მოგვესია—დაიპყრეს ჩვენი ქვეყანა. და მამაშენი სულეიმან
მეფეს ემსახურება....

გაიანე. სულეიმან მეფეც სპარსელია? ირანიდან?...
დათო. აგრე უნდა იყოს! იქ ჰგზავნიან ვერცხლს, ოქ-
როს, ცხენებს, ქალებს! ჩვენ გვართმევენ და იქ აგზავნიან!...

გაიანე. ვინ გართმევს?
დათო. მამა შენი!..

გაიანე. ტყუილია!
დათო. მართალი! გამდელი ხომ არა ვარ, ტყუილები და
ზღაპრები ვილაპარაკო!

გაიანე. შენ საიდან ხარ?..
დათო. ანანურიდან!.

გაიანე. სად არის ანანური?..
დათო. იქ, მთებში!..

გაიანე. მონადირე ხარ?
დათო. თერთმეტი ავაზა მომიკლავს!

გაიანე (აღტაცებით). ოოოჰ!.. იმათზე ნადირობა მასწავლე?
დათო. შენ ქალი ხარ... ვერ დასძლევ!..

გაიანე. განა ძლიერია?
დათო. ხბოს იტაცებს!.. როგორ ელვარებენ შენი თვა-
ლები?! თუ მიბრძანებ, შენი გულისათვის ორ ვეფხვს ერთად
შევებმი... ჩემი უკანასკნელი სისხლის წვეთამდის მამა შენს
ვემსახურები, ოღონდ შენ კიდევ გიხილო!

გაიანე (მოწყენილი). მე მალე მივდივარ! მამას მივეყვარ
ჯერ დედოფალთან და მერე. .

დათო (კაფითრდება). მიჰყევხარ?
გაიანე. ირანში... მამას სურს დედოფალი გავხდე, ამის-
თვის ნადირობა უნდა დავიფიწყო, პირ-ბადე მოვებურო და
მ.შინ შაჰინ-შაჰს ცოლი შევიქნები...

დათო. როგორ? შენცა?.. სპარსეთში?.. და მამა შენი?..
მამა შენი?.. იცი, შე საბრალო მაგისტთან დედოფლობას ჩემი
მძინვარი მტრის ქალსაც არ ვუსურვებდი.

გაიანე. რაო? რას ამბობ?..

დათო. გაიანე! გაიანე... იქ იმისთვის მიჰყავთ, რომ მონათ გახადონ და არა დედოფლოთ... დედას მკერდიდან გლეჯენ ქალსა—ქმარსა ცოლს სტაცებენ, დანიშნულს საცოლოს აშორებენ... გატყვილებენ, გაიანე... გყიდიან როგორც გაჰყიდეს საქართველო—გაჰყიდეს ქრისტე!..

გაიანე (თავზარ დატყუდი). ვინ? ვინა?

დათო. მამაშენი!.

გაიანე... (ჩისჩვით). საქართველო? ქრისტე?.. მამაჩემი?.. გაჰყიდა მამაჩემმა?..

დათო. მთელი ქვეყანა ამას ამბობს! ჰკითხე—საბას... იმან ყველაფერი იცის... მამაშენმა ხალხს შიშის ზარი დასცა... მიინც კმარა, რომ ერთი სიტყვა მოგვძახოს და როგორც კედელი გარს შემოვერტყმით... ჩვენში ბევრია კიდევ ახალგაზდანი და ძლიერნიც... ყველანი შენსავით არ გავუსყიდნივართ სპარსეთში, ჩემო მზევ, ანგელოზო, ჩემის სულის სინათლე!!

გაიანე (დაკარგული). მე... მე...

დათო (უფრო და უფრო ვნებით). კმარა ლაჩრობა, კმარა ყოყმანი.... თუ აქამდის ხმას არ ვიღებდი.... ახლა ვიყვირებ!.. უნდა გიხსნა, რადგან ამ წამიდან შენში ვხედავ სამშობლოს, ღმერთს, თავისუფლებას... თუ წაგიყვანეს.... როგორც ვეფხვი. შენს ქარავანს დავესხმი.—იმ საქართველოს მტარვალის მთელი სპა გარს ვეხვიოს, მეწმინდე იმათ ხელიდან შენს თავს გამოვგლეჯ!.. ჩემისთანა ბევრნი არიან! ბელადს ეძებენ! მე გავხდები ბელადი!.. და როგორც პატარა ყინულის ნაჭერი მთის წვერზე რომ მოსკდება და დაექანება—საწიშარ ლენქერად რომ გადიქცევა და რაც კი რამ გადებირება, კლდე, სახლი ანუ სოფელი—ყოველივეს მოსპობს, გალევავს.... ისე ჩვენც შენდა საშველათ მტრის ჯარს გავანადგურებთ.... ჩემო განთიადის ვაჟსკლავო!! (აკრებს. ისმას ხმა: გაიანე!).

გაიანე. გასწი ჩქარა!

დათო. იმედით იყავ! დათო მოჰკვდეს, თუ ვერ გიხსნას! (გაიქცევა).

გამოსვლა მშხრამ

ძაკა. აი... სადა ყოფილხარ?... ვაიმე... მე შენ მომ-
კლავ. რამდენი ხანია დავრბივარ, ვყვირი... სულთქმას ვეღარ
ვახერხებ... (დაეცემა ტახტზე).

გაიანე (დაფიქრებული იყო... უცებ). მითხარი... მამა ქრი-
სტიანია?

ძაკა (სულ დაიბნევა). მერე... რათ... გინდა?... რა შენი
საქმეა, ჩემო ნარგიზო!..

გაიანე (ხელს დაუჭერს). მიპასუხე!

ძაკა (შეშინებულია). წინათ ქრისტიანი იყო!

გაიანე. ახლა?..

ძაკა. არა!

გაიანე. მართალია მაშ? ყველაფერი მართალი და დედა
ჩემი მოკლულია?... ვინ მოჰკლა?..

ძაკა. დაჩუმდი, შვილო, დაჩუმდი... იწამე ღმერთი!

გაიანე (მრისხანეთ). ვინ?..

ძაკა (ძლიან ჩუმათ). სულიემან მეფემ...

გაიანე. და მამა ჩემი იმის სამსახურშია?..

ძაკა. რას ამბობ, გენაცვალე... ჩვენ ყველა მონები
ვართ!..

გაიანე. ჩვენ მონები—მამა კი მოსამსახურე?!

ძაკა. დაჩუმდი... დაჩუმდი!..

გაიანე. დაიცა... კიდევ... რატომ მამასთან არა ვცხოვ-
რობდი?..

ძაკა. არ ვიცო... არა ვიცო რომ... შენ მე დამლუპავ!

გაიანე. სთქვი...!

ძაკა. თავის ჰარამხანაში ხომ არ გაცხოვრებდა...

გაიანე. სადა?..

ძაკა. არამხანაში... იმას ბევრი ცოლი და შვილები
ჰყავს... როგორც მამადის სჯულის წესი არის!

გაიანე. ჩემ გარდა სხვა შვილებიც ჰყავს?!

ძაკა. ბევრი, მაგრამ შენ უყვარხარ და ისინი კი არა...

გაიანე. ისინი სად არიან!

ძაკო. ძალიან შორს!

გაიანე. იქ მეფე ვინ არის?

ძაკო. შაჰინ-შაჰ!.. მეფეთ-მეფეა!

გაიანე. იმასაც ბევრი ცოლი ჰყავს?

ძაკო. რაც ქვეყანაზე ლამაზი ქალია, იქ ჰგზავნიან....

გაიანე (თავში ხეჯს იტაცებს... დიდა ხნას სიჩუმის შემდეგ).
 წავიდეთ!..

ძაკო. (მიშაყვამ!) არა სთქვა რა... თუ მე გითხარი.
 (ოთარ-ბეი და ანანია შემოდიან).

გამოსვლა მათი

ოთარ (კმაყოფილია). ძალიან კარგი, ძალიან ცხენებია, გადაეცი სოფელს, რომ ანანურის ციხის აგების მუშაობისაგან განმითავისუფლებია.

ანანია. დიდი წყალობაა, ჩემო ხელმწიფე! თუმცა ტყუილად ნებულობ მაგასა.. ჩვენები გულიანათ მუშაობენ... ასე ამბობენ: ციხეს სპარსელები თან ხომ ვერ წაიღებენო, ჩვენ დაგვრჩებაო!

ოთარ-ბეი (უცებ მობრუნდება და მიანგრდება). გამიგონე, გლახა!.. ამდენი გაბედულება სად მოგიკრფეო? შენა გგონია, ვერ მივხვდი წელან რომ მამიჩემის ხსენებითა დამცინოდი?... იცოდე!.. მე ხუმრობა ჩემი ხუმარა ბესოსი მიყვარს და სხვა მასხრებს კი სახეს სიცილისაგან კი არა, ცეცხლითა და გამათრახებით დავამანქვინებ!.. სიამაცე მე მისი მომწონს, ვინც ჩემ მტერს დამხობს, ჩემთან მამაცობა კი არავის გამოადგება!

ანანია (რბილად). მერე რაღას უყურებ! შენ ხელთ არა ვარ... უბრძანე მომკლან... სიკვდილს არც აქამდე შეუშინებია, არც ამის შემდეგ შევუშინებები...

ოთარ (წააფლებს მხრებში ხეჯს). ბებერო, შენს წადილს მივხვდი... შვილები იმისთვის მოიყვანე, რომ ფარულად, ქურდულათ მომკლან!

ანანია. არ გეკადრება.... ქურდულათ მოკვლა სპარსელებმა იციან....—ლმერთმა ჩემი შვილებისთანა ქეშიკები

კიდევ სხვა მოგცეს! და როდესაც სპარსელებმა ჩვეულები
 სამებრ გალატონ, ირაკლი და დათო მათ მიუსიე და ნა-
 ხავ, თავიანთი სიცოცხლე შენდა საშველად რა ფასად გაჰყიდონ!!.

ოთარა. გამიგონე მოხუცო, ჩემგან უენებელი წადი...
 მხოლოდ მაგისთანა სიტყვებს თავი ანებე. . სიტყვების დრო
 არ არის, ჩენი ქვეყანა განადგურებულია!.. ლოთობით, სიმ-
 ლერის ღრიალით და ხტუნვა-ცეკვით სამშობლოს აღდგენა განა
 ხალხს შეუძლია?.. ასე გაფუჭებული, დაძაუნებული ხალხი
 სალ-კლდესავით მაგარ სულეიმანს როგორ შევებრძვით...
 შენ ბოდვას თავი დაანებე, მოხუცო, და სიცოცხლის უკანასკ
 ნელ დღეებს ნუ-ღა იმწარებ?!!

ანანაა. სამართლიანად არა სწამს ხალხს, ვითომ შენ ბო-
 როტი იყო, ჩემო დიდო ბატონო!.. მაშ მიგითითებ ისევ ამ
 ხალხზე, იმის ტანჯვაზე აგისნი ქვეყნის ვარაშს და იქნება
 შენს გულის სიღრმეში მიმალული სიბრალული გავაძლიე-
 რო!!

ოთარ. კმარა!... სიბრალული დიდი ხანია ყველასათვის
 მოვსპე, უკანასკნელს შენ გიბრალებ!.. (ბესო შემოარბის შეშინე-
 ბული).

გამოსვლა მითერთობა

ბესო. ბატონო, ბატონო, დედოფალი თავის ამალით
 მობრძანდა ..

ოთარ. ხომ არ გაგიჟდი?! (დათო და ირაკლი შემოაფლენ).

ბესო. აი ბატონო, მობრძანდნენ! (დაეცემა მუხლებზე. შე-
 მოაფლენ ზეანაზ, რუქაა, ალ-რაზაყაი. რამდენიმე მონა-ქაღნი და
 ჯარის-კაცები ჩაღმებათა და სმაღ-ამოღებულნი).

ზეანაზ. კარგი გუშაგები კი გყოლია, ოთარ-ბეი!. არა-
 ვინ შეგატყობინა ჩემი მოსვლა? მაგრამ როდესაც მოლაღა-
 ტესთან მიდიხარ... უნდა უცბად თავზე დაესხა! გზაზე ყველა
 შენი კაცები დავიჭირე... რატომ შენ ჯართან არ ხარ?.. რა-
 გინდა აქა?.. ამ განცალკევებულ კოშკში?... არამანა რო-
 გორ დაადგე?!.

ოთარ-ბეა (დაწოქილი იყო და ახლა წამოდგება). მოწყალე დედოფალო! მეფის ბრძანებით აქ ნობათებს ვაგროვებ!.. ხვალ განთიადისას ჩემის ქალით თბილისში წასვლას ვაპირებდი!..

ზეინაბ. გზაში დავიღალე... ამალამ აქ ვრჩები!

ოთარ-ბეა. ბედნიერებას ეწევი, დიდებულო პეფეკ, შენის აქ ყოფნით. ეი!... მხლებელნო... სანადიმოთ შეემზადენით... საქართველოს მთვარეს თავის მონის ქვეშ სურს დასვენება!! (უნდა წავიდეს).

ზეინაბ. დაიცა!.. ნადიმი და ლხინი არა მსურს... აღრაზაყ, კარებზე დარაჯები მიაყენე!.. (ანიშნებს კოშკის კუთხეს) მე იქ მოვისვენებ... (აღრაზაყი გადის. ზეინაბ შეხედავს ანანას და გულზე ხელს იტაცებს).

რუქია. რა გემართება, დედოფალო?..

ზეინაბ. არაფერი, ჩემო კარგო.. დავიღალე... (ოთარ-ბეის) ვინ არის ეს კაცი?..

ოთარ-ბეა. ანანურიდან გახლავს, დედოფალო, სამი ცხენი მომგვარა...

ანანა. დიდებულო პეფეკ, ცხენები საუცხოონი არიან, მაგრამ ერთი მათგანი მაინც უძვირფასესია!!

ზეინაბ. მარდი, ძლიერი და საომრად გამოდგება?

ანანა. პირველ ნახვაზე შეატყობ, რომ ჩვიდმეტი მეფის საჯინბოს მოდგმისაა, იმის ძარღვებში წმიდა სისხლი ჩქეფს და ტრიალებს!!!

ზეინაბ. მაშ ძალიან მოგწონს?!

ანანა. მე თითონ ვუვლიდი და შვილზე უფრო მიყვარს!..

ოთარ-ბეა. ნამდვილი არაბისტანელი ცხენია, დედოფალო შინკშას ეძეობა!

ზეინაბ. სიამოვნებას იგრძნობს შაჰინ შა!!

ანანა. ეგ არ ვიცი, მაგრამ ნამდვილია, რომ არც არაბისა, არც სპარსელის წვეთი სისხლი იმას არა აქვს... ჩვენია იგი—ჩვენი სისხლისა... (შეიღებს ხელს დაუქნევს) აი... ჩემი შვილები უკეთ იცნობენ!.. (რუქია ირაკდის დაინახავს და განკებ ერთის წამით შირ-ბადეს ჩამოუშვებს, ირაკდი აღტაცებით შესრქვრის—ზეინაბ აღუდგება უღი თრთის და თვალს არ აშორებს ირაკდის)

ანანია. ერთმა ამითვანმა ცხენი გახედნა!..

სკენანბ (მიერუებუდის ხმით). რომელმა?..

ანანია. რომელსაც შენ უცქერი?!

(სკენანბს გული უწუხდება და რუქიასა და ოთარის ხელებზე დაქშვება).

ფარდა.

მოქმედება მესამე

იგივე დეკორაცია. ღამე. შოვარე. შემოდის ირაკლი. დათო ხუმათ მოეპარება. უველა სცენები აშფოთებულის დაბლის ხმითა).

დათო. (მხრებზე ხელს დაადებს) აქ რას აკეთებ?

ირაკლი. (შეიხედავს) შენა ხარ, დათო!

დათო. ვის ელოდები აქა?

ირაკლი. მომშორდი! შენი საქმე არ არის!

დათო. მითხარი, ვის ელი?

ირაკლი. (გუჟიანად). გეუბნები, შენი საქმე არ არის!

დათო. ირაკლი, წინათ არას მიმალავდი?!

ირაკლი. ქალს ველი!

დათო (უცებ). გაიანეს?

ირაკლი. სახელი არ ვიცი. წადი!

დათო. შენ, ეი, გამიგონე! შენ წადი! მე პირველად შეეხვდი, ვაკოცე კიდევ. სიკვდილამდის არავის დავუთმობ!..

ირაკლი (გუჟიანად). ცრუობ! როდის შეგეძლო იმისი კოცნა, როდესაც დედოფალს არ მოშორებია... დედოფალს რომ გული შეუწუხდა და მკვდარსავით დაცა, იმან უცებ წამჩურჩულა „როცა ყველამ დაიძინოს, აქვე მოდიო“. მერმე ისინი ყველა კოშკში შევიდნენ. — და შენ საიდან აკოცებდი? სთქვი! (სახედას წააგებს).

დათო (მიხედვით). ხანჯალს ხელი უშვი! სხვას ვაკოცე... კარგია და... კინალამ ერთმანერთი არ დავხოცეთ?.. გაიანე რომ ყოფილიყო... ნამდვილ კაინათ გადავიქცეოდი!..

ირაკლი (კიდე მოღუშული). ვინ სხვას? აქ არავინ ყოფილა დედოფლისა, იმისა და მობურულ დედაბრების მეტი?

დათო. დედოფალს ვერას ვკადრებ და მობერული დედაბრები შენთვის დამილოცნია? მაშ თუ გიშლი, წავალ... ფრთხილად, ირაკლი, სპარსელებს ხუმრობა არ უყვართ და ეს შავი არაბები კიდევ უარესნი არიან! ნიორსავით დაგნაყვენ!.. თუ მოგესიონ, დამისტვინე... აქვე ვიქნები!

ანაკლია. მოიცა, ვის ჰკოცნიდი? იმის გარდა აქ არავინ მინახავს?!

დათო. არც დედაბრები?

ანაკლია. არ ვხუმრობ! მიპასუხე!...

დათო. დაიცა და! ძმები ვართ ჩვენ თუ არა?

ანაკლია. ვიყავით, სანამ არ მომატყუილე!..

დათო. მაშ კარგი!.. ოთარ-ბეის ქალი ჰყოლია, გაიანე!.. დედოფალაც იმის წასაყვანათ აქ მოვიდა!.. სპარსეთში შაჰინ-შაჰთან უნდა გაჰგზავნონ, მაგრამ ვერ გაჰგზავნიან, ირაკლი... ვერ მივართვი შაჰინ შაჰს... აი, აქ შემხვდა.—როგორც შევლი—ისე გამოხტა და ქურციკივით შედგა.... მე კი.... მე.... ნუ-ლა მკითხავ, ნუ-ლა მკითხავ!

ანაკლია. მაშ დედოფლის გვერდით არ იდგა?

დათო. არა, ჩემო ძმაო, შენც ძალიან მოგდებია!.. წმიდა გიორგის ვფიცავ, არა მეთქი, რაც დედა-მიწის ზურგზე ქალია, ყველა შენთვის დამითმია... გაიანე აქეთ გაიქცა... მეც ახლა იქითკენ მივიპარებოდი და შენ კი წავაწყდი!.. იცი, მგონია, ღმერთი ორივეს გვწყალობს და....

ანაკლია. დათო, გამიგანე!.. ოღონდ იმან მიბრძანოს და მზათ ვარ დავივიწყო დედ-მამა, პატროსნება, სჯული, სამშობლო!...

დათო. ჩემი მაგეებს ვერ მეტყვის და თუ მითხრა, მაშინ ვუბრძანებ—თვითონ იმან მიატოვოს სჯული და დედ-მამა... არა, არა, შენ მაგას ტყვილად ამბობ!.. გზაში მამას სიტყვები აღარ გახსოვს? შევიღებო, საჭეიფოთ კი არა, დიდის საქმისათვის მივდივართო! —რას ნიშნავს ეს, ირაკლი, იცი?

ანაკლია (სარკმელს უყურებს). ველარ ვითმენ... აი... ერთ წამს გამოჩნდა იქა საღამოზე და ხელით მანიშნა... იცი, ქვას ვესვრი.

დათო. ქვიშა სჯობია... მე კი ვიცი... დროა, სირცხვილიდან გამოვიდეთ!.. ჩვენ, ხალხი კი არა, მამადიანების პირუტყვი ვართ... ჩუმად, მიყრუებულ ხევებში და ჯურღმულეებში ვლოცულობთ.. ეკლესიები დანგრეული გვაქვს... ყველაფერი წაგვართვეს... იტაცებენ ჩვენ დებს, საცოლოთ და ჰყიდიან... რაღას უნდა ველოდეთ კიდევ?.. ირაკლი, რაღას უნდა ველოდეთ?

ირაკლი. დიახ, ლოდინს სიკვდილი სჯობიან!.. ქვიშას ვესვრი!..

დათო. გუშაგებს გააღვიძებ!.. რა თვალი მოგვკარ: რაღაც ძალა გულიდან დაიძრა, გაიზარდა, ვეებერთელა გახდა! იცი, ირაკლი, ახლა რა ძლიერი ვარ... რა ძლიერი?.. იმის ხმა ჩემთვის საომარ საყვირის ხმათ ვადიქცა, თითქოს მომძახის: გასწი, იომე, სარწმუნოება, თავისუფლება, სამშობლო და მეც გამოგვიხსენ!!

ირაკლი. სს!.. მოდის!! (დაბადი ხშუბი ისმის).

დათო. ვილაც... მივიმალოთ! (გადიან).

გამოსვლა მეორე

(გამოჩნდებიან ბესო, ანანია და საბა, ჩაცმულაა როგორც გლახა, მხოლოდ უფრო შავად. ხელში გრძელი კანიათი ჯიხი უჭირავს).

ბესო (ჩურჩულით). წყნარად, მამაო.. აქ დამიკადეთ... ჩავიარბენ გვირაბებში და საიდუმლო გზას გავიკვლევ... ყველანი იქ გვიკდიან... აღდგომის წირვას ელიან... სანამ შენ წირვას არ მოისმენენ, ვახსნილებაც არავის უნდა... (გადის ფრთხილად).

ანანია. კახეთში იყავი?

საბა. საზარელი სანახავია... ყოველივე აუოხრებიათ... საღვთო სარდაფებში ვლოცულობდით... ეს ურჯულონი არავის ზოგავენ...

ანანია. ხვესურეთში...

საბა. საამო რამ ხოლო იქ დავინახე... სპარსელების ქაჯანებაც არ ისმის.. შევაგროვე მამაცი ფშავ-ხვესურები და ყაზბეგ-

თან იმათ ბანაკს დავეცით, ციხე წავართვით და გერგეთის უდაბნო-ში ზიარების ლოცვებს შევეუდექით... სამი დღე არ დაგვეცალდა... სწორეთ ხარებას გუდაურიდან ამათი ჯარი თავს დაგვესხა... ერთ ხელში ჯვარი, მეორეში ცელი ავიღე და რამდენმამე კაცმა გზა გავიკაფეთ... დანარჩენების სისხლით ომის ველი მოიწყა... გამოველით, როგორც იქნა, ბორჯომის ხეობაში და იქიდან კი ტივებით აქ ჩამოველით!..

ანანას. გაიგონე, კათალიკოზი მოგვიკლეს...

საბა. ვიცი, ვიცი... მე ცოდვიანმა!.. იმ დროს, როდესაც იმას ჰკლავდნენ... თავისუფლების იმედი გულს მიხარებდა... მაგრამ ღვთის განგებას ვინ მისწვდება...

ანანას. ღმერთს ჩვენ დავავიწყდით!

საბა. არა, ანანია... ღმერთს ჩვენი ქვეყანა, ღვთის მშობლის წილ-ხვედრი ახსოვს!.. საქართველო ვარდი-ვარდმო გავიარე! ღმერთი ჩვენთან არის! და წმიდა ჯვარს, სისხლში ამოვლე-ბულს, ღელოს გავიტანთ!..

ანანას. და როდის მერე, უფალო, როდის?.. მალე?

საბა. მალე!.. იმათი შვილები დაიხარდნენ, ვინც ჩვენი სამშობლოს დაცემის დროს დაიხოცნენ, იმათიც, ვინც ქვეყანა გასცეს... დედებმა ძუძუსთან ერთად შეაწოვეს სჯულის და მამულის სიყვარული... დიახ... მეომარნი დაგვეხარდნენ... ათა-სობით ვნახე... მხოლოდ ბელადი არა ჰყავთ!

ანანას. ჰყავთ! მიიღე ჩემი აღსარება, წმიდა მამავ... ეგ საიდუმლო მხოლოდ სამმა ვიცოდით... ოცი წელიწადია, როგორც სამარე, ჩუმათ ვარ... ახლა ვგრძნობ დრო არის... წა-დი... ახარე საქართველოს ხალხს, ჩვენს მეომრებს... რომ ამ ამბავმა კიდევ მეტად განამხნევოს მათი მკლავები... მეფის ძე გიორგი ცოცხალი არის!..

საბა. ანანია... ტყუილი საქირო არ არის... ხსნას მაინც ველირსებით!..

ანანას. ილოცე მეთქი ყველასთვის... მე ტყუილს არ ვამბობ!

საბა. თეიმურაზის მემკვიდრე სულიმანმა თვისი ცხენით გასრისა... :ნანია... თვითონ ვნახე ეგა... და ახლა ამბობ, ცოცხალიაო?..

ანანია. გასრისა იგი... ილოცე მისთვის... ის იყო ჩემი შვილი!.. (საბა ხელებს და თვალებს რას ააშურებს). ჩემთვისაც ილოცე... ცოდვა ჩემია... თითონ შეეცვალე პატარა ბავშვები...

საბა. შენს შეცოდებას... უფალი განსჯის... სად არის ყმაწვილი?

ანანია. დედოფალი მიგითითებს!

საბა. ჩვენი დამლუპველი დედოფალი?

ანანია. ჩვენი მხსნელი!..

საბა. დარწმუნებული ხარ?

ანანია. ჩემ თავზე უფრო მას ვერწმუნები!!

საბა. მერე მეფის ძე სად იზრდებოდა?

ანანია. ჩემთან!

გამოსვლა მისამი

ბესო. ყველა სალოცავად გომურში შეკრებილა... უნდა ჩავიდეთ...

საბა. საითკენ?

ბესო. მომყევით.. ისე მალულად ჩავიყვანოთ, ვერც ბატონი, ვერც სულიმანის ძალები სუნითაც ვერ მიხვდნენ სად ჩავიჩქმალებით!.. (გადას).

დათო (გამოჰყავს ჩქარ, ირაკლი). რა სთქვა მამამ, გაიგონე? ირაკლი. ვერა გავიგე-რა? რომელი მეფის ძე?..

დათო. არც მე მესმის... ვინ იზრდებოდა მამასთან?.. შენა და მე!...

ირაკლი (სიცილით). მერე რომელი ვართ მეფის ძე?

დათო. შენ ხუმრობ?.. ეს სახუმარო საქმე არ არის!...

(რუქია თეთრს ჩადრმა გამოჩნდება ბუჩქებთან).

ირაკლი (შინიშნავს). კაბა მოსჩანს!.. (იქით გაიბუნებს).

დათო. ეს ხუმრობა არ არის! (გადის).

გამოსვლა მეოთხე.

რუქია (უცებ მოეხუკვა ირაკლის... ხანგრძლივი კოცნა). მომკვლენ, თუ შენთან მომასწრეს... შენი სახელი?

ანაკლია. ირაკლი!...

რუქია. ვინა ხარ! საიდან?

ანაკლია. მთიული ვარ!..

რუქია. ჩემები კი ზღვის-პირენი არიან... მე იმათ გამოწყიდეს!...

ანაკლია (ვნებით). შენ გაგყიდეს?.. ვის მიგყიდეს?.. ჩემი ხარ საუკუნოდ... ჩემსავით შენს შეყვარებას ვერვინ შეიძლებს... ჩემის ალერსით დაგწვავ... (ჭკოცნის).

რუქია (მთაუკუბს). ჩუმაღ...!

ანაკლია. ჩემთან ვისი გეშინია?.. შენს თავს ვინ-ღა წამართმევს... საუკუნოდ ჩემი ხარ-მეთქი.

რუქია (ვნებით, თნ მოწუენილი). შენი მხოლოდ ამ წამს ვარ, ჩემო სინათლევ!.. მკოცნე, სანამ შენთან ვარ!.. შენ რომ შეგხვდი... ამ ერთის წამით მაინც შენთან ყოფნით დავსტკბე და მერე თუნდა ისევ მონობა, თუნდა სიკვდილი!!

ანაკლია. რათ ამბობ სიკვდილზე?.. ვინ გაჰბედავს ხელი შეგახოს, როდესაც ჩემს გულზე მიკრული მყევხარ!..

რუქია (ვნებით. რაგარტ გველა ისე ეხუკვა). ოჰ... სულ ასე რომ ვიყო და შორს.. შორს... იქ ზღვაზე... ნავით... ზურმუხტებრ ტალღებზე. ვუცქეროდეთ ვარსკვლავებს... შენს ამოოხვრას. ვსუნთქავდე, სიყვარულის ხმებს გიმღეროდე და შენს თვალბში ვდებოდე...

ანაკლია (თითქმის შეშლილი). გსურს გავიქცეთ! აქვე, ისეთი რაში ცხენები გვყავს ქარზე, ელვაზე მარდი... ვით ქარიშხალი ისე გავქრებით!..

რუქია (იჭერს). არა... ყველგან დარაჯებიან... როდესაც გაქცევა შესაძლებელი იქნება, მე თითონ გეტყვი... გამიგონე, იცი—ვინა ვარ!..

არაკლი. ვიცი! დედოფალი ხარ და მე შენი მონა!!

რუქია (ცბიერად): მე რუქია ვარ... სულემან-ხანის საყვარელი მხევალი, დედოფალი მოხუცდა... და მეფეს მოყირქდა... დედოფალი მე გავხდები... სად შეგიძლია სულემანის თვალებისაგან დამშალო? როგორც მხეცებზე, ისე ინადირებენ ჩვენზე და მოგვძებნიან!.. ოჰ, არ იცნობ სულემან მეფეს?

არაკლი. სულემანის მხევალი ხარ?

რუქია (მედიდურად). დიახ!. როდესაც ზენაბს ის მოჰკლავს... დედოფალი შევიქმნები, ეს მალე იქნება... მზევრავათ დამნიშნა... აი, თბილისს რომ ჩავალ—ოღონდ ერთი სიტყვა ვუთხრა—მაშინვე თავს გაავადებინებს, სულემანს არ იცნობ! სისხლი უყვარს!

არაკლი. მაშ რათ მეძახდი მე—თუ იმისი ხასა და მონა ხარ?... შენი სილამაზე რად გამიელვარე? და შენა გგონია, შენს თავს სხვას დაუფთობ... გესმის? შენ უხდა ჩემი იყო! მარტო ჩემი!

რუქია. სულელო ბაღლო! მაშ ვერ გიცენივარ! განა მე იგი მიყვარს? შენ მიყვარხარ, შენ, და მოველ შენთან—სახარელ შიშსაც დაძლიე!...

არაკლი (ათრთოლებულად). რუქია!..

რუქია (ჭკაჩნის). დაჩუმდი!.. ნუ იკვიანობ... ის მოხუცია, შენ ახალგაზდა... განა ვინც შენ დაგინახავს—იმას შეიყვარებს?... მაგრამ ის მეფეა... როგორც მახვილი, მრისხანა... სიკვდილივით საშიშარია. სიხარულისა და რისხვის დროს უცვლელი სახე აქვს... თუნდა კაცს ჰკლავდეს, თუნდ ლხინში იყოს იმის თვალებში ერთნაირი ელვარება იხატება... ისეთი გამოხედვა აქვს, ასე მგონია, თბილისიდან ახლა აქ მიცქერის... შენთან რომ ვარ... შენ რომ გვხვევი... თითქოს ის ჰხედავს.. (ცხცაზე და არაკლის კხვევა შეკრათ. ისიც მაიხედ-მოიხედავს შიშით. რუქია შიშით იცინის). ხედავ... შენც შეშინდი... სად... სად შეგიძლიან მას დავემართო!

არაკლი. გამაგიჟე... აღარა მესმის—რა... მხოლოდ ერთი მსურს... უნდა გინახულო, უშენოთ სულ-თქმა მომესპობა.

რუქია. მეც მარტო შენ მიყვარხარ! (აღ-რახაყი გამონძება და იქვე ბუჩქებში იმალება) მე შენთან ვივლი მალულად... ოჰ რა ტკბილი წამები გვექნება! ჩემი ფეხები ბუმბულზე უმჩატესია, ლამის სიბნელეში გველივით დაესრიალებ... მძინარ ძაღლს ფეხს გადავადგამ და დავბრუნდები-არ გაიღვიძებს!.. ოღონდ ჩემი მორჩილი იყავი და ისეთ ბედნიერებას გწევ—სხვა არ... (უცებ ნელა დაიკვილებს და ბუჩქნარისაკენ გაქანება). აქ ვილაც არის!.. (ირაკლი გადასტება და უკლებს სტაგებს სეფს აღ-რახაყს და გამოჰყავს!..

გამოსვლა მისუთი

აღ-რახაყი. აქ მომ... (ირაკლი ზარს უკუმშავს)

რუქია. (იღნობს აღ-რახაყს). მოჰკალი! მოჰკალი!

ირაკლი. სიცოცლეს გაჩუქებ, თუ შემომთიციავ!..

რუქია. მოჰკალი!.. ეგ საჭურისია! ძაღლია.. შემოგფიციავს, მაინც გვილაღატებს.. მოჰკალი მეთქი!..

ირაკლი (ხანჯალს მოქნევს). რუქია, ხედავ როგორ მი-
ცქერის?

რუქია. ლაჩარო! დაჰკა!

ირაკლი. (ერთის მოქნევით ხანჯალს ჩასცემს. თავ-ზარ და-
ცემული) აი... მოვკალი!..

რუქია (აღქედება აღ-რახაყს). ახლა ველარას იტყვის!! (ეხვევა ირაკლის) ელოდე ჩემ მოწოდებას... ყოველთვის ახლოს იყავ... ახლა გაიქეც... (გაიქევა. შემოვლის დათო)

გამოსვლა მთავრის

დათო. ოთარ-ბეი და დარაჯნი მოდიან!.. ეს რა არის?!
ეს რა არის?..

ირაკლი. საჭურისი!.. მოვკალი!.. იმან მიბრძანა!!

დათო. დავგულუბავ! გავიქცეთ... დავიმალოთ... ძილი მო-
ვიგონოთ! (გარბიან. შეორეს მხრით შემადიან ოთარ-ბეი და ჯა-
რის კაცნი).

გამოსვლა მეზვიდე

ოთარ-ბეა. ამაღამ არ დავიძინებ!. წადი, დარაჯები კი-
 დევ...

ერთი მხედართაგანი. შეხედე, ბატონო... აქ ვილაც არის!

ოთარ. ალ-რაზაყ!.. (შეშანებულად) ჩქარა წყალი!

ზემბი. აღარ სუნთქავს.—მოკლულია.—ღალატი!.. უნდა
 ბაღში ვეძიოთ... ჩქარა... მოგვეშველეთ!! (ზეინაბ გამჩნდება
 კოშკის საკმეღში)

ზეინაბ (ბრძანების კაღთით). ჩვენს შეშფოთებას ვინა ჰბე-
 დავს... ალ-რაზაყ... ჩადი, გაიგე... ოთარ-ბეის და დარაჯებს
 დაუძახე!

ოთარ-ბეა. აქ ვარ, დედოფლო. მთელი ღამე გარემოს
 ვუვლი და ვდარაჯობ!!

ზეინაბ (მოუთმენლად). ალ-რაზაყ!

ოთარ-ბეა. ალ-რაზაყი მოუკლავთ, ხელმწიფევ!.. ეს არის
 მკვდარს წავაწყდით. (ამ სმურობაზე მოგროვდებიან ყველანი...
 ბესო, ანნია, დათო, ირაკლიც, დიდი ადვლეკა სჩანს).

ზეინაბ (ფანჯარას შორდება) ალ-რაზაყ მოკლულია?.. (დაი-
 მალება).

გამოსვლა მირვა

ოთარ-ბეა (შეცრად). ეი... ისმინეთ ყველამ, ჩემ ჰერს
 ქვეშ ხელმწიფისაგან გამოგზავნილი რწმუნებული პირი მოუ-
 კლავთ!.. ვგ სირცხვილი თავზე ვინ, ვინ მომახვია?.. ვინ და-
 მლუპა?..

სპარსელი ჯარის კაცნი. ვიარებმა.. გვალატო-
 ბენ. დაპკარით ძაღლებს! (იარაღზე ხეჯს იტაცებენ. საერთო მოძ-
 რაობაა)

ბესო (და რამდენიმე ჯარის კაცნი). მოკლულს ჩვენ არ ვი-
 ცნობდით... ჩვენ ბატონის ერთგულნი ვართ.. იქნება თქვენ
 თითონ გძულდათ და მოპკალით კიდევც, ჩვენ კი გვაბრალებთ!
 აი, ღალატი სად არის! (იარაღზე ხეჯი... შეიქნება კაჟანი, მიწვე-
 მოწყება).

სპარსელება. უნდა ეს ბუდე გავანადგუროთ... დაჰკა!..
დაჰკა!

ოთარ-ბეის ბაჭყალი. ეი, ვინა ხართ! ქრისტიანების გაწყვე-
ტა სურსთ...

ოთარ-ბეი (შეხვეთ ხმით). ჩააგეთ ხმლები! ძალებო! და-
მნაშავეთა თავის მოსაკვეთათ ჩემი სიტყვა არა კმარა? განა
მე სარდალი აღარ ვარ!.. როგორ ჰბედავთ? მისმინეთ.. თუ არ
ჩვენს კაცი, აქ ვერავინ შემოვიდოდა... ერთ-ერთ ჩვენგანს ეს
საზიზღარი მკვლელობა ჩაუდენია... იზნ-საად... აჰა, ჩემი ბეჭე-
ლი... ახლავე გასწი გორში და მომგვარე ხუთასი კაცი. (იზნ-
საად გადის). ახლა ვეძიოთ მკვლელი და თუ ჯარის მოსვლამ-
დის ვერ მოვსძებნეთ... ყველა ვინც აქა დგა, ვინც სახლში,
ეზოში იყო, ვინც კი დედოფალს იახლა—სიკვდილით დაისჯე-
ბა... (საერთო სმაურება. მისმინა „...შე ბატონთან ვიყავ...“ „შე
ცხენებს ვუვლიდი... შე კარებთან ვიდექ...“ „...გამოტყდეს ვინც არის...
ყველა რატომ ერთისთვის დაიდუჭის... გამოტყდეს!").

დათო. (ხმაურების დროს შიდას და ხელს წაყვლებს დობის
საქს). ხალხნო! (ყველანი მიუბრუნდებიან) საქურისი მაჰმადთან
წარემგზავრა, უნდა მოახსენოს: სულეიმან-ხანიც და სხვებიც
იქ მალე მივლენ. აღ-რაზაყი საიქიოს მე გავგზავნე... თუ შე-
გიძლიათ, დამიქირეთ! (მოყვლება და გადახტება დობეზე. კიჟინა—
„ჩხენზე შეხტა!“ „ჩქარა მდევარი!..“ თოფას ხმა).

დათოს ხმა შორადან. ესროლეთ დაბმულებს, ძაღლის მო-
დგმავ!

ხმები (იმათი, ვინც დობეზე შემდგარნი უცქეჩიან). ცხენები
გაქრა!.. „ძალიან შორს წავიდა“ „ვერ დაეწვივინა“... (კიდევ
თოფის ხმა).. „ქერიმიც მოკლა“!..

ოთარ-ბეი. (გაცოფებული) ასი ოქრო ვინც იმას მოჰკლავს..
ჩქარა მდევარნი!! (ანანიას და ირაკლის შეახჩეკს) შეპკარით ესენი.
პასუხის-მგებელნი ესენი იქნებიან!.. გაახურეთ შანთები.. წამო-
იყვანეთ!.. (ამ დროს შემოდის ზეინაბ და რუქია, შეშანებული
დედოფალს ეკვრება... აღ-რაზაყი გააქვთ... ზოგნი ანანიას და ირაკლის-
თან დგანან).

შეინაბ. რას ნიშნავს ყოველივე ეს, ოთარ-ბეი?.. (ეველა გაჩუმდება).

ოთარ-ბეი. ჩემ სახლში ღალატი შემომეპარა... ეს სამი გველი შემოსრილდა ჩემ ქერ-ქვეშ და სასიკვდილოთ სტუმარს და ჩემ მეგობარს უკბინა... ერთი გაიქცა.. მაგრამ ორი ხელში მყავს... მალე დავბრუნდები, ხელმწიფე! წამოიყვანეთ!..

შეინაბ. დაიცადეთ!.. მე თვითონ გამოვკითხავ! (იცნობს ირაკლის. გაფითრებული). მკვლელნი ესენი არიან?..

ოთარ-ბეი. ამისი შვილი, დედოფალო, ძმა ამ საძაგლისა!

შეინაბ. (წამოგა წინ...) რათ მოჰკალით?..

ანანია (სულ მიეუჩრებუდა იყო დათას ანბისკენ). არათერში დანაშავე არა ვართ, დედოფალო... არც ამან, არც მე იმ უკუღმართის განზრახვა არ ვიცოდით!.. მე იგი ჩემდა საუბედუროდ გამოვზარდე! (მიაუჩრებს)

შეინაბ (სიუყარულით უცქერის ირაკლის, მაგრამ მკაცრის ხმით). შენ, ბავშო, ამისთანა საქმეში როგორ ჩაერიე?..

ირაკლი (უცქერის რუქიას, ეს ანიშებს უარის-თქმას). არა ვიცოდი რა, დედოფალო!..

ანანია. მე და ევა... ცხენებთან ვიყავით... იქ თავლანო გვეძინა... ჰკითხე იქ მყოფთა... უცებ ყვირილი მოგვესმა... ვხედავ, დათო იქ აღარ არის!..

ოთარ-ბეი. ცრუობ .. ბებერო ძაღლო... კარგათ გიცნობ.

შეინაბ. ნება დაურთველად ჩემ წინ ლაპარაკს ვინა ბედავს?

ოთარ-ბეი. მაპატიე, დედოფალო!

შეინაბ. წადით თქვენ-თქვენ ადგილას, (ეველანი გაუღენ ოთხის გარდა, რომელთაც ანანია და ირაკლი უჭირავთ). წადი შენც, ჩემო ლამაზო, მოისვენე...

რუქია. (არ უნდა წასვლა). მეშინიან... დედოფალო!

შეინაბ. ვერაფერ შეგაშფოთებს!.. წადი... ღამის ნამი შენს სილამაზეს არ მოუხდება... წადი!..

რუქია. (მძულვარებით შეხედავს და მიდის) შენს ბრძანებას აღვასრულებ! (შეჩერდება ირაკლის წინ და სიუყარულის ნაზის ხმით შეინაბს მიუბრუნდება). ამათ ახლავე სიკვდილით დასჯი, დედოფალო?!

ზეინაბ. (გაკვირვებული შესვლას) შენ რათ გინდა ეგ გაიგო?..

რუქია (მოწიწებათ). იქნება ამათი გამოკითხვა თვით მეფემ მოისურვოს... ჩემი სულელური სიტყვა... შემინდე... (აკრძებს სულზე და ირაკლის ცქერათ გადას)

ზეინაბ. რუქია მართალს ამბობს!.. შებორკეთ, ჩამწყვდიეთ... პასუხის-მგებელი თქვენ იქნებით. (მიჰქუათ. ზეინაბ დიდ-ხანს უცქერის და შეწყუბული დაეშვება ტახტზე. ოთარ-ბეი სინქართი ამბობს:)

გამოსვლა მცხრე

ოთარ-ბეი. მაბატიე, დედოფალო, მყუდროება დაგირღვიე... ღირსი ვარ სასჯელისა და ნუ შემობრალებ!!

ზეინაბ. შეწყალებას მართლაც ნუ მოელი!

ოთარ-ბეი. ეგ მკვლელობა ჩემ სახლში მოხდა... თუმცა მართალი ვარ, მაგრამ ვიცი არ შემიწყნარებ, დიდებულო დედოფალო... მაშ შენი რისხვის მსხვერპლი მე ვიყო მარტო... ჩემი ქალი შეიბრალე... რათ გინდა სიცოცხლე მოუსპო? (იხიქებს).

ზეინაბ. მაშ გიყვარს?..

ოთარ-ბეი (დახეული). არ ვიცოდი, თუ ასე მიყვარდა!.. მე ვამცემელი, მოსყიდული, გახრწნილი კაცი.. ქრისტეს უარ-მყოფელი. . ის კი ბავშვია უბიწო! დღეს, მარტო დღეს მივხვდი, ვიციანი იგი... ოჰ, ჩემო დედოფალო, ყოველივე შენ და მეფეს შემოგწირეთ! თქვენის დიდებისათვის ყოველივე დავთრგუნე... არა, მოღალატე არა ვარ... თქვენი მოღალატე არა ვარ!.. დღე მარტო მე გადამხდეს.. მიმეცი სიკვდილს და იმას კი ნუ მოსპობთ... ნორჩ სულს და სხეულს ნუ დაღუპავ...

ზეინაბ (სიხარულით—თავშეკავებით). ოთარ-ბეი, მერე ვინ დაიცავს მას, როდესაც შენ ამ ქვეყნად აღარ იქნები?.. სულე-იმიანის კლანჭებიდან ვინ გამოიხსნის? ამ მხეცებით საესე ქვეყანაში ვინ მისცემს შევლას?

ოთარ-ბეი. ერთი ერთგული ყმა მყავს!.. იმერეთში გავ-გზავნი.

ზეინაბ. მერე?.. განა თათრები სპარსელებს რითა სჯობიან? ეგრე არა სთქვი?!. არა, ოთარ-ბეი, თავს ვერსად შეაფარებინებ... გურგანის ზღვიდან შავამდე ერთი ადლი მიწა არ მოიპოვება, სადაც ძალ-მომრეობა და სიკვდილი არა სუდედეს... მამადიანთა ფეხ-ქვეშ ქვეყანა ისრისება და ითელება... მონანი, მონანი ვართ ჩვენ და მონობის მეტი არა დაგვრჩენია-არა!..

ოთარ. (გაკვირვებულად) დიდებულო დედოფალო!

ზეინაბ. ვინ არის აქ დედოფალი, ოთარ, ეგრე ვის უწოდებ?

ოთარ. შენ, დედოფალო ზეინაბ!!

ზეინაბ. ვიცნობდი დედოფალ თამარს და მე კი მხევალი ვარ! მახსოვს ახალ-გაზდა თამარი, უპირ-ბაღოთ, მედიდური და მხიარული თეიმურაზს გვერდში უდგა!! ღეთის-მშობლის წილხვედრ ხალხს სასიხარულოდ ის მოჰყენოდა!! თქვენი ცოლ-შვილი, თავისუფალი საქართველოსი თავად - ახნაურობა გარს ეხვეოდა! ნაკურთხი ცის გულბათის ქვეშ, წმიდა ზარების რეკაზე, ზურმუხტებრ ველთა და ბალთა შორის თავისუფლად თავისუფალი ხალხი წმიდა ტაძრებისაკენ სალოცავად მივიჩქაროდით... და უშიშრად თავისუფალი ხალხის სიმღერა გაისმოდა და ყველგან დიდებული ღვინი იყო! დიდებული მეფეც თავისუფალ ხალხთან მხიარულებდა! მადლით საესე ჩვენს მშვენიერს ქვეყანას სარქველად ეს ლაქვარდი ცა ჰქონდა კედლებათ თვალ უწვდენელი მთები და სალოცავათ წმიდა ტაძრები... ქართველის გული ქართველი ქალის გულთან, სული სულთან ვითა სიმები შეწყობილ იყო! უშიშრად დედა თვის მკერდზე შვილს მიიკრავდა... უშიშრად გლეხი თვის გულთანს მიღულუნებდა და ბოროტების ნაცვლათ კეთილსა მკიდა! და უფალი ღმერთი თვის წმიდა კრებულისთ ერთგულ მორწმუნე ხალხს ნათელსა ჰფენდა-იმ ხალხს, რომელიც უზარ-მაზარი აღმოსავლეთის სამზღვარზე ქრისტესა ჯვრის მცველად და ბურჯად იდგა! და ახლა, ახლა?

ოთარ (ცრემლ-მორეულად). ჩემო მეფე! ჩემო დედოფალო!

ზეინაბ. და ახლა... ვდგევართ აქ მე და შენ და ერთმანერთს ვუცქერით, ჩემი თვალები უცრემლოთ გაშრენ! სამაგი-

ერთი სიცრუეს, მლიქვნელობასა და უძილობას შეეჩვივნენ! შენ კი, დიდებულო მეომარო და თეიმურაზის მეგობარო? მთელის შენის ძალით და უფლებით რა ხარ ახლა? მონა!! სულეიმანის ძაღლი! იმისგან გამათრახებული, იმის მერანის გვერდში უნდა რბოდე, ნადირს იქერდე!! და, აჰა, შენის სამსახურისათვის, შაჰინშას საროსკიპოში შენი ერთად-ერთი ქალი უნდა ჩაჰკეტონ! და თვით შენც მონა-საჭურისის მოკვლისათვის სიკვდილი გელის!! საქართველო კი, ოთარ, საქართველო? მიმოიხედე... მონობა—მეთქი, მონობა! უსინათლო, ვით ბნელი ღამე!!

ოთარ (თავში ხელებ წაფლებუდა), ძლიერო ღმერთო! ძლიერო ღმერთო!

შეინახ. და მე, მე? იცი შენ ახლა ვინ დავაპატიმრე? იცი, შებორკილი სულეიმან-ხანთან ვინ უნდა წავიყვანო? იცი თუ არა ვის აწამებენ, ჩემის თვალის წინ ვის მოკვლენ? ოთარ, იცი თუ არა? ჩემ შეილს!!

ოთან-ბეი (თავ-ზარ დატეხუდა). როგორ თუ შენ შეილს, დედოფალო?

შეინახ. ოცი წელია არ მინახავს! სხვამ გაზარდა!! იმის ზრდას, იმისი დავაყვაცებას სხვისი თვალები უცქერდენ, სხვისი ყურები იმის ხმას ისმენდნენ!! და მე კი, ერთხელაც არის, ამ ოცდ წლის განმავლობაში ვერ გავბედე იმისი ნახვა დღეს, დღეს პირველად ვნახე. და ვერც დღეს შევიძელ იმისი გულზე მიკვრა, ჩემის ცრემლებით მისი განბანა!

ოთარ. როგორ, როგორ გადარჩა, დედოფალო... ქვეყანამ იცის, რომ ის... ცხენმა...

შეინახ. ომის შემდეგი ღამე გაიხსენე... ამ ომში მოჰკლეს მეფე თეიმურაზ! და საქართველო წარიხოცა!! დაიარაღებული მრავალის ჭრილობით—ცოცხალ-მკვდარი მოიქერ ჩემთან მეტეხის ციხეში, მამცნე მე სიკვდილი ქმრისა და სამეთოს დალუპვა, და სისხლით დაცლილი პირქვე დაეცი...

ოთან-ბეი. საშიშარი და დამლუპველი ღამე!!

შეინახ. თავზე გადექი... ბავშვი გულზე მიკრული მყავდა... უკანასკნელი მეომარნი ციხეში ომობდნენ და სათითა-

ოდ იხოცებოდნენ. სულეიმანის ჯარი კი, როგორც კალია, გარშემო მთებს, მტკვრის ორივე მხარეს მოჰყენოდა და ბოლოც არ უჩნდა!. მეტეხის ტერფთა თბილისი იწოდა... და საზარელ ვაებისა, გულსაკლავ კენესისაგან კედლები იძროდნენ!.. და ოთხი კუთხივ ავარდა ალი! და შეიღება მტკვარი სისხლის ფრად! სჩანდა, მთელი ქვეყანა იმათ ხელთ იგდეს და მტრის ბანაკიდან თან და თან ხმა მალლა კიჟინი გამარჯვებისა მოისმოდა!.. სამი ადამიანი უკანასკნელ სიმაგრეს იცავდა. მე, გულზე მიკრული ჩემი ბავშვი და სულ-მობრძავი მხედარი—შენ!.. ოჰ... იმ საშინელი ღამის ყოველი წუთი მახსოვს.. თითქოს გულის ფიცარზე დადაღული მქონდეს... გონს მოხველი... თვალებში შემომხედე... გახსოვს ოთარ?!

ოთარა (ძღვან ადუღებულად). მახსოვს! მახსოვს!.. ავდექ უსიტყვოთ... სასიკვდილოთ ფორთხვით წაველ... რა იყო შემდეგ, აღარ მახსოვს.. რამდენისამე დღის შემდეგ გონს მოვედი და, იცის უფალმა, შენტვის ვიბრძოდი, სანამ არ გავიგე, რომ შენ, შენ თამარ...

შეანახ. ზეინახ დედოფლად და სულეიმანის საყვარელ ცოლად გადვიქეც, განა?..

ოთარ-ბუა. მაშინ მეც შენს კვალს მივზდიე.

შეანახ. მაშ კვლავ მიზდიე, ოთარ, ამ კვალს ბოლომდის!.. იცი ამის შემდეგ რა მოხდა? ყური მიგდე და გამსაჯე! როდესაც გამხეცებული სპარსელნი იერიშით მოდიოდნენ, სადაც მე ვიდექ, ანანია გლახა ქვიდან ქვაზე ხელის ფრჩხილით მიბჯენილი, მტკვრის ნაპირიდან, ხელში პაწია ბავშით—კლდეზე ამოვიდა. ამ წამს დიდებული, საგვირგვინო რამ შესრულდა! ოთარ, დიდებული საქმე!.. იგი მე ცხოვრების ვხას მინათებდა და მასწავებდა თუ რას ვეწიო!.

ოთარა. რა საქმე, ჩემო ხელმწიფე?

შეანახ (მოგონებით გატაცებულად). ანანიამ მითხრა: სპარსელები მეფის ძეს ეძებენ.. მომეცი.. როდესაც დრო მოვა, დაგებრუნებ! აჰჰ... ჩემი შვილი! ნაცვლად ეს მოჰკლან! ჩემი შვილი წაიყვანა, თავისი დასტოვა! მეტი დროც აღარ იყო.. მტერი

მოგვესია და პატარა ბავშვით ციხიდან გამოგვიყვანეს... მოლა-
 ლატე თავადებმა სამეფო სამოსლით მომმრთეს—ხელში ოქროს
 ხონჩით, ზედ უკვე დაპყრობილ ციხის გასაღებებით, ქალაქის
 გალავანს გაველით და იქ მტვერში დამაჩოქეს. ბავში შეეკოქეს
 და მიწაზე ჩემ წინ დააგდეს... სულეიმან ხანი გამარჯვებით
 აღზნებული მოგვიახლოვდა... ერთი მოხედა ბავშს, ამ დროს
 მისმა ცხენმა მაგრად გულზე ჩლიქი დაჭკრა და გაისმა საზარე-
 ლი ხმა... ოჰ! ეს გულსაკლავი, ბავშვის უკანასკნელი კვილი
 ახლაც მომესმის... (იფრავს სახეს).

ათანა. ოჰ—პატარა წამებულო!..

ჭეანაბ. ისახარ, ანანიას ცოლი ჩემი მოახლე იყო...
 ჩვენი ბავშვები ერთ დროს დაიბადნენ და მამამ იმ საზარელ
 ლამეს დედის ძუძუსგან ბავში წაგლიჯა და მე მომიყვანა...
 სახელი მისი ირაკლი და ამ სახელს ატარებს ახლა მეფის ძე
 გიორგი! ისახარ დარჩა ჩემთან, ოჯახი, სხვა შვილებიც
 დასტოვა!.. ანანიას და უვლიდა იმით!.. წელიწადმა განვლო
 და ჩემის შვილისა არა ვიცი... წლის თავზე ანანიაშ მაც-
 ნობა, გიორგი ცოცხალი არისო! ჩემი შერცხვენის, საძრახისი
 დღენი აქედან იწყება. ურწმუნოთა სჯული მივიღე... იმისი
 ნდობა რომ მომეპოვა, როგორც ისა, ისე ვიქცეოდი!.. ჩემის
 ერთის ხელის გაქნევით მოძმის, მოკეთის სისხლი იღვროდა...
 ჩემი ახალი სახელი ჩემ სამშობლოში უფრო საშიშარი შეი-
 ქნა, ვინემ მისი ძტარვალის სახელი.... პატიოსნება, რწმენა,
 სიფაქიზე, მეფური დიდება ტალახში სათრევად არაბეთიდან
 მოთრეულს მე გაეუხადე!.. სიცრუე ვისწავლე, სიცრუე სა-
 ხით, ხმით, ვნებებით, მთელის ჩემის სხეულით! წელნი ვლი-
 დნენ! ნათესაობა, მეგობრები, ერთგულნი ყმანი ჩემის ბრძა-
 ნებით ჯალათის ხელით იხოცებოდნენ!.. გაქვავებულ გულში
 სიბრალულს ალაგი აღარა ჰქონდა!.. სიბრალული, სიყვარუ-
 ლი, სინიდისის ქენჯნა, ყოველივე გულში ჩავიმარხე... არცა
 მშობელნი, არც მეგობარნი და არც შვილი მე აღარ მიყვ-
 არს... მხოლოდ მრავალ წამებული, ძონძებში გახვეული ჩემი
 ხალხი მრწამს! ჩემი მეფური და ქალური ღირსება, სიმართლე,

დატანჯული ჩემი გული, უკვდავის ჩემის სულის ხსნა ამ ხალხს
 შევსწირე! ამაზე მეტი რა შემეძლო მისთვის მიმეცა?

ოთარ (ძლიერად). განა არ შეგეძლო იმის გულში მახვილი
 ჩაგერქო?!

შეანაბ. ოთარ! შურის ძიებით განა მას დავიბრუნებდი,
 რაც კი დავკარგე?.. წინათ მეც ვგრე ვფიქრობდი. რამდენ-
 ჯერ ჩემის აღერსით მიბნედილს ჩემს გულზე დაუძინია... ერთი
 ხელის გაელევა და დაწყევლილის სისხლით ჩემ შურის ძიებას
 გავაძღობდი! მაგრამ შური მეგო, მხოლოდ შური მეგო მე, მეფეს
 ქართველთა, მეფის დედას და ნაწამებ, განადგურებულ სამშო-
 ბლოს ქალსა?!. იმის სიკვდილი რას შეგეძენდა? მონობისაგან
 გამოგვიყვანდა? განა შაჰინშაჰს უფრო მძინვარის გამოგზავნა
 ჩვენ ასაოხრად არ შეუძლიან?.. არა! შურის გებას არ შეენა-
 ტროდი! მე იმ დროს მოველოდი, როცა ხალხის მრისხანება
 მომზღვავებოდა და ვით შთის ნაკადული გადმოსკდებოდა, და
 როს ყოველ მონაში თავისუფალი ადამიანის სული გაიღვიძებს,
 მაშინ ამ ხალხს ჩემი შვილი წინ წაუძღვება... ვისაც მკლა-
 ვი ერჩის, იმის გარშემო შეიკრიბება! იჩის ტერფთა წინ მეც
 ჩემს ცოდვებს, ჩემს სირცხვილს, ჩემს ბოროტებას დავაწყობ...
 დაე უღმობელ სიმკაცრით თვისი დედა განსაჯოს, ოღონდ
 ამავე უღმობელობით და მრისხანებით ისლამი მოსპოს და
 თვის სამშობლოში ქრისტეს ჯვარი მან აღადგინოს!!

ოთარ: ოჰ, ჩემო მეფევე წმინდანო მეფევი!

შეანაბ. ამბობენ, დედამიწაზე ბედნიერება არა სუფევსო,
 ოთარ, იგი სუფევს! ეგ ცრემლები შენს სახეზე არის ჩემთვის
 ბედნიერება! ეგ გამოხედვა მრისხანე, ნათელი და საიმედო,
 იგივე ბედნიერებაა! აჲ კი შენ ჩვენ მტერთაგან დიდებულის
 ძლიერებით შეზღუდულს შენი სამშობლო არ გავიწყდება...
 განა ის დაივიწყებს, ვისაც სირცხვილი, წამება, განადგურება
 მისი უნახავს?! (ბუჩქებში საბა გამოჩნდება).

ოთარ. განაგრძე, დედოფალო, განაგრძე!!

შეანაბ. ოთარ, აღიღე ხელთ ძლიერი მახვილი! ამ სიტყვე-
 ზით მე კი არ მოგმართავ შენ, არც ჩემი შვილი, არც შენი ქალი;

არამედ აქ, მიწაზე, შენი ხალხი და იქ, ზეციდან, შეურაცხ-
ყოფილი, შეგინებული ღმერთი!. სულეიმანის ცხენისაგან
გასრესილი ბავში ცით გეძახის... ის საქართველოს გული იყო
და დაიცალა წმიდა, უცოდველ სისხლით!!.

ათარბ. ბრძანე... ბრძანე, ოღონდ რას ვეწიო, დედოფა-
ლო! ოპ კრულ იყოს ჩემი გულის ვნებანი... სიარცხვილი ჩემ
ქალარა თავს, სიკვდილი მე, სამშობლოს გამსყიდველს და მო-
ლალატეს! არა, შებრალებას არც ღვთისაგან, არც შენგან
არა ვთხოულობ.. არ ვარ ღირსი!.. მხოლოდ სამაგიეროს იმათ
მოვსთხოვ—ვინც მოლალატედ, ქვეყნისა მტრად გადამაქცია!.,
აბა, ახლა ბრძანე რას ვეწიო?!

ზეინაბ. შენი სპისა შემოპარნი გამოგყვებიან!

გამოსვლა მხათე

საბა (წინ წამოვა). და მთელი საქართველოც იმათთან ერ-
თად!..

ათარბ (ხმაფზე იტყვის). ვინა ხარ?

საბა. ღვთის მმოსავეი... საბა სალოსი!

ზეინაბ. წმიდა მამაო, უფალმა შენი თავი ჩვენ მოგვიფ-
ლინა.

საბა. უფალმა!.. ქრისტე აღსდგა!..

(აკრებს ზეინაბს და ათარს)

ფარდა.

მოქმედება მეოთხე

(ძველი ნანგრევები თბილისის ახლოს. მარცხენა მხარეზე დანგრეული კედელი, სასურავიც ნახევრად ჩამანგრეული, ხავსით და მატარა ბუნჭებით მოდებული. მარჯვნივ მოსჩანს ხევი—ხევის სიღრმეში, შორს, ტყე. ხეებში გამოსჭვირს ჩამავალი მზის შუქით ტენხლის ფრად შეღებილი დრებუღნი. ხანდახან მოისმის სუსტი გრგვინვა და ეღვა. ახანია და ირავლა შებოკვიღნი წკანან ნანგრევებზე. ათი კაცი, ქართულად ჩაცმულნი, ხმაღ-ამოდებული და ზურგზე თოფებ გადაკიდებული დგანან კარშემო. გიგა იმათში ურევია. ბესო, ნანგრევების შესავალში, ქვაზე ხის და მატარა ტიკიდან ღვინოს ეწაფება. წის ფერადი ცხვირ-სახოცი—ზედ ჯავაშები, ყველი და წითელი კვირცხა).

გამოსვლა პირველი

ბესო (იმღერის). ხელ ახლად ღვინო ცქრიალებს
ჰარილაღე!

ღამეს ლხენით აციაგებს!
თარილაღე!

არარატის მთით დაეშვა
ჰარილაღე!

ნოე ღვინით მოიღვმა
თარილაღე!

გაგა (მთხუცი, დადი თეთრის წვერით). დაჩუმდი, ოჯახ და-
ტკეულო! რა გაღრიალებს...

ბესო. წითლად შეღებილი ქაჯებს რომ ვეღარ ვხედავ,
იმეტომაც სიმღერის გუნებაზე მოველ! (მღერის).

ღვინოს მხოლოდ მამაცი სვამს
 პარიალაღე!
 და პირუტყვებს უტოვებს წყალს
 თარიალაღე!

სპარსელებიც და ყველა ოჯახქორი მხეცები არიან! უფალმა იმათ მოპარსულ კეთაზე მეხი დაატეხოს!.. (სვამს).

ანანა (უჩქარის აღუფლებით ირაკლის). ჩემო შვილო... ნუ დაეცემი სულით... ბორკილებს ველარ ითმენ?

ირაკლი (გაფითრებულად, თითქმის თვალები ეწვის). ველარ, მამა! ველარ, სული შეხუთული მაქვს! გავგლიჯო მინდა, მსურს გაეფურინდე... დათომ დაგვლუპა!

ანანა. წმინდა გიორგიმ იხსნას იგი!.. თავის მამაცობით და სიმარლით მაშინაც გვიხსნა და (ჩუმად) ახლაც გვიხსნის! ერთმა ჩვენმა გუშაგმა გადმოგვცა.—ახლოს არისო და მე მჯერა, მალე გაგვანთავისუფლებს!

ირაკლი. როდის? როდის? თითქმის თბილისში ვართ... ამაზე მეტად არსად შეგვასვენებენ...

ანანა. ჯალათი რომ ხმალ ამოღებული თავზე გადგეს, მაშინაც იმედს ნუ დაჰკარგავ! სანამ სულ-თქმა ჰგაქვს, იმედიც გქონდეს...

ირაკლი. ო! რა წვალებაა ბორკილში? ახლა... ბორკილები?.. ვერა ვნახო... მერმე ახლოს არის. . ვერ ვნახო... ბორკილი მიშლიდეს?..

ანანა. რას ამბობ, ირაკლი, შვილო?

ირაკლი. აღარ შემძლიან... ან ეს უნდა დავამტვრიო ან და თავს ამ ქვებზე გავიხეთქ... ერთხელ, მხოლოდ ერთხელ დავინახო, თვალი მოვკრა და მერმე თუნდ სიკვდილი... მწარე სიკვდილი! (დაემსობა ბირქვე).

ბესო. (დიდინებდა თავასთვის). ეი, თქვენ, გუშაგრო და მუშაკრო... ყველას გიბძანებთ გამხიარულდით... ამიტომ რომ... იმიტომ, რომ სულ ერთია... ყველას ჩამოგახჩობენ... ზოგს ხვალა, ზოგსაც პარასკევს... და რატომ არა სვამთ?.. (შეღის

წანგრევებში) დალიეთ! (გაგა თოფს მოკლევს) ეი! არ გავარდეს...
 რასა შერები!.. (აქნევს ტიკს) ვის უმიზნებ?... ააჰ? იცი ვინა ვარ?!.
 ჩემ დიდ-ბატონს ჩემი ჩამოხრჩობა, დახრჩობა ასჯერ უნდოდა
 და ვერ მოახერხა და შენ კი თოფს მიმიზნებ?... მე შენთვის
 ღვინო მომაქვს და შენ... თოფს მიმიზნებ?... აა.ააჰ?.

გაგა. ტყვეებთან ნუ მოდიხარ, თორემ...

ბესო (გულ-მოსული, მაგრამ ადგილიდან არ იძვრის). დამაცადე
 ხვალამდის... როგორ უნდა მიზნება გასწავლი!.. ჩემ ბატონს
 ღვინის სმისა უფლება აქვს— მაშ მეცა მაქვს!!! იმას ასი ცოლი
 ჰყავს... მეცა, იქნება მეტი მყავდეს... ოღონდ ერთად კი არა...
 ცალ-ცალკე, სხვა-და-სხვა ადგილებში... შენ კი მე მიმიზნებ?

ანანა (ტიკს), ძაო, ყელი გამიშრა... დართე ნება... ღვი-
 ნო მომაწოდოს...

გაგა (ანიშნებს). შენ ეი, ლოთო, გადააყლაპე და აქედან
 დაიკარგე!

ბესო. ოოოჰ! შეგეშინდა?!. ვის უმიზნებ... ვის?... (შიდას
 ანანასთან, უსხამს ჰატარა ყანწში და მშინვე გამოფხიზლდება... და
 შდერის).

მოა, ტყე, ღრეში, ხერელს და ბნელში
 ჰარაალაღე!

გაბნეულა ყველა ჩვენში
 თარიალაღე!

დალიე და ბესო დალოცე! ასე არა სჯობია— შე თხის
 წვერა!.. თორემ რომ მიმიზნებ... როგორ მიმიზნებ?..

ორბელიანს ვხედავთ სამხრით
 ჰარიალაღე!

და სუმბათსა სოღანლოღით
 თარიალაღე!

(ყველა სულ-განაბული სიმღერას უურს უკლებენ...)

ანანა. უფალმა სული საიქიოს ასე გაგივრილოს, როგორც ამ ღვინომ მე გამაგრაილა...

გაგა. გასწი ჩქარა!.. დედოფალი და ოთარ-ბეი მობრძანდებიან!..

ბესო (სიჩქარით გადახტება). ნუ გეშინიანთ, ძმებო, ნუ გეშინიანთ, მე ყველას გაგამართლებთ!.. (მღერის და შემდეგ გადას—შემოდან ზეინას და ოთარ-ბეი.. ორი ღარჯი).

გამოსვლა მეორე

ოთარ-ბეი. გიგა... გარშემო დადევით... სიახლოვეს არავინ მოუშვათ... დედოფალს ტყვეების გამოკითხვა ნებაეს!.. (ყველა მოშორებით დადგებიან.., ზეინას და ოთარ შეგლიან ნანგრევებში. ანანა და ირაკლი ფეხზე წამოდგებიან).

ზეინას (დრმა სიყვარულით უტყუროს ირაკლის). საცოდო ბავშო, როგორ გამოცვლილხარ... განა ბორკილმა დაგამძიმა?

ირაკლი. ბორკილი კი არა, დედოფალი, უსამართლობა ლოდვით მაწევს!.. რისთვის შეგვიპყარ, გვაწვალებ და საჯალათოთ გვამხადებ?.. წრფელის გულით ნობათი, საუკეთესო ცხენები მოგართვით... ჩვენ რა დამნაშავე ვართ?.. ასე რად გვეპყრობით?..

ზეინას (ათას). ხედავ, თვალები როგორ მეფურის მრისხანებით უელვარებენ! (ირაკლის—ეიოამ გუჯ-მოსული) შეჯაქულო მონავ, დედოფალთან ვგრე ლაპარაკს როგორა ბედავ!

ირაკლი. (ძლიერად) მე მონა არა ვარ! მართალს ვამბობ. რისთვის შეგებორკე?.. თავისუფალი უნდა ვიყო! სულ ერთია ჯალათამდის ვერ მიმიყვან... დარაჯებს ვეცემი!.. დაე ამკუწონ!.. თავისუფალი უნდა ვიყო!..

ზეინას. ჯალათისა გეშინია?..

ირაკლი (აღეჭვებული). არაფრის არ მეშინია... მაგრამ მინც თავისუფალი უნდა ვიყო...

ზეინას. და იქნები კიდევ, ჩემო შვილო! უფალმა გიხსნას შენ ყოველის განსაცდელისგან, ჩემო მამაცო!..

ირაკლი (განარბებული). არა ხუმრობ, დედოფალი? მერე როდის? ახლავე?!

ზეინაბ. ახლავე, ჩემო არწივო!! ახლავე, ჩემო იმედო, მშვენებავე, ბედნიერებავე. (ესევე) ოთარ!.. შეხედე ამას... ლოყებზე ვისი სისხლი აუთამაშდა... ეგრე ვისი თვალები ელვარებდნენ...

ოთარ (აღეჭუბული). ვხედავ, დედოფალო, და მაგისტვის თავსაც გავწირავ!!

ირაკლი. რას ნიშნავს ეს? მაშა?

ანანია. მეც შენთვის მოგვკვდები, ჩემო სულის ძვე!!

ზეინაბ. მეშინია, ოთარ, გული არ გასქდეს!.. ოცი წელი ველოდო და ერთ ღამეს კი ყოველივე აღსრულდეს?! ოცი წელი ვბირ-ფერობდე და ახლა ერთ-წამს ყოველივე ზვაშიადი გამოვაქვეყნო?!.. ოცი წელი ვიწამო და ახლა ერთიანად ასეთი ბედნიერება?.. ანანია, დაგლოცოს უფალმა, როგორც მე გლოცავ!! (ბარბაცებს... ირაკლის მოხვეუნი თავს შეიმავრებს) კმარა! ყოველივე ამაღამ უნდა გათავდეს, თორემ გვიან იქნება! მისინეთ სამივემ... აა... ვასაღები...

ირაკლი (გამოსტაცებს და უნდა ბორკილი შეიხსნას). ოჰ, დედოფალო!!

ზეინაბ. გულზე შეინახე, გიჟო ბავშვო... და მომისმინე... მე და ოთარმა... სპარსელები სხვა და სხვა მხარეს გავგზავნეთ, მაგრამ ზოგიერთნი კიდევ ჩვენს ბანაკში დარჩნენ... თუ ვინმე მათგანმა თქვენი გაქცევა შეიტყო... ყველა დავიღუპებით!...

ირაკლი. განა უნდა გავიქცეთ?

ზეინაბ. მბრძანებლობას შეეჩვევი, ჩემო ყრმაო, ახლა კი დაგვემორჩილე... როდესაც ჩვენ ავბანაკდებით... დარაჯები წინანდებურათ გარს შემოგვხვევიან!.. ეს ორი თქვენ მაგიერობას გასწევენ აქა... თქვენ კი იქ ხევში დაიმაღენით... ბორკილები შეიხსენით... და როდესაც მთელი ქარავანი თვალთ მიგეფაროს... მაშინ ჩადით მტკვრის პირად... იქ ტივი დაგხვდებით... მეტივეთ საბა სალოსის სახელი უხსენეთ... და შუალამედის თბილისში ჩახვალთ...

ირაკლი. თბილისში... და იქ... იქ... ყველანი... ვინც შენთან არის... იქ... იქნებიან?..

ზეინაბ. ვინ ყველა?..

ინაკლი (აღუფრებით). მტერნიც და მოყვარეც?

ზეინაბ. ყველანი, ჩემო შვილო!.. მზე ჩადის!.. ჩვენც მალე ციხეს მივაწვდით... ოთარ, კიდევ გეკოთხები: შენი კაცები ხომ სანდონი არიან?..

ოთარ. ყველანი, მეფევე!..

ზეინაბ. მაშ ახლა, ირაკლი, შენ ხელთ არის ბედი საქართველოსი და შენი ბედიც!.. დიდებულ ღვაწლისთვის მზათა ხარ?..

ინაკლი. (ვერ გაუგია, აღუფრებით) ბრძანე, მეფევე!

ზეინაბ. დიხ, მეფე დღეს... მაგრამ ხვალ... ხვალ... მაშ ყველამ იცოდეთ, რაც მე და ჩვენმა სარდალმა ვიცით!! ყველა ხევში, ყველა ტყეში, ყოველ მობერულ ადგილს, საქართველოს ყოველის კუთხით სულეიმანის ბუდის დასანგრევად მოზღვავედა ხალხი!..—დიდი ხანია ამას ვამზადდებდი და ყოველივე კიდევ მზათ არის!! თბილისზე რგოლივით შემოწული ვართ და ამ ბუდეს ვუცქერით... თვით თბილისში, ციხეში და მეტეხის კლდის ძირში ვისაც კი ხელში იარაღის დაქერა შეუძლია, ამაღამ ვერ დაიძინებს... სამი დღის წინად შენმა შვილმა, დათომ შეკრიბა სამი ათასი მთიული და მოჰყავს აქეთკენ. ღამ-ღამ სიარულით, ფრთხილად, მალულად ორბელიანი და სუმბათი თავიანთ კაცებით დასავლეთით თბილისს მოადგებიან! იმავე მხრით ბორჯომის ხეობის და ახალციხისა მკვიდრნი მოვლენ... შეინძრა ქართლი და ამაღამ ჩუმად ქალაქს დაესხმის!..

ანანაბ. მაშ ქართველთა გულში მრისხანება დამწიფებულა!..

ოთარ. მოდის მუხრანი, მოზუზუნებს ფშავ - ხევსურეთი, მოჰქრის კახეთი.

ინაკლი. და რაღას ვიციდით? ესლავ შევესიოთ, გავანადგუროთ!!

ზეინაბ. ოჰ ჩემო არწივო!.. ეგრე ფრთებს ნუ შლი! არ შეიძლება!.. საკმაო ირაღი არა გვაქვს.. არ გვაქვს წამალი... და ციხეში კი ოჰ... შენ მეტეხის ციხე არ გინახავს... არ იცი, ციხე სავსეა იარაღით, წამლით, სურსათით... იფრიშით ვერ

ავიღებთ... შიმშილით ვერ დავიმორჩილებთ, წყურვილითაც ვერა, რადგან თვით ციხეში წყალი აქვს... შეცდომით ერთი ნაბიჯი და მხსნელნი ქვეყნისა დაიღუპებიან და სამშობლო გათელილი დიდ-ხანს დარჩება... არა! არა! გველი მის ხვრელში უნდა გაისრისოს!!!

ანანა. მაშ, რას ვეწიოთ? დედოფალო!

ზეანა. დამონებული, გაცამტვერებულის ხალხის სულე- იმანს არ ეშინია... შაჰინშაჰს წინაშე თრთის იგი, იმასთან დაბე- ზღების—იმისი რისხვის ეშინიან! მე იმას სხვა-და-სხვა ამბებით გავართობ... და ამ დროს ოთარმა უნდა დარაჯები შესცვა- ლოს... სადაც სპარსელებია ჩვენები იქ ჩააყენოს... ამაღამვე სასახ- ლის ყველა კარები ჩვენების ხელში უნდა იყოს! მე და ოთა- რი მაშინ ქვე-მძრომის გვერდით ვიქნებით და შენ, ირაკლიმ, ჩემა შეიღმა—შხამი იმას უნდა ამოსთხარო! ანანია, შენ ეს იხსენი მაშინ, შენვე ამ დიდებულ ღამეს, დიდებულ საქმისთვის წინ წაუძღვები... შენთვის, ჩემო ერთგულო გლახავ, სხვა საჩუ- ქარი არაფერი მაქვს!..

ანანა (სახსრუფით). ბრძანე, ბრძანე, დედოფალო!..

ზეანა. იმავე გზით, რა გზითაც იმ ღამეს ეგ წაიყვანე, ამაღამ მეტეხში ამ ძლიერ მეომარს შეიყვან..

ანანა. ეგრე, ეგრე, ჩემო ხელმწიფე!..

ზეანა. ამისმა ხელმა მეტეხის წამლის საწყობი უნდა აფე- თქოს... იმის ცეცხლის სვეტი ჩვენ ჯარებს გზას გაუნათებს... და ნაწამებ ხალხს თავისუფლების სხივებს მოჰფენს! .

ოთარა და ანანა. ეგრე, ეგრე, დიდებულო მეფევე?

ზეანა (ღრმა გრძნობით) ჩემო შეიღო, რასაც მე ამა- ლამ შენთვის გავდიტან, სიკეთით უფალმა იგი მომიზღას. თვით გააფთრებულ სიკვდილს, დედა თვის შვილს ხელიდან გამოგ- ლეჯს და ნუ თუ მე შენთვის მღეროს ვერ გამოვსთხოვ მეტერ- ზე ძღვევა ამაღამ მოგცეს? შენთვის მშობელმა დედამ თვისი ღირსება, უკვდავი სული გასწირა! უცოდველი ყრმა შენთვის მოკვდა!.. სამეფო გვირგვინით უფალი შეგამკობს და წმიდა ჯვრის აღსადგენათ მახვილს ხელთ მოგცემს!.. დაიმსახურე ეგ

გვირგვინი, უცოდველის სისხლით შეისყიდე... და ღვთისა წინაშე შენი მშობელი შენ გაამართლე!

არაკლა (დახეუჯი). დაიცადეთ, დედოფალო, მამა?.. ვისთან? ვის? ვინა ვარ მე?..

ჴეინანაბ (დაჴჩქებს). შენა ხარ ჩემი მეფე და ჩემი შვილი... ეს ბორკილები დღეს შენთვის მეფური სამკაულია... და როდესაც შენ შუბლს სხივოსანი გვირგინი მოვევლება ამ ჯაქვით ჩემ სხეულს შევზღუდავ.—დაულალავათ ვილოცებ... შენთვის უფალს სიკვდილამდე ვევედრი. (ადგება) ხვალ ვერავინ იტყვის—ეგ ყრმა მეფედ საიღამ მოგვევლინაო... სამშობლოს ძლიერი მხსნელი, ვით ცით მოგზავნილი ანგელოზი, თვის მამისა ტახტს ზე მოვევლება და მეფის პორფირი სასახელო სიმოსლათ გარს მოგეხვევა. ხვალ სამეფო ტახტზე ისე დაგლოცავ, როგორც ახლა სასტიკი ბრძოლისთვის გზას გილოცავ..

არაკლა (ანთებუჯა). შენი შვილი ვარ? საქართველოს მეფე? დედოფალო. ოჰ. ჩემო დედა! რასაც მიბრძანებ ყველაფერს ავასრულებ. ჩქარა—შორს ეს ბორკილები... სულს მიხუთვენ!

ოთარ-ბეი. (დაიხქებს). მაპატიე ჩემი შეცოდებანი, მეფევ. ამალამ შენ სამსახურს თავს შეესწირავ!

ანანაა (დაიხქებს). ჩემო მეფევ, ხალხს კეთილ მამათ მოევლინე, ი ე როგორც ხალხი იყო შენი მამა. ენაცვლე იმას, როგორც ჩემი შვილი იმ მრისხანე ჟამს შენ დაგენაცვლა!

არაკლა (ათრთოლებუჯი). დაე დაიმსხვრას ეს ბორკილნი... მეფე და შეჯაქული!. ჩქარა, ჩქარა, მეთკი.

ოთარ-ბეი (ადგება) ახლავე. ხელმწიფევ...

არაკლა. მე ხელმწიფე? მე... მე. კჴულიდამ შევიშლები...

ჴეინანაბ (შეკრთება). ანანია... დღეს ეგ ისე დაიცავი როგორც ოც წელს იცავდი!.

ანანაა. გჯეროდეს მეფევ, უვნებელს ვყოფ!

ჴეინანაბ (თვალებს იწმენდა). წავიდეთ, ოთარ... მშვიდობით შვილო! მშვიდობით ჩემო სისხლო... ღმერთი თვის მოსავს დაითარავს! (ეხვევა და კამოფლენ ნანგრევიდამ).

გამოსვლა მისამი.

ოთარ (მცველებს). აქეთ მოდით... გიგა, მეთაურად შენა ხარ! გახსოვდეთ ჩემი ბრძანება... კარგათ უთვალ-თვალედ... ეხლავე ავებანაკლებით (გადის. ისმის ხმა სცენის გარედამ: „რხე-ნებზე! მივდივართ. დრუბლები მატულობენ, დამდება, გრვინვა უფრო ახლოს ისმის, ხმაურობაა ჯარის და იარაღისა... სცენაზე ნაბდანი და ჩოხიანი ჯარის კაცნი გამოივლიან!.. სეობის მხრიდან რუქია გამოჩნდება.—ნაბადი ახურავს და ბაშლეუით სახეს იფარავს!.. ხმები: „ჩქარა ცხენები“!.. „შეუფეს შოართვით ცხენი“!.. ოთარი: „იბნ სად!.. წაიუვანე შენი კაცები და გზა დაათვალიერე“. ბესო. შემოდის და წააწყდება რუქას. ამ დროს გიგას თავის კაცებით ნანგრევებიდამ ტუვეები გამოჭყავს).

გამოსვლა მიოთხე.

ბესო. ძმობილო, ოთარ-ბეი ხომ არ მეძახის? რუქია (ნანგრევებისაკენ გადარბენს). არა! ოთარის ხმა. სად არის ბესო? ბესო! (სხვა-და-სხვა ალაგს იძახიან: „ბესო“, „ბესო“!).

ბესო (შიარბის). აქა ვარ ჩემო ბატონო. ყველგან გეძებთ! (კარბის. რუქია გაერევა მცველებში).

გიგა (მრისხანე ხმით). იქით, იქით!.. აქ ტყვეებია! (შეხის ხმა. ძალიან დამდება).

ოთარის ხმა. გიგა! მარჯვეთ. ტყვეები არ გაგეპცეს!.. დღამდა!.

გიგა (გასძახის კულისებში). ვაგებ პასუხს, დიდო ბატონო... (რუქია შეირბენს ნანგრევებში, იმალება). ბორკილი შეიხსენით?..

ანანია (ჩუმად). შევიხსენით!

გიგა (ჩუმადვე). ბუჩქებში ჩაიმაღენით... ჩქარა! წმიდა გიორგიმ გიხსნათ! (ხმა მადლა) შემოესაფრეთ ტყვეებს... (გაჭყავს ნანგრევებიდან. რუქია მარცხნივ... გლახა და ირაკლი ხეში

იმაღლებიან... ხმაურობა თან - და - თან სუსტდება... ხანგრძლივი
 გრევიანება).

გამოსვლა მისუთი

დათო (შემოდის და მიღის მამასთან და ირაკლისთან) მამა!
 ანანია. დათო!

ირაკლი. მამაო! (რუქიას გამოსვლა უნდა, მაგრამ შენიშნავს
 ამით და ისევ იმაღება).

დათო (ჩქარა). აქა ვარ ჩემის კაცებით—მოწინავე ჯარი
 კიდევ თბილისისაკენ დაეშვა. ამაღამ ციხეს შემოგერტყმიან?
 ანანია. ბევრი ხართ?

დათო. ვინ დასთვლის?—ყველა ამხედრდა! ჩვენი ადგი-
 ლებიდან ათასობით წამოვიდნენ! ოთარიც ხომ ჩვენია. ნახავ,
 რა სეირი იქნება!..

ირაკლი. შენც ციხეში შემოხვალ?

დათო. ბრძანება გვაქვს, როდესაც ციხეს ააფეთქენ—
 ყველა მაშინ უნდა მივესიოთ... ვინ აფეთქებს? არ იცი?

ირაკლი. მე და მამა!

დათო. მეც წამიყვანეთ!

ანანია (ჯავრებს) დაიკარგე იქით! ცულლუტო! მაშინაც
 კინალამ დაგვლუბე. ერთი მითხარი, აქ რას გვებლანდები?

დათო. მივდივარ, მივდივარ! მაშ ასაფეთქად არ წამიყვანთ?
 არა? რა გაეწყობა, მივდივარ. მეც გავიჩენ საქვს. ვინც ჩემზე
 აღრე სულეიმანს ფებთ ქვეშ იგდებს, იმას საქმე ჩემთან ექნება!
 მშვიდობით... ჩვენი ხმლების ლეკურის თამაშზე ერთმანერთს
 შევხვდებით! (გაქცევა).

გამოსვლა მემქსე

ანანია. გიჟი! გიჟი! ბატონიშვილო, ჰი პატრუქი ასაფე-
 თქად. მეც ამისთანა მაქვს. კვესი და კაჟი ხომ გაქვს?..

ირაკლი. ყოველთვის!

ანანია. სსს... ჩუმაღ. მიწყნარდა. მაგრამ ჩამორჩენილნი
 არსად იყვენენ? (იჭქირება).

ირაკლი. ტივზე! ტივზე გავწიოთ!

ანანია. ჯერ აღრეა... სანამ კარგათ არ დაბნელდება ტივს ვერ დაეძრავთ. შეგვამჩნევენ!.. ახლა კი მომისმინე, ჩემო ბატონიშვილო, რა მოგახსენო!

ირაკლი. სთქვი.

ანანია. მეტეხის ძირში ტივიდან ჩამოვალთ. წყალი ჩქარია, მაგრამ მე და შენ აღიდებულ არაგვში რამდენჯერ გავსულვართ, და რა გვიშავს.. პატრუქი, კვესი და კაჭი ქულში შეი ნახე, არ დასველდეს.

ირაკლი. ძალიან კარგი!

ანანია. თვით მეტეხში—საიდუმლო შესასვლელით ავალთ კლდეზე!... მეტეხის აკლდამებში წამლის საწყობს მივადგებით. აი ამ გზით—გიხსენი მაშინ, როდესაც სულემანმა თბილისი დაიპყრო და შენც მოკვლიდა!

ირაკლი. ოჰ! მაშ დღეს იმის ხელიდან გამოგვღეჯ!

ანანია (გაკვირვებით). ვისა?

ირაკლი (გახსენდება). ვისა? დედას, მშობელ დედას.

ანანია. ეგრე, ბატონიშვილო! დედასაც და მთელ ხალხსაც. როდესაც პატრუქს მოუკიდებ... გამოიქეც იმავე გზით... მეც იქ ვიქნები... სანამ ნახევრამდე დაიწოდეს ჩვენ ისევ მტკვარზე ჩამოვალთ... ისევ წყალში და ჩვენებს შევუერთდებით კიდევ. ამ დროს ციხეს ჰაერში სტყორცნის! იქაურობა განადგურდება და ჩვენც მტრებს მივესევით!..

ირაკლი. მზის ამოსვლამდე მე იგი ხელთ მეყოლება.. აი ამ ხელებში... მამა! ჭკუიდან შევიშლები. ნეტარებისაგან შეშინია გული არ გასქდეს!.. მითხარი მამა, მეფე ვისაც ინებებს ცოლად ხომ შეირთავს?..

ანანია. დღეს მტრის სისხლით გავძლეთ და მერე ღვთით შენს ქორწილზე ღვინოს გადავკრავთ! დედოფალი ისეთ საცოლოს გიმზადებს—მთელს ქვეყანაზე პირველი არის... გაიანეს... ოთარის ქალს!

ირაკლი. რას ამბობ, მამა... გაიანე?..

ანანია. მაპატიე, ბატონიშვილო, ახლა მაგისი დრო არ

გვაქვს... გარემოს დავხედავ... აქ მომიცადე... ფსტვენა რომ გაიგონო, წყალზე ჩამოდი... გზა თავისუფალი იქნება... (კადის მარცხნავ).

გამოსვლა მუშვიდ

ირაკლი (ხანგრეუკებთან ჩრდილში დგას). არა! არა!.. გაიანე ხომ?!.. დათო ამბობდა.

რუქია (ხანგრეუკებიდან ჩუმად). ირაკლი!

ირაკლი. ვინ არის? (გასტურდება).

რუქია. ირაკლი! ეს შე ვარ, რუქია! (ირაკლი ნელა დაიკიფლებს და მივარდება).

ირაკლი. ეს შენ, შენა ხარ.. ჩემთან?... აქ... ოპ! რომ იცოდე, ეს ხუთი დღე რა წვლებით გავატარე?... ახლა ჩემთან ხარ! ოპ! ეს შენა ხელებია... შენი სახე... ეს... შენ... შენ. (კოცნის და ეხვევს).

რუქია. (უცებ ხელიდან გამოეცლება). მოიცა!.. ყოველი წუთი ახლა ძვირფასია!.. ჯერ ააპ, შენ! (მივარდება და ხანგრძლივ ჭკოცნის). ახლა სიკვდილამდის ჩემი ხარ...

ირაკლი შენი... შენი...

რუქია. მინდა, რომ ყოველთვის ჩემი იყო—იქნები კიდევ... გამიგონე... დალატი შემზადდა... სულეიმანს დალატობენ... მეც მზვერავდნენ და ვერ მოვახერხე ფეხ-მარდის გავზავნა... აღ-რაზაყი ცოცხალი ყოფილიყო გავზავნიდი და ყოველივეს ვამცნობდი. მაგრამ აღ - რაზაყი უნდა მოგვეკლა, თორემ არ მაკოცხლებდენ...

ირაკლი. ოპ! ახლა ნურასი გეშინია! ჩემთან ხარ! შენ არცკი იცი ვის უყვარხარ... მე გავსრეს სულეიმანს. . მტვრად ვაქცევ...

რუქია. შენა? (ნელა ჩაიციხებს)... შენ იმაზე უკეთ კოცნა იცი, მაგრამ მტრის გასრესა შენზე უკეთ იმან იცის!. არა, არა... კი ნუ ვემუქრებით... იმასთან გავიქცეთ... ახლავე... ჩემთან ერთად... ყველაფერი გავიგე.. ქალაქში შესვლა უნდათ, კარები მეთამბოხეთ და მოლალატეთ უნდა გაუღონ... არა! არა!

ამათზე აღრე მე მივალ, როგორც მშველი ამ მთას ისე მოვე-
 ვლები და იქ გავზრდები.

ანაკლა. მინც... რუქია... შენ არ იცი... ქალაქში ვერ-
 საიღამ შეხვალ... ყველგან ჩვენებია...

რუქია. მართლა? „საბა სალოსიც“? (იგინის) ოჰ!.. ზეი-
 ნაბ!.. ცბიერი ხარ, მაგრამ ყველაფერი შეტყობილი მაქვს!..
 ყველა ჩემ ხელში ხართ!.. ციხეში შესვლა გსურსთ?. ოჰ! ყვე-
 ლანი შეხვალთ, მაგრამ ყველას აგკუწვენ და დედოფალს კი...
 მეტის პატივით მოვეპყრობით... მე იმას ფეხთ ქვეშ ჩავივლებ...
 ფეხით დავახრჩობ!.. რა გემართება?

ანაკლა (სიკვდილის ფერა დაედება. გიჟის გამოხედვით) არა...
 რუქია... შენ არ იცი...

რუქია. რა არ ვიცი? მე ვიცი რომ შენ, განთავისუფლე-
 ბულს შეგხვდი! პირდაპის თბილისს გავსწევდი... მაგრამ შენი
 ნახვაც მინდოდა, ახლა გავსწიოთ სულეიმანთან... ის შენ გავა-
 ბედნიერებს... მე ცოლად ამიყვანს... და შენ კი მეყვარები...
 გავიქცეთ, ესენი ნახევარ გზას ვერ გაივლიან და ჩვენ ამ მთით
 კი იქ მივასწრებთ! აი... ხელავე შევზოლს... ისინი მიდიან და
 დედოფალს ჰგონია, რომ ჩარდახიან ურმით მეც თან მიყვებარ...
 (იგინის). წადით, წადით... ვერა ხელავე?! ოჰ... მე ღამე რო-
 გორც კატა ისე ვხელავე... წადით... იქ... დაგხვდებით... გავიქ-
 ცეთ... ბედნიერება ხელთ ვიგდოთ და არ დავავიწყდეს „საბა
 სალოსი“! (იგინის).

ანაკლა. მოიცა, რუქია... არ შეიძლება... არ შეიძლება!

რუქია. რა არ შეიძლება?..

ანაკლა. არ იცი, ვინა ვარ... და რას უნდა ვეწიო? არ
 იცი, ვისი დაღუბვა გსურს? ის ჩემი დედაა, რუქია!

რუქია. რას ამბობ! ბოდავ?

ანაკლა (ძლიერად). არა, რუქია!.. სულეიმანმა მამა მო-
 მიკლა... ჩემი მოკვლაც უნდოდა... ანანიამ მიხსნა... მამა მე-
 ფე იყო... დედოფალი, ოთარი და ის მოხუცი აი აქ... ჩემ
 წინ დაჩოქილნი იყვნენ... ყველაფერი მზათ არის... მე დღეს
 უნდა მეტეხის ციხე ავაფეთქო!.. ჩემი ხალხი თბილისს მივსვია,

სულეიმანი მთელის თვისის ჯარით აღმოიფხვრება... სამშობლოს მეფედ გაგზავნები და შენც ჩემ გვერდით იქნები...

რუქია. გაგიჟებულხარ!

არაკლა. არა, ჩემო სიცოცხლე!.. არა! ჩემო თვალის სინათლე! როცა შევიტყე ვინა ვარ მე... პირველად შენ გამახსენდი. . იმათ სურათთარ-ბეის ქალი შემართონ!!

რუქია (ვითომ და ეჭვით). ააჰ!

არაკლა, მაგრამ მეფის სურვილს წინ ვინ აღუდგება?.. მხოლოდ შენ, შენ დაგაგვირგვინებ; ჩემი სამეფო და მეც შენ წინ თავს დავიხრით...

რუქია. დაიცა, დაიცა... (ჭიქრებს წარბებს შეკმუხნილი) შენა ხარ მეფე?.. შენ, ბავშვი, და მეფე? ზეინაბი შენ... და მე კი... (დაიწეებს სახსარს).

არაკლა. ნუ იცინი, რუქია! მე ბავშვი აღარ ვარ?

რუქია (უცებ). შენ გატყვილებენ, დაგცინიან, ბავშო!. შენ მეფე? განა მეფეებს სასიკვდილო საქმეზე გზავნიან?.. მისი შვილი ხარ? განა დედა თავის შვილს მთელ კვირას ბორკილებით შეზღუდავს? განა დედა თავის შვილს ციხის აფეთქებას მიანდობს, რომ აფეთქების წამს ქვებს ქვეშ მოჰყვეს და ცოცხლად დაიმარხოს?.

არაკლა (დაბნეული) არა... არა... ანაინა ჩემთან იქნება... იმას ვუყვარვარ!

რუქია. აკი სთქვი, რომ იმისი შვილი არა ხარ... მისი შვილი გაიქცა და იმის-მაგიერ შენ დაგიქირეს...

არაკლა. მაგრამ... იმან მკვლელობა თავის თავზე მიიღო...

რუქია. და გაიქცა... შენ კი დაგიქირეს... და ახლა შენს გამზრდელს ასაფეთქათ მიყვებხარ... თვითონ გამოიქცევა და შენ კი ნაკუწ-ნაკუწ იქცევი... ვისთვის ხარ საქირო... ვის უყვარხარ?.. მხოლოდ მე! (კოცნის) დაიცა... სწორედ... სწორედ შენზე... შენზე ლაპარაკობდნენ ოთარ-ბეი და დედოფალი...

არაკლა (დაკარგული). რასა?!

რუქია. სწორედ ახლა მივხვდი! (ვითომ და ისვენებს) დაიცა... გავიხსენო?... ოჰ... დიახ... „ნაბიჭვარი მეტეხს აფეთქს“!..
 ირაკლი (შეაძივს). ნაბიჭვარიო!

რუქია. დიახ, დიახ და მე კი ეს ნაბიჭვარი ყველა მეფეებს მირჩევნია!.. არ მივცემ ნებას დაგლუბონ!.. თვითონ დაგლუბავ... შენ მაგიერ შურს ვუგებ, ჩემო საყვარლო, ჩემო გულო, ჩემო სიცოცხლე!! (ჭკონის და თან იცინის) მეფე რომ ყოფილიყავ, განა ზეინაბი ჩვენს შეუღლებას დასტურს დართავდა?! მხევალი შეგერთო ნებას მოგცემდა? ის მე მომწაფლავს! მაგრამ ეს ყოველივე ტყუილია!—იმას დიდი ხანია ოთარბეი უყვარს... იმისი გამეფება უნდა!.. ოჰ... მე ვიცი, ყველაფერი მესმის... მაგრამ... შენ თავს ვერ წამართმევინ!.. სანამ ცოცხალი ვარ ვერ დაგლუბვენ... მე გიშველი... ჩემო ღმერთო, ჩემო დიდებავ!

ირაკლი (თვალებში უცქერის). მომატყვილეს! ოჰ! დაწყევლილნო! (ისმის სტვენა).

რუქია. ეს რა არის?

ირაკლი. ანანია მეძახის!

რუქია. საით?

ირაკლი. ტივებისაკენ!

რუქია (ხელებს მოხვევს). დაე წავიდეს... შენ ჩემთან წამოხვალ.

ირაკლი. რუქია, უკანასკნელად... შემომფიცე, რომ გიყვარვარ?.

რუქია. რომ არ მიყვარდე —არც გიშველიდი (ჭკონის. ისმის მკარეჯერ სტვენა) ისტვინე... გზას უშენოთაც მოვნახავთ...

(გაქცევიან)

(ფარდა)

მოქმედება შესუთე

იგივე დეკორაცია, რაც პირველში, ღამეა. ხშირი ელვა. ხან-ღა-ხან გრგვინვა.

გამოსვლა პირველი

სულეიმან (ტახტზე წამოწოლილი, ყანა-უსუფა და შოკს-ისახან). დღეს მიდამოებში ბევრი დაუტყერიათ?

ყანა-უსუფე. ოთხმოცდა ათი კაცი, დიდებულო და სხი-ვოსანო! ეს არის ოთარ-ბეის მდევარი მოვიდა და გვაცნობა ერისთავს კიდევ ორმოცდა ათი თან მოჰყავსო!

სულეიმან. შეიარაღებულნი რით იყენენ?

ყანა-უსუფე. რკინით მოქედლილი კომბლებით, ცელებით! ხანჯლები და ხმლები ძალიან ცოტას აქვსთ... თოფი კი მხო-ლოთ ოთხ კაცს!

სულეიმან. და ამისთანა იარაღით ჩემზე მოდიან?.. რას ამბობენ? რისთვის ვგროვდებითო? .

ყანა-უსუფე. ზოგი—საოჯახო საქმისთვის მოვდივართ ქალა-ქშიო, ზოგიც—სავაქროთაო... მხოლოდ ერთმა ვერ გაუძლო წვალებას და მუქარას მოჰყვა!..

სულეიმან. მაინც?

ყანა-უსუფე. რეგვენობაა, დიდებულო მბრძანებელო! ლა-ქლაქებდა—ქრისტეს ჯვარი ყველას გაგულეტო! ღვთის რისხვა მალე მოგვევლინებათო... სიკვდილის წინ ყველა ვერე გაიძა-ხის! (გრგვინვა).

სულეიმან. დედოფალი გვატყობინებს: ორბელიანი და სუმ-ბათი მოსკოვის მეფესთან გაიქცნენ... დახმარებას სთხოვენო!

ყარა-უსუფ. მოსკოვის მეფე შორს არის! მზეო აღმოსავ-
 ლეთისაჲ!

სუღეიძან. მოსლემინთა გაწყვეტის დროც შორს არის!
 ასახარ (სიდრმიდან). აი... ახლოს არის...

სუღეიძან. ისახარ! რას ამბობ?

ასახარ. ცხენის ფეხის ხმა მომესმა... დედოფალი მობრ-
 ძანდება.

სუღეიძან. ყარა-უსუფ... ორბელიანის კაცების ასაკლე-
 ბად რომ ჯარი გავგზავნე... დაბრუნდა?

ყარა-უსუფ. ჯერ არა!.. დიდებულო მეფევე!

სუღეიძან. დაბრუნება მესამე დღეზე ვუბრძანე... დღეს
 კი მებუთეა..

ყარა-უსუფ. სწორეთ მებუთე, სხივოსანო მზევე! მაგრამ
 ცული ამინდებისაგან...

სუღეიძან. მშიშარა ლეკვო, ამისთანა ამინდებში მე ათა-
 სი კაცით ინდი გავცურე და ქვეყანა დავიპყარი!.. თუმცა
 მაშინ მზე ასე არ იყო შავი!

ასახარ. ის კიდევ მალე გამოანათებს!

სუღეიძან. რას ამბობ, ისახარ?

ასახარ. მე ვამბობ, მალე გამოანათებს... ამისთანა ღამის
 შემდეგ...

სუღეიძან. იგი მოფარებული ღურბლებით კი არ არის...
 ღალატით!.. ყარა-უსუფ, რასა გწერს ერევნის სარდალი? (ყარა-
 უსუფ შეშინდება და ატანატანდება) რასა გწერს?

ყარა-უსუფ. ვარ... ვარსკვლავო ჩემო... წერილი არ მი-
 მილია!..

სუღეიძან. მაშ მიიღე... დიდიხანია, მგონი, ამ ჰასუხს
 ელი... (ყარა-უსუფი ძღაჲს მიდის, გამოართმევს წერილს და დაე-
 ტეშა მუხლებზე).

ასახარ (თავისთვის). თავგები ცეცხლს გაუბრძიან! (მადლა)
 დიდებულო ხელმწიფევე, ჯალათებს დავუძახო?

ყარა-უსუფ (ძღაჲს). ქვეყნის მპყრობელო... არა გღალა-
 ტობ... იმათი გამოცდა მინდოდა... შემობრალე...

სულეიძან. როგორ?.. (გრგვინვა).

ყარა-უსუფ. (ფორთხავს). შემობრაღე... შემობრაღე...

სულეიძანს. შენი სიბრძნე საღლაა? ყარა-უსუფ, ჩემო ვეზირო... იქვე განა საღაც შენი ერთგულებაა?

ასახარ. ჯალათებს დავუძახო, დიდებულო?

ყარა-უსუფ. შენი მტრების ამბებს ყველაფერს მოგახსენებ!.. ყველას გავამჟღავნებ!..

სულეიძან. სთქვი!

ყარა-უსუფ. ამ დღეებში აქ შაჰინშჰას ეღჩი ჩამოვა! შენ იმას ქალაქის კარებში უნდა მიგებებოდი და მაშინ მოკვლას გიპირებდნენ!

სულეიძან. რატომ აჩქარდი და ეგ ამბავი გამაგებინე! აქეთ მოდი... შენ ჩემთვის საქირო აღარ ხარ... ჩემი ღალატისთვის დასჯა დაიშახურე და იმათი ღალიტისათვის კი შებრაღება... შენი ხსნა მხოლოდ ალლაჰს შეუძლია! აი შენი გზა!

ყარა-უსუფ. ხელმწიფევე... იქ... იქ... წყალია... წვეტიანი ქეები!

სულეიძან. ბედი თუ გწყალობს... გადარჩები! (გადავარდნას ხეღათ უთთებს).

ყარა-უსუფ. (ფეხებში დაუვარდება). შემობრაღე... შემობრაღე... (სულეიძან უთთებს. ყარა-უსუფ გადავარდება).

სულეიძან (გადასჯავს). ჩაიჩმაღა!! ჩემი მტერი ყველა ვგრე დაიღუპებიან!.. (მეტეხზე უთთებს) სანამ მეტეხი თბიღის გადაჰყურებს, ჩემ დაღუპავს ვერვინ შეიძღებს!!

ასახარ. უფრთხიღდი მეტეხს, დიდებულო, მეტეხს უფრთხიღდი!

სულეიძან (შაუბრუნდება და თვაღებში უღქერის). რა სთქვიო ასახარ. უფრთხიღდი მეტეხს... იქ ჯარი გყავს... იქ შენი თოღ-იარაღი აწყვიღა... უფრთხიღდი მეტეხს!

სულეიძან (ხეღს დაუჭერს). სთქვი, ბებერიო! რა იცი?..

ასახარ (უხმოდ იღინის). ქვეყნისამჰყრობეღო! ჩემი ძღლე-ბი დიღი ხანია დასვენებას თხოუღობენ!.. წამებით ვერას მატკენ! დეღამიწაზე აღარავინ მებრაღება... დიღი ხანია ვით საფღაღის ქვა მარტოკა ვარ!.. და ვეღარ შემაშინებ!

სულეიმან (უფრო ძლიერად უჭერს). რა იცი?

ასახან. სულეიმან-ხან, ნახევარი მსოფლიო დაიპყარი... მაგრამ მე ვერ დამიპყრობ... არაარის დაპყრობა შეუძლებელია... მე არარა ვარ!!

სულეიმან. არარა?

ასახან. ჩემსავით არარათ გადაიქეც და შენაც ვერც სიკვდილი, ვერც მტერი, მუქარა და შაჰინშაჰ ვერ შეგაშინებს! როცა რამ მქონდა, მეც ვშიშობდი: შვილები მყვანდნენ—მათთვის ერთთოდი... ქალები მყვანდნენ—მათპატიოსნებას ვიცავდი... იყო ოჯახი, მიყვარდა იგი... შვილი ცხენმა გასრისა!..

სულეიმან. შენი შვილი?..

ასახან. დიახ... ამოდენა იყო...

სულეიმან. როდის?

ასახან. დიდი ხანია! ქალებს ნამუსი ახადეს!.. ოჯახი დამიწიოკეს!... აღარაფერი შემარჩინეს, მეც არარად გადავიქეც!.. (იღინის) რა საჭიროა ღალატი... ბრძოლა... საჭიროა მხოლოდ ლოდინი და ყოველივეს მოესწრები!..

სულეიმან. დედაბერო, შენ ბოდავ!.. სთქვი რაც იცი!

ასახან (თითქმის ჩურჩულით). ადი მეტეხში!.. შიში აღარ გექნება... იქ ჯარები გყავს, ცოცხალი კაცი ვერას დაგაკლებს! და მკვდრებისა კი გეშინოდეს! აი ხედავ, ამ ღრუბლებს, მკვდრებისა სულებს... ზეციდან მეტეხს გადმოფენიან და იმათ დაძლევის ვერ მოახერხებ!!

სულეიმან (შემკრთავდა). შენ ბოდავ!!

ასახან. მიცვალებულთ წინაშე ძრწოდე, უძლეველო და საწყალო სულეიმან... ცოცხალთაგან კი თავი მეტეხში შეიფარე! (შემოკლებს ზეინაბი და ოთარი).

გამოსვლა მისამი

ზეინაბ (უჩაქებს). ველირსე კიდევ შენს ხილვას, ჩემო მფლობელო! უშენოდ განვლილნი დღენი კრულ იყვნენ! ვერც ქარიშხალმა, ვერცა ქარ-ბუქმა ვერ შემაჩერა—მოვიჩქაროდი!

ოთარ. გამარჯვება ყველგან გენახოს, დიდებულო მეფევ!..

სულეამან. (დამშვიდებით და შედიღურათ) იყავ ბედნიერი, ზეინაბ!.. აღ-რაზაყი ვინ მოჰკლა?

ზეინაბ. რუქიამ... გაიქცა!

სულეამან. (გახედავს უცებ) როდის?

ზეინაბ. დღეს, დაბინდების დროს! სამი დღე ის გველი ავით-მყოფობას იგონებდა! ნიადაგ წყალს თხოულობდა... საპა-ტიო მცველები გარს ერტყა.. შენგან მოყენებულ ჯაშუშს ბორკილებში ჩაქედვა ვერ გაუბედე! იქნებ ჰფიქრობდი, ამას ვერ მიგიხვდებოდი!

სულეამან. როგორ? ქალი გაიქცა, როდესაც მთელი ჯარი თქვენთან იყო? ოთარ-ბეი!

ოთარ-ბეა. ყველგან ფეხ-მარდნი დავადევნე... დავიქვრთ, ქვეყნის მპყრობელო!

სულეამან. რუქიამ თავისი ხელით მოჰკლა? შენ ეგა ნახე?

ზეინაბ. ოჰ, არა! მკვლელი გაიქცა... დავიჭირეთ მამა მისი და.. (ასკაკაგებულის სმით) ძმა! (ჩქარებით) აქ... მოგიყვანე... და დილამდის ვუბძანე მეტეხში დაამწყვდიონ! გნებავს ინა-ხულო? ეხლავე მოვაყვანიებ... (ვითომ შიდას)

სულეამან. დაიცა! იმათი დროც მოვა!

ზეინაბ. ოჰ, რუქიას გველური თვალეზი მაშინ უნდა გენახა, როდესაც დამნაშავეთ ვიპყრობდით! მისი მომხიბლავი ხმის ცბიერი ლულუნი რომ გსმენოდა... ექვი, როგორც მე, შენც თავში გაგიელვებდა! დიახ... იმის თვალეზში აღმოვიკითხე, ზეინაბის მხვერავათ ყოვლად ძლიერმა სულეიმანმა მე გამომგზავნაო!! (ნადგლანს სიცილით) თითქოს საბრალო ზეინაბი სარწმუნო არ არის! თითქოს ყოველი შენი გამოხედვა, ხელის ყოველი გაქნევა, შერხევა წამწამის საბრალო დედოფალ ზეინაბისთვის უცვალეზელ კანონად არ ითვლებოდა! და შენ, შენ.. გაცვეთილი, გარყენილი რუქია ჩემ მხვერავად დანიშნე!.. ოჰ! როგორ შეურაცხ-მყე! თუ ასე ერწმუნებოდი, რატომ იმასვე არ მიანდე..

სულეამან. ნობათები შეკრიბეთ?

ოთარ. დიახ, დიდებულო მბრძანებელო! ოქრო და ვერცხლი, მერანნი და ქალწულნი მეთე დღეს აქ გავაჩინე!.

ჭეინაბ. ჩემო მეუფევე.. ყველაფერი ღირს შესანიშნავია, მაგრამ ქალი.. ამისი ქალი! ოპ, მეფეო, ირანის მფლობელი იმის ერთი ხილვისთვის ერეენის სარდალს შებორკილს ხელში ჩაგიგდებს!.. ნობათებს ხვალ ინახულებ, მაგრამ, ქალი კი, ქალი, გთხოვ, ახლავ იხილო! მიბრძანებ, მოგვევარო?... (სუფეიმახი თანხმობას უცხადებს) ოთარ-ბეი! (მნიშვნელობით) შენი ქალი მოიყვანე და დარაჯებიც ყველგან განაწესე... ნობათნი.. არ გაიტაცონ... ისახარ, ოთარ-ბეის იახელ! (ოთარ და ისახარ გაუფენ).

გამოსვლა მეოთხე

ჭეინაბ (აჩქარებით დედაჯეს). ოთარ-ბეი ამის შემდეგ სამარემდინ შენი ერთგული იქნება... თავისი ქალი სიცოცხლეზე უფრო ძვირფასათ მიაჩნია!... ერთგული კაცნიც ახლა გვჭირია.. საქართველო ამბობებას აპირებს!!.

სუფეიმახ. ალ-რაზაყი მომიკლეს... მკვლელი ვერ დაუქერიათ! რუქია გაიქცა.. ყარა-უსუფი სიკვდილს მივეც!.

ჭეინაბი. სიკვდილს?. როგორ? რისთვის?.

სუფეიმახ (თვალებში შესტქერის). ღალატისათვის! დედოფალო ზეინაბ! დედოფალო ზეინაბ!!.

ჭეინაბ (კაჟან მოდებუდი მუხლებზე ეხვევა). რაო! ჩემი თვალის სინათლე რას მიბრძანებს? შენს თვალეებში სიკვდილს რათ ვხედავ? ყველგან ღალატია და ჩემიც, შენი მხევლის აღარა გჯერა?! დიახ მხევლის, უძლურის მონის..! მონის თავით თეხამდე! დიახ მონა ვარ... ომში შეპყრობილი და არა ოქროთ ნასყიდი ან ნაბოძები!! შენის მრისხანე თვალეების, შენი ღომ გულის და რკინის ხელის მონა ვარ მე... (თან და თან მძუღუარებათ)... ამ მონურ სიცოცხლის მეტი რა შემარჩინე?..—სამეფო წამართვი, რჯული მომისპე, შეილი წამგლიჯე... (კიდეც გამოიცივს)... დამიმონე, ჩემ გარეშემო ყოველივე გასრისე და მეც ღონე-მიხდილი შენ ძლიერ ფრთებ ქვეშ თავს

ვიფარავ!.. შენგან საით უნდა გავფრინდე? სად დავიმალო?..
განა ყველაფერს შენი რკინის მუხრუჭი არ უჭერია? განა ყვე-
ლაფერში ბასრი კლანჭები არ ჩივისვია!.. მაშ, აწამე...
ყველანი, ყველანი აწამე... აწამე... (გვლარ ითმუნს) მანამდის,
სანამ შენი ბრკყალები... (ძლიერი მესხის ხმა)!!

სულეამან. რა გემართება?!

ჭეინაბ (თავს შეიკავებს) შეფშინდი! შენზე ზრუნვამ და
გულის ქენჯნამ დამასუსტა და ვშიშობ... ეგრე ნუ მიცქე-
რი!

სულეამან. შენ ხმაში სიყალბე მესმის!

ჭეინაბ (მრისხანეთ) მაშ მომკალ... და დამშვიდდები!! სი-
ყალბე გესმის? გარყვნილი რუქია კი მართალი იყო? გამცემი,
მოლაღატე ყარა-უსუფის ხმაში კი მართალი გესმოდა? სუ-
ლეიმან, მე კი არა შენი სმენა გლაღატობს... შენი თვალები
გატყვილებენ!.. ამ ღამეს, ეს ვარსკვლავი შევით გეჩვენება
და ეს ღრუბლები ვითომ და გზას გინათებენ?! მაშ მომკალ!..
მომკალ! შენ დასამშვიდებლათ სიხარულით გავწირავ ჩემ
სულს! ან ჩემი გჯეროდეს ან და მომკალ!!!

სულეამან (მოღუშული). აქამდის სიკვდილი ჩემ გვერდთ
ვიდოდა... არასოდეს წინ არ დამდგომია და თვალს ვერ მის-
წორებდა!!.. ახლა კი პირი ჩემკენ მოიბრუნა, ჩემ მტერთ
ზურგი შეაქცია და თვის გაყინულ შუბლიდან, ვითა ყარა-
დადი, მყინვარე მთა, სასიკვდილო ნიავს მიქროლებს!!.. (ჭეინაბი
ისე შესტქერას—თითქოს იმას წინ მართლა სიკვდილი დგას) ჩემი
წუთი-სოფელი დავამთავრე!.. საზარლად ყველასთვის ჩემმა
დრომ განვლო და სახელი ჩემი შუქ-მოფენილი ისლამს
მოედო!!.. აღარას ვჩივი! მაჰმადმა ბრძანა: ვისაც ალღობა მტკი-
ცთ დაუცავს, იგი უკანასკნელ განკითხვის დღეს ჯოჯოხე-
თის საშინელ ცეცხლისაგან ისე შორს იქნება, რომ თვით უმა-
ლესი მერანი ამ მანძილს ათას დღეშიც ვერ გაირბენს!!.. (შემო-
დიან ოთარი, ისხარ და გაიანე, ზიზზავით, მხოლოდ თვალები უჩანს)

გამოსვლა მემკვსი

ჭეინაბ. (უცებ გაიანესთან მიდის) ძლიერო მეფევე, მაგ ფიქ-
რებს თავი დაანებე... ამის მშვენებას თვალი მოავლე...
14

(ახსნის ზირბადეს და წინ წასწევს. გაიანეს ნაცრის ფერი სდე...
 მკაცრათ იცქირება... ზეიანბი ოდნე მთხედვს ოთარს)

ოთარი (ღივს ისმის ისე დაბლა). ჩვენები გალაგნის კარებში ჩადგნენ... ორბელიანი ციხეში შემოვიდა...

ზეიანბ. ჩემო მეუფევ, ამ თვალებს შეხედე... ახლა მძულვარება აქ იხატება.. მაგრამ როს ვნებით გაშუქდებიან... (მიაუწყებს და აღარ ესმის რასაც ამბობს).. როდესაც სიყვარულის სხივი.. ეცემა... და ეს თმა... ეს ლაწვნი ..

სულეიძან (შოსწონს). შაჰინშა კმაყოფილი დარჩება!

გაიანე (რისიანად). არასოდეს!

სულეიძან (ეურადლებას არ აქცევს). ზეიანბ! ამას თვით შენ მიგერი!!

გაიანე. ცოცხალს ვერა!!

სულეიძან (ისახარს). გაიყვანე!!

ისახარ (ხელის შესება უნდა). წავიდეთ ..

გაიანე. ხელი არ მახლო! სატუსალოსკენ წინ წამძები!

ისახარ. წამო, წავიდეთ! (გაუჯენ).

სულეიძან. ოთარ-ბეი, შენი სამსახურით კმაყოფილი ვარ!. ისპაჰანში შენს ქალს თვით დედოფალი წაიყვანს!

ოთარ-ბეი. შენი წყალობა ჩემზე უთვალავია, დიღო ხელმწიფევ, და ვეცდები გიზლო!!

სულეიძან (მკაცრად). ხვალ თბილისის გარეშემო შემოსეულ ხალხს განფანტავ!. ახლა კი წადი!. (ოთარი მუხდს მიადრეკს და მარჯვნივ გადის).

ზეიანბ (გაიანეს გააცილებს). ჰაერი რა საზარლად შეხუთულია!. სრულიად დავსუსტიდი! (სულეიძან მეტეხასკენ ჯაიუყრება) ღამეში რას მისჩერებიხარ, დიდებულო ხელმწიფევ!

სულეიძან. მიცვალებულთ წინაშე შიშით ძრწოდე და ცოცხლებისაგან თავი მეტეხში შეიფარე!!

ზეიანბ (შიშით). მეტეხში? რატომ? რომელ მიცვალე-ბულზე ამბობ?

სულეიძან. არაბეთის უდაბნოებში აღზრდილმან სინდი და ჯგბალი დავიბყარ და წმიდა ინდოს წყალი განსაბანათ უმაღ ვიხმარე, ვინემ ისლამის მახვილს საქართველოში შემოვტანდი!! იღუმალი ხმა ყოველთვის ჩამჩურჩულებდა: სულეიძან! მოიღე მუხარადი, ხელთ იბყარ დაშნა, მტერი ახლოა.. ის იქ.. მთებს მოფარებულა, ტყეში მიმალულა . უდაბნოებში მიჩქმალულა! დიახ! სანამ მხედარი, მეომარი ვიყავე—ვითა ღამურას ბნელ ღამე-ში მხედველობაც მქონდა. გამხმარ ფოთლის შრიალიც კი მომეს-მოდა და, როგორც არწივი, მტრებს თავზე დავეველებოდი... ახლა კი... ამ ოცი წლის მშვიდობიანობამ სრულიად მომშა-ლა!! რალაც შიშსა ვგრძნობ და არ ვიცი კი საიდან მომე-ლის?!.. (მარცხნით მოისმის რუქიას ხმა: „დაღატი! შევევე! დაღა-ტი“! სულეიძანი უცებ ხელს წაავლებს ზეინასს).

სულეიძან. გველო!!

ზეინაბ. მოვიდა განა? ის არის! ჩემი დაღუბვა სურს! (რუქიას შემოაჭრება).

გამოსვლა მთავრი

რუქიას (ნაბაღში, ჩაბაღას მოისმის თმები გაქმლებს). დიდო ხელმწიფე! დროზე მოველ! შენი მხსნელი ვარ! დედოფალმა გილალატა!

ზეინაბ (ცდილობს დრო მოიგოს). უსირცხვილო მონაგ! ლალატს შენს გულში დაუბუნია! შენი გარყენილება ცილის-წამებით გნებავს დაჰფარო! შენი კურო სად არის!

რუქიას (ათვრბობით). ჩემი კურო?... ჩემთან არის! (გაიბ-ბენს და უცებ ირაკდის შემოიყვანს). აი, ეგ არის!! (ზეინაბ სულეი-ძანის ხელიდან გამოეკიდება, უნდა შეიღოს მივარდეს და საზარელი კენესით ძიხს დაიქმება).

რუქიას (ძალიან აჩქარებით). ახლა ნურაფრის გეშინია. მე-ლიას კვალ-და-კვალ მოვხდიე. . აქ კი ძლივს შემოველ... ციხის გარშემო, გალაგნის ირგვლივ, მთებზე, მტკვრის პირად, ბანებზე... ყველგან ხალხია... მათი ნიშანი: „საბა სალოსი“... თუ ეს სიტყვები არ... (ხმა ჩაწყდება).

სულეიძან (მისჩერების ირაკლის და თან და თახ უკან აწევს).
 ვინ არის ეს კა... მკვდრებით აღსდგებიან?!

რუქია ეს შენი ერთგულია!.. ყველა ამან გასცა?.. მეტე-
 ხი ამას უნდა აეფეთქა... ატყვილებდნენ.. მეფის შვილი ხარო,
 მაგრამ მე ვურჩიე... მეფესთან გაეიქცეთ.. გავუშვლავნოთ და
 დაგაჯილდოვებს...

სულეიძან (განს მთავა, ხელს მოავლებს ზეინაბს—ფეხზე
 წამოაყენებს). ეგ შენი შვილია?!

ზეინაბი (მკვდარ-ცოცხალივით). არა!

რუქია (ირაკლის). ხომ გესმის?

ირაკლი (გაბრაზებული). არა, მეფეო! მე ნაბიჭვარი ვარ!
 დასაღუპავათ მზრდიდნენ! ნაბიჭვარი ვარ! სურდათ როგორც
 საკლავი ხარი სისხლისაგან დავცლილიყავ! ჩემი, ნაბიჭვრის
 თავი საფეხურათ უნდა გამხდარიყო და მაშინ ოთარ-ბეი შენს
 ტახტზე ასვლას შეიძლებდა...

რუქია (ირაკლის უბიძამ გამოსტაცებს ჰატრუქს). ხედავ,
 დიდებულო მზევ, აი შენმა ერთგულმა ზეინაბმა მისცა ეგა...
 შენი ბურჯი, შენი უძლეველი მეტეხი ახლა აჭერში ატაცე-
 ბული იქნებოდა—მე რომ ამის ცბიერ გულში არ ჩამეხედა!!
 შენი მხსნელი ვარ!

სულეიძან. ზეინაბ! მე მალლა ვდგევარ! ჩემზე მალლა ღმერ-
 თია! ლალატი კი ქვე-მძრომელობს! მაშ მოვიდეს და დამ-
 ძლიოს!! (ურქქრის) ახლა ვინ გიშველით? ვინ გიხსნით?

ზეინაბ. ახლა რაღათ მინდა ხსნა! ვერა ხედავ, ვინ გამ-
 ცა?.. რათ მინდა შეველა?! (ირაკლის, დაბლა, ძალიან შეწუხებული)
 დიახ, შენ ჩემი შვილი არა ხარ! თუნდ ეგრე იყოს, შენი დაღუპვა
 მსურდა!. მაგრამ შენი სამშობლო? შენი ძმები? ქრისტეს ჯვა-
 რი შენ საზიზღარ გულზე?! ყველა ეს.. ნუ თუ ყველა ეს, ამის
 ხვევნა-კოცნაში დაივიწყე და გააყიდე იმ ჯილდოსათვის, რო-
 მელსაც ჩემი წვეთ-წვეთად სისხლის მსმელი შენ გიბოძებდა?!
 გესმის შენ თუ არა რა ჩაიდინე? ოჰ, ას წილ სჯობია, არ
 გაიგო და ისე მოკვდე!. გესმის თუ არა რა ჩაიდინე?.. ამო-
 მავალი მზე შენ ჩააქრე! სამშობლო ბნელით მოცქევი, გან-
 თიადს ვედარ ველირსნეთ!!

ირაკლი. რუქია! გესმის, გესმის, რუქია? ეს სიმართლის ხმაა!

რუქია (სუღეიშანს). შენი მხსნელი მე ვარ, მზეო აღმოსავლეთისა!

სუღეიშან (ზეინაბის მდგომარეობით სტკბება). ზეინაბ! მაშ შენი შურის-მაძიებელი ეს არის? ამორჩევა კარგათ გცოდნია!! (კარგებში) ეი! ოთარ-ბეი შეიბყარით და ახლავ აქ მომგვარეთ.. განგაში დაჰკარით!.. დედოფლის მხლებელნი ამოსწყვიტეთ!! (სტენის გაკრძან დიდი ხმურობა, კვიჩა და იარაღის ხმა მოისმის)

ზეინაბ (ირაკლის მიაშურებს). უკანასკნელ სირცხვილისა-გან თავი იხსენ! გასწი იქ, თავი შეაკალ! იმათთან მოკვდი! სიცოცხლე მოისპე! მოისპე სიცოცხლე! ხალხი, აღამიანი არ გაპატიებს, იქნება ქრისტე ღმერთმა შეგინდოს!.. გასწი!.. იქ მოკვდი!!

ირაკლი (კვნესით). რუქია!

რუქია (ირაკლის არ უუარებს). შენი მხსნელი მე ვარ!!

სუღეიშან (შეხისებურად). ზეინაბ! სათამაშოთ აღლაშს ცა და ქვეყანა არ შეუქმნია!! სანამ მოკვდებოდე, კვლავ მას იხალავ, რასაც ამ ოცი წლის წინათ ხედვიდნენ შენი თვალები! ჩემის ცხენის ფეხებით შენი შევილის გულზე მეორეთ შევდგები! მხოლოდ ჯერ ხალხს ვაცნობებ, თუ შენმა შეიღმა თვისი დედა, თვისი სამშობლო როგორ გასცა და უღალატა! მეტეხის წვერიდამ შენ დაინახავ, ძირს, კალთებზე სისხლი როგორ ამოხეთქს! ხალხი შენ შეკრიბე, აქ მოაზღვავე, მაშ შენვე მათზე მიღერილ ზარბაზნებს პატრუქს მისცემ და (ცა... სისხლის ფრად შეიმოსება. ისმის საშინელი აფეთქების ხმა, ჭაერში ატაცებული ქვა-ნანგრევი მოსჩანს... რუქია საზარლათ დაიკიფლებს და გარბის).

ზეინაბ. ანანია?! ოჰ, უფალო იხსენ!!

ირაკლი (კარს მიაშურებს). დედავ! ცოცხალს ნუ შემინდობ... მკვდრისათვის ილოცე!! (გარბის).

სუღეიშან (ჯერ თავ-ზარ დაცემული, მივარდება იარაღს). ალაპ, ალაპს მოსაენო, ჩემთან, ჩემთან? (ყველა კარებში ომია. ტერასა-ზე დათო შემოარბის და სუღეიშანს მიაშურებს)

დათო. მგელო, გამოძვერ სოროდანი! (ჯერ სმლით ამოაბენ, პერმე სელით წასტიდებენ).

სეიანაბ (წინ სტენაზე, დახეილი). ღთვის-მშობელო მარიამ! შენ დასერილ გულს ვედრებს მოგმართავი! მისი ცოდვა მე მაზღვევინე... მე.. მე.. მარტოკა მე!! (დათო სულეიანს დასტყვის და მუხლს დაატყრს... შემოიჭრებიან ორბეიანი, შადლი მობუცი, სუმბათი ჭადაჩა წვერით, ჭარის კაცი, გლეხნი... საბას ერთსელში ბერის ჯოხი, მეთრეში ამდებუდი სმადი... ამის სმეურბას წარბის რეკა დაერთობა... მარცხით შემობრბის გაიანე—ისახარ მობუცი.)

გამოსვლა მისხრო

(ფეირიან) ჩვენია ციხე! მტერი გარბის! დედოფალს მიეშველეთ... სიკვდილი სულეიანს... სიკვდილი!

გაიანე, დათო!!.

დათო. (მუხლით უჭერია) სარდალნო! აქა მყავს იგი!!.

ისახარ. ფეხით გასრისე, როგორც შენი ძმა მაგან გასრისა! გასრისე, როგორც შენი ქვეყანა მაგან გასრისა!! (შიდის იმითან) უძღველო სულეიან, მკვდარ ყმაწვილს ახლა ხედავი იმის ძმის ფეხი გულზე გაქერს!.. (ახლა მდგომს ხანჯალს წაართმევს) მაშ შენმა სიხლმა ამოხეთქოს ისე როგორც იმისმა!! (უნდა დაკრას. საბა შეახელებს).

საბა. შეჩერდი! მეფე დედოფალმა უნდა განსაჯონ!.. (დათოს) ხელი უშვი! ახლა ეგ საშიში აღარ არის! (დათო მუხლს მოაშორებს... ჩხუბი სწეება... სულეიანს ორ ჭარის კაცს ხელში უჭირავთ...)

ორბეიანი (სულეიანს მხარზე ხელს დაადებს). მე, ორბეიანი, მეფეთა სპის მემკვიდრეობით სპასალარი, ამ სეიანადირს ხელით ვეხები და დაშნისა წავგლეჯ!!.

სუმბათი (გლეჯს ჩაღმას). მე, სუმბათი, მეფეთა გვირგვინის მემკვიდრეობით ხელში დამქერი, ამ ავაზაკს და მაწინწალას დოღბანდს ვგლეჯ და ფეხით ვთელავ!! (სთელავს).

ხაღმა. თვალი დასთხარეთ! ნაკუწ-ნაკუწ აქციეთ ეგ ნადირი! (სულეიანს უძრავთ და... ცაზე თვალეზ-აქერობით)

საბა. შეჩერდით!.. მეფე - დედოფალმა ამისი ბედი უნდა გადასწყვიტონ...

ხალხა. მაშ ჩქარა, დედოფალო! გვიცოცხლოს ბატონი-შვილი გიორგი!!

გამოსვლა მათი

ოთარ-ბეა (დაჭრილი, მისუსტებული სხეულთან ერთად ირაკლის შემოიტანეს). დედოფალო!... შენი შვილი... მოჰკლეს!.. (ირაკლის დედაფლის წინ დასვენებენ. სრული სიჩუმე).

ზეინაბ. (არ უუარებს მკვდარს). გმადლობ შენ უფალო!

ირაკლი. დედავ... შემინდე!.. (კვდება. ზეინაბი დაუშვება და დიდხანს შესტკერის... შერშე მიდის ნელა სულეიმანთან, თვალს არ აშორებს).

სულეიმან. (თავ-აწეული, ზევით იტკირება, დაშვილებით). გამარჯვება შენია, ზეინაბ... უბრძანე მომკლან!!

ზეინაბ. შენ მოგკლან?.. განა შენ მე მომკალი, როდესაც ჩემზე გაიმარჯვე?!. შენ წვეთ-წვეთათ ამოსწოვე ჩემი სისხლი, ჩემი რწმენა, ჩემი ნამუსი!! შენ ოცი წელი ჩემ ღმერთს, ჩემ ხალხს ფეხით სთელავდი... და ახლაც... ახლაც... გამარჯვების ჟამს, ნამუს ახლილი სირცხვილით ვიწვი... აქამდისნ ერთი ვარსკვლავი ბნელს მინათებდა... (ქვითანი ერეკა) უძილო ღამეებში უფალს მხოლოდ ერთს ვევედრებოდი... შურისმაძიებელი უდაბნოებში, ვით მათხოვარი მეზრდებოდა... და იმ ჟამს მოველოდი—როდესაც იმას ფეხთ უნდა დავვარდნოდი და ჩემის უნამუსობისთვის მსჯავრს მოვითხოვდი!... ის იყო ჩემი ქვეყნის მხსნელი, ჩემი ხალხის მეფე, მხნე, მამაცი, უცოდველი ყრმა... და შენ... შენ... შენმა გარყენილმა ჰარამ-ხანამ, შენმა დასამხობმა ისლამმა. (ხმა მიაწყდება) წამართვა ... ჩემი უკანასკნელი სხივი... ჩემი ვარსკვლავი... და ყველა ამისთვის... სიკვდილი მხოლოდ?... წინამძღოლნო და ხალხო!.. მოგმართავთ თქვენ... ჩემი ამდენის ვაებისათვის, ამისი სიცოცხლე მაჩუქეთ!! (ჩაქრული) სარდალნო და სპავ!.. ნურცა წვალებით, ნურცა სიკვდილით შურისძიება ნუ იქნების!! წვა-

ლება და სიკვდილი ამ ურჯულოსათვის რა უნდა იყოს?! არა! ეს უძლეველი, ეს მბრძანებელი, ეს მედიდური—ეგრე შერცხვენილი, ეგრე დამცირებული პატრონს მიუგდეთ! უღელ დადგმული მტრებს წარვუგზავნოთ! დაე დღევანდელ მეომართ სახელოვნება ნულა იგემოს!.. დაე უსირცხვილობამ, მონობამ, უპატიურობამ ჩვენი სირცხვილისა, მონობისა და ამისი (შვილზე მიუთითებს) უსახელოვნო სიკვდილისათვის შური უგოს!! დღეს მიიცვალა თქვენი მეფე!.. ჩემი შვილი... შვილი ჩემი!! (საყოველთაო დრტყინვა).

სუდეამან. შენი შვილი მოლა...

ზეანაბ. (ბრძანებლობით). დაჩუმდი, მონავ! მემკვიდრეობით დედოფალი თავის ხალხს არ მოატყვილებს!! წინამძღოლნო და ხალხო!. ამ ყრმამ, ჩემმა შვილმა, თქვენი მეფის ძემ.. გილატათ! მართალია შეაცდინეს—მაგრამ მაინც ლალატი ჩაიღინა და მე ვუბრძანე თავი შეეკლა... შეაკვდა კიდევ... დაე ჩვენ ორივე უფალმა გაგესაჯოს!! (დაიკრავს ხანჯალს. საზარელი ეგერილი ისმის... და მალე სამარისკუბური სიჩუმე ჩამოვარდება).

საბა. განისვენეთ მშვიდობით, სიკვდილით ცოდვათა დამთურგენელნო! უფალი თქვენთან არს!

(ზარდა).

კ. მესხა.

ე ტ ი უ ღ ე ზ ი

ქართულის ლიტერატურიდან

წერილი მუხომიძე *)

თ. აკაკი წერეთელი.

რეალურის ლირიზმის საუკეთესო წარმომადგენელი თ. აკაკი წერეთელია, რომლის სალირიკო ლექსებზედ გვექმნება დღეს ბაასი.

თუ გნებავთ გაიგოთ, რა განსხვავება არის რომანტიულსა და რეალურს ლირიზმს შორის, აიღეთ ბარათაშვილის ლექსები და შეადარეთ აკაკი წერეთლის ლექსებს. ბარათაშვილი ისეთ გრძნობათა შესახებ ლაპარაკობს, „რომელთა გამოთქმა მოკვდავთ ენათა არ ძალუძს“, ისეთი გრძნობებით არის გამსჭვალული, რომელთა სახელი კაცთა ვერ დასდვან; მისი ფიქრები „ლაჟვარდის ცისაკენ მიისწრაფვიან და მის იქით ეძიებენ სადგურს, მაგრამ იქამდის ვერ მიაღწევენ და ჰაერშივე განიბნევიან“. ბარათაშვილს გულ დახურულთა მეგობარი ბუნება უყვარს და „სწამს, რომ არს ენა რამ საიდუმლო უასაკოთაც და უსულთ შორის“ და ამიტომაც განმარტოებულს ფრიადო კლდეზედ მდგარის ალვის ხის ფოთლების შრიალთა სმენა იცის და „მრავალ დროის მოწამე, მაგრამ უტყვის მტკვრის ბუტბუტს მიაშურებს სევდიანი, ფიქრთ გასართველად“. ბარათ-

*) იხ. „მოამბე“, 1898 წლისა № IV, V, VI, VIII, IX და 1900 წლისა VII, X და XI.

თაშვილი სულით მარტოობას დასტირის, უმაღლესის სასტარტო წარკვეთილებით აღსავსე პირად, ინდივიდუალურ, განსაკუთრებულ არა ჩვეულებრივ გრძნობათა გვისახავს საოცარის ნიჭით, ერთის სიტყვით, ბარათაშვილს პოეტი ზეკაცად, არა ჩვეულებრივ აღამიანად მიაჩნია, პოეზია კი ღვთის „ტაძრად, შესაფარად, უღაბნოდ მდგარად, სად ენთო მარად უქრობელი წმინდა ლამპარი, ანგელოსთავან იკვროდა სად დავითის ქნარი და განისმოდა ციურთ დასთა გალობის ზარი“. თ. აკაკი წერეთელი პოეტსა და პოეზიას სულ სხვა გვარად უტკეპრის. პოეტი ის ფუტკარია (ეს ეპიტეტი ძლიერ უყვარს თ. აკაკი წერეთელს და ხშირადაც ხმარობს), დიად, პოეტი „ფუტკარია, ხატის ბუზი, ზეცის მუშა, შორს მიფრინავს სამუშაოდ, მიმღერის უხარია! ყვაველიდან ყვაველებზე გადაბზუს, გადმობზუს. აქაც წუწნის, იქაც წოწნის. სათაფლ-სანთლო მასალასა, არ იზოგავს, ღვთის მოცემულს, არც ნიქსა და არც ძალასა“. პოეტი თ. აკაკი წერეთლისა „არც დიდია, არც პატარა, არც ბატონი და არც მონა, არც მიწის არის, არც ცისა, შუა კაცია უბრალო, ხან მიწის არის ხან ცისა“. თ. აკაკი პირად განსაკუთრებულ გრძნობათა გამოსახვას გვერდს უხვევს და მარტო საერთო საზოგადო ქირ-ვარამზედ ლაპარაკობს. თვით უდიდესი და უძლიერესი ინდივიდუალური გრძნობა სიყვარულისა თ. აკაკი წერეთლის პოეზიაში რაღაც საოცნებო არაჩვეულებრივ გაჭაეროვნებულ არსებისადმი არის მიმართული და ამ გვარად ეს გრძნობა სიმბოლიურ სახეს ღებულობს. „მისი სატრფო უწინ ტურფა დღეს კი ღეჩაქ-მოხდილი“—ეს ხომ მისი სამშობლოა. ამგვარად თ. აკაკი წერეთელი გამომხატველია საზოგადო, საერო გრძნობათა, საერთო ქირ-ვარამისა და სეგდისა. მისი ტანჯვა ხალხის უმეტესობის ტანჯვაა. მისი სევდა და მწუხარება ერის კვნესა და გოდებაა, მისი სასოება და იმედები ერის ლტოლვილებათა და ერის სურვილებია.

ბუნება იმდენად იტაცებს, რამდენადაც საერთო მისწრაფებათა გამომსახველია, სიცოცხლე და სიკვდილი იმისდა მიხედვით ეინტერესება, თუ რა დამოკიდებულება აქვს მის სათაყ-

ვანო საგანთან. ამ მხრით თ. აკაკი წერეთლის მწერლობა მეტად ერთფეროვანია, ერთგვარია. მთელის მისის ლექსების საგალობლო საგანი ერთი და იგივეა, ერთსა და იმავე ჰანგზედა მღერის, მაგრამ აქვე უნდა ვსთქვათ, რომ ეს სრულიადაც არ ამცირებს პოეტის ნაწერების არც ღირსებასა და არც მნიშვნელობას. ისტორიულად და ფსიხოლოგიურად სრულიად ბუნებრივია და მისახვედრი, რომ ჩვენს მგოსანს მარტო ერთი ფიქრი და აზრი უტრიალებდეს თავში. ეს მწერლის მოქალაქობრივ სიკეთესაც ამტკიცებს, ხოლო ესტეტიურად, ჩემის აზრით, პოეტის ხელოვნება მით უფრო მაღლად არის დასაყენებელი, რამდენადაც ერთსა და იმავე საგანს ღრმად და ყოვლის მხრივ დაგვისურათებს.

ყოველივე საგანი, ყოველივე მოვლენა ცხოვრებაში იმდენზედ რთულია და მრავალ მხრივი, რომ ერთის კაცის ხელოვნება ვერც კი შესძლებს საგნის სიღრმე-სივანით გამოსახვასა და აღწერას, ამიტომაც, როცა ნიჭიერი პოეტი ერთსა და იმავე მოვლენას რამდენჯერმე შეეხება, რამდენჯერმე აიღებს თავისი გალობის საგნად, მით უფრო დაამტკიცებს ხელოვნების შეგნებასა და უნარს, თუ ყოველთვის სულ სხვა და სხვა ჰანგზედ მომართავს თავისს ჩანგს და საგნის სხვა და სხვა მხარეს დაგვანახებებს.

ამით არც ის მინდა ვსთქვა, რომ თ. აკაკი წერეთლის პოეზიას საგნის მრავალგვარობა აკლდეს, ანა და მთლად მთელი მისი მწერლობა ერთს საგანს ეხებოდეს. არა, თუ ვნებავთ პატარა ლექსები, რიცავით მეტი, სხვა და სხვა საგანს ეხება და არა ერთსა და იმავეს. მაგრამ საუკეთესო ნაწილს თ. აკაკის პოეზიისა და ამ საუკეთესო ნაწილის უმეტესობას საგნად ერთი და იგივე აზრი და ფიქრი აქვს, ის აზრი და ფიქრი, რომელიც მთელის მოაზრე და გონიერის საქართველოს მთავარი აზრი და ფიქრია.

1

როგორც ალექსანდრე ქავჭავაძე უნდა ჩაითვალოს სიყვარულის მგალობელ პოეტად, რომელსაც ეს სანეტარო და სიცოცხლის მომნიჭე გრძნობა მოშხამული და მოწამლული ჰქონდა საერთო კენესისა და გმინვის გამო, ისე თ. აკაკი წერეთელიც იმ „სატრფოს“ მგონად უნდა დაისახოს, რომელსაც საერთო არა აქვს რა ხორციელ სატრფოსთან, მაგრამ რომელიც პოეტის საოცარმა ნიქმა განახორციელა, სული ჩაუდგა, ნამდვილ „ცხრა-კლიტულში დამწყვდეულ ნესტან-დარეჯნად“ გაიხადა და მისი ტარიელობა თავს იდგა და დღემდის დაუღალავად ისეთისავე სიცოცხლით, ისეთისავე გატაცებით თავს ევლებს ამ „სატრფოს“.

„მაგრამ იცით მისი სატრფო ვინ არი?

„ძველი ტურფა, დღეს მკვდარივით მძინარი,

„ფეხ-შიშველი, თავზედ ლეჩაქ ახდილი.“

სიქაბუკიდან პოეტი იმაზედ კენესასა და ოხვრაშია; სტირს უბადრუკი და წარსულს დროებას ოცნებით ეძებს.

„მთა კლდეთ შეჰბღავის, ჩასძახის ქვესქნელს,

„წყალსა მიჰყვირის მსწრაფლ ზიმაველსა,

„მაგრამ ვერ პოვებს ნუგეშის-მცემელს

„და უმრავლდება წყლოული საწყალსა.“

რა ნუგეში უნდა ნახოს ან კი ბუნებაში, როცა ყოველივეს ბუნებაში და თვით ბუნებას მისთვის ერთი აზრი აქვს და ამ ერთის აზრის საზომავით სკვრეტს პოეტი ყოველივეს.

„მთანი და კლდენი სისხლს უჩვენებენ,

„ქვესქნელი საფლავს და ძვლებს გამხმართა,

„რომელნიც ანდერძს მოგვაგონებენ

„მსხვერპლად შეწირულთ ჩვენთ წინაპართა.“

სიქაბუკიდან იმ დრომდის, ვიდრე პოეტს „გული წყლოული შეექმნა, სული კრული, სახე მქენარი თმა ქალარა“

არ არის ისეთი შემთხვევა, არ არის ისეთი გარემოება, რომ თავის საყვარელი სამშობლო არ აგონდებოდეს. პოეტს „თავი ტარიელ ჰგონია, ოცნებით გარემოცულსა, უხმობს ფრიდონს და აფთმნდილს“, რათა, „მხარი მხარს მისცენ, ხელი ხელს, ნესტან დარეჯან ქაჯებს ჰყავს, მოელის ტურფა გამომხსნელს“.

თვით ბუნებაც კი განხორციელებული თანამგრძობი მეგობარია მგოსნისა, მისი თანამოაზრე. ბუნების მშვენიერება მისთვის მოწამლულა, რაკი გული სევდითა აქვს მობურვილი. მისთვის ციხე ცოცხალი არსებაა, თავისებური პოეტი, რომელსაც „აგონდებოდნენ ტკბილნი დრონი, თვისის პატივის და დიდებისა, ოდეს გმირთ გმირი მისი პატრონი, ჩხუბების შემდეგ გამარჯვებული პირდაპირ იმას მოაშურებდა“. დღეს კი ეს ამაყი ციხე „ტკბალი დროს მგონი, იყო ტანჯვაში და შექმუხნილი, ამაყი სახე მას ჩაეხატა მდინარე წყალში“.

ზემოდაც მოვიხსენიეთ, პოეტს „მთანი და კლდენი სისხლს უჩვენებენ, ქვესკნელი საფლავს და ძვლებს გამხმართა“.

მუსიკის საკრავები მისთვის იმავე დაჟინებულის აზრისა და ფიქრის აღმძვრელია. როცა მწყემსის სალამური ესმის, რომელიც „გაჭკვის მთა და ველში, ტკბილსა ხმასა ცაში ჰკარგავს და სევდისას შავს ქვესკნელში“, მაშინ პოეტის ფიქრი მის ხმას „გარს ეხვევა, ვითა ძმა ძმას და მისი კვნესა აგონებს საქართველოს მწარე მოთქმას, ხან თათრები აკვნესებენ, ხან თურქები აოხრებენ, ხან სკვითები დროს შერჩევით, მყუდროებას უშფოთებენ“.

მეზურნის შიქასტას სულ-მოზხამული მგოსანის გული ძვერით თანაუგრძობს, „ვით სნეულსა მისივე მსგავსი სნეული“ და მუდარებით მიჰპართავს:

„ახ, მეზურნევ დაჰკა, დაჰკა! გამაგონე ეგ სევდის ხმა!
„მაგაშია ჩემთა ძველთა მამაცური ოხვრა-მოთქმა,
„გამიხურე ჰანგით გული, ეგებ დასდნეს მწუხარება,
„და ჩემთ თვალთა გადმოსთხიონ ნაღვლიანი მდულარება“.

შაგრამ იმას კი „ნურვინ ცდილობს იმ ცრემლებში, ნახოს კერძო-სიყვარული, „იქ იქმნება საიდუმლო გულ გამხეთქი, დაფარული!“.

თარიც უყვარს ჩვენ მგოსანს, ვითა სიმბოლო საეროვნო-მუსიკისა, თარი „გულ საკლავად მკენესარი, მწუხარების უკუ-მყრელი რომ არი, სიმები რომ დაიწყებენ ეღერასა, სული-შფოთავს გული შეიქმს ძგერასა. ყურსა უგდებს უცნაურსა-ციურს ხმას, იორკეცებს აღტაცებით გულისთქმას და შორს-მიჰყავს მომხიბლავსა ოცნებას“.... ეს ოცნება იმდენზედ დი-დია, რომ იმასაც კი ჰხედავს, ვითომ „არვის ჰმონებს შემკო-ბილი ეს მხარე“.

მისთვის სულ ერთია, სად, რა დროსა და გარემოებაში-ესმის მუსიკა, ყველგან და ყოველთვის მუსიკა ერთ ფიქრს-აუშლის ხოლმე, ერთს რასმე აგონებს, თითქოს ყოველთვის და ყოველგან მუსიკას, ამ თავის-თავად უპირადო და უგრძ-ნოზელ რასმე, მარტო ჩვენი მგოსანი ჰქონდეს სახეში და მისი სამშობლო მხარე: „სიმნი მკენესარნი სამარის ხმითა-ზედ დასტირიან რაღაც საგანსა და უცნაურის თანაგრძნო-ბითა ეს ჩემი გულიც ეტყვის მათ ბანსა“, ამბობს პოე-ტი ერთ ლექსში, რომელიც რუსეთში უნდა იყოს დაწერი-ლი, და განაგრძობს: „ღმერთო, რა მიყვარს ეს მწარე მოთქმა, ვეტრფიანები ამ ჩემსა ჩანგსა, მხოლოდ ამისი ეს მაცდური-ხმა გულს გადაამფერავს მოდებულს თანგსა. ეს არის ჩემი თანა-მგრძნობელი, ეს ისმენს მხოლოდ ჩემს აღსარებას, მეაღერსე-ბა ვითა მშობელი და ცრემლით აღნობს ჩემს მწუხარებას. აი-ენლაცა ჩემი გონება, სიმთ გააცოცხლეს, აამღლეფარეს, მომცეს წაწსუჯთა დროთა მოგონება და გარდმიტანეს სამშობლო მხარეს.“

ძლიერ აღვილი გასაგებიც არის ის, რომ მგოსანი ხში-რათ გვიხატავს მუსიკის გავლენას მის განწყობილებაზედ. მუ-სიკა თავადაც რომ არ იყოს ერთი უწარჩინებულესი შტო იმ-დარგისა, რომელსაც ხელოვნებას ეძახიან და ღვიძლი ძმაც არ იყოს პოეზიისა, თ. აკაკი წერეთელს მუსიკის გამომსახვე-

ლი იარაღი, ჩანგი და სალამური, პოეზიის სიმბოლოდა აქვს მიღებული და მათის შემწეობით გვამცნებს დიდ მნიშვნელობასა და ძალას პოეზიისას. თემურ ლენგის ტყვე, გულ დაღალული დამწვარი იმედსა და ხსნას ქვეყნისას არც თვალმარგალიტში ჰხედავს, არც ცრემლებში, რადგანაც „დამპყნარი ვარდი ცრემლებით არ განელდება, არაო, მარტო ცრემლები ქვეყნისთვის საშველად არა კმარაო“ არც ხანჯალში, რადგან იმის გამორჯვების იმედი არა აქვს. ხნის იმედი მას იმ „წმინდა და დიდ საუნჯეში“ ჰგონია, რომელიც წარსულისა და მომავლის სიცოცხლის გზა და ხიდათ მიაჩნია—ჩანგურში, იგი, მისის აზრით, ქვეყნის ჭირი და ლხინია, სამშობლოს სისხლი და ხორცი მისივე ნალველ ტვინიაო. ეს ჩანგური მგოსანს გულზე დაუკიდია და ვერ გაეყრება, გინდ მოვლოს ტყვეობით დიდით კიდეო, მისი სამშობლოს სიცილი და მისი მწარე კენესა ორივე ერთად სიმებმა შიდ გულში ჩაიკენესაო. მგოსანი სიმებს ჩამოჰკრავს, ხმას ცასა აწვდენს ჰანგებით და ის ხმა ტყვედ ქმნილს ბაგრატსაც მოესმა ღვთისა განგებით, მოესმა: „ბაგრატ გახსოვდეს შენი სამშობლო ტკბილიო, ვინც სულს არ სწირავს სამშობლოს, არ ეთქმის ქვეყნის შეილიო.“ ეს ჩანგური ტყვედ ქმნილის მგოსნისა სავსებითი სიმბოლოა თ. აკაკი წერეთლის პოეზიისა. მიტომაც არის ასე უყვარს ჩანგური, რომელსაც მეგობრულის კალოთი ემუსაიფება: „ჩანგურო! ჩემო ჩანგურო! ოცნების ზღვაში მტურავო, შენი კრინ-მანქი წკრიალი ხელ ახლად მომეწყურაო, ჯორა გაქვს ია-ვარდისა, სიმი— ბულბულის ენაო, ფრთები არწივის ვასხია, შეგფერის აღმა ფრენაო: მიმაფრენ, მეც თან დაგყევარ, წამის-წამ კიდის-კიდესო! ვეღარ მერვეა სიკვდილი შე შენსა გადამკიდესო, დიდება შენსა მოვლენას, ციურო ტკბილო ძალო! დააღნა გული შენს სიმებს და სული დაიცალო“.

ქეშმარიტად სადიდებელია პოეტისათვის მისი ჩანგური, მისი პოეტური ძლიერი ნიჭი, რომელმაც მართლაც რომ უკვდავი გაჰხადა იგი ჩვენის ერისათვის, მართლაც რომ მის

გადამკიდდა სიკვდილი მას ვერ ერევა და ვერც მოერევა, ვიდრე ქართული ენა არსებობს.

XX

პოეტ რეალისტს, თ. აკაკი წერეთელს, პოეტზედ სრულებით სხვა გვარი შეხედულება აქვს. მისთვის გაუგებარია პოეტის „ღმერთებთან ლაპარაკი“. იგი სრულებით წანაღმდევია იმ აზრის, რომ პოეტს „ცა ნიშნადეს და ხალხი ზრდიდეს, მიწიერა ზეციერსა“, როგორც ამბობს მეორე ჩვენი დიდი პოეტი. თ. აკაკის პოეტი „არც დიდია, არც პატარა, არც ბატონი და არც მონა, გულს ესობა ხან ისარი, ხან სუნელი ვარდის კონა, ხან უგნურია, ხან ბრძენი, ხან არც ის არის, არც ისა, გარემოების საყვირი, არც მიწის, არის არც ცისა, მის გული სარკედ ქცეული ბუნების ნათავხედია, მხოლოდ მის სახეს გიჩვენებთ, რასაც შიგ ჩაუხედია, ენაც მას ამბობს, რაც სმენას სხვისაგან გაუგონია, ან თვალს უნახავს და ქკუას გაუზომ-გაუწონია, თქვენ რომ გგონიათ არ არის, სხვებს რომ ჰგონიათ არც ისა, შუა კაცაა უბჭალო, ხან მიწისა, ხან ცისა“ ამ პოეტს „ცრემლში უღვსავს ნადველი და მელნად ის უხმარია, შიგ თაფლი არის ნარევი და ზოგან ცხარე ძმარია, ზოგს ეტკბილება, ზოგს არა, მაგრამ რა მისი ბრალია? ბუღბუღი ვარდს და ეკალზედ თანასწორ მომღერალია“, საწერლად გული უხმარია, კალმად ენა, „საწვერ-მახვილო ის არი, ხან სამკურნალო მალამო, ხან სასიკვდილო ისარი, მისი ქება და დიდება, მისი დაღხენა-ქირი ქამანჩაა და სტვირი“.

უკეთესი განმარტება პოეზიისა და პოეტისა რეალიზმის შეხედულებით ძნელი-და წარმოსადგენია. რეალიზმის განმარტებით პოეტი უბრალო მომაკვდავია, დროისა და გარემოების წყალობით „სტვირითა და ქამანჩით“ აღქურვილი, „შუა-კაცია უბრალო, არც მიწის არის, არც ცისა, და ხან მიწის არის, ხან ცისა“. ამ მხრით თ. აკაკი წერეთელმა ახალ განმარტებასთან ერთად ჩვენ პოეზიას ახალი კვალიც დაამჩნია.

ერთ ადგილას თ. აკაკი წერეთელი ბრძანებს: საზოგადოდ მე ხელოვნებას დიდ ყურადღებას არ ვაქცევდიო და ისე მიმაჩნდა მწერლობა, როგორც ერთი უბრალო იარაღთაგანი ღლიურ ავკარგანობის საბრძოლველ სასამსახუროდო, თუ რამე ხელოვნური გამომსვლია ხელიდან, ეს ძაღუნებურად და შეშფეველი მომხდარა, თვარა ის ჩემ დღეში არა მქონია ფიქრათ, რომ მომავლისთვის ვწეროო. ამ სიტყვებს ძალაუნებურად უნდა დავეთანხმოთ, იმიტომ რომ თ. აკაკი წერეთელი აქ მარტო ჩვეულებრივ კეკლუცობას გარდა ნამდვილი გამომსახველია იმ დროის შეხედულებისა ლიტერატურაზედ. თ. აკაკი ხომ სამოციან წლების მწერალთ ეკუთვნის. იმ დროის მწერლობა საზოგადოდ იმ აზრისა იყო, რომ ხელოვნება უბრალო იარაღია დღიურის ქირვარამის „საბრძოლისო-სასამსახურო“, როგორც თვით აკაკი ბრძანებს, მწერლობას (სატყვა კაზმული მწერლობა გვაქვს სახეში) პუბლიცისტური მნიშვნელობა ეძლეოდა და ამიტომაც რუსეთში და ჩვენშიაც, რუსეთის ზედგავლენის ქვეშე, სიტყვა-კაზმული მწერლობა პუბლიცისტიკად გარდაიქცა.

ზემორე მოყვანილ ჩვენის მგონის სიტყვებში ცხადად გამოსჭევვის ის დიდი განსხვავება, რომელიც არსებობს რომანტიულისა და რეალურის ლიტერატურის შორის და ეს განსხვავება არის უფრო ხშირად მიხეზი იმ დაუსრულებელ კამათისა, რომელიც ასტყდება ხოლმე ეგრეთ წოდებულ წმინდა ხელოვნებისა და უტილიტარულ ხელოვნების მოსარჩლეთა შორის. რეალური ფილოსოფია და მის გავლენის ქვეშე რეალური ესტეტიკა არა სცნობს არავითარ საუკუნო და აბსოლუტურ საგნებს. მისთვის არსებობს მხოლოდ განუწყვეტელი ცვლილება მოვლენათა შორის. „დღეს ერთი უნდეს ხვალე სხვას“ რეცეპტზედ შექმნილი, ამიტომაც მისთვის მნიშვნელობა აქვს და აზრი მხოლოდ „დღიურ ავკარგანობას“.

რომანტიზმი კი იდეალების ფილოსოფიის ზედგავლენის ქვეშე „მოვლენათა შორის“ დაფარულს კავშირს იძიებდა, მისის აზრით. ყოველივე ცვალებადი და სწრაფლ მავალი მოვლენა

ცხოვრებისა და ბუნებისა, გამომხატველია რაიმე დიადის შინა-
 აჩისისა და აზრისა, რომლის მიწოდება და გაგება მხოლოდ
 ღმერთთან დაახლოვებულ ადამიანთ შეუძლიათ, მხოლო ზე-
 კაცთ ეხერხებათ მოვლენათა ასეთის ფარულის შინაარსის შეგ-
 ნება და ამიტომაც პოეზია მათთვის წინასწარმეტყველებაა და
 პოეტო წინასწარმეტყველი. მათის აზრით, პოეტის მოვალეობაა
 ბრბოს, ხალხს, უბრალო მომაკვდავს „წინ წარუძღვეს“, ღმერთ-
 თან ილაპარაკოს და ამ ლაპარაკის შედეგი ხალხს აშენოს.

ეს განსხვავება პოეზიის საგნებთა შორის ბაღებს მიზღვს
 ზემოხსენებულის კამათისას წმინდა ხელოვნების დამცველთა
 და უტილიტარულის ხელოვნების მოტრფილეთა შორის. პირვე-
 ლთათვის დღიური ავ-კარგიანობა, დღიური ჭირ-ვარამი პუბლი-
 ცისტიკის საქმეა და არა სიტყვა-კაზმულის ხელოვნებისა და
 პოეზიისა, ხოლო მეორეთა შეხედულებით სწორედ პოეზია
 უნდა ემსახურებოდეს ამ „ავ-კარგიანობის“ განმტკიცება-გაუმ-
 ჯობებსას.

თ. აკაკი წერეთელი შემცდარია, როცა ამბობს, რომ
 მომავალისათვის არა ვსწერდიო და თამამად შეგვიძლია მოვა-
 ხსენოთ, რომ შესაძლოა დიდ ნაწილს მისის სატირებისა და
 პუბლიცისტიური ლექსებისას და წერილებისას აწ უკვე მნიშვ-
 ნელობა დაკარგული ჰქონდეს, როგორც თვითვე აღიარებს,
 მაგრამ მისი სალირიკო პოეზია კი მომავალისთვის არის შექმ-
 ნილი და მის ლექსებში მხოლოდ მასა აქვს საუკუნო მნიშვ-
 ნელობა, რომელსაც საუკუნო დიადი აზრი და ფიქრები აქვს
 საგნად, ანა და დღიური ავ-კარგი, მაგრამ უკვდავის „ხელოვნ-
 ნებით“ შექმნილი. ერთის სიტყვით, მის ნაწერებში ის არის
 უკვდავი, რომელიც უკვდავ და საუცხოო ფორმით არის შე-
 მოსილი, ან ის რომელსაც ფორმის საუკუნო სიმშვენიერეს-
 თან ერთად კაცობრიობის საუკუნო საფიქრალი საგნები აქვს
 აღებული.

პოეზიის საუკუნო და სამარადისო საგალობელ საგანთა
 შორის კი იქმნება ყოველთვის, ყოფილა და არის, კაცთა შო-
 რის დამოკიდებულება და ამ დამოკიდებულების უძლიერესი,

ფატალური და საიდუმლო კავშირი სიყვარულის; კაცისა და ბუნების შორის დამოკიდებულება, ესე იგი, გავლენა კაცზედ ბუნების დიად მოვლენათა და კაცის სინკრეტის დასასრული, საიდუმლოებითა და საუკუნო სევდით მოცული, სიკვდილი და გახრწხა ჩვენის არსებისა.

სამშობლოს გოდება არ არის საუკუნო და დაუსრულებელი გრძობა, ვერც სამშობლოს ქება-დიდება და ხოტბის შესხმა წარიტაცებს ყოველთვის მგოსანს. სამშობლოს ტირილი, სამშობლოს ტრფიალი მხოლოდ მაშინ არის პოეზიის საგანი, როდესაც სამშობლო განსაცდელშია, და ეს რაკი აცილებული იქმნება, საგანიც პოეზიისა თავისდა თავად ჰქრება. აბა მიჩვენეთ რუსის პოეტი, რომელიც სამშობლოს ეტრფილებოდეს, ანა-და რუსეთის მონგოლებისაგან დაპყრობას სტიროდეს, ანა და მის უცხო კლანქებიდან დახსნას ლამოდეს, ან საფრანგეთის მწერალი მიჩვენეთ, ან იტალიელი დღეინდელი, რომ სამშობლოს გალობა გაეხადოს საგნად თავის პოეზიისა. უფრო საყურადღებოა იტალიის მგალითი, რომელიც დიდი ხანი არ არის, რაც თავისის პოეტებისა და მწერლების პირით მოსთქვამდა სამშობლოს ბედ-იღბალს.

არის მხოლოდ ერთი მხარე თ. აკაკი წერეთლის პოეზიაში, რომელიც უკვდავად ჰქმნის მის პატრიოტულ ლექსებს (ე. ი. მის საუკეთესო სალირიკო ლექსებს), ეს ის, რომ მან სიყვარული სულიერიდან უსულოზე გადაიტანა, თუმცა ეს უსულოც რაღაც კონკრეტულია და ადვილად გასაგები. ის (და მასთან ერთად ილია ჭავჭავაძეც) ამ დიდ სულიერს, ამ ერთ დიდ არსებას—თავის საყვარელ სამშობლოს, ისეთის ენით ელაპარაკება, თითქო ნამდვილი, გულ-წარმტაცი და მომხიბვლელი სატრფო უხსდეს გვერდით. აბა მიბრძანეთ, რა შეედრება მის ტანჯვას, მის სასოწარკვეთილებას, მის სევდას, როცა ჰხედავს, რომ მისი სატრფილო თავ-შეხვეულ მიჯნურს შეიყვარებს და გულსაც მისთვის აძგერებს.

რომელი პოეტის სევდას ჩამოუვარდება, თუ არ აჯობებს, თ. აკაკი წერეთლის სევდა მის „აღმართ აღმართ“-ში?

როცა პოეტი შემცდარსა და მოხიბლულ სატრფოს ემუ-
 დარება: „ქინქარში ნუ ვარდები, ნუ გგონია მად ია და ვარ-
 დებო, შეიბრალე შენი თავი იცოდე, მაგ შარბათში საწამლავს
 სვამ იცოდეო“, და როცა მისი სატრფო გულ გრილად მიი-
 ლებს ყოველსავე რჩევას და ვედრებას დანაგულის მისის მი-
 ჯნუროსას, მგოსანი, უღიადესის სევდით მოცული, ტანჯული
 და თავ განწირული „დაღმართ დაღმართ დაუყვება წამ მა-
 ლით“ და „საუკუნოდ ხელ დაკრფვით განსვენებას“ ლამის მი-
 სთვის აქ ამ ქვეყანაში, რომელმაც ერთის წუთის წინად ისე
 ეშმაკურად მოხიბლა, „სიცოცხლე აგრძნობია“, „სული და გული
 აუღუღა“, რომელმაც ერთის წუთის წინად აღიტაცა ისე, რომ
 კინაღამ გულში არ ჩაეკრა მას; ეხლა აქ—ამ ქვეყნად—მისი მი-
 მზიდველი აღარა დარჩენილა რა და მიიჩქარის იქ; „სად ელიან
 ბარით, ნიჩბით, კუბოთი და ლოდებით. ჩვენის პოეტისთვის სი-
 ყვარული არც საკურკურო რამ არის, არც მტანჯველი, რო-
 მელსაც წყევითა და კრულვით იხსენიებენ, ეს სიყვარული მი-
 სთვის თვით იდეალია, თვით შინაარსია ცხოვრებისა, „ცისა და
 ქვეყნის კავშირი და თან შუამავალი.“ უომისოდ მისი ცხოვრება
 წარმოუდგენელია. პოეტი გამოდის საგმირო სამოქმედო და
 თავს განიწირავს „ნესტან დარეჯანს“ ქაჯებთაგან დასახსნელად
 იმიტომ-კი არა, რა საყვარლისაგან ალერსი მიიღოს და დაუნის
 გვირგვინი. არა. მისთვის ამ საყვარელის არსების გულ-გრილო-
 ბაა სატანჯველი. პოეტს არ შეუძლია ამ საყვარელს იმისთანა
 კაცის ხელში ჰხედავდეს, რომელიც „საწამლავში შარბათს ას-
 მევს“, რომელიც ვარდებით ეკალში იტყუებს, ეშხით ათრობს,
 ბოლოს, როცა ბევრის აღთქმით, ბევრის ხერხით ჩაითრეფს
 და შეაცდენს, მერე „ზედ შედგება ფეხით დიმიონებს, ცრემ-
 ლებს ადენს, ლეჩაქს მოხდის, გააშიშვლებს, ბანგს შეასმევს
 დააძინებს, გამოუზრდის მონად შვილებს და თვითონვე მას და-
 სცინებ“. ამ სატრფოს მისი მოხიბლველისაგან დახსნა, გან-
 საცდელისაგან განთავისუფლება იდეალიც არის და გზაც ამ
 იდეალამდე მიყვანი. პოეტის ტანჯვა და ვაება, სიხარული და
 აღტაცება მითი არის სასიძმატოო და თაყვანის საცემელი, რომ

სრულიად უნგაროა, სრულიადაც არ ემჩნევა, რომ ვითომ უნდოდეს თავისი ტანჯვით იკობტავოს, იმიტომ რომ წრფელის გულით იტანჯება და წრფელს გრძნობას კი კობტაობისა და პრანქვისათვის არა სცალიან.

პირიქით, შეჭხედეთ რა ხასიათის სიმტკიცეს იჩენს პოეტი, რა სტოიკებრივს დიდებულებასა ჰჩემობს, როცა „ხალხში, ძალად ღრუბელს ადარებს“, „მოწყენით მტერს თავზედ არ აცი-ნებს, რომ არა სთქვან მახედ: „რა ოხერა“! მაგრამ ვინ ჩაი-ხედავს იქ, მის გულში, ვინ დაინახავს, რა ტანჯვა და წამე-ბა ტრიალებს იქა, რა „მწუხარების ალი“ სწავას. დიდებულისა ეს ტანჯვა გულ-მკვდარი ადამიანისა, მით უფრო დიდებულის, რომ არც შავი თვალების მოღრუბლვას გამოუწვევია და არც პირადის უბედურების გრძნობას, იმიტომ რომ „ვიღას ახსოვს თავისი სატკივარი, თუ სატრფოც ჰყავს იმ დროს მას ცოც-ხალ-მკვდარი?“ ეს ტანჯვა ისეთის გრძნობითა და სურვილით გამოწვეულია, რომლის დაკმაყოფილებისა და აღსრულების უიმედობა ცხოვრებაზედაც კი უარს ათქმევინებს მგოსანს:

„ღმერთსა ვვედრებ, ღმერთო, მომეცი ნება,
 „რომ შეღირსოს საფლავში დაძინება,
 „სჯობს, სულ განქრეს კაცი, რადგანც მტვერია,
 „ამ ტანჯვისგან საფლავში დამიფაროს,
 „რომ ამ გულზედ მე მიწა დამეყაროს,
 „ეგებ მაშინ სატრფომ აქ გაიაროს,
 „ჩემს საფლავზედ ცრემლები დააღვაროს,
 „რომ სხვებმაც სთქვან: „ხედავ რა მწუხარია“.

მაგრამ იქაც-კი, საიქიოსაც, თავისს საყვარელს ვერ გა-შორდება, იქაც იმ იმედით მიდის, რომ ოდესმე საყვარელი მის საფლავს ცრემლებს დააყრის და თუ ამას თითონ ვერ გა-იგებს, სხვები მაინც დაინახვენ და იტყვიან: ამ კაცის ტანჯ-ვამ ტყვილად არ გაიარა და ბოლოს მაინც ცრემლმა ცრემ-ლი გამოიწვიაო. მართალი უნდა ვსთქვათ, ამ მხრით ჩვენმა პოეტებმა ჩინებული და დიდად შესანიშნავი შექსოვა იტვირთეს

ორი გრძნობისა, პატრიოტიზმისა და სიყვარულისა, ერთმანერთს შეადუღეს ისე ეს ორი გრძნობა, ერთი მეორის შინაარსად და ფორმად გახადეს, ერთი მეორის აზრად და სიმბოლოდ და ეს ისეთის ხელოვნებით მოახდინეს, რომ ხშირად გიძნელდებათ გაიგოთ, რომელ სატრფოს უგალობს პოეტი, ქაჯებისაგან მიტაცებულ ცხრა-კლიტულში დამწყვდეულ ნესტანს, თუ უბრალო ჩვეულებრივ „საარშიყო საღალღობო“ არსებას, რომლის გულზედ შემდეგი ზედ-წარწერაა გამოფენილი: „გამოცვლილა სიყვარული აქ ოთხმოც და ცრამეტჯერა“.

III

აკაკი რეალისტი პოეტია და, რასაკვირველია, როგორც ვგრეთს, სიყვარულის იმ მხარისათვის უნდა მიექცია ყურადღება, რომელიც რეალიზმის მამამთავრების აზრით არის ერთადერთი ღირსი ყურადღებისა, ე. ი. ფიზიოლოგიური მხარე ამ გრძნობისა, რადგან რეალურის ფილოსოფიის აზრით, სულიერი მხარე სიყვარულისა შეთხზულია, ოცნების მოყვარე იდეალისტებისაგან და რომანტიკოს პოეტებისაგან. ამ აზრს ადგია თ. აკაკი წერეთელიც, მაგრამ სწორედ იმ გარემოებამ, რომ ვარდ-ბულბულიანს იგი ხმარობს სიმბოლოდ დიდის გრძნობის—სამშობლოს სიყვარულის—გამოსახატავად, შეაჩვია აკაკი წერეთელი იმ აზრსაც, რომ სიყვარული დიადი მოთხოვნილებაა კაცის არსებისა და ამიტომ სერიოზულად უყურებს და უფრო ხშირად მის იდეალურ და საუკუნო მხარეს აძლევს ისეთს მნიშვნელობას, რაც არა სჩვევია რეალურ პოეზიას.

ზოგან მგოსანი ნამდვილ ნატურალისტურ დახასიათებას გვაძლევს სიყვარულისას. „ეს გრძნობა მის ძარღვებში სისხლს აღელვებს, პიმილითა შეკაზმულს, ხან ჯოჯოხეთს და ხან სამოთხეს წამ-და უწუმ იცვლის გული“! ეს შარბათიო, ამბობს იგი, მე რომა ვესვამ, „ხან მწარეა და ხან ტკბილი, და არ ვიცი რა ვარჩიო, მე სიცოცხლე თუ სიკვდილი.“ და თავის თავსევე ამვდარ რჩევას აძლევს. „ტკბილ შარბათსა დაეწაფე, მწარეს

აარიდებ თვალი, სადაც ვარდი აკოკრდება იქ ეკალიც ხომ
 იჩენს პირს; მაგრამ ბრძენი მხოლოდ ვარდს ჰკრებს, ეკალზედ
 კი არ ახვეს ცხვირს. ქალიც ვარდის ჯაგი არის: ეკალთან აქვს
 ყვავილები, ორში ერთი აირჩიე, თვითონ ჯაგს თავს რად ევ
 ლები?“ მგოსანს საექვოდ მიაჩნია, რომ ციური მშვენიერება
 ქვეყნად გვეჩვენებოდეს „ბროლ მკერდა, სახე ნათელის, ალვის
 ხის ტანის არსებაში“, ღიმილი მას მატყუარად მიაჩნია. და
 „მხოლოდ თვალები, ეს შემკრებაფი ფოკუსი სიყვარულის ძა-
 ლებისა, „თვალები არიან გამცემი დაფარულისა“. „ლამაზი ქა-
 ლი შეყვარებული სხივ-მომფენ ვარსკვლავსა ჰგავს“, ვარს-
 კვლავმა უცბად მოწყვეტა იცის და ცის წყვილიად იღუპება,
 „მოწყვეტილი ვარსკვლავია — ქალი გულ-გაგრილებული“,
 მოწყვეტილი ვარსკვლავის მაგიერი ათასია ცაზედ, მაგრამ
 მუდამად მნათობად ისიც ნუ გვევონებაო, ურჩევს ქაბუკს პო-
 ეტი. სიყვარულის ფიზიოლოგიური მხარეც აქვს შენიშნული
 პოეტს; ერთხელ ნახული ტურფა, რომელმაც გული აუძგერა,
 იყოს „პირ ეთერი, ტანად სარო, სათაყვანო სანეტარო, ბროლ-
 ფიქალზედ ვარდ ღაწვები, ბროლ ბალახში ბაგე-ლალი, ბაგეთ
 ტკბილად დასაწები, შავ ხუჭუქა თმა, ნაწნავ-ბევრი, წამწამ
 ხშირი, წარბებ ტევრი კერძოდ—ყველა სიყვარული—ერთად
 სიყვარულის წვერი“. როცა სიყვარულს ქვა კუთხედად ბროლ-
 ფიქალი აქვს, წარბებ ტევრი და წამწამი ხშირი, რა თქმა
 უნდა, იგი ხან მოკლეა და ცვალებადი. სულ დიდი საუკუნე
 მისი, 10—15 წელია. ამის შემდეგ მარტო სევდით აღსავსე მო-
 გონება რჩება იმ წუთებისა, როცა, „მიჯნურის ხელსა სატრფოს
 გულ-მკერდში, ხშირად გაჰქონდა ფართხალი და მის ბაგეთ სატრ-
 ფოს ყელში კრთოლვით უძებნიათ ხალი, ერთმანერთის ეშხით
 მთვრალნი სიქაბუკით ამაყობდნენ და დრო რომ წლებს უწამვლი
 და, იმას კი ვერ ატყობდნენ“; 15 წლის წინად შეგნებით აღსავსე
 ქალ-ვაჟი—დროისაგან გაძრკენილნი ხედვენ, რომ „უკბილობით
 ბაგეები მათ პირში შეუვარდათ და ის ყელიც დაჰქნობია, რომე-
 ლიცა მათ უყვარდათ.“ ან კი სხვა გვარად როგორ უნდა იქმ-
 ნეს, როცა „ტრფობის ბუდეა მშვენება, თავდები სიქაბუკა

და ეს ორივე აკლია ვისაც ქალარა უმკია, სიქაბუკე და სიბერე ორი სხვა და სხვა კიდევ, ერთი რომ ჯაქვით აბია, მეორე ბეწვზე ჰკილია. ის გაზაფხულის იაა, გარს ეხვევიან ვარდები, ეს შემოდგომის ფიათოლი, სიო ჰკრავს ჩამოვარდება. და გაშრა ტრფობის აუზი გულში ძველი-ლა არხია, მოდგება ცნობის მოყვარე თან გადმოჰყვება სურვილსა, მაგრამ უკანვე იქცევა, რომ ვერ მოიკლავს წყურვილსა, სიქაბუკესა მიმართავს, მასთან დაიქერს კავშირსა, პატარა ნაპერწკალი სჯობს დიდს, მაგრამ ცივისა ნახშირსა.“ ეს კიდევ დროის ზედგავლენაა და თუ მართო ეს იყოს სიყვარული საფლავი, კიდევ არაფერი, მაგრამ სიყვარული ერთგვარი ჟინია, რომლის დაკმაყოფილების შემდეგ ერთობ უფრილდებათ მიჯნურთ გული, იქ თუ წლები იყო აქ დღეებია სიყვარულის ხანგრძლივობის გამომხატველი. რაც იყვენ, იგინივე არიან, იგივე აქვთ ორთავ ძალა, მაგრამ დრომან ხარბი გული გააძლო და მით შესცვალა. ვარდს ეკალი თან ხლებია, იჩხვლიტება მწარედ ხშირად, ტრფიალების ტკბილსა ბადავს, ნაღველი აქვს თურმე ძირად, და ერთმანეთის ეშხით დამთვრალნი“, რაკი გამოფხიზლდებიან, მილეგადაიტანენ ეშხს სხვებზედ, ფიცს გასტებენ და ულალატებენ ერთმანერთს ხოლმე და ეს კანონია თვით ბუნებისაგან დადებული, რომლის შეშლა კაცთ არ ძალუძსთ. ამ გვარი მალია და სწრაფლ წარმავალი ნეტარება სიყვარულისა, სიყვარული წამტკბილია და ხანგრძლივ მწარე, ჯერ აკვანი ნეტარების, მერე კუბო და სამარე, დღეს პისია, ხვალ სხვისია, უგზო უკვლოდ მოარული... დიდის ხნობით მაღალ გრძნობით ის არავის არ ახარებს და წამიერ სიტკბოებას საუკუნოდ წაუშწარებს, მაგრამ მაინც ყველა ეძებს, ცოცხალი ვით დაიწუნებს, ვინ არის რომ იმ ერთ წაშში არ გასწირავს საუკუნეს?“ ხორციელება სიყვარულისა, წუთიერება ამ გრძნობისა და მისი ცვალებადობა ასე მშვენივრათ აქვს დახატული პოეტს. მაგრამ, როგორც მოგახსენეთ, ტრფობას თ. აკაკი წერეთელი სიმბოლიურ იარაღად ხმარობდა სხვა დიდ გრძნობათა გამოსახატავად, ამ ვარემოების გამო თვით სიმბოლიურ იარაღსაც სხვანაირად დაუწყო

ყურება და სიყვარულის იდეალური მხარეც ნათლად და მშვენიერად დაგვანახა.

სიყვარული ჩვენის მგონისათვის სრული ნიქია, „გულსა მისგან დახაზულსა ველარ ჰყურნებს ღრო და ჟამი“, ამგვარად სიყვარულისაგან გამოწვეული ტანჯვა დაუსრულებელია, რომელსაც დროც კი ვერა სცვლის და სიყვარულისაგან მოძულეებული არსება მარტო ხორციით კი არ ობლდება, არა, სულსაც სტოვებს საწყლად, ობლად, ხოლო ამ ობლობის სამკურნალო ერთი მხოლოდ საფლავია. „სიყვარული წამ-ტკბილი და ხანგრძლივ მწარე“ მგონისათვის სამოთხის ძალია, ურომლისოდ სიცოცხლე ავია.

სიყვარული ერთგვარი მონებაა, მაგრამ ეს მონება არ დაამცირებს არავის არასოდეს. შენების ღვთაებისაგან ჯაჭვით დაბმული ნეტარობს და გაიძახის: „ვიშ, სიყვარულო! ჩემს გულსა, რა ტკბილი ჯაჭვით დაებიო“. „სიყვარული არის სჯული, ტრფიალება — წმინდა ლოცვა, მოტრფიალთა საუბარი არის დიდი აღსარება, მათი ხვევნა, მათი კოცნა, საიდუმლო ნეტარება“. აქ თუ გნებავთ პოეტი თვით ფიზიოლოგიურ მხარეს სიყვარულისას იდეალურის შუქით მოსავს, რა-კი ბუნების საიდუმლოების გამომხატველად სახავს გარეგან, ხორციელ მხარეს გრძნობისას.

სიყვარული უძლეველი რამ ძალია, უკვდავი და სრული, რომელიც ბოლოს ჟამს სიტკბოების წამს ნაღველ-ძმარად გარდაქცევა კაცს, სულს აწვეთებს შხამს და გულს მით უწვამს, „რომ მისგან მარად აწ მიეფარა“ და სიყვარულის დამკარგავს „ოცნება უქრება, ვნება ეშხამება და სიცოცხლის გაქრობაც სანატრელად უხდება“. თუ სიყვარულისაგან გამოწვეული ტანჯვა სიცოცხლის მომშხამველია, თვით სიყვარულიც „ყოველ სწულსაზედ ძნელია, შეყვარებულთათვის ნათელიც კი ბენლია, აგრძნობინებს უცნაურს რაღაც ციურსა ძალსა, და ეს ბიჯი სიკვდილ-სიცოცხლის სწორად ჩასათვლელია, ან ავად და ან კარვად გარდაქმნის ერთი-ორად, იმისდა მიხედვით, თუ რა ღირსებისაა სატრფო საგანი, თუ შეხვდა

ღირსეულ სათაყვანოს სიყვარული მას, „განუმტკიცებს გონებას, აუმაღლებს მით სულსა“. რაც ბუნებითად კარგი მასში მოიპოვება, აჰყვავდება, იხარებს, ვითა უმანკობა, „ვითა სხივი ცით მნათობის, გაანათებს ქვეყნად ბნელსა, ისე ესე სიყვარული განუქარვებს ჭირსა ძნელსა, სოლომონის სიბრძნეს მისცემს, სასონისა ძლიერებას და გინდ შავი ღლეც დაადგეს, არ მოაკლებს ნეტარებას“. „მაგრამ თუ შეხვდა უღირსს, ზნეობითად დაცემულს, ვაი იმის სიცოცხლეს, საფლავამდე დაშხამულს“. ხანდისხან თ. აკაკი წერეთელს გრძნობა სიყვარულისა იმ ხარისხამდის აჰყავს, ისეთ სამეფო ტახტზედა სვამს და ისეთის შარავანდელით ამკობს, რომ ბარათაშვილის გარდა ვერც ერთს ჩვენ ლირიკოსს ვერ უკისრებია ესა. თუ ხორციელება სიყვარულისა თ. აკაკის უნდა აღეწერა, როგორც რეალისტს პოეტს, თქვენა ჰხედავთ, რომ ამ მხრით იმდენ ძლიერებას კიდევ ვერ იჩენს, როგორსაც ალექსანდრე ჰავჭავაძე, ხოლო როცა სიყვარულის მაღალ მხარეს ეხება, უფრო ძლიერ ნიქს იჩენს ჩვენი პოეტი და, თუ ვერ ბარათაშვილობს, ყოველ შემთხვევაში გენოისის პოეტის მაღალის შეხედულების ღირსეულ მემკვიდრედ ხდება. „შენ სიყვარულო!—ამბობს აკაკი, ცისა და მიწის კავშირო და თან შუამავალო, შენ, რომლის ერთ წამს, იმ სანეტაროს, მზა ვარ, სიცოცხლე მთლად განაცვალო, შენ ვისაც უგუნურთ უშეტესობა (დააკვირდით ამ სიტყვებს, თუ რომანტიკოსის მედიდურება არ გამოსკვრივს შიგა), ვერ გიგრძნობს, ვერც გცნობს, მხოლოდ ცილს გწამებს“.

„და შენ მაგიერ შენის სახელით
 „ის აღიარებს პირუტყველ წამებს,
 „შენ და მხოლოდ შენ, ციურო ნიქო,
 „გამოუთქმელო კაცთა ენითა,
 „შენგან მგოსანი ფრთებ შესხმული ვარ
 „და მონაყარდე აღმა-ფრენითა“.

დამერწმუნებით ამის შემდეგ, რომ სიდიადე და მშვენიერი სულიერი მხარე ამ ღიდის გრძნობისა ჩვენს პოეტს სავ-

სებით ჰქონია შეგნებული. თან ისიც უნდა დაფიქსირებოდა, რომ მისთვის ყოველად შეუძლებელია ან ერთი წუთი ისეთის თავდავიწყებისა, რომ სიცოცხლის საგანი თვალ-წინ არ ედგას. მისთვის ყოველივეს იმდენადაა აქვს მნიშვნელობა, რამდენადაც იგი თავს უფლება მისის აზრისა და ფიქრის სამარადისო საგანს. თუ სატრფო უყვარს, რომელსაც საქვეყნოდ უცხადებს: „შემს-ქვალული ვარ მე სიყვარულით, მსურს გული მხოლოდ შენთვის ვაძგერო და გეტრფივლო სულით და გულითო,“ ეს იმიტომ, რომ ის არის ქალი, „ქეშმარიტების გრძნობით აღვსილი, რომ აასრულა მშობელის ვალი და გამოზარდა მამულის შვილი“. „შენ გენაცვალოს კეკლუცი ყველაო, ეუბნება ასეთს სატრფოს მგოსანი, ოხერიც იყოს მათი მშვენება.

„მე შენ არ გეტრფი მშვენებისათვის,
 „არც თითები გაქვს ბროლივით თლილი,
 „მე ვიამბორებ ხელზედ მისათვის,
 „რომ მაგით გეპყრა მამულის შვილი
 „შენ მკერდს ვემთხვიო, მაქვს მე სურვილი
 „თეთრი რომ არის, მისთვის კი არა,
 „არა... მისთვის, რომ მამულის-შვილი
 „ქეშმარიტ დედას მაგ გულში გეპყრა“.

მგოსნისათვის ჩაღის ფასადაც არა ღირს ქალის მშვენება, თუ გინდა იგი იყოს „თვით სარკე ხელოვნებისა, შემკული გარეგნობითა“, რომელიც „თვალსა სჭრის და გულს იტაცებს ანდამატურის ძალითა“—ასეთს ქმნილებას პოეტი მიიხსენებდა ვერა სცემს თავყვანსა, „მიტომ რომ მისსა მშვენებას აკლია გვირგვინ ბეჭედი, აწმყოში სულის ჩამდგმელი და მომავალში იმედი—ეს არის ნერგი ოცნების, ღრმად გულში ჩამარხულისა, სახის აღმგზნები ბეჭედი სამშობლად სიყვარულისა“.

ეს აზრი და გრძნობა ისე აქვს გამჯდარი ძვალ-რბილში ჩვენს მგოსანს, რომ თვით უძლიერესი წამები ტრფობისა გარეშე ამ ფიქრისა ვერ წარმოუდგენია. როცა იგი სატრფოს იწვევს: „უდაბურსა უცხო მხარეს გადაფრინდეთო, იქ შევეტკობთ ორთავ მყუდროთ, მტრედებივით დავიბუღოთ, რამ

სიამით, მარტად მარტო ნეტარებით განვლიდეთ დროთა, მაშინ ერთის გულის თქმითა, შეთანხმებით და ლოცვითა ღმერთს ვავედროთ, საქართველო იცვას ისე, როგორც ცვიდაო“.

ამაზედ უფრო შორს წასვლა აღარ შეიძლება ერთის რისამე აჩემებასა და დაჟინებაში. სამშობლოს სიყვარული ეს ის წერტილია, რომელიც რადიუსებით შეერთებულია თ. აკაკი წერეთლის პოეზიის ყოველ ანბანთან და სტრიქონთან; ეს ის მზე არის, ის პლანეტა, რომელსაც გარს ახვევია მთელი დაუშრეტელი წყარო მისი ლექსთა წყობისა; ეს ის კანდელია, რომელიც ანათებს არა თუ მთელს ნაწარმოებს თ. აკაკისას, არამედ იმის ნაწარმოების წყალობით მთელს არე-მარეს ჩვენის ღარბის ლიტერატურისას; ეს ის ვარსკვლავია, რომელიც დღე და ღამე თვალწინ უდგა პოეტს; ეს ის უხილავი ანგელოზია, გინდა ნაზი ღმერთა პოეზიისა, რომელიც ჩასჩურჩულებდა პოეტს ღვთიურ სიტყვებს მისის ლექსებისას; ეს ის საღმრთო ჩანგია, რომელსაც უხილავი რამ ძალა უწყობდა სიმებს, და რომლის ჰანგებზედ აყოლებდა მგოსანი ჩვენის ლიტერატურის დამამშვენებელს გალობას, კვნესითა და გოდებით აღსავსეს, ქებათა-ქებას საყვარელის სამშობლოსადმი, რომლის მწუხარე და სევდიანი კილო და თანაც იმედითა და სასოებით აღსავსე ჰანგი სამარადისო მშვენებად შეიქმნა ქართულის პოეზიისა.

კატა აბაშიძე.

(დასასრული იქნება)

უცხოეთის მიმოხილვა

1. ახალი რესპუბლიკა.—2. ერთი პროცესი.

სამხრეთ-ამერიკაში აქამდე სულ ათი დამოუკიდებელი რესპუბლიკა იყო, ეხლა მიემატა მეთერთმეტეც — პანამის რესპუბლიკა.

სამხრეთ-ამერიკა განთქმულია ხშირის, თითქმის განუწყვეტელის რევოლუციებით, რომელთაც თითქმის ყოველთვის მხოლოდ ადგილობრივი პატარა მნიშვნელობა აქვთ. მეტ წილად ეს რევოლუციები იმით თავდება, რომ ერთი „გენერლის“ მაგიერ მეორე დაჯდება რესპუბლიკის პრეზიდენტად. ამიტომაც არის, რომ ამერიკის შეერთებული შტატები და ევროპა მხოლოდ მაშინ აქცევენ ყურადღებას სამხრეთ ამერიკის რესპუბლიკების საქმეებს, როცა ამ სახელმწიფოების თითქმის განუწყვეტელი არეულობა შესამჩნევ ქონებრივ ზარალს მიაცენებს ამერიკისა და ევროპის ვაჭრობას.

უკანასკნელი რევოლუცია, რომელსაც ახალ რესპუბლიკის დაარსება მოჰყვა, სხვა ხასიათისა და მნიშვნელობის არის.

პანამის მეტად ვიწრო ყელია, რომ აერთებს ჩრდილოეთ და სამხრეთ ამერიკას, მაგრამ ეხლანდელ დროში მეტად უმადურნი არიან ასეთ შეერთებისა—ეს ვიწრო ყელი დიდი

ხანია ყელზე ადგას ამერიკა-ევროპის მებღვეურებსა და ვაჭრებს, რადგან, მისის მიზეზით, ატლანტიკისა და დიდი ოკეანე მეტად დაშორებული არიან ერთმანერთზე. ევროპიდან რომ გემით გინდოდეს წასვლა თუნდა ქალაქ ჰანამაში (დიდ-ოკეანეზეა), უნდა შემოუარო მთელ სამხრეთ-ამერიკას, რაც გზას ათკეცებს მაინც, თუ მეტი არა.

რა გასაკვირველია, რომ ევროპიელები დიდი ხანია სკდილობდნენ მისვლა-მოსვლისა და ვაჭრობის ასეთ შემაფერხებელ გარემოების თავიდან მოცილებას, მით უმეტეს, რომ სუეცის არხის ისტორია თვალ წინ ჰქონდათ.

შესანიშნავი ფრანგი ინჟინერი ლესეპსი, სუეცის არხის გამყვანი, ჯერ კიდევ ცოცხალი და ენერგიით სავსე იყო. რა კი უფრო ძნელ საქმეში ასე გაიმარჯვა ლესეპსმა, ჰანამის არხის გათხრა აღარ გაუჭირდებოდა და ეხლა ამას შეუდგა, მაგრამ დაწყებული საქმე საშინელის სკანდალით გათავდა.

ჰანამა და ჰანამის სკანდალი საარაკო გახდა. ლესეპსმა დიდი კამპანია შეადგინა ჰანამის არხის გასათხრელად და, რა კი დიდი სახელი ჰქონდა გავარდნილი საქმის ინიციატორს, ყველა სიამოვნებით და ნდობით აძლევდა ფულს საქმისათვის; პატარა შეძლების ხალხს ხალისით მიჰქონდა ფული ლესეფსთან იმ იმედით, რომ, სუეცის არხის საქმესავით, ჰანამის არხიც ერთი ოცად და ასად დაუბრუნებდა მაზედ დახარჯულ ფულს.

დიდის ამბით შეუდგნენ საქმეს—დაიწყეს არხის გათხრა. მაგრამ გავიდა დრო და ჟამი და საქმე შეფერხდა. მოხუცი ლესეფსი ხელში ჩაუვარდა მადა-გამგელებულ უსინიდისო ინჟინრებს და საქმისათვის შეგროვილი ფული ამათ ჯიბეში გადავიდა. საზოგადოებამა და მთავრობამაც ექვის თვლით დაუწყეს ყურება ჰანამის კამპანიის მოქმედებას. საქმეში ვინც გასვრილი იყო, არაფერს არ ზოგავდა ამ ექვის გასაქარწყლებლად: მოიყიდეს გაზეთები, პოლიტიკური მოღვაწეები და ამ

გზით თვალს უხვევდნენ საზოგადოებას, მაგრამ პატიოსანმა საზოგადოებრივმა აზრმა გაიმარჯვა და ყველაფერი გამოძეა და. დამნაშავეთ საპატიმროში უკრეს თავი, მათ შორის სახელოვან მოხუც ლესეპსსაც.

ასეთ საშინელ სკანდალის შემდეგ პანამის არხის გაყვანა სულ შეჩერდა—საქმის მეთაურები დასჯილი იყვნენ და ფული კი ერთი შაურიც აღარ იყო.

გავიდა რამოდენიმე ხანი და ძველ უკვე დაღუპულ კამპანიის მაგიერ გაჩნდა ახალი კამპანია, მაგრამ არც ამას შესწევდა ძალა პანამის არხის დამთავრებისა და თუ მაინც შეეუდგა მუშაობას მხოლოდ იმ აზრით, რომ არ დაყუბულიყო უკვე გაკეთებული ნაწილი საქმისა და კამპანიას მანამდე არ დაეკარგა უფლება პანამის არხის კონცესიაზე, სანამ არ გამოჩნდებოდა ისეთი სახელმწიფო ან კერძო კამპანია, რომელიც იყიდოდა მთელ საქმეს.

სხვაზე უფრო დაინტერესებული პანამის არხის საქმეში ისევ ამერიკის დიდი რესპუბლიკა იყო. შეერთებული შტატები ჯერ კიდევ ორმოცდაათიან წლებში შეეკრა პირობით კოლუმბიის რესპუბლიკას და ამ პირობის ძალით ზედამხედველობა პანამის არხისა ეკუთვნის ჩრდილოეთ ამერიკის რესპუბლიკას. ამიტომ საკვირველი არ უნდა იყოს, თუ პირველ კამპანიის დაღუპვის შემდეგ დიდი რესპუბლიკის მთავრობა საგანგებო ყურადღებით მოეპყრა პანამის საქმეს. თავი მოუყარეს საუკეთესო ინჟენრებს და მიანდვეს ამ საქმის შესწავლა.

რამდენიმე წელიწადი იმუშავა ინჟენრების საგანგებო კომისიამ და ბოლოს იმ აზრს დაადგა, რომ პანამის არხის საქმე სახირო და შედარებით ადვილად აღსასრულებელი არისო (იყო აზრი მიეტოვებინათ პანამა და უფრო ჩრდილოეთით, ნიკარაგუაში, გაეყვანათ არხი).

ვაშინგტონის მთავრობამ მოლაპარაკება გაჰმართა პანამას კამპანიასთან და ხან - გრძლივ მოლაპარაკების შემდეგ მორიგდნენ. შარშან ვაშინგტონის პარლამენტის დადგენილებით უნდა შესდგომოდნენ არხის გაყენას, მაგრამ ამას წინააღმდეგ კოლუმბიის რესპუბლიკის მთავრობა: პანამის ყელი ამ რესპუბლიკის ტერიტორიაში შედიოდა და ამერიკის ძლიერ რესპუბლიკის ფეხის მოკიდება აქ საშიშოდ მიიჩნია სუსტმა სახელმწიფომ (სულ ოთხ მილიონამდე აღის კოლუმბიის მცხოვრებთა რიცხვი) და თან ფულის მხრივაც ვერ მორიგდნენ მთავრობანი.

ამერიკელი ადვილად არ ანებებს თავს საქმეს, როცა ეს საქმე დიდ სარგებლობას უქადის მას. კოლუმბიის რესპუბლიკა სუსტია, მას არ შეუძლია გაუძლიანდეს ამერიკის ძლიერ რესპუბლიკას; მანროეს დოკტრინაც ხომ ძალაშია და მაშასადამე ვერც ერთი სახელმწიფო ვეროპისა ვერ გაერევა ამერიკის შინაურ საქმეებში. ასეთ პირობებში აბა რად გაუჭირდებოდა შეერთებულ შტატებს თავისი გაეტანა!

ამერიკელებმა დიდი აგიტაცია გაჰმართეს პანამაში; მათ მხარს აძლევდა პანამის არხის საზოგადოების სულის ჩამდგმელნიც და ერთ მშვენიერ ღლეს პანამამ თავისი თავი დამოუკიდებელ რესპუბლიკად გამოაცხადა. კოლუმბია ჯარის საშუალებით ჰფიქრობდა გაურჩებულ პანამის დამორჩილებას, მაგრამ ვაშინგტონში უკვე იცვნეს პანამის რესპუბლიკა დამოუკიდებლად და ვაშინგტონის მთავრობის შეგონებით ვეროპის სახელმწიფოებიც დასთანხმდნენ ახალ რესპუბლიკის არსებობას, მით უფრო რომ პანამის არხი ყველასთვის დიდათ საინტერესო საქმეა.

„თუ რა დიდი მნიშვნელობა ექნება ამ საქმეს, იქიდან სჩანს, რომ გზა ნიუიორკიდან ჩინეთის ნაპირამდე, მაგ. შან-ჭაიმდე, თითქმის ორის თვით შემოკლდება ამ არხის წყალობით. ამასთანავე პანამის არხის გახსნისათანავე გახშირდება და

გაცხოველდება მისვლა-მოსვლა და დამოკიდებულება ამერიკის რესპუბლიკებ შორის, ევროპასა და დასავლეთ ამერიკას შუა; ქვეყნის ხუთივე ნაწილი დაუკავშირდება ერთმანერთს ახალის მოკლე გზით და ამას დიდი გავლენა ექნება მსოფლიო ვაჭრობაზე. მართალია, ევროპიდან აღმოსავლეთ-აზიამდე უმოკლესი გზა ისევ სუეცის არხი იქმნება, მაგრამ რადგან აქსრული ბატონი ინგლისია, რადგან ამავე ინგლისის ხელშია გიბრალტარი, ადენი, სინგაპური, მას ყოველთვის შეუძლია საჭიროების დროს დაჭკეტოს ყველა ეს პუნქტები. ინგლისმა რომ ომი გამოუცხადოს ევროპის რომელიმე სახელმწიფოს, უკანასკნელს აღარ შეეძლება მისვლა-მოსვლა იქონიოს აღმოსავლეთ აზიასთან, პანამის არხის გათხრით კი ინგლისის ასეთი მონოპოლია მოისპობა და შეერთებულ შტატების რესპუბლიკა შეიძენს იმ უპირატესობას, რომ იმ სახელმწიფოს მისცემს ნებას ისარგებლოს პანამის არხით, რომლის ინტერესი უფრო ახლო იქნება ამერიკის ინტერესებთან“. ამ გვარად პანამის არხის გაყვანით ამერიკა მოიგებს არა მარტო ეკონომიურად; მისი საერთაშორისო მნიშვნელობა და გავლენა შესამჩნევად გაიზრდება: მის ხმას მეტი ძალა ექნება საერთაშორისო კითხვების განხილვის დროს.

ბერლინში ამ ერთი თვის წინად განიხილეს ერთი საინტერესო საქმე, რომელმაც მთელი გერმანია ალაპარაკა.

ერთ პოლონელ არისტოკრატის ოჯახი, ცოლი და ქმარი, პასუხის გებაში იყო მიცემული იმ ბრალდების გამო, ვითომც გრაფინიას საიდუმლოდ აეყვანოს სხვისი შვილი და შემდეგ თავის ღვიძლ-შვილად გამოეცხადებინოს. საქმე ის არის, რომ გრაფინიას 51 წლამდე ვაჟი არ ჰყოლია და მისი ქმრის მთელი მამული უნდა გადასულიყო მის ნათესავების ხელში, რადგან მათელი მათორატს შეადგენდა. აი სწორედ ამ ნათესავებმა ასტეხეს ერთი აურ-ზაური: გრაფინიამ სიყალბე ჩაიდინა, რომ მათორატი შეერჩინაო.

ასეთი საქმე ყოველთვის სენსაციის ახდენს და საზოგადოების ყურადღებას იპყრობს, მაგრამ ამ შემთხვევაში იგი უფრო სხვა მხრივ არის საყურადღებო.

პრუსიის მთავრობამ დიდი მონაწილეობა მიიღო ამ საქმეში და პირში ჩალა გამოვლენებულ მემკვიდრეებზე უფრო სკდილობდა, რომ ბრალდებული გრაფინია უთუოდ დამნაშავედ გამოეყენა.

რატომ? პრუსიის მთავრობა აქ რა შუაში იყო?

ჩვენმა მკითხველმა კარგად უნდა იცოდეს, თუ როგორი დამოკიდებულებაა პრუსიელებსა და პოლონელებ შორის პოზნანში: ერთის მხრივ შეუბრალებელი, უსინიდისო დევნა, მეორე მხრივ თავგანწირული ბრძოლა თავის ვინაობის დასაცველად. გაბატონებული ძლიერი გერმანელი არავითარ ღონისძიებას არ აუვლის გვერდს, რომ დაპყრობილი პოლონელი აღგავოს პირისაგან ქვეყნისა, მოსპოს მისი ვინაობა და გერმანელად გარდაქმნას; პოლონელიც თავის მხრივ სასტიკად და მტკიცედ ებრძვის ბატონობისაგან გაბოროტებულ გერმანელს; და აქამდე ბრძოლიდან გამარჯვებული შედარებით სუსტი პოლონელი გამოდის.

ეს კიდევ უფრო აბრაზებს გერმანელს და სისასტიკესა და სიმკაცრეს უმატებს.

დღეს პრუსიის პოლონეთში სკოლა არ არის: სკოლის დანიშნულება ხალხის განათლებაა ყველგან, სადაც კი ცხოვრება ნორმალულ პირობებში მიმდინარეობს; პოზნანში სკოლა პოლიტიკური დაწესებულებაა, მისი დანიშნულება პოლონელ ბავშვის გაგერმანელებაა ყოველის საშუალებით და არა მიზი აღზრდა და განათლება.

არც სასამართლოა სასამართლო პოლონელებისათვის; აქ სიმართლის გამოკვლევას კი არ დასდევენ, როცა პოლონელთან აქვს საქმე, არამედ იმას, რომ პოლონელი დაამცირონ, სახელი გაუტეხონ.

ზემოთ ნახსენები პროცესიც ამ მხრივ იპყრობს ჩვენ ყუ-
რადღებას.

როგორც გამოირკვა, გრაფინია კვილეცკას მთელი და-
ნაშაული ის იყო, რომ მის ნათესავეებს დიდი ქონების ჩაგდე-
ბა უნდოდა ხელში და პრუსიის მთავრობა მოწადინებული
იყო პოლონელი დაემცირებია, მისთვის სახელი გაეტეხა ხალ-
ხის თვალში. „სასამართლოს თავჯდომარე და პროკურორი,
რომელთაც შესაფერი ინსტრუქცია ჰქონდათ მიღებული იუ-
სტიციის მინისტრისაგან, ყოველ ღონეს ღონობდნენ, რომ
პოლონელი ბრალდებულნი დამნაშავედ გამოეყვანათ; საზო-
გადოდ ბოროტმოქმედის დასჯას კი არ ჰფიქრობდნენ, არა-
მედ პოლონელ ბოროტმოქმედის გამოყვანას. ამის დასამტკი-
ცებლად საკმარისია იმ ფაქტის მოყვანა, რომ თავჯდომარე
თითქმის არ ალაპარაკებდა იმ მოწმეებს, რომელნიც ბრალდე-
მულების სასარგებლოდ უჩვენებდნენ“.

პროკურორმა თვის სიტყვაში პირ-და-პირ გამოაცხადა,
რომ სასამართლომ აქ უნდა გადაწყვიტოს პოლიტიკური და
კულტურული საქმეო. სასამართლო და პოლიტიკური საქმე!
ასე ყველაფერი გაუკუღმართებულია იქ, სადაც არსებობს დამ-
მორჩილებელი და დმორჩილებული.

თავჯდომარისა და პროკურორის მეტად ურცხვმა მოქ-
მედებამ საზოგადოება აალაპარაკა; პრესამ ხმა ამოიღო და,
რადგან საქმე მეტად ცხადი იყო, თითქმის ერთხმად ჰკიც-
ხავდნენ თავჯდომარესა და პროკურორს. ნაფიცი მსაჯულები
საზოგადოების წევრნი არიან და საზოგადოებრივმა აზრმა იმ-
დენი გაელენა იქონია მათზე, რომ გრაფინია კვილეცკა გაა-
მართლეს.

რა კი პრუსიის მთავრობამ პოლიტიკური ხასიათი მისცა
ჩვეულებრივ სასამართლო საქმეს, პრუსიელი პოლონელებიც
საგანგებო ინტერესით ეკიდებოდნენ კვილეცკას საქმეს; გრა-
ფინია კვილეცკა ჩვეულებრივი ბრალდებული როდი იყო მათ
თვალში, არამედ ეროვნულ საქმისათვის წამებული. სასამართ-

ლო პოლონელებით იყო სავსე, ქუჩა გაქედნილი იყო პოლონელებითვე და როცა კვილეცკას გამართლების ამბავი გაიგონეს, ეროვნული ჰიმნი დასძახეს.

სად სასამართლო და სად ეროვნული ჰიმნი!! მ.გრამ იქ, სადაც გაბატონებული და დამორჩილებულია, ორივე მხარე ირყენება.

რედაქტორი
 ჯ. ჭეცხელია

გამომცემელი
 ჯ. ჯაბაძე